STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 02124

YIDISHE LANDVIRTSHAFT IN STANISLOVER VOYEVODSHAFT

Yaakov Babitski

Permanent preservation of this book was made possible
by Dr. J. Lee Shneidman
in memory of
Fannia & Bernard Shneidman

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ייִדישער וויסנשאַפֿטלעכער אינסטיטוט
עקאָנאָמיש-סטאַטיסטישע סעקציע
אַספּיראַנטור אויפֿן נאָמען פֿון ד״ר צ. שאַבאַד

אינזש׳ יעקב באַביצקי

ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿט
אין סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט

ביבליאָטעק פֿון ייִוואָ
ווילנע / 1938

Jidišer Visnšaftlexer Institut
Aspirantur afn nomen fun d"r C. Šabad
Biblioteк fun Jivo
Ekonomiš-statistiše sektsje
J. BABITSKI
Jidiše landvirtšaft in stanislover voje-vodšaft

Żydowski Instytut Naukowy
Aspirantura im. dra C. Szabada
Biblioteka Jiwo
Sekcja Gospodarczo - Statystyczna
J. BABICKI
Rolnictwo żydowskie w województwie stanisławowskim

Yiddish Scientific Institute (Yivo)
Dr. C. Szabad Training Division of the Yiddish Scientific Institute
Department of Economics and Statistics
J. BABICKI
Jewish Agriculture in the Stanisławów Voivodship

PRINTED IN POLAND
DRUK. D. KREJNESA, WILNO

ווען ד״ר ב. ליבערמאַן אין סטאַניסלאַוו, מיטגליד אין ראַט פֿון ייִוואָ, האָט אונדז פֿאָרגעלייגט אַרײַנצונעמען אינזש׳ י. באַביצקיס אַרבעט אין דער אַספּיראַנטור א״נ פֿון ד״ר צמח שאַבאַד, האָבן מיר דאָס אָנגענומען מיט גרויס פֿאַרגעניגן. ס׳איז אונדז געווען זייער צום האַרצן, וואָס אַ מענטש מיט פֿאַכ־בילדונג גייט באַאַרבעטן אַ טעמע וואָס איז אַרויסגעוואַקסן גלײַך פֿון לעבן. מער ווי אַלץ פֿעלט דאָך אונדז אין דער הײַנטיקער ייִדישער געזעלשאַפֿטלעכ־קייט דער פֿאַרשטאַנד, אַז באַאַרבעטן אַ טעמע פֿון לעבן מיינט נאָך ניט שרײַבן פּובליציסטיק און אַז דווקא צו פּראָבלעמען פֿונעם טאָג דאַרף מען זיך אויסלערנען צוגיין מיט אַ וויסנשאַפֿטלעכער מאָס.

איצטער זײַנען מיר נאָך מער צופֿרידן, וואָס מיר קענען שוין דערלאַנגען דעם לייענער די פֿאַרטיקע אַרבעט, בפֿרט אַז זי איז דורכגעגאַנגען דורך די געניטע רעדאַקטאָרשע הענט פֿון יעקבֿ לעשטשינסקין.

דאָס איז די ערשטע פּובליקאַציע פֿון דער ד״ר צמח שאַבאַד־אַספּיראַנטור בײַם ייִוואָ, אויב מען זאָל ניט רעכענען די צוויי באַריכטביכער [1]. ווי באַלד אַזוי, איז אפֿשר כּדאַי צו זאָגן אַ פּאָר ווערטער וועגן דעם מעטאָד פֿון אונדזער אַרבעט.

אַ וויסנשאַפֿטלעכע אַרבעט קען פּרוּוון זאָגן אָדער אײנס וועגן אַ סך זאַכן, אָדער אַ סך זאַכן וועגן אײנס. דאָס ערשטע רופֿט מען גיין אין דער ברייט, דאָס צווייטע: גיין אין דער טיף. ביידע וועגן זײַנען געוויס באַרעכטיקט; קיינער וועט דאָך ניט לייקענען, אַז מען דאַרף באַאַרבעטן אַ שטייגער די ידיעות פֿון די פֿאָלקסציילונגען, הגם דער באַאַרבעטער האָט ניט קיין שום פּערזענלעכן קאָנטאַקט מיט די אָביעקטן פֿון זײַן אויספֿאָרשונג. אָבער אין דער אַספּיראַנטור גייען מיר, ווי ווײַט עס לאָזט זיך, אין דער טיף. מיר האַלטן, אַז דאָס איז געזינטער פֿאַר אָנהייבנדיקע פֿאָרשער, וואָס אויף אויסצובילדן זיי איז דאָך די אַספּיראַנטור געשאַפֿן געוואָרן, און מיר האַלטן, אַז דאָס איז פּעדאַגאָגיש וויכטיקער אויך פֿאַר דער ייִדישער געזעלשאַפֿט. זי מוז זיך צוגעוווינען צו זען דעם כּלל אין דעם פּרט, זי מוז קומען צו דערקענען, אַז איידער מען קען דעם פּרט, איז דאָס כּוללדיקע בילד אַ קאָנסטרוקציע אין דער לופֿטן, גאַנץ אָפֿט — אַ קאָנסטרוקציע אָן שום אָנשפּאַר אויף דער פֿעסטער ערד פֿון די פֿאַקטן.

---

1 סעריע „אָרגאַניזאַציע פֿון דער ייִדישער וויסנשאַפֿט״ נומ׳ 18 פֿון 19.

אזוי געמאַסטן שטייט י. באַביצקיס אַרבעט אויפֿן מיטן וועג. ס׳איז ניט קיין סומירונג מיט אַ בלײַער בײַם שרײַבטיש. דער מחבר דערציילט אונדז, אין וויפֿל פּונקטן ער איז אַליין געווען און וויפֿל ס׳איז אים אויסגעקומען צו שמועסן מיט מענטשן. די אַלגעמיינע סכעמע האָט ער אונדז געגעבן. איצטער דאַרפֿן קומען ווײַטערדיקע טריט. ווער עס וועט לייענען מיט קאָפּ די איצטיקע אַרבעט, פֿאַר דעם וועלן אויפֿשטיין פֿראַגעס אויף איטלעכן טריט. אָט די פֿראַגעס זײַנען טעמעס פֿאַר ווײַטערדיקער פֿאָרשונג.

לאָמיר האָפֿן, אַז די יִידישע וויסנשאַפֿט וועט אַרויסברענגען גענוג כּוחות וואָס זאָלן זיך דורך פּרעציזער פּרט-אַרבעט קענען דערגרונטעווען צו די יסודות פֿון אונדזער לעבן.

מ. ווײַנרײַך

אינהאלט:

הקדמה פון מחבר 9

ביבליאגראפיע 10

ארײַנפיר 11

I: אלגעמײנע ידיעות װעגן סטאניסלאװער װאיעװאדשאפט 26

II: צו דער געשיכטע פון דער יידישער לאנדװירטשאפט אין גאליציע בכלל און אין דער סטאניסלאװער װאיעװאדשאפט בפרט 45

III: דער אנטײל פון יידן אין דער ערד־פארצעלאציע אויפן שטח פון דער סטאניסלאװער װאיעװאדשאפט 56

IV: צאל ישובים מיט א יידישער לאנדװירטשאפטלעכער באפעלקערונג 65

V: די יידישע לאנדװירטשאפטלעכע באפעלקערונג 71

VI: די יידישע לאנדװירטשאפטלעכע בעלי־בתישקײטן 80

VII: לאנדװירטשאפטלעכע בילדונג 105

VIII: קולטורעלער מצב 110

IX: יידישער גרויסער ערד־אײגנטום 115

X: יידישע לאנדװירטשאפטלעכע ארגאניזאציעס 118

XI: סך־הכלען 129

* * *

אין מאַי 1935 האָט ד״ר בענעדיקט ליבערמאַן פֿון סטאַניסלאָוו, דער דעמאָלטיקער פֿאָרזיצער פֿון דער דאָרטיקער ייִלאָ״ג-דעלעגאַטור, מיר פֿאָרגעלייגט דורכצופֿירן אַן אויספֿאָרשונג פֿון דער ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿט אין דער סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפֿט; לויט אַ הסכּם מיטן ייִוואָ איז די דאָזיקע אַרבעט אַרייַנגענומען געוואָרן אין דער אַספּיראַנטור אויפֿן נאָמען פֿון ד״ר צ. שאַבאַד. די רעזולטאַטן פֿון דער אויספֿאָרשונג ווערן געגעבן אין דעם בוך.

במשך די 15 חדשים, וואָס עס האָט געדויערט מאַכן די אַרבעט, האָט ד״ר ב. ליבערמאַן נישט בלויז געשטיצט זי מאַטעריעל, נאָר ער האָט מיר כּסדר געדינט מיט זייַנע וויכטיקע אָנווייַזונגען און באַמערקונגען. פֿאַר דאָס אַלץ דריק איך אים אויס מייַן האַרציקן דאַנק.

איך דאַנק אויך די פּ״פּ י. לעשטשינסקי און ד״ר מ. ווייַנרייַך פֿאַרן אָנפֿירן די אַרבעט און פֿאַר זייערע וויכטיקע אָנווייַזונגען, ווי אויך דעם ה׳ רעקטאָר פּראָפֿ׳ וו. סטאַניעוויטש פֿון ווילנע, וואָס האָט מיר געהאָלפֿן באַקומען וויכטיקע מאַטעריאַלן צו דער אַרבעט.

חוץ דעם דריק איך אויס מייַן בעסטן דאַנק דעם וואָיעוואָדישן אַמט אין סטאַניסלאָוו, די געזעלשאַפֿטן ייִקאַ און ייִלאַג אין לעמבערג, און אויך די פֿרייַנד די אינזשיניערן י. זילבערשטיין, ב. צוקערמאַן און א. שאַפּיראָ, וועלכע האָבן מיר באַזונדערס פֿיל געהאָלפֿן אין דער אַרבעט מיט מאַטעריאַל און אינפֿאָרמאַציע.

עס האָבן מיר אויך געהאָלפֿן אין מייַן אַרבעט נאָך אַ גאַנצע רייַ אינסטיטוציעס, מלוכישע, מוניציפּאַלע און געזעלשאַפֿטלעכע, אַ סך פּערזאָנען, געזעלשאַפֿטלעכע טוער, מלוכישע באַאַמטע, ייִדישע לאַנדווירטן און אַנדערע. זיי אַלעמען זאָג איך אַ האַרציקן יישר-כּוח.

י. באַביצקי

ליטעראַטור און מקורים

ליטעראַטור:

י. באָרנשטיין: דער מצב פֿון דער ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿט אין מזרח־גאַליציע (סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט). סעפּאַראַט פֿון „ווירטשאַפֿטלעכן לעבן", וואַרשע.

באַריכטן פֿון דער הויפּט־דירעקציע צו דעם פֿאַרוואַלטונגס־ראַט פֿון יִקא פֿאַר די יאָרן, 1919, 1920, 1921 און 1929.

ב. רובשטיין: גאַליציע און איר באַפֿעלקערונג. וואַרשע 1923.

L. Babicki: Monografja kolonji żydowskiej Leipuny—powiatu wileńsko-trockiego, gminy olkienickiej (כּתבֿ־יד) 1931.

E. Baird, W. Chmielecki, B. Składziński: Organizowanie drobnych gospodarstw wiejskich. Warszawa 1934.

Fr. Bujak: Galicja. Lwów-Warszawa 1908.

J. Fierich: Broniszów – wieś powiatu ropczyckiego. Warszawa 1933.

J. Gotlieb: Rolnictwo żydowskie w Polsce ze szczególnem uwzględnieniem ruchu spółdzielczego (כּתבֿ־יד).

S. Gruiński: Materjały do kwestji żydowskiej w Galicji. Lwów 1910.

Z. Markowski, Br. Janowski, W. Swederski, J. Pawlikowski: Uwagi w sprawie zagospodarowania połonin wschodnio-karpackich w Stanisławowskiem 1928 (כּתבֿ־יד).

Pierwszy powszechny spis Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30. IX. 1921. Mieszkania, ludność i stosunki zawodowe. Statystyka Polski. t. XXVIII. Województwo stanisławowskie.

T. Piłat: Własność tabularna w Galicji („Wiadomości statystyczne o stosunkach krajowych", t. XII. Lwów 1891).

W. Przybysławski: Uniż. — Wieś powiatu horodeńskiego W-wa 1933.

S. Salit: Kolonja Izaaka — wieś powiatu sokólskiego. W-wa 1934.

I. Schipper: Żydzi w rolnictwie na terenie Małopolski (Żydzi w Polsce odrodzonej).

Sprawozdanie z działalności urzędów ziemskich na terenie województwa stanisławowskiego za czas ich istnienia po dzień dzisiejszy 1. IV. 1930 (כּתבֿ־יד).

J. Tenenbaum: Die Juden in der galizischen Landwirtschaft („Der Jude" 1917—1918, Berlin-Wien).

Wielka własność rolna. Statystyka Polski T. V. Warszawa 1925.

E. Храпливий: Сільске господарство галицько-волинских земель. Львів 1936.

מקורים:

סטאַטיסטישע מאַטעריאַלן פֿון דעם סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדישן אמט.

מאַטעריאַלן פֿון דער ציילונג פֿון יאָר 1928.

יערלעכע באַריכטן, פּראָטאָקאָלן־ביכער, סטאַטיסטישע מאַטעריאַלן, מעמאָריאַלן, ראַפּאָרטן פֿון די אָרגאַניזאַציעס, קאָרעספּאָנדענץ, אויפֿרופֿן אד"גל פֿון די געזעלשאַפֿטן „יִקא", „ייִלאַג", „חמאה", עקספּאָזיטור פֿון פֿאַרבאַנד פֿון די קאָאָפּעראַטיווע געזעלשאַפֿטן אין פּוילן, אין קליינפּוילן, קליינפּוילישער פֿאַרבאַנד פֿון לאַנדווירטן און בית־יתומים־פֿאַרם פֿאַר ייִדישע מיידלעך אין סטאַניסלאַוו.

אַרײַנפֿיר

צילן פֿון דער אַרבעט

דער ענין ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿט אין פּוילן איז בכלל אַ פּראָבלעמאַטישער. פֿאַראַן אַ מיינונג, — מען קען זי הערן אַפֿילו פֿון אַחריותדיקע ייִדישע כּלל-טוער, — אַז צום באַדויערן האָבן מיר נאָך ביז איצט ניט אין פּוילן קיין ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿט. אין בעסטן פֿאַל, האַלטן די דאָזיקע סקעפּטיקער, זײַנען די אַ״ג ייִדישע לאַנדווירטן ערד-אייגנטימער, וועלכע גיבן אָפּ זייער ערד צו באַאַרבעטן ניט-ייִדן אויף שותּפֿות און אַליין פֿאַרנעמען זיי זיך מיט האַנדל און אַנדערע שטאָטישע פּרנסות. אויפֿקלערן אָט די פֿראַגע, צי עס עקסיסטירט אַ ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿט אין פּוילן, און אויב יאָ, ווי אַזוי זעט זי אויס און וואָס איז איר באַטײַט אין אונדזער פֿאָלקסלעבן, דאָס איז דער הויפּטציל פֿון אונדזער אַרבעט. בכדי צו באַקומען אַן אויסשעפּיקן ענטפֿער, וואָלט מען באַדאַרפֿט מאַכן אַן אויספֿאָרשונג אויפֿן גאַנצן שטח פֿון דער פּוילישער רעפּובליק. אונדזער אַרבעט דאַרף זײַן אַן אָנהייב אויף דעם געביט. מיר האָבן אויסגעקליבן די סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפֿט, ווײַל דאָ איז, ווי באַוווּסט, דער צענטער פֿון דער ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿט אין פּוילן. בײַ הײַנטיקע צײַטן דאַרף אַ וויסנשאַפֿטלעכע פֿאָרשונג אויך האָבן אין זינען די פּראַקטישע אויספֿירן, וואָס מען קאָן פֿון איר אָרויסדרינגען, און אין דעם זינען האָבן מיר אויך געפּרוּווט אָנוועקשטעלן די פּראָבלעם.

די פּראָבלעם פֿון דער ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿט אידענטיפֿיצירט זיך אויפֿן שטח פֿון מזרח-גאַליציע מיט דער פּראָבלעם פֿון די דאָרפֿסייִדן, וואָס באַטרעפֿן מער ווי אַ פֿערטל פֿון דער גאַנצער ייִדישער באַפֿעלקערונג. איבער סיבות, וואָס אונדז וועט נאָך אויסקומען צו שרײַבן וועגן זיי, קומט פֿאָר אין מזרח-גאַליציש׳ן דאָרף אַ צווייִקער פּראָצעס: אַגראַריזירונג פֿון די ייִדן און קאָמערציאַליזירונג פֿון די פּויערים. פֿון געשיכטלעכער פּערספּעקטיווע באַטראַכט איז די אַגראַריזירונג פֿון דער ייִדישער באַפֿעלקערונג אפֿשר אַ פּאָזיטיווע ערשײַנונג, הגם זי איז ניט אָרויסגעוואַקסן פֿון אינעווייניק. בעת ווען דער קאָמערציאַליזירונג-פּראָצעס פֿון די פּויערים ווערט שטאַרק געשטיצט דורך דער מלוכה און דער געזעלשאַפֿט, האָט די ייִדישע געזעלשאַפֿט ביז ניט לאַנג אין גאַנצן איגנאָרירט דעם דאָרפֿסייִד און געלאָזן אים אַליין זיך ראַנגלען מיט זײַן שווערן גורל. ערשט אין די לעצטע צײַטן האָט מען זיך אָרומגעזען, אַז אַ גרויסער פֿעלער ווערט דערמיט באַגאַנגען. עס זײַנען

אין מזרח־גאַליציע אויפֿגעקומען געזעלשאַפֿטן, וועלכע האָבן אַ ציל צו פֿאַרטיידיקן די אינטערעסן פֿון די דאָרפֿישע ייִדן, גענויער נאָר פֿון די לאַנדווירטן. יעדער דאָרפֿישער ייִד איז אָבער בײַ דער הײַנטיקער לאַגע פּאָטענציעל אַ לאַנדווירט.

מעטאָדן פֿון דער אַרבעט און באַנוצטע מאַטעריאַלן

עס איז שוין בײַ הײַנטיקן טאָג פֿאַראַן אַ היפּשע וויסנשאַפֿטלעכע ליטעראַטור וועגן דער לאַנדווירטשאַפֿט אין פּוילן. ס'רובֿ זײַנען דאָס מאָנאָגראַפֿיעס פֿון דערפֿער, פּאָוויאַטן אָדער גאַנצע וואָיעוואָדשאַפֿטן. אין שײַכות מיט דעם האָט זיך שוין אויסגעאַרבעט אַ געוויסע מעטאָדיק, און די נײַע אַרבעטן ברענגען שוין ניט אַרײַן אין דעם פּרט קיין נײַס. די צוויי מאָנאָגראַפֿיעס וועגן ייִדישע דערפֿער, וועלכע זײַנען אַרויס ביז איצט אין דער פּוילישער שפּראַך,[1] זײַנען אויך געמאַכט געוואָרן לויטן אָנגענומענעם שאַבלאָן.

צו אונדזער אַרבעט אָבער האָבן מיר ניט געהאַט קיין פֿאַרטיקע מוסטערן מחמת דער אײגנאַרטיקייט פֿון דעם געפֿאָרשטן אָביעקט. ניטאָ אויפֿן שטח פֿון מזרח־גאַליציע קיין הונדערט־פּראָצענטיקע ייִדישע דערפֿער, אַפֿילו ניט קיין דערפֿער מיט אַ ייִדישער מערהייט. די דערפֿער זײַנען ס'רובֿ באַוווינט דורך אוקראַאינישע פּויערים, און צווישן זיי וווינען אַ קליינע צאָל ייִדישע משפּחות, אין זייער אַ סך פֿאַלן—איינע אָדער צוויי. האָט זיך הייסט עס געשטעלט די פֿראַגע, ווי אַזוי זאָל מען אויספֿאָרשן אָט דעם טייל פֿון דער ייִדישער באַפֿעלקערונג אין דער געגנט.

איין זאַך איז געווען קלאָר גלײַך פֿון אָנהייב: אויב מען וויל דערקענען אַדעקוואַט אַ געוויסע סבֿיבֿה, מוז מען קומען אין אַ דירעקטער באַרירונג מיט איר. און מיר האָבן טאַקע דעם דאָזיקן כּלל אָפּגעהיט אין אונדזער אַרבעט. צוליב באַקענען זיך מיט דער סבֿיבֿה וואָס מיר האָבן געהאַט אויסצופֿאָרשן האָבן מיר אָנגעווענדט דעם מעטאָד פֿון אַנקעטע און אינטערוויו.

די אַנקעטע האָט געהאַט אַ ציל ניט בלויז אויפֿצוזאַמלען דעם ציפֿערדיקן מאַטעריאַל, נאָר אויך צו באַקומען גענויע ידיעות וועגן די קאָנקרעטע לעבנס־תּנאָים פֿון דעם ייִדישן לאַנדווירט דורך ווײַלן אין זײַן סבֿיבֿה במשך אַ געוויסער צײַט.

לויט דער פֿאָלקסציילונג פֿון 1931 געפֿינען זיך אויפֿן שטח פֿון דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט 671 ייִשובֿים, מיט אַ ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער באַפֿעלקערונג. ווען מען וואָלט געקאָנט באַזוכן אַלע פּונקטן און אויספֿאָרשן זיי דורך אונדזער אַנקעטע, וואָלט זיך באַקומען אַ פֿולקומען און אויסשעפּיק בילד פֿון דעם מצבֿ. אָבער בײַ די פֿינאַנציעלע באַדינגונגען, אין וועלכע עס קומט אויס צו אַרבעטן די ייִדישע וויסנשאַפֿטלעכע אינסטיטוציעס, איז דאָס אַן

---

1 a) L. Babicki, Monografja kolonji żydowskiej Lejpuny, powiatu Wileńsko-trockiego. Warszawa 1931 (מאַנוסקריפּט).

b) S. Salit, Kolonja Izaaka — wieś powiatu Sokolskiego.

אומדערגרייכלעכער אידעאַל. מיר האָבן זיך דעריבער געמוזט באַשליסן צו גיין מיטן דוגמאות-מעטאָד: די אַנקעטע האָבן מיר אויסגעפֿילט נאָר אין 20 פּונקטן.

די 20 פּונקטן האָבן מיר אויסגעקליבן לויט אַ הסכם מיט דעם לעמבערגער ביוראָ פֿון ייִקאַ, וואָס האָט זינט 1931 געפֿירט אַן אויספֿאָרשערישע אַרבעט אויפֿן שטח פֿון דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט, און מיט די ייִדישע כּלל-טוער פֿון סטאַניסלאַוו.

בײַם אויסקלײַבן האָבן מיר געהאַט אַזוינע קריטעריומס:

1) נעמענדיק אין אַכט, אַז די סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט איז אין פֿיזיאָגראַפֿישן און ממילא אויך אין לאַנדווירטשאַפֿטלעכן זינען זייער פֿאַרשיידנאַרטיק, האָבן מיר אויסגעקליבן פּונקטן, וואָס ליגן אין פֿאַרשיידענע ראַיאָנען פֿון דער וואָיעוואָדשאַפֿט.

2) אין שײַכות מיט דער ניט רעגלמעסיקער קאָנצענטרירונג פֿון ייִדישע לאַנדווירטן אין דער וואָיעוואָדשאַפֿט האָבן מיר אויסגעקליבן פּונקטן מיט אַ גרעסערער און קלענערער צאָל ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע משפּחות.

3) מיר האָבן זיך ניט גערעכנט מיט דעם, צי דער אָפּגעקליבענער פּונקט איז אַן אַדמיניסטראַטיווער איינס, ווײַל די אַרבעט באַהאַנדלען מיר פֿון קוקפּונקט פֿון געזעלשאַפֿטלעכער פּאָליטיק; פּראַקטיש קען דאָך קומען אין באַטראַכט נאָר אַן אמתע קאָנצענטרירונג, נישט קיין אַדמיניסטראַטיווע.

ווי אַ באַשטעטיקונג פֿאַר דער ריכטיקייט פֿון דאָזיקן שטאַנדפּונקט קען דינען דער דורך אונדז אויסגעקליבענער פּונקט גוואָזדזיעץ, וועלכער ליגט בײַ דעם דאָרף קאַמענע אין נאַדווערנער פּאָוויאַט. דער דאָזיקער פּונקט איז אַ כּמו ייִדישע קאָלאָניע (אַזוי רופֿט מען עס אין דער געגנט): אַ קליין געסל, וואָס פֿון ביידע זײַטן געפֿינען זיך 5 ייִדישע הײַזער, איינס האַרט בײַם צווייטן. די 5 ייִדישע משפּחות וועלכע געפֿינען זיך דאָ לעבן זיך אויס צוזאַמען; אַדמיניסטראַטיוו געהערן זיי אָבער צו 2 „גראָמאַדעס" און אַפֿילו צו 2 פּאָוויאַטן.

4) אַ גרעסערע צאָל פּונקטן האָבן מיר אָפּגעקליבן אין די געגנטן ווו עס וווינען ייִדן-לאַנדווירטן, וועלכע באַאַרבעטן ס'רובֿ אַליין זייערע פֿעלדער. דאָס לעבן פֿון אָט די ייִדן האָט אונדז אינטערעסירט צום מערסטן.

בײַ עטלעכע פּונקטן האָבן מיר זיך גערעכנט מיט געוויסע ספּעציפֿישע דערשײַנונגען. למשל דאָס דאָרף וויעזשבאָוויעץ (קאָסעווער פּאָוויאַט) האָבן מיר אויסגעקליבן ווי אַ סעדערײַ-פּונקט; די דערפֿער סלאָבידקע-לעסנע און ראַקאָוושיק (קאָלאָמייער פּאָוויאַט), וועלכע מיר באַהאַנדלען ווי איין פּונקט, האָבן מיר אויסגעקליבן מחמת דער ייִדישער קאָלאָניזאַציע, וועלכע איז דאָרטן דורכגעפֿירט געוואָרן דורך ייִקאַ, אד"גל.

די רשימה פֿון די אויסגעקליבענע פּונקטן, זייער אַלגעמיינע צאָל אײַנוווינער (לויט דער פֿאָלקסציילונג פֿון 1931), אַלגעמיינע (דערין אויסגעפֿאָרשטע) צאָל ייִדישע משפּחות (לויט דער פּערזענלעך דורכגעפֿירטער ציילונג אין 1935) שטעלט פֿאָר די טאַבעלע I.

טאַבעלע I

רשימה פֿון די אויסגעקליבענע פּונקטן

נאָמען פֿון פּונקט	פּאָוויאַט	אַלגעמיינע צאָל איינוווינער	ייִדישע משפּחות: אַלגעמיינע צאָל	ייִדישע משפּחות: אויסגעפֿאָרשטע
1. צערקאָווניע . . .	דאָלינע	1.034	7	7
2. טשאָרטאָוויעץ . . .	האָראָדענקע	5.463	67	59
3. פּטשאַן	זשידאַטשויוו	827	4	4
4. רידע	„	1.143	11	11
5. יאַצקיווקע און סלאָבידקע .	טאָלמעטש	2.141	10	9
6. אָסאָוויעץ . . .	נאַדווערנע	[1]	5	5
7. גוואָזדיעץ . . .	„	[1]	5	5
8. סטאַריניע . . .	„	2.915	29	27
9. טשערניעוו . . .	סטאַניסלאָוו	2.791	74	67
10. כאָמיאַקוּוו (דאָרף) . .	„	1.015	9	8
11. כאָמיאַקוּוו (קאָלאָניע) . .	„	[2] 32	9	9
12. ליסיעטיטש . . .	סטרי	2.318	19	19
13. סטעצאָווע . . .	סניאַטין	3.935	30	27
14. פּידוויסאָקע . . .	„	2.116	12	9
15. ראַקאָווטשיק און סלאָבידקע־לעסנע	קאָלאָמיי	3.540	26	26
16. קליין־קאַמענקע . .	„	1.120	14	14
17. פּעטראָנקע . . .	קאַלוש	2.691	14	14
18. וויעזשבאָוויעץ . .	קאָסעוו	2.454	26	23
19. אייבערשטער סערניק . .	ראָהאַטין	1.836	16	14
20. קאָנירשאָק	„	1.976	9	7

אונדזער „אַנקעטע וועגן דער ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער באַפֿעל־קערונג“ איז צונויפֿגעשטעלט געוואָרן לויטן מוסטער פֿון דער „אַנקעטע וועגן די באַשעפֿטיקונגען אין די קליינע דאָרפֿישעווירטשאַפֿטן“, וועלכע איז דורכגע־

---

1 פֿאַר דעם פּונקט, וועלכער שטעלט ניט פֿאָר קיין אַדמיניסטראַטיווע איינס, איז די צאָל איינוווינער ניט פֿאַרעפֿנטלעכט. דאָס איז אַ קליין ביידערפֿל, וווּ אויסער די ייִדישע וווינען אויך עטלעכע ניט־ייִדישע משפּחות.

2 בלויז ייִדן.

פֿירט געוואָרן מיט אַ געוויסער צײַט צוריק דורך דעם „אינסטיטוט פֿאַר געזעלשאַפֿטלעכער ווירטשאַפֿט" אין וואַרשע. מיר האָבן זי צוגעפּאַסט צו די באַדינגונגען פֿון קליינע ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע בעל-הבתּישקייטן. די אַנקעטע באַשטייט פֿון אַזוינע פֿיר טיילן: א. פֿרעגבויגן I – באַהאַנדלט אַלגעמיינע פֿראַגעס פֿון דעם געפֿאָרשטן פּונקט (באַן-סטאַציע, פּאָסט, ווײַטקייט פֿון מאַרק אד"גל); ב. פֿרעגבויגן II — באַהאַנדלט די פֿאַמיליע-פֿראַגעס (נאָמען און פֿאַמיליע-נאָמען, עלטער, בילדונג, באַשעפֿטיקונג אד"גל); ג. פֿרעגבויגן IIא—באַהאַנדלט די ווירטשאַפֿטלעכע פֿראַגעס פֿון די בעל-הבתּישקייטן (גרייס פֿון דער ווירטשאַפֿט, בנינים, לעבעדיקער און טויטער אינווענטאַר, פֿאַרזייטער שטח, שאָכברעט אד"גל). אויסגעפֿילט אים האָבן מיר פֿאַר ווירטשאַפֿטן, וועלכע האָבן מינימום 0,5 האַ (קלענערע אַ"ג „קאַרליקעס-ווירטשאַפֿטן" קענען ניט באַטראַכט ווערן ווי לאַנדווירטשאַפֿטן), מאַקסימום 50 האַ ערד[1]; ד. פֿרעגבויגן IIב — צוגעפּאַסט צו די פֿאַרהעלטענישן פֿון ייִדישע דאָרפֿישע משפּחות, וועלכע האָבן נישט דעם דורך אונדז אָנגענומענעם מינימום ערד 0,5 האַ. דורך דעם פֿרעגבויגן האָבן מיר געוואָלט דער עיקר דערגיין די פּרנסות פֿון דאָרפֿישע ייִדן וואָס האָבן ניט קיין ערד.

ווײַטער ווערט דער לייענער געפֿינען דעם טעקסט פֿון די פֿרעגבויגנס, וואָס לויט זיי איז אונדזער אַנקעטע אויסגעפֿירט געוואָרן. אין דעם אָריגינאַל זײַנען די פֿראַגעס געווען געשטעלט אויך אויף פּויליש.

פֿרעגבויגן I

(פֿאַר דעם געפֿאָרשטן ייִשובֿ)

1. נאָמען פֿון ייִשובֿ (קאָלאָניע, דאָרף, „זאַשטשיאַנעק", פֿאָלוואַרק), 2. גמינע, 3. פּאָוויאַט, 4. וואָיעוואָדשאַפֿט, 5. ייִדישע קהילה, 6. די נאָענטסטע באַן-סטאַציע, 7. מהלך פֿון דער נאָענטסטער שטאָט (שטעטל), וווּ עס קומען פֿאָר מערק, 8. צי גייט אַדורך דורכן ייִשובֿ אַ וויכטיקערער וועג, 9. אויב ניט, אָנווײַזן ווי ווײַט איז פֿון ייִשובֿ ביזן נאָענטסטן וויכטיקערן וועג, 10. די אַלגעמיינע צאָל אײַנוווינער: א) ייִדן, ב) פּאָליאַקן, ג) אוקראַינער, 11. די אַלגעמיינע צאָל לאַנדווירטן: בתוכם א) ייִדן, ב) פּאָליאַקן, ג) אוקראַינער, 12. צי איז פֿאַראַן אין דעם ייִשובֿ אַ לאַנדווירטשאַפֿטלעכער קאָאָפּעראַטיוו: א) אַ ייִדישער, ב) אַ פּוילישער, ג) אַן אוקראַינישער, 13. אויב יאָ, וועלכער? א) קרעדיט-קאָאָפּעראַטיוו, ב) מילך-קאָאָפּעראַטיוו, 14. צי קומט אין ייִשובֿ אַ לאַנדווירטשאַפֿטלעכער אינסטרוקטאָר? א) אַ ייִדישער, ב) אַ פּוילישער, ג) אַן אוקראַינישער, 15. צי העלפֿט דער ניט-ייִדישער אינסטרוקטאָר די ייִדישע לאַנדווירטן און אויף וואָס פֿאַר אַן אופֿן? 16. צי העלפֿט דער ייִדישער אינסטרוקטאָר די ניט-ייִדישע לאַנדווירטן און אויף וואָס פֿאַר אַן אופֿן? 17. קולטיווירונג פֿון באַזונדערע געוויקסן: א) ווינטער-תּבֿואה, ב) זומער-תּבֿואה, ג) קאַרטאָפֿל, ד) בוריקעס, ה) שוויטנדיקע, 18. שפּראַך: 1) אויף וואָסער שפּראַך ריידן ייִדן? א) דער-

[1] 50 האַ איז בײַם סטאַטיסטישן הויפּטאַמט אָנגענומען פֿאַר אַ גרענעץ צווישן קליינע און גרויסע ווירטשאַפֿטן.

וואַקסענע צווישן זיך, ב) דערוואַקסענע מיט קינדער, ג) קינדער צווישן זיך, 2) צי רעדט אָדער פֿאַר־שטייט די ניט־ייִדישע באַפֿעלקערונג ייִדיש? 19. צי זײַנען פֿאַראַן שולן אין דעם ייִשובֿ, אויב יאָ, איז וואָסערע, 20. אין וואָסערע שולן גייען די ייִדישע קינדער? 21. צי זײַנען פֿאַראַן אין דעם ייִשובֿ ייִדישע געזעלשאַפֿטלעכע אָרגאַניזאַציעס, אויב יאָ, איז וואָסערע? 22. צי איז פֿאַראַן אין ייִשובֿ אַ ביבליאָטעק (כאַראַקטעריזירן זי), 23. באַציִונגען צווישן ייִדן און ניט־ייִדן בכלל, און צווישן די לאַנדווירטן בפֿרט, באַמערקונגען.

פֿ ר ע ג ב ו י ג ן II

נאָמען פֿון ייִשובֿ, גמינע, פּאָוויאַט, וואָיעוואָדשאַפֿט, נאָמען און פֿאַמיליע פֿון לאַנדווירט, צי באַשטייט די ווירטשאַפֿט נאָר פֿון אַ קיכשטוב אַליין (יאָ, ניין). אויב די ווירטשאַפֿט באַשטייט נישט פֿון אַ קיכשטוב אַליין, איז וויפֿל צימערן זײַנען פֿאַראַן?

1. לויפֿנומער, 2. נאָמען און פֿאַמיליע, 3. שײַכות צום ראָש פֿון דער בעל־הבתישקייט, 4. געשלעכט: מ. מענלעך, וו. ווײַבלעך, 5. ווען געבוירן, 6. אָרט פֿון געבוירן (ייִשובֿ, גמינע, פּאָוויאַט, וואָיעוואָדשאַפֿט), 7. ציווילער שטאַנד, 8. דער הויפּטפֿאַך, אָדער די אַרבעט, וואָס איז דער הויפּט־מקור פֿון חיונה, 9. בײַפֿאַך, זײַטיקע פֿאַרדינסט־אַרבעט, אָדער זײַטיקער מקור פֿון חיונה, 10. פֿריִערדיקער הויפּטפֿאַך און די סיבות פֿון בײַטן דעם פֿאַך, 11. הויפּטפֿאַך פֿונעם פֿאָטער פֿון ראָש פֿון דער בעל־הבתישקייט, 12. הויפּטפֿאַך פֿונעם פֿאָטער פֿון דעם ראָשס ווײַב, 13. ווי לאַנג וווינט ער אין דעם ייִשובֿ, 14. פֿון וואַנען געקומען, 15. אַלגעמיינע בילדונג, 16. פֿאַכבילדונג, פֿאַרזאָגנען וואָס זײַנען ניטאָ אויפֿן אָרט אין מאָמענט ווען די אַנקעטע ווערט דורכגעפֿירט 17. פֿאַר וואָס איז ניטאָ דער מיטגליד אין דער בעל־הבתישקייט (דינט אין מיליטער, אַוועק אַרבעטן בײַ יענעם, איז אין שול, אַוועק אין שטאָט אאַז״וו)? 18. אויב די פּערזאָן לעבט זעלב־שטענדיק מחוץ דער בעל־הבתישקייט, אָנווײַזן: וווּ, ווען אַוועק, מחמת וואָס, מיט וואָס ער (זי) באַשעפֿטיקט זיך און צי ער (זי) האַלט אויף די פֿאַרבינדונג מיט דער משפּחה?

פֿ ר ע ג ב ו י ג ן IIא

ייִשובֿ, גמינע, פּאָוויאַט, וואָיעוואָדשאַפֿט, נאָמען און פֿאַמיליע פֿון לאַנדווירט

I. איצטיקער מצבֿ פֿון באַזיץ

1. ע ר ד

דער שטח אַרום און אַרום (בײַ דער צאָל אָנווײַזן דעם מעסטאַמיגס), לאַנדווירטשאַפֿטלעך אויסגעניצטע ערד (אַקערערד, לאָנקעס, פּאַשעערד), ווײַנפֿלאַץ, וואַלד, ערד ניט צום ניצן, אַנדערע ערד, סך־הכּל. אין דעם: אייגענע ערד, אַרענדירטע ערד, אַנדערע ערד (אָנווײַזן וואָסערע), וויפֿל ערד האָט דער לאַנדווירט אָפּגעגעבן אין אַרענדע אַנדערע פּערזאָנען, ניט רעכענענדיק דאָס אויבן דערמאָנטע.

2. ב נ י נ י ם

געמויערטע, הילצערנע, ליימענע, פֿון אַנדערע מאַטעריאַלן, געדעקט מיט פֿייערזיכערן מאַטע-ריאַל, הילצן, שטרוי, אַנדערע, באַמערקונגען. אין דעם: א. וווין-בנינים, ב. קרשטאַל, ג. שטאַל, ד. שייער, ה. אַנדערע. צי איז פֿאַראַן אין שטוב אַ פּאָדלאָגע, אויב יאָ, וועלכע?

3. לאַנדווירטשאַפֿטלעכע מכשירים און מאַשינען

נאָמען, צאָל, באַמערקונגען. אין דעם: אַקער-איַיזנס (איינשנייַדיקע, צווייַשנייַדיקע), בראָנעס (געוויינטלעכע, ספּרוזשיניקע), קולטיוואַטאָרס, וואַלץ, ארומשיטערס, זייערס, דרעשמאַשינען, ווייעלקעס און מילכלעך, טרייערן, מאַניעזשן, סעטשקאַרניעס, כורן, צענטריפֿוגעס, לאַנקע-מאַשינען, בינשטאָקן (ראַמענדיקע, קלעצערנע, שטרויענע), בינערשע געצייַג, צענטריפֿוגע.

4. לעבעדיקער אינווענטאַר

נאָמען, וויפֿל שטיק, באַמערקונגען. אין דעם: פֿערד (אַרבעטפֿערד, לאָשיקעס), הערנערפֿיך (קי, בייקן, אָקסן, יאַלעווקעס, קעלבער), שעפּסן, ציגן, עופֿות (הינער, געגנדז, קאַטשקעס), בינען-ראָיען.

II. געוויקסן-פּראָדוקציע

פֿאַרזייטער און פֿאַרזעצטער שטח, שטח פֿון די שמיטה-פֿעלדער.

1. ספּעציפֿיקאַציע פֿון די קולטורן: נאָמען פֿון געוויקס, פֿאַרזייטער שטח, גערטענויש, סכום פֿון אַלגעמיינעם פֿאַרזיי לשם קאָנטראָל, באַמערקונגען. אין דעם; תּבֿואות (קאָרן, גערשטן, האָבער, גריקע, הירזש, קוקורוזע), געפֿיטערדיקע און שויטנדיקע קולטורן, (אַרבעס, וויקע, קאָנישינע לוצערנע), טעכנישע קולטורן, דורכאַקער-קולטורן (קאַרטאָפֿל, פּוטער-בוריקעס, אַנדערע), 2. וויפֿל און וואָסערע פּרוכטבוימער פֿאַרמאָגט די בעל-הבתישקייט? 3. צי באַנוצט מען קינסטלעכע ראַמיסטונג? 4. אויב ניט, צי באַנוצט פֿריִער, ווען? 5. אויב יאָ, וואָסערע, וואָסער סכום? 6. צו וואָסערע געוויקסן און ווען? 7. וויפֿל באַמיסטיקונג האָט די בעל-הבתישקייט פֿאַרניצט אין דער צייַט פֿון דער בעסטער קאָניונקטור? 8. דער אופֿן זייען, 9. אָפּשטאַם פֿון דער זריעה און פֿון די זעצלינגען, 10. צי איז אין דער בעל-הבתישקייט פֿאַראַן אַן איַינגעשטעלטער פּרוכטנבייַט, 11. אויב יאָ, וואָסערער, 12. ראָטאַציע, 13. אויף וועלכע געוויקסן נעמט מען שטאַלמיסט.

III. בעלי-חיים-פּראָדוקציע

א. געקויפֿט, ב. אַליין אויסגעהאָדעוועט. אין דעם: 1. אָפּשטאַם פֿון דעם פֿיך, 2. צי האָדע-וועט די בעל-הבתישקייט פֿיך אויף אָפּפּאַשען, 3. צי ווערט די קו באַנוצט צו דער אַרבעט, 4. זומער-געפֿיטער, 5. ווינטער-געפֿיטער, 6. וואָסער גרונטיקן געפֿיטער ניצט די בעל-הבתישקייט, וואָסער סכום, 7. מיט וואָסער בייַק דעקט מען די קי, 8. אין וועלכן עלטער לאָזט מען צו די יאַלעווקע צום בייַק, 9. ווי אַזוי האָדעוועט מען די קעלבער, 10. ווי אַזוי ווינטערן די בינען, 11. ווי אַזוי האַלט מען דאָס מיסט.

IV. עקאָנאָמישע באַדינגונגען

1. דער אופן פון איינשאַפן זיך אייגענע ערד

פון וועמען, ווען, באַמערקונגען. אין דעם: געקויפט, געירשנט, איינגעשאַפט זיך אויף אַן אַנדער וועג (אָנווייזן ווי אַזוי).

2. אַרענדע

א. אויב מען האָט הײַנטיקס יאָר אָפּגעגעבן ערד אין אַרענדע צו אַנדערע פּערזאָנען, רעכנט אויס, אויף וואָסערע תּנאים, ב. אויב די ערד וואָס געהערט צו דער בעל־הבתּישקייט איז אין גאַנצן אָדער טיילווייז נישט קיין אייגענע, ווײַזט אָן בפּרטיותדיק, פון ווען אָן און אויף וואָסערע תּנאים די בעל־הבתּישקייט געניסט פון דער ערד.

3. שינויים וואָס זײַנען פאָרגעקומען אין דער בעל־הבתּישקייט פאַר די יאָרן 1914 — 1935

א. קאָמאַסירט געוואָרן, ב. אַרײַן אין שאַכברעט מחמת, ג. פאַרגרעסערט געוואָרן פון פּאַרצעלאַציע אויף, פאַרגרעסערט געוואָרן דורך צוקויפן אויף, פאַרגרעסערט געוואָרן אויף אַן אַנדער וועג אויף, ד. פאַרקלענערט געוואָרן איבער חלוקה אין דער משפּחה אויף, פאַרקלענערט געוואָרן מחמת פאַרקויפן אויף, פאַרקלענערט געוואָרן איבער אַנדערע סיבות, ה. נײַ אויפגעקומען פון פּאַרצעלאַציע, נײַ אויפגעקומען פון מישפּחה־חלקים, נײַ אויפגעקומען אויף אַן אַנדער וועג, ו. געבליבן אָן שינויים.

4. קאָמאַסאַציע

א. צי איז די ערד וואָס געהער צו דער בעל־הבתּישקייט אין איין שטיק אָדער אין אַ שאַכברעט? אויב אין אַ שאַכברעט, איז פון וויפל שטיקער באַשטייט די ערד? ב. אויף וועלכן מהלך פון שטוב (פון דיווירטשאַפטלעכע בנינים) געפינט זיך דער ווײַטסטער ערד־חלק?

5. סערוויטוטן

א. צי געניסט די ווירטשאַפט פון סערוויטוטן? ב. אויב יאָ, פון וואָסערע? ג. אויף וועמען ליגט די לאַסט פון דעם סערוויטוט?

6. ערד־שותּפותן

א. צי געניסט די בעל־הבתּישקייט פון ערד־שותּפותן? ב. אויב יאָ, אָנווײַזן דעם שטח (אַקערערד, היילאָנקעס און פּאַשעערד) וואָס געפינט זיך אין שותּפישן באַזיץ, ג. אופן פון געניסן פון ערד־שותּפותן: אין נאַטור, אָפּטרעטן די אַנדערע ניצער דעם חלק פאַר געלט, פאַר אַנדערע צודינונגען אדג״ל.

7. באַשעפטיקונג

א. ווי גרויס וואָלט לויט דער מיינונג פון לאַנדווירט געדאַרפט זײַן זײַן בעל־הבתּישקייט, כּדי אויסצוהאַלטן זײַן משפּחה, ב. וואָס טוען, אָדער וואָס האָבן בדעה צו טון, די טיילווייז באַשעפטיקטע מיטגלידער פון דער בעל־הבתּישקייט? ג. וויפל געדונגענע אַרבעטקראַפט ניצט די בעל־הבתּישקייט? ד. וואָסערע אויסאַרבעטונגען פון פאָלקס־אינדוסטריע ווערן פּראָדוצירט אין דער בעל־הבתּישקייט און אין וואָסער סכום?

8. אָפּזאַץ פֿון פּראָדוקטן

א. צי געניסט די בעל־הבתישקייט ביים פֿאַרקויפֿן אָדער ביים קויפֿן פֿון דער הילף פֿון אַ קאָאָפּעראַטיוו? ב. אויב יאָ, איז מיט וואָס? ג. פּראָדוקטן וואָס ווערן פֿאַרקויפֿט, ד. פּראָדוקטן וואָס ווערן געקויפֿט.

9. פֿאַרברויך

א. צי קלעקט די פּראָדוקציע פֿון די ווייטערדיקע געוויקסן אויף צו באַפֿרידיקן די באַדערפֿענישן פֿון דער שטובי״ער בעל־הבתישקייט? אויב ניט, וויפֿל ווערט דערקויפֿט? קלעקט, ווערט דערקויפֿט (קאָרן, קאַרטאָפֿל), ב. וויפֿל צוקער גייט אַוועק אין דער בעל־הבתישקייט אין אַ וואָך צייט? וויפֿל זאַלץ גייט אַוועק אין דער בעל־הבתישקייט אין אַ וואָך צייט? וויפֿל פֿלייש גייט אַוועק אין דער בעל־הבתישקייט אין אַ וואָך צייט? ג. וויפֿל גייט אַוועק אין דער בעל־הבתישקייט אין אַ וואָך צייט אויף טאַבאַק? וויפֿל גייט אַוועק אין דער בעל־הבתישקייט אין אַ וואָך צייט אויף אַלקאָהאָל?

10. פֿינאַנציעלער מצב

א. צי האָט דער לאַנדווירט פֿאַרפֿליכטונגען? אויב יאָ, ספּעציפֿיצירן: ב. צי קומט די בעל־הבתישקייט געלט־חובֿות? ג. אויב יאָ, איז ווו, ווען, און אויף וועלכע תּנאָים זיינען זיי געמאַכט געוואָרן? ד. אויף וואָס איז אַוועק דאָס געליִענע געלט? ה. צי האָט די בעל־הבתישקייט חובֿות אין גאַטור? ו. אויב יאָ, אויף וועלכע תּנאָים זיינען זיי געמאַכט געוואָרן? ז. וויפֿל שטייערן צאָלט די ווירטשאַפֿט יערלעך? (מלוכישע, קאָמונאַלע, קהילה־עטאַט), ח. צי איז די בעל־הבתישקייט הינטערשטעליק אין שטייערן? אויב יאָ, אויף וואָסער סומע? ט. צי באַקומט די ווירטשאַפֿט געלט פֿון דער זייט? י. אויב יאָ, איז פֿון וואַנען, פֿון וועמען, שטענדיק אָדער צופֿעליק, וויפֿל?

פֿרעגבויגן IIב

פֿאַר פּערזאָנען וואָס פֿאַרמאָגן ניט קיין מינימום ערד

ייִשובֿ, גמינע, פּאָוויאַט, וואָיעוואָדשאַפֿט, נאָמען און פֿאַמיליע פֿון ראָש פֿון דער משפּחה

1. הויפּטפֿאַך, אָדער וויכטיקסטער מקור פֿון חיונה, 2. צי האָט ער (זי) פֿאַרמאָגט ווען עס איז אַן אייגענע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע בעל־הבתישקייט? אויב יאָ: ווו, ווי גרויס און פֿאַר וואָס פֿאַרלוירן די בעל־הבתישקייט? 3. צי האָט ער (זי) ווען עס איז געהאַלטן אין אַרענדע אַ לאַנדווירטשאַפֿטלעכע בעל־הבתישקייט? אויב יאָ: ווו, ווי גרויס, פֿאַר וואָס אויפֿגעהערט צו אַרענדירן? 4. צי שטאַמט ער (זי) פֿון אַ מישפּחה לאַנדווירטן? אויב יאָ, פֿאַר וואָס האָט ער אויסגעקליבן דעם איצטיקן פֿאַך? 5. צי פֿאַרמאָגט ער (זי) אַן אייגן הויז? 6. צי פֿאַרמאָגט ער (זי) אַ לעבעדיקן אינווענטאַר? (אויב יאָ, ספּעציפֿיצירן), 7. צי גיט דער הויפּטפֿאַך אַן עקסיסטענץ־מינימום? 8. צי איז ער (זי) שולדיק געלט? 9. צי באַקומט ער (זי) געלט פֿון דער זייט? 10. צי האָט ער (זי) בדעה זיך צו פֿאַרנעמען מיט לאַנדווירטשאַפֿט?

די אויבן געבראַכטע אַנקעטע פֿלעג איך אויספֿילן אייגנהענטיק, גייענדיק פֿון הויז צו הויז, ס׳רובֿ אין באַגלייטונג פֿון אַן אָרטיקן מענטשן. איך פֿלעג אויך אַרומזען די ווירטשאַפֿטלעכע בנינים, דעם לעבעדיקן און טויטן אינווענטאַר, און ווי ווײַט ס׳האָט זיך געלאָזט, אויך די פֿעלדער. אין גאַנג פֿון דער אַרבעט האָב איך זיך נאָך פֿאַרפֿעסטיקט אין דער איבערצײַגונג, אַז נאָר אייגנהענטיק אויסגעפֿילטע אַנקעטעס קענען ברענגען די געהעריקע רעזולטאַטן; אויפֿן אָרט זײַנען פּשוט ניטאָ געניג אינטעליגענטע מענטשן וואָס זאָלן דאָס קענען דורכפֿירן. פֿון די מניעות אויף וועלכע איך האָב זיך אָנגעטראָפֿן וויל איך דערמאָנען:

1) די ייִדישע לאַנדווירטן (אַגבֿ די ניט־ייִדישע אויך) קענען ניט, ווי פּאַראַדאָקסאַל דאָס זאָל ניט קלינגען, זייער אייגענע בעל־הבתּישקייט: געווי וויפֿל פֿעלד זיי פֿאַרמאָגן, וואָס פֿאַר אַ שטחים זיי האָבן פֿאַרזייט מיט די באַזונדערע מינים, וויפֿל און וועלכע קינסטלעכע מיסטן זיי ניצן, אַד״גל.

2) די ייִדישע דאָרפֿסלײַט שטייען נאָך לײַדער אויף אַ זייער נידעריקער קולטורעלער מדרגה. וואָס עס איז אַ וויסנשאַפֿטלעכע אַרבעט, פֿאַרשטייען זיי ניט, וועגן יחוא האָבן זיי אַפֿילו ניט געהערט. יעדערער האָט דעריבער לויט זײַן שכל פֿאַרשטאַנען דאָס „פֿאַרשרײַבן״ אָפּהענגיק פֿון די באַדינגונגען, אין וועלכע עס קומט אים אויס צו לעבן. אַזוי למשל האָבן אַ סך אָנגענומען, אַז עס ווערט געפֿירט אַ נײַע ווערבירּ־אַקציע פֿון קאַנדידאַטן צו פֿאָרן קיין ארץ־ישראל. די דאָזיקע מיינונג איז אויפֿגעקומען אין צוזאַמענהאַנג מיט די ווערביר־אַקציעס פֿון ה׳ צידקאָוו פֿון הסתדרות־האכּרים און ה׳ ליבערמאַן פֿון דער ייִדישער אַגענץ, וועלכע זײַנען דורכגעפֿירט געוואָרן מיט אַ געוויסער צײַט פֿריִער אויפֿן שטח פֿון מזרח־גאַליציע. די לעדערנע קורטקע און דער ליטווישער דיאַלעקט פֿון מחבר האָבן געשטאַרקט דעם דאָזיקן אײַנדרוק. אין אַנדערע פּונקטן האָט זיך פֿאַרשפּרייט אַ קלאַנג, אַז עס איז געקומען אינקאָגניטאָ אַ קאָנטראָלער פֿון דער יק״א. אין זעלטענע פֿאַלן איז אויך געבוירן געוואָרן דער חשד, אַז דאָס „פֿאַרשרײַבן״ איז פֿאַר דעם שטײַעראַמט. פֿאַרשטייט זיך, אַז אין צוזאַמענהאַנג מיט די מיינונגען פֿלעגן אָפֿט מאָל קומען טענדענציעזע ענטפֿערס.

אין אַלגעמיין האָב איך אויסגעפֿילט 283 פֿרעגבויגנס IIאַ און 81 IIב, סך־הכּל, הייסט עס, בין איך געווען אין 364 ייִדישע דאָרפֿסהײַזער.

צו די ענטפֿערס אויף די באַזונדערע פֿראַגעס פֿון דער אַנקעטע וויל איך נאָך צוגעבן עטלעכע באַמערקונגען:

1. צום פֿרעגבויגן II—פֿאַמיליע־פֿרעגבויגן. די ענטפֿערס אויף די פֿראַגעס 1 — 7 אײַנשליסלעך, ד״ה: נאָמען און פֿאַמיליע, שײַכות צום ראש פֿון דער בעל־הבתּישקייט, געשלעכט, ווען געבוירן, אָרט פֿון געבוירן, ציווילער שטאַנד — שטימען אויף הונדערט פּראָצענט מיטן אמת. קליינע טעותן קענען נאָר זײַן בײַ די ענטפֿערס אויף דער פֿראַגע 5: ווען געבוירן, אויב דער

ענטפֿער־געבער ווייס אַליין ניט גענוי די דאַטע. עס האָבן אויך געטראָפֿן פֿאַלן, אַז מען פֿלעגט ניט אָנגעבן אין גאַנצן געוויסע מיטגלידער פֿון דער פֿאַמיליע, למשל גײַסטיק קראַנקע.

דער ענטפֿער אויף דער פֿראַגע 8: „הויפּטפֿאַך אָדער די אַרבעט וואָס איז דער הויפּט־מקור פֿון חיונה" פֿלעגט אָנטרעפֿן אויף שוועריקייטן. יעדער דאָרפֿישער ייִד, אויב ער פֿאַרמאָגט נאָר אַ שטיקל פֿעלד, ענטפֿערט אויף דער פֿראַגע, אַז ער איז אַ לאַנדווירט, ניט געקוקט אויף דעם פֿון וואָס ער ציט זײַן הויפּט־חיונה. דאָס איז געדרונגען פֿון דעם, וואָס דער דאָרפֿישער ייִד פֿאַרשטייט, אַז לאַנדווירט איז בײַ הײַנטיקע צײַטן עפּעס מער פּריווילעגירט בײַ דער מלוכה און איז אויך אַ יחסן בײַ דער ייִדישער געזעלשאַפֿט. די אָפֿיציעלע מלוכישע סטאַטיסטיק נאָטירט אויך ווי אַ לאַנדווירט יעדן וואָס האָט אַ פֿעלד. דערפֿון נעמט זיך למשל דער לפֿי־ערך גרויסער פּראָצענט ייִדישע לאַנדווירטן (15,2 פּראָצ' פֿון דער גאַנצער ייִדישער באַפֿעלקערונג) אין סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט, אָנגעגעבן דורך דער פֿאָלקסציילונג פֿון 1921. ווי עס זעט אויס די זאַך פֿאַקטיש, וועט אונדז אויסקומען צו ריידן אין די ווײַטערדיקע קאַפּיטלען.

בײַ געבן אַן ענטפֿער אויף די פֿראַגעס 11 און 12: „הויפּטפֿאַך פֿון פֿאָטער פֿון ראָש פֿון דער בעל־הבתישקייט" און „הויפּטפֿאַך פֿון פֿאָטער פֿון דעם ראָשס ווײַב" פֿלעגט דינען בײַ די ענטפֿער־געבערס דער זעלבער קריטעריום ווי בײַ דער פֿראַגע 8: אויב די עלטערן האָבן געהאַט פֿעלד, פֿלעגט פֿאַלן דער ענטפֿער — לאַנדווירט. עס איז קלאָר, אַז אויב בנוגע די וואָס לעבן הײַנט איז שווער פֿעסטצושטעלן זייער הויפּטפֿאַך, איז נאָך שווערער דאָס צו טון פֿאַר די שוין על־פּי רובֿ געשטאָרבענע.

2. צום פֿרעגבויגן IIאַ. בײַ דער פֿראַגע II: „ערד" פֿלעג איך נאָטירן דעם שטח אין דער אַלגעמיין אָנגענומענער ערדמאָס אין גאַליציע: יאָך (ייִדישער נאָמען פֿון עסטרײַכישן מאָרג=5755 מ^2). אונטער „אַרענדירטע ערד" פֿאַרשטייען מיר די אַרענדירטע אין יאָר 1935, ווען מיר האָבן דורכגעפֿירט די אַנקעטע. די ענטפֿערס אויף די פֿראַגעס I: 2, 3, 4, ד"ה „בנינים", „לאַנדווירטשאַפֿטלעכע מכשירים און מאַשינען", „לעבעדיקער אינווענטאַר" — שטימען הונדערט פּראָצענט מיטן אמת, ווײַל די אָנגעגעבענע ידיעות פֿלעג איך קאָנטראָלירן. גרויסע שוועריקייטן זײַנען געווען בײַם אויספֿילן די רובריק II 1: „ספּעציפֿיקאַציע פֿון די קולטורן", און אָט איבער וואָסערע טעמים: א) די בעלי־בתים ווייסן אַליין ניט גענוי, וועלכע שטחים זיי האָבן פֿאַרזייט מיט די באַזונדערע געוויקסן. טיילווײַז קען מען עס דערקלערן דערמיט, וואָס אין קליינע דאָרפֿישע ווירטשאַפֿטן זייט מען אַלץ צו ביסלעך און ניט אויף שטרענג אָפּגעגרענעצטע שטחים. איבערהויפּט די שטיקלעך פֿעלד לעבן שטוב, די אַ"ג „גערטנער" זײַנען אַ מאָזאַיִק פֿון פֿאַרשיידענע געוויקסן. ב) די נסיעות איבער די דערפֿער האָב איך אָנגעהויבן אין יולי 1935 — האַרט פֿאַרן שניט. זיי האָבן זיך פֿאַרצויגן ביזן האַרבסט פֿון זעלבן יאָר. וועלנדיק באַקומען אַן

איינהייטלעך בילד, פלעג איך שטעלן די פראגע, וועלכע שטחים זיינען געווען פארזייט מיט די באזונדערע געוויקסן אין ווירטשאפטסיאר 1935/1934. עס פלעגן אבער אין צוזאמענהאנג דערמיט אפט ארויסקומען טעותים, ווייל אין דער צייט וואס אין פעלד זיינען געווען באהאק-געוויקסן פון 1935/1934, זיינען שוין געווען פארזייט די ווינטער-תבואות פון יאר 1936/1935. פארשטייט זיך, אז דאס איז נאר נוגע די פונקטן, אין וועלכע איך בין געווען שוין הארבסטצייט.

אויף דער פראגע IV10: „פינאנציעלער מצב” האב איך ניט געקענט באקומען קיין גלויבווערטיקע אינפארמאציעס. איך האב זיך איבערגעצייגט אין דער ריכטיקייט פון דער מיינונג, אז פינאנציעלע פראגעס דארפן קיין מאל ניט אריינגעשטעלט ווערן אין אנקעטעס, ווייל מען קען קיין פארלאזלעכע ענטפערס במילא ניט באקומען און זיי שוואכן נאר אפ דעם צוטרוי צום אויספילער פון דער אנקעטע.

3. צום פרעגבויגן IIב. איך האב זיך דער עיקר באמיט צו קריגן געהעריקע ענטפערס וועגן דער באשעפטיקונג פון די ערדלאזע דארפסיידן און זייער באציונג צו לאנדווירטשאפט.

דער הויפטפעלער פון אונדזער אנקעטע איז געווען די צו גרויסע צאל פראגעס. לכתחילה האבן מיר ניט פארשטאנען, אז ס׳איז בעסער זיך צו האלטן ביים כלל „ווייניקער פראגעס, גרונטיקערע ענטפערס”. טיילווייז האב איך דעם פעלער באזייטיקט דורך דעם, וואס איך פלעג אויסמיידן די פראגעס, וועגן וועלכע איך בין שוין געווען דערגאנגען, אז זיי זיינען ניט אויפן ארט. אונדזערע ענטפער-געבערס זיינען אינעם רוב פאלן געווען מענטשן פארנומענע, און מען האט זיך געמוזט היטן, כדי ניט אפצושלאגן ביי זיי דעם חשק צו ענטפערן.

די גרויסע צאל פראגעס האט אבער אויך געהאט איר גוטע זייט. זי האט געגעבן א מעגלעכקייט לענגער צו פארברענגען מיט די באזונדערע בעלי-בתים און מיט זיי זיך צו באקענען.

אין אלגעמיין גענומען מעג איך זאגן, אז די דורכפירונג פון דער אנקעטע איז מיר געראטן. זי האט מיר געגעבן אן אינטערעסאנטן ציפערדיקן מאטעריאל, און א דאנק איר האב איך זיך באקענט דירעקט מיט דער סביבה, אין די פארשיידנסטע צייטן און סיטואציעס. אין איין דארף בין איך געווען אין שניטצייט, אין א צווייטן אין הארבסט; אין איינעם פארבראכט דעם שבת אין מנין, אויסהערנדיק א דרשה פון א דארפישן מגיד, אין אנדערן אין א געוויינטלעכן ארבעטסטאג, ווען אלץ איז אין פעלד, אין א דריטן אין א מארקטאג, ווען אלץ פארט אין שטאט פארקויפן די אייגענע פראדוקטן אדער זוכן א זייטיקן פארדינסט. אין פארשיידענע סיטואציעס איז מיר אויסגעקומען צו זיין: באקוועמע און ניטבאקוועמע, זאט און הונגעריק, אויף א בעסערן און אן ערגערן געלעגער, דורך דעם אבער האב איך גרונטיקער דערקענט די געפארשטע סביבה.

אויפן אינטערוויו האבן מיר געקוקט ווי אויף א דערגאנצונג צו דער אנקעטע. ביים דורכפירן אים האבן מיר דערעיקרשט גענומען אין באטראכט אזוינע פראגעס: 1) צי עקסיסטירט א יידישע לאנדווירטשאפט אין מזרח-גאליציע בכלל און אין דער סטאניסלאווער וואיעוואדשאפט בפרט? 2) אויב יא, וואס שטעלט זי מיט זיך פאר? (דא האבן מיר גענומען אין באטראכט: גרויסע גרונטבאזיצער, פאכטערס אדער קליינע לאנדווירטן, די פראגע פון אייגענער ארבעט, ספעציפישע אייגנשאפטן פון דער יידישער לאנדווירטשאפט אד"גל); 3) וועלכע שריט דארפן אנגענומען ווערן, כדי די יידישע לאנדווירטשאפט אוועקצושטעלן אויף דער געהעריקער הייך? און א גאנצע ריי אנדערע פראגעס.

דעם אינטערוויו האב איך דורכגעפירט מיט די דארפישע יידן, אלזא— מיט די בעלי-דברס אליין, מיט קריסטלעכע פויערים, יידישע גרויסע גרונט-באזיצער, כלל-טוער, מלוכישע באאמטע אד"גל, צופאסנדיק פארשטייט זיך די פראגעס צום אינטערוויוירטן. געלעגנהייטן זיך פונאנדערצופרעגן זיינען געווען פארשיידענע: ביי מיינע באזוכן אין די דערפער און אין די פאוויאטאווע שטעט, ביי צופעליקע באקאנטשאפטן; מיט ספעציעל קאמפעטענטע פערזענ-לעכקייטן פלעג איך אפמאכן א באשטימטע צייט פאר א שמועס.

פארשטייענדיק אין דער פולער מאס די וויכטיקייט פון דירעקט דערקענען די געפארשטע סביבה, האב איך זיך אבער אויך אפגעגעבן א דין-וחשבון, אז מען טאר ניט גרינגשאצן די פארשיידענע אנדערע מאטעריאלן, וועלכע קענען אויפקלערן און באלייכטן די געפארשטע פראבלעם.

אין מיין ארבעט האב איך באנוצט אזוינע צוגאב-מאטעריאלן:

1) אפיציעלע סטאטיסטיק: א) פון סטאטיסטישן הויפטאמט (רעזולטאטן פון די פאלקסציילונגען פון 1921 און 1931 און אנדערע סטאטיסטישע דאטעס).

ב) פון סטאניסלאווער וואיעוואדישן אמט (דאטעס וועגן דעם אנטייל פון יידן אין דער אגראר-רעפארם און אלגעמיינע ידיעות וועגן דער וואיעוואדשאפט).

די דאטעס פון דער פאלקסציילונג פון 1931 וועגן דער יידישער לאנדווירטשאפט אין דער סטאניסלאווער וואיעוואדשאפט ווערן געבראכט לויט דער באארבעטונג פון י. בארנשטיינען.[1] די אפיציעלע באארבעטונג און פאר-עפנטלעכונג פון די דאטעס פון דער פאלקסציילונג פון 1931 איז פונאנדערגעלייגט געווארן אויף לאנגע יארן. דעריבער האט י. בארנשטיין געטאן א גרויסע זאך באארבעטנדיק די דערמאנטע דאטעס. ליידער אבער אנטהאלט די באארבעטונג א ריי אומפינקטלעכקייטן. אויף אייניקע פון זיי ווייזן מיר אן אין די שייכותדיקע קאפיטלען פון אונדזער ארבעט.

---

1 י. בארנשטיין, דער מצב פון דער ייד׳ לאנדווירטשאפט אין מזרח-גאליציע (סטאניסלאווער וואיעוואדשאפט). סעפעראט-אפדרוק פון „ווירטשאפטלעכן לעבן", ארויסגעגעבן פון עקאנ׳-סטאט׳ ביורא ביים „צעקאבע" אין פוילן.

2) אַ האַלב אָפֿיציעלער מאַטעריאַל זײַנען די דאַטעס פֿון דער סטאַטיסטיק פֿון דער ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿט אין גאַליציע, וואָס איז דורכגעפֿירט געוואָרן דורך אַ גרופּע ייִדישע כּלל-טוער, דאָס רובֿ אין 1928, צום טייל אין די 2 שפּעטערדיקע יאָרן. דער ציל פֿון דער אַקציע איז געווען אויפֿצוקלײַבן אַ געהעריקן מאַטעריאַל, כּדי אָנצוהייבן אַן אָרגאַניזיר- און אונטערשטיצונגס-אַרבעט צווישן די ייִדישע לאַנדווירטן אין דער געגנט. צו די וואָיטן פֿון אַלע גמינעס, וועלכע געפֿינען זיך אויפֿן שטח פֿון די 4 וואָיעוואָדשאַפֿטן פֿון גאַליציע, האָט מען אין נאָמען פֿון (ייִדישן) „קליינפּוילישן פֿאַרבאַנד פֿון לאַנדווירטן — דעלעגאַטור אין סטאַניסלאַוו" צעשיקט ספּעציעל אָפּגעדרוקטע פֿרעגבויגנס צום אויספֿילן. דער גרעסטער טייל וואָיטן האָבן געענטפֿערט. אַ דאַנק דעם איז צונויפֿגעקליבן געוואָרן אַ געוויסער מאַטעריאַל, אמת ניט קיין פֿולער, וועלכער האָט אָבער שפּעטער געדינט אין אַ געוויסער מאָס ווי אַ וועגווײַזער פֿאַר די ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע געזעלשאַפֿטן (ייִקאַ און ייִלאַג), ווען זיי האָבן, די ערשטע אין 1931, די צווייטע אין 1932, אָנגעהויבן זייער טעטיקייט אין גאַליציע.

דער צונויפֿגעקליבענער מאַטעריאַל געפֿינט זיך אין רויען צושטאַנד, און אויך אין אַ גרויסער מאָס נאָר אין פֿאָרם פֿון קאָפּיעס, אין אַרכיוו פֿון דער ייִלאַג-צענטראַלע אין לעמבערג. די לעצטע האָט געמאַכט אַפֿילו אַ פּרווו צו באַאַרבעטן די מאַטעריאַלן, אָבער די באַאַרבעטונג קען דינען נאָר צו פּראַקטישע, אָבער ניט צו וויסנשאַפֿטלעכע צוועקן. פֿאַר אונדזער באַאַרבעטונג האָבן מיר גענומען די דאַטעס דירעקט פֿון די „סטאַטיסטישע אויסווײַזן פֿון די ייִדישע לאַנדווירטן".

ווערנדיק דערקענען די אַנטוויקלונגס-וועגן פֿון דער ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿט אין דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט, האָב איך געהאַט בדעה צו נעמען פֿאַר אַן אויסגאַנגספּונקט דאָס יאָר 1910, ווען עס איז דורכגעפֿירט געוואָרן די לעצטע עסטרײַכישע פֿאָלקסציילונג אין גאַליציע. ליידער אָבער זײַנען די דאַטעס פֿון דער פֿאָלקסציילונג בנוגע דער פּראָפֿעסיאָנעלער סטרוקטור פֿון דער באַפֿעלקערונג אין פּרט פֿון רעליגיע און נאַציאָנאַליטעט פֿאַרעפֿנטלעכט געוואָרן נאָר פֿאַר גאַנץ גאַליציע, ניט פֿאַר די באַזונדערע וואָיעוואָדשאַפֿטן און פּאָוויאַטן.

3) די מאַטעריאַלן פֿון ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע און קרובֿישע געזעלשאַפֿטן (ייִקאַ, ייִלאַג, חמאה, קליינפּוילישער פֿאַרבאַנד פֿון לאַנדווירטן, עקספּאָזיטור פֿאַר קליינפּוילן פֿון פֿאַרבאַנד פֿון די ייִדישע קאָאָפּעראַטיווע געזעלשאַפֿטן אין פּוילן אד"גל). אַ דאַנק דער פֿרײַנדלעכקייט פֿון די געזעלשאַפֿטן האָב איך געהאַט אין מײַן רשות זייערע יאָריקע באַריכטן, סטאַטיסטישע דאַטעס, מעמאָריאַלן, ראַפּאָרטן פֿון אַגראָנאָמען, קאָרעספּאָנדענץ אד"גל.

פֿון די סטאַטיסטישע דאַטעס, וועלכע איך האָב געקראָגן אין די דערמאָנטע געזעלשאַפֿטן, האָב איך דער עיקר אויסגענוצט די וואָס עס האָט צונויפֿגעזאַמלט דאָס ביוראָ פֿון ייִקאַ אין לעמבערג. דאָס דאָזיקע ביוראָ פֿירט אין איר

מאפע
פון סטאניסלאווער
וואיעוואדשאפט.
מאסשטאב 1:750 000
ראהאטין
סטאניסלאַ
טאלמיטש
האראדענקע
נאדווירנע
קאלאמיי
סניאטין
קאסעוו
דעליאטין

◎ פּאָװיאַט שטאָט.

• פּונקטן אין װעלכע ס'איז דורכגעפֿירט געװאָרן די „אַנקעטע װעגן דער ייִדישער לאַנדװירטשאַפֿטלעכער באַפֿעלקערונג.

לויטן צושטאַנד פֿון 31·XII·1935:

X „לאַנדװירטשאַפֿטלעכער פֿאַרבאַנד".

o מילך־קאָאָפּעראַטיװ.

צמ צוכט־און מילכיקערײַ־פֿאַרבאַנד.

חמ קראָם פֿון „חמאה".

קג קרײַז־געזעלשאַפֿט פֿון „ילאַג".

לויטן צושטאַנד פֿון 1·III·1936:

▲ דעלעגאַטור פֿון „ילאַג".

* װירטשאַפֿטלעכער קרײַז פֿון „ילאַג".

◊ קאָנקורס־גרופּע פֿון דער לאַנדװירטשאַפֿטלעכער צײַטונג.

+ לאַנדװירטשאַפֿטלעכע פֿאַרם.

גרענעץ פֿון װאָיעװאָדשאַפֿט

גרענעץ פֿון פּאָװיאַט

מלוכה־גרענעץ

באַן־ליניע

טײַך

טעטיקייט-געביט אָ סטאַטיסטיש אויספאָרשערישע אַרבעט דורך אירע אָרגאַנאָמען, וועלכע באַזוכן פערזענלעך די ייִדישע לאַנדווירטשאַפטן און פילן אויס פאַר זיי ספעציעלע פראַגעבויגנס. די רעזולטאַטן פון דער אויספאָרשערישער אַרבעט, וועלכע איז אויפן שטח פון דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפט דורכגעפירט געוואָרן דאָס רובֿ אין 1931 און 1932, האָב איך צונויפגעשטעלט אין געהעריקע טאַבעלעס. די צונויפשטעלונגען האָב איך געמאַכט אויפן סמך פון די סטאַטיסטישע אויסווייַזן, וועלכע געפינען זיך אין דער ביוראָ פאַר יעדן פונקט באַזונדער.

4) פון ליטעראַטור האָב איך געגומען אין באַטראַכט נאָר אַזאַ, וואָס באַהאַנדלט: א) די ייִדישע לאַנדווירטשאַפט אין פוילן, ב) די ייִדישע עקאָנאָמישע פאַרהעלטענישן אין פוילן בכלל און גאַליציע בפרט, ג) מעטאָדישע פראַגעס.

I

אַלגעמיינע ידיעות וועגן סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפט

כדי דאָס בילד פון דער ייִדישער לאַנדווירטשאַפט אין סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפט זאָל אַרויסטרעטן בולטער און קלאָרער, איז נייטיק צו געבן אין קורצע שטריכן אַ פאָרשטעלונג וועגן דער דאָזיקער וואָיעוואָדשאַפט בכלל, און בפרט וועגן דעם מצב פון דער לאַנדווירטשאַפט דאָרט.

I. געאָגראַפישע לאַגע, אייבערפלאַך, גרענעצן און אַדמיניסטראַטיווע אײַנטיילונג

סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפט, איינע פון די 4 דרומדיקע וואָיעוואָדשאַפטן פון פוילן, פאַרנעמט דעם דרום-מזרחדיקן טייל פון לאַנד. לויט דעם צענזוס פון יאָר 1936 פאַרנעמט זי אין די ראַמען פון דער אַדמיניסטראַטיווער אײַנטיילונג פון 1935.I.1 — אַ שטח פון 16.894 קמ^2, וואָס דאָס באַטרעפט 4,3% פון אַלגעמיינעם שטח פון לאַנד. לויט איר שטח שטייט די סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפט אויפן 11טן אָרט אין פוילן.

די געשטאַלט פון איר אייבערפלאַך איז זייער פאַרשיידן: דעם דרומדיקן טייל אירן פאַרנעמען די וואַלדרײַכע מזרח-קאַרפאַטן, וואָס די פשעלענטש טאַטאַרסקאַ טיילט פונאַנדער אין צוויי טיילן: די מזרחדיקע (טשאַרנאָהאָרע) און מערבֿדיקע (בעסטשאַדן און גאָרגאַנען). די דאָזיקע בערג דערגרייכן ביז צו אַ היפשער הייך: זייער העכסטער באַרגשפּיץ — האָווערלאַ — דערהייבט זיך ביז 2058 מעטער איבערן ים-פלאַך. צופוסנס פון די קאַרפאַטן ציט זיך דער פאַס פון דער אונטערבאַרג-געגנט, די אַ"ג אונטער-קאַרפאַטן, וועלכע דערגרייכן שוין נאָר ביז דער הייך פון 300 — 500 מעטער איבערן ים-פלאַך. אין מערבֿדיקן טייל פון דער וואָיעוואָדשאַפט לאָזט זיך די אונטערקאַרפאַטן-געגנט אַראָפּ צו דעם דנעסטער-טאָל, אין מזרחדיקן ווידער צום פּאָדאָליער פּלאַטאָ. אין דעם דאָזיקן פּלאַטאָ לאָזן זיך באַמערקן פאַרטיפונגען, הײַנו: 1) דער אַ"ג סטאַניסלאַווער קעסל, וועלכער איז אײַנגעשלאָסן פון זײַן דרומדיקער זײַט דורך די טשאַרנאָהאָרע-בערג און פון זײַן צפונדיקער—דורך דעם באַסיין פון טײַך דנעסטער, און 2) דער אַ"ג קאָלאָמייער קעסל, וועלכער ליגט אין טאָל פון דעם טײַך פּרוט.

דער מלוכה-גרענעץ מיט טשעכאָסלאָוואַקײַ און רומעניע איז צוגלײַך דער אַדמיניסטראַטיווער גרענעץ פֿון דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט פֿון איר דרום-מערבֿדיקער, דרומדיקער און דרום-מזרחדיקער זײַט. פֿון צפֿון-מזרח-זײַט גרענעצט זי מיט דער טאַרנאָפּאָלער וואָיעוואָדשאַפֿט, פֿון צפֿון-מערבֿ מיט דער לעמבערגער.

אַדמיניסטראַטיוו איז די וואָיעוואָדשאַפֿט אײַנגעטיילט אין 12 פּאָוויאַטן, וועלכע האָבן בסך-הכּל 147 גמינעס: 28 שטאָטישע און 119 דאָרפֿישע. אין הסכּם מיטן געזעץ פֿון 23.III.1933 וועגן דער טיילווײַזער ענדערונג פֿון דער טעריטאָריאַלער אַלײנפֿאַרוואַלטונג, זײַנען די דערמאָנטע גמינעס אַ״ג פֿאַראייניקטע (zbiorowe), אַזוי ווי אין גאַנצן לאַנד, און ניט ווי ביז דעמאָלט איז געווען אין גאַליציע — איינצלנע (jednostkowe).

II. נאַטור-באַדינגונגען

1. ק ל י מ אַ ט. -אין פּרט פֿון קלימאַט קענען מיר אין סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט אונטערשיידן צוויי טיילן: 1) די מזרח-קאַרפּאַטן, וועלכע פֿאַרמאָגן אַ באַרגיקן קלימאַט; 2) דער איבעריקער טייל פֿון דער וואָיעוואָדשאַפֿט, וואָס זײַן קלימאַט איז נאָענט צום קאָנטינענטאַלן. אין דעם באַרגיקן טייל זײַנען די טעמפּעראַטור-דיפֿערענצן אין משך פֿון יאָר קלענער ווי אין דעם נידעריקן טייל. עס ווירקט דאָ די אַ״ג אינווערסיע פֿון טעמפּעראַטורן. זי באַשטייט דערין, וואָס בעת די טאָלן און באַרגקעסלען זײַנען ווינטערצײַט אָנגעפֿילט מיט קאַלטער לופֿט, ווײַזן אַרויס די באַרגשפּיצן און די בערג-שיפּועים, אָנגעוואַרעמט פֿון דער זון, אַ העכערע טעמפּעראַטור. די באַרגגעגנט צייכנט זיך אויס מיט אַ גרויסן סכום אַטמאָספֿערישע אָפּזאַצן: דער יאָריקער דורכשניט דערגייט ביז 1000 ממ און מער. אַ דאַנק דעם איז דאָ די געוויקסן-וועלט רײַך אַנטוויקלט: די וועלדער פֿון די קאַרפּאַטן זײַנען אַן אוצר פֿאַר דער וואָיעוואָדשאַפֿט.

אין דעם צווייטן טייל זײַנען די דיפֿערענצן אין דער טעמפּעראַטור גרעסער: הייסע זומערן און קאַלטע ווינטערן. דער סכום אַטמאָספֿערישע אָפּזאַצן איז דאָ אַ סך קלענער: דער יאָריקער דורכשניט שטײַגט ניט אַריבער 600 ממ. די פֿאַרשיידנאַרטיקייט פֿון דער געשטאַלט פֿון דעם אייבערפֿלאַך האָט אין דער וואָיעוואָדשאַפֿט בכלל גורם געווען צו גרויסע פֿאַרשיידנקייטן אין די קלימאַטישע פֿאַרהעלטעניש. באַזונדערס שיידט זיך אויס די געגנט פּאָקוציע (סניאַטינער און האָראָדענקער פּאָוויאַט) מיט איר טרוקענעם און הייסן קלימאַט.

2. ב אָ ד ן.—אויפֿן שטח פֿון דער וואָיעוואָדשאַפֿט דאָמינירן צוויי טיפּן באָדן: 1) די קאַרפּאַטער זאַמד-אָפּלײגערונגען און 2) די לעסן. די באָדנס פֿון ערשטן טיפּ פֿאַרנעמען דעם דרומדיקן טייל פֿון דער וואָיעוואָדשאַפֿט, די קאַרפּאַטן, און זײַנען דורכגעשניטן מיט שמאָלע פּאַסן פֿון דעם קרײַטשיכט, וועלכע ציען זיך פּאַראַלעל צום הויפּטלעכן באַרגפּאַס פֿון די מזרח-בעסקידן און

גאָרגאַנען. די קאַרפּאַטער זאַמד־אָפּלעגערונגען זײַנען לײַכטע, לופֿטיקע און דורכלאָזלעכע באָדנס. און מחמת זיי זײַנען געלעגן הויך, זײַנען זיי קאַלט, פֿלאַך און אָפֿטמאָל שטיינערדיק. דאָס פֿאַרקלענערט ממילא זייער לאַנדווירטשאַפֿטלעכן ווערט.

אויף דער ליניע: באָלעכאָוו, דאָלינע, נאַדווערנע, פּיסטין זײַנען די קאַרפּאַטער זאַמד־אָפּלעגערונגען אָפּגעטיילט פֿון די לעסן דורך אַ שמאָלן דורכגעריסענעם פּאַס פֿון אַ גיפּסשיכט, וועלכער פֿאַרמאָגט אויך אַ קליינעם לאַנדווירטשאַפֿטלעכן ווערט. אויף צפֿון פֿון דער אָנגעצייכנטער ליניע געפֿינען זיך שוין די לעסן, וועלכע פֿאַרנעמען דעם איבעריקן טייל פֿון דער וואָיעוואָדשאַפֿט. זיי זײַנען באַקאַנט ווי גוטע באָדנס פֿאַר דער לאַנדווירטשאַפֿט. אין די טאָלן פֿון די צופֿלוסן פֿון דנעסטער געפֿינען זיך די אַ״ג מאַדן, וועלכע ווערן פֿאָרמירט און באַווירקט דורך די פֿאַרפֿלייצונגען און אָפּזאַצן פֿון די טײַכן. דער צפֿון־טייל פֿון ראָהאַטינער פּאָוויאַט פֿאַרמאָגט שוואַרצערד.

3. הידראָגראַפֿיע. — די טײַכן פֿון דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט ציען זיך צום באַסיין פֿון שוואַרצן ים. די וויכטיקסטע פֿון זיי זײַנען דער דנעסטער מיט זײַנע רעכט־ברעגיקע בײַטײַכן און דער פּרוט. די לינקברעגיקע בײַטײַכן פֿון דנעסטער אַקעגן האָבן אַ קלענערע באַדײַטונג.

דער דנעסטער פֿליסט אַרויס פֿון די בעסטשאַדן אין דער לעמבערגער וואָיעוואָדשאַפֿט אויף דער הייך פֿון 760 מעטער איבערן ים־פֿלאַך, גייט אַריבער דערנאָך אויפֿן שטח פֿון סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט, בילדנדיק אויף אַ געוויסער לענג דעם גרענעץ צווישן דער דאָזיקער וואָיעוואָדשאַפֿט מיט דער טאַרנאָפּאָלער. די בעסטשאַדן גיבן אויך דעם אָנהייב אַ גאַנצע ריי רעכטברעגיקע בײַטײַכן פֿון דנעסטער, ווי דער סטרי, סוויצע א״אַ. אַ וויכטיקן וואַסערשייד שטעלן פֿאָר אויך די גאָרגאַנען, הײַנו: צווישן די בײַטײַכן פֿון ציסע פֿון דרום־זײַט און די ווײַטערדיקע בײַטײַכן פֿון דנעסטער, ווי לאָמניצע, ביסטריצע א״אַ פֿון צפֿון.

פֿון די צפֿון־שיפּועים פֿון די טשאַרנאָהאָרע־בערג פֿליסט אַראָפּ דער פּרוט מיט זײַן בײַטײַך טשערעמאָש און דער סערעט, וועלכער געפֿינט זיך שוין הינטער די גרענעצן פֿון פּוילן. דער פּרוט פֿליסט אַרויס אויף דער הייך פֿון 1650 מעטער איבערן ים־פֿלאַך אין דער ריכטונג פֿון באַרג־שפּיץ האָווערלאַ אויף צפֿון. בײַ יאַרעמטשע בײַט ער זײַן ריכטונג אויף דרום־מזרח, אויסבייגנדיק זיך ווי אַ בויגן.

די גרויסע וואַלד־רײַכטימער פֿון די קאַרפּאַטן האָבן מיטגעווירקט, אַז נאָך פֿאַרן קריג איז מען צוגעטראָטן צו דער רעגולאַציע פֿון די טײַכן אויפֿן שטח פֿון סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט. די רעגולאַציע־אַרבעטן האָט מען אָנגעהויבן אויפֿן דנעסטער, אויף כּמעט אַלע זײַנע רעכטברעגיקע בײַטײַכן און אויך אויפֿן פּרוט מיט זײַנע בײַטײַכן. די מלחמה האָט אָבער די אַלע אַרבעטן, וועלכע זײַנען פּראָיעקטירט געוואָרן אין אַ גרויסן מאַסשטאַב, איבערגעריסן צום גרויסן שאָדן פֿון דער וואָיעוואָדשאַפֿט: פֿון צײַט צו צײַט קומען פֿאָר פֿאַר־פֿלייצונגען, וועלכע ברענגען גרויסע היזקות איבערהויפּט דער לאַנדווירטשאַפֿט.

III. באַפֿעלקערונג

לויט דער לעצטער פֿאָלקסציילונג פֿון 1931 ציילט די באַפֿעלקערונג אין סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפֿט—אין די אַדמיניסטראַטיווע ראַמען פֿון 1934.VIII.1— 1.480.285 נפֿשות (ניט גערעכנט דאָס מיליטער), וואָס דאָס באַטרעפֿט 4,6% פֿון דער גאַנצער באַפֿעלקערונג אין פּוילן. 1.185.135 נפֿשות, 80,1%, וווינען אין די דערפֿער.

לויט דער זעלבער פֿאָלקסציילונג באַטרעפֿט די געדיכטקייט פֿון דער באַפֿעלקערונג אין דער וואָיעוואָדשאַפֿט 87 נפֿשות אויף 1 קמ², ד"ה מיט 4 גרעסער פֿון דער שייכותדיקער צאָל פֿאַר גאַנץ פּוילן (83 נפֿשות אויף איין קמ²). עס איז אָבער אַ גרויסער אונטערשייד צווישן די באַרגפּאָוויאַטן און טאָל־פּאָוויאַטן. אין די באַרגפּאָוויאַטן איז די געדיכטקייט פֿון דער באַפֿעלקערונג אַ סך אַ קלענערע פֿון דורכשניט: למשל אין דאָלינער פּאָוויאַט באַטרעפֿט זי גאָר 49 נפֿשות אויף 1 קמ², אין קאָסעווער — 51, אאַז"וו.

לויט דער רעליגיע טיילן זיך די איינוווינער פֿון סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפֿט אין: 1.079.019 פֿון גריכיש־קאַטוילישן (72,9%), 245.944—רוימיש־קאַטוילישן (16,6 פּראָצ'), 139.746—משה'ס גלויבן (9,4 פּראָצ'), 8.230—עוואַנגעלישן (0,6 פּראָצ') און 6.046 (0,4 פּראָצ') פֿון אַנדערע גלויבנס. פֿאַר 1300 פּערזאָן (0,1 פּראָצ') איז ניט פֿעסטגעשטעלט געוואָרן, צו וואָסער גלויבן זיי געהערן.

פֿון דער אַלגעמיינער באַפֿעלקערונג פֿון דער סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפֿט האָבן געלעבט פֿון: לאַנדווירטשאַפֿט (ניט אַריינגערעכנט גערטנערײַ, וואַלד־ווירטשאַפֿט און פֿישערײַ) 1.105.434 (74,7 פּראָצ'), באַרגערײַ און אינדוסטריע 163.791 (11,1 פּראָצ'), האַנדל און פֿאַרזיכערונג — 65.660 (4,4 פּראָצ'), קאָמוניקאַציע און טראַנספּאָרט—37,475 (2,5 פּראָצ'), אַנדערע מקורים 107.925 (7,3 פּראָצ').

לויט דעם סאָציאַלן מצבֿ טיילט זיך די באַפֿעלקערונג אין סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפֿט אויף אַזאַ אופֿן:

טאַב' II. סאָציאַלער באַשטאַנד פֿון דער באַפֿעלקערונג אין סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפֿט

	אַלגעמיינע באַפֿעלקערונג	זעלבשטענדיקע			לוינונגעמער					
					באַאַמטע און אָנגעשטעלטע			אַרבעטער		
		צוזאַמען	פֿון דעם		צוזאַמען	פֿון דעם		צוזאַמען	פֿון דעם	
			אַקטיווע	פּאַסיווע		אַקט'	פּאַס'		אַקטיווע	פּאַסיווע
אַלץ	1.480.285	1.113.005	564.469	548.536	39.912	18.167	21.745	287.430	147.800	139.630
%	100,0	75,2	38,1	37,1	2,7	1,2	1,5	19,4	10,0	9,4

חוץ דעם זײַנען געציילט געוואָרן מענטשן אָן אַ באַשטימטער פּראָפֿעסיע, ס"ה 39.938, צווישן זיי 15.319 עקאָנאָמיש אַקטיווע און 24.619 פּאַסיווע. סך הכּל טיילט זיך בכן די גאַנצע באַפֿעלקערונג פֿון דער וואָיעוואָדשאַפֿט אויף 745.755 (40,4 פּראָצ') אַקטיווע און 734.530 פּאַסיווע (49,6 פּראָצ').

IV. קאָמוניקאַציע

בדרך כּלל פֿאַרמאָגט סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט אַ גאַנץ שיטערע אײַזנבאַן-נעץ. די הויפּט-סיבה דערפֿון איז איר טיילווײַז באַרגיקער כּאַראַקטער. די וויכטיקסטע באַן-ליניעס וואָס גייען דורכן שטח פֿון דער וואָיעוואָדשאַפֿט זײַנען: 1) וואַרשע — לעמבערג — סטאַניסלאַוו — סניטין — בוקאַרעשט, וועלכע האָט אַן אינטערנאַציאָנאַלן באַטײַט; 2) סטאַניסלאַוו — וואָראָניענקע, אויף וועלכער עס ליגן די באַקאַנטע קורערטער: יאַרעמטשע, וואָראָכטע א"אַ; פֿון וואָראָניענקע פֿירט אַ גרענעץ-טונעל קײַן טשעכאָסלאָוואַקײַ; 3) לעמבערג — סטרי — לאַוואָטשנע, וועלכע האָט אויך אַ טוריסטישע באַדײַטונג איבער די קורערטער: סקאָלע, הרעבענוּוו א"אַ; 5) דעלאַטין — קאָלאָמיי — זאַלעשטשיק, מיט אַ טראַנזיט דורך רומעניע. די איבעריקע באַן-ליניעס אין דער וואָיעוואָדשאַפֿט האָבן אַ לאָקאַלן ווערט.

אין דער וואָיעוואָדשאַפֿט געפֿינען זיך אַ היפּשע צאָל קליינבאַן-ליניעס, וועלכע באַדינען די וואַלד-פֿירמעס, צו וועלכע זיי געהערן על פּי רובֿ. זיי פֿירן פֿון די סטאַציעס פֿון די געוויינטלעכע באַן-ליניעס אין די באַרגוועלדער. אין אַ געוויסער מאָס דינען זיי אויך צוליב טוריסטישע צוועקן.

משלים צו זײַן די באַן-קאָמוניקאַציע דינען די אויטאָבוסן-ליניעס, וועלכע פֿאַראייניקן די וויכטיקסטע פּונקטן פֿון דער וואָיעוואָדשאַפֿט. חוץ פּריוואַטע אויטאָבוסן קורסירן לעצטנס אויף דער ליניע קאָלאָמיי — קאָסעוו אויך רעגירונגס-אויטאָבוסן. וועגן[1] פֿאַרמאָגט די סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט 8010 קמ, וואָס פֿון זיי זײַנען 625 קמ מלוכישע, 631 קמ — וואָיעוואָדישע, 1787 קמ פּאָוויאַטאָווע און 4967 גמינע-וועגן.

מען דאַרף דאָ אָנווײַזן, אַז דער ענין קאָמוניקאַציע איז אין סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט באַזונדערס וויכטיק. אַ דאַנק איר שיינער באַרגעגנט, באַקאַנטע קורערטער אאַז"וו שטעלט זי פֿאָר אַ וויכטיקן טוריסטישן צענטער אין פּוילן. אַ גוטע באַקוועמע קאָמוניקאַציע ציט צו טוריסטן, און דאָס האָט גאָר אַ גרויסע באַדײַטונג פֿאַרן ווירטשאַפֿטלעכן לעבן פֿון דער געגנט.

V. בילדונגס-וועזן

וועגן צושטאַנד פֿון דער בילדונג אין דער וואָיעוואָדשאַפֿט גיבן אונדז אַ בילד די ווײַטערדיקע דאַטעס: פֿון 199.708 קינדער, וואָס האָבן באַזוכט בכּלל אַ שול, האָבן זיך געלערנט:

---

[1] לויט אינפֿאָרמאַציעס פֿון סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדישן אַמט.

אין קינדער־גערטנער	1.342 —	0,7%
„ פֿאָלקשולן	187.095 —	93,6 „
„ מיטלשולן	6.384 —	3,2 „
„ לערער־סעמינאַרן	423 —	0,2 „
„ פֿאַך־דערגאַנצונג־שולן	3.080 —	1,6 „
„ שולן און קורסן פֿאַר פֿאַכבילדונג	1.236 —	0,6 „
„ לאַנדווירטשאַפֿטלעכע שולן	148 —	0,1 „
סך־הכל . .	199.708 —	100,0%

בערך אַן אַכטל קינדער פֿון שולעלטער באַזוכן גאָר ניט קיין שול.

VI. דאָס ווירטשאַפֿטלעכע לעבן

1. לאַנדווירטשאַפֿט. — ווי מיר ווייסן שוין, לעבן 74,7 פּראָצ׳ פֿון דער באַפֿעלקערונג אין סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט פֿון לאַנדווירטשאַפֿט. דאָס אַליין ווײַזט, וואָס פֿאַר אַ באַדײַטונג דער דאָזיקער צווײַג האָט פֿאַרן ווירטשאַפֿטלעכן לעבן פֿון דער וואָיעוואָדשאַפֿט.

א. די צאָל לאַנדווירטשאַפֿטן אין וואָיעוואָדשאַפֿט און זייער סטרוקטור שטעלט פֿאָר, לויט די צײַטווײַליקע רעזולטאַטן פֿון דער לעצטער פֿאָלקסציילונג, טאַבעלע III.

טאַבעלע III

גרייס פֿון די ווירטשאַפֿטן לויט דעם שטח ערד צום לאַנדווירטשאַפֿטלעכן באַנוץ	צאָל לאַנדווירט־שאַפֿטן[1]	%
ווייניקער ווי 2 הא . . .	121.956	58,0
2—5 הא	52.557	25,0
5—10 הא	11.314	5,4
10—15 הא	1.670	0,8
15—50 הא	820	0,4
50 און מער הא	318	0,1
ניט באַוווּסט	21.608	10,3
צוזאַמען . .	210.243	100,0

[1] דער סט׳ הויפּטאַמט גיט אָן „לאַנדווירטשאַפֿטלעכע משפּחות“ (rodzinne zespoły rolnicze) אונטערשטרײַכנדיק, אַז זייער צאָל דעקט זיך כמעט מיט דער צאָל ווירטשאַפֿטן.

דעם שטח, וואָס די דאָזיקע ווירטשאַפֿטן פֿאַרנעמען, גיבן ליידער די צייטווייליקע רעזולטאַטן פֿון דער פֿאָלקסציילונג פֿון 1931 ניט אָן.

די רעזולטאַטן פֿון דער ציילונג פֿון די לאַנדווירטשאַפֿטן אין 1921 זיינען ווייט פֿון דעם אמת, באַזונדערס פֿאַר די דרום-וואָיעוואָדשאַפֿטן, און דערצו פֿאַרעלטערט. היות אָבער ווי מיר פֿאַרמאָגן ניט קיין פּינקטלעכע ידיעות וועגן דעם, דעריבער גיבן מיר זיי דאָ לשם אָריענטאַציע [1].

טאַבעלע IV

די לאַנדווירטשאַפֿטן אין סטאַניסלאַווער וואָיעוו׳ אין יאָר 1921

גרייס פֿון די ווירטשאַפֿטן לויט זייער אַלגעמיינעם שטח	צאָל ווירטשאַפֿטן	%	באָדן-שטח פֿון די ווירטשאַפֿטן אין הא	%
0,0—0,5 הא	46.870	20,8	13.895	1,2
0,5—2,0 הא	109.184	48,6	132.159	11,8
2,0—5,0 הא	52.047	23,1	161.852	14,4
5,0—20,0 הא	14.811	6,6	119.996	10,7
20,0—50.0 הא . . .	1.042	0,5	30.961	2,8
מער ווי 50,0 הא . .	881	0,4	663.765	59,1
צוזאַמען . .	224.835	100,0	1.122.628	100,0

ב. די ערד לויט איר באַנוצונג. — לויט דער לעצטער רעגיסטראַציע פֿון דער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער פּראָדוקציע אין 1931 איז דער אַלגעמיינער שטח פֿון דער וואָיעוואָדשאַפֿט איינגעטיילט לויט זיין באַנוץ אויף אַזאַ אופֿן.

טאַבעלע V

די ערד לויט איר באַנוץ אין סטאַניסלאַווער וואָיעוו׳, פֿאַרגליכן מיטן גאַנצן לאַנד

		סטאַניסלאַווער וואָיעוו׳		אין גאַנץ פּוילן	
		אַבס׳ צאָל אין הא	%	אַבס׳ צאָל אין הא	%
אַלגעמיינער שטח		1.686.992	100,0	37.897.241	100,0
ערד לאַנדווירטשאַפֿטלעך באַנוצט	צוזאַמען	1.006.081	59,0	25.589.243	67,5
	אַקער-פֿעלד	574.881	34,1	18.557.130	49,0
	סעדער און גערטנער . .	28.024	1,6	552.028	1,5
	לאָנקעס	201.202	11,9	3.803.722	10,0
	פּאַשעס	201.974	12,0	2.676.363	7,0
וועלדער		587.378	34,8	8.322.433	22,0
ערד ניט צום נוצן און אַנדערע .		93.533	5,6	3.985.565	10,5

1 די דאַטעס נעמען ניט אַריין דעם טאַרנאָפּער פּאָוויאַט, וועלכער איז אין יאָר 1931 אָפּגעטיילט געוואָרן פֿון דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט.

פון די אויבן געבראַכטע ציפערן זעען מיר, אַז עס זיינען פאַראַן היפשע אונטערשיידן צווישן דער סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפט און גאַנץ פוילן בנוגע דער איינטיילונג פון דער ערד לויט איר באַנוץ. היינו: די וואָיעוואָדשאַפט האָט אַ גרעסערן פּראָצענט לאָנקעס, פּאַשעס און וועלדער, און אַ קלענערן — פון אַקערפעלד.

כדי צו האָבן אַ פולקום ריכטיקע פאָרשטעלונג וועגן דעם ענין, האַלטן מיר פאַר וויכטיק צו ברענגען די איינטיילונג פון דער ערד לויט איר באַנוץ אין די באַזונדערע פּאָוויאַטן, וועלכע ווייזן אַרויס אין דעם פּרט גרויסע דיפערענצן. די איינטיילונג ברענגען מיר אין רעלאַטיווע ציפערן.

טאַבעלע VI

איינטיילונג פון דער ערד לויט איר באַנוץ אין די באַזונדערע פּאָוויאַטן פון סטאַניסלאָווער וואָיעוו׳

פּאָוויאַט	אַלגעמיינער שטח	ערד לאַנדווירטשאַפטלעך באַנוצטע: צוזאַמען	אַקערפעלד	סעדער און גערטנער	לאָנקעס	פּאַשעס	וועלדער	ערד ניט צום נוצן און אַנדערע
דאָלינע	100.0	35,1	12,2	0,8	11,2	10,9	61,0	3,9
האָראָדענקע . .	100.0	86,8	77,5	3,2	2,2	3,9	6,8	6,4
קאַלוש	100.0	59.2	37,0	2,3	12,2	7,7	35,5	5,3
קאָלאָמיי . . .	100.0	71,5	47,5	1,8	13,4	8,8	22,4	6,1
קאָסעוו	100.0	60,2	6,9	0,7	17,6	35,0	35,0	4,8
נאַדווערנע . .	100.0	40,4	14,8	0,9	12,1	12,6	55,2	4,4
ראָהאַטין . . .	100.0	76,9	59,4	2,2	9,8	5,5	17,2	5,9
סטאַניסלאָוו . .	100.0	69,7	57,0	3,3	8,5	6,9	21,3	9,0
סטרי	100.0	51,6	25,9	1,0	18,7	12,0	37,0	5,4
סניטין	100.0	86,9	75,1	1,6	4,3	5,9	6,2	6,9
טאָלמעטש . .	100.0	74,9	62,4	3,3	5,1	4,1	17,0	8,1
זשידאַטשיוו .	100.0	71,4	43,9	2,5	13,4	11,6	23,9	4,7

די געבראַכטע טאַבעלע כאַראַקטעריזירט צום בעסטן די פאַרשיידנאַרטיקייט פון דער סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפט: טיפּיש לאַנדווירטשאַפטלעכע פּאָוויאַטן, מיט גאָר אַ הויכן פּראָצענט אַקערפעלד, ווי: האָראָדענקע, סניטין און טאָלמעטש; באַרגפּאָוויאַטן מיט אַ נישטיקן פּראָצענט אַקערפעלד, נאָר

אַ גרויסן פּראָצענט וואַלד, לאָנקעס און פּאַשעס, ווי קאָסעוו, דאָלינע און נאַדווערנע, און פּאָוויאַטן, וועלכע שטעלן פאָר אַ מיטל צווישן ביידע טיפּן.

ג. געוויקסן־פּראָדוקציע. — לויט דער „לאַנדווירטשאַפטלעכער סטאַטיסטיק" פון סטאַטיסטישן הויפּטאַמט, האָט מען פאַר די לעצטע פינף יאָר 1931—1935 פאַרזייט אין דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפט דורכשניטלעך אין אַ יאָר 545.953 העקטאַר ערד, און פון דעם מיט די ווײַטער אויסגערעכנטע וויכטיקסטע לאַנדווירטשאַפטלעכע געוויקסן. מיר פאַרגלײַכן אין דעם פּרט די וואָיעוואָדשאַפט מיט גאַנץ פּוילן.

טאַבעלע VII

פאַרזייטער שטח אין סטאַניסלאַוו' וואָיעוואָד' לויט די מינים (דורכשניט פאַר די יאָרן 1931—1935)

געוויקס	סטאַניסלאַווער וואָיעוואָד'		גאַנץ פּוילן
	פאַרזייטער באָדן־שטח אין הא	%	%
ווייץ	88.187	16,2	10,3
קאָרן	101.462	18,6	33,7
גערשטן . . .	32.111	5,9	7,1
האָבער	81.326	14,9	13,0
קוקורוזע . . .	47.440	8,7	0,6
קאַרטאָפל . . .	104.882	19,2	16,2
צוקער־בוריקעס	2.807	0,5	0,7

פון דער טאַבעלע זעען מיר, אַז סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפט שיידט זיך אונטער לויט דער פונאַנדערטיילונג פון די פאַרזייטע מינים פון דעם גאַנצן לאַנד. הײַנו: זי פאַרמאָגט אַ גרעסערן פּראָצענט פאַרזייטן שטח פון ווייץ (מיט 5,9 פּראָצ'), האָבער (מיט 1,9 פּראָצ'), קוקורוזע (מיט 8,1 פּראָצ') און קאַרטאָפל (מיט 3 פּראָצ'), נאָר אַ קלענערן פּראָצענט פון קאָרן (מיט 15,1 פּראָצ'), גערשטן (מיט 1,2 פּראָצ') און צוקער־בוריקעס (מיט 0,2 פּראָצ'). די דאָזיקע אונטערשיידן נעמען זיך דער עיקר פון די קלימאַטישע און באָדן־באַדינגונגען אין דער וואָיעוואָדשאַפט.

די דורכשניטלעכע גערעטענישן פון די אויסגערעכנטע געוויקסן (אין קווינטאַל אויף אַ העקטאַר אין משך פון דעם זעלבן צײַטאָפּשניט 1931—1935)

ווײַזט אונדז די טאַב׳ VIII (לויט דער „לאַנדווירטשאַפטלעכער סטאַטיסטיק״ פון סטאַטיסטישן הויפּטאַמט).

טאַבעלע VIII

די דורכשניטלעכע גערעטענישן אין סטאַניסלאַווער וואָיעוו׳ פאַר די יאָרן 1935—1931

געוויקס	סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפט קוו׳ אויף א הא	פוילן קוו׳ אויף א הא
ווייץ	9,5	11,3
קאָרן	9,7	11,2
גערשטן	9,6	12,0
האָבער	10,3	11,4
קוקורוזע	9,9	9,9
קאַרטאָפל	106,6	112,6
צוקער-בוריקעס	171,2	203,6

מיר זעען, אַז בנוגע די גערעטענישן אויף אַלע אויסגערעכנטע געוויקסן איז די סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפט הינטערשטעליק לגבי גאַנץ פוילן. זי גלײַכט זיך אויס בלויז אין די גערעטענישן פון קוקורוזע.

ד. בעלי־חיים־פּראָדוקציע. — די צאָל ווירטשאַפטלעכע בעלי־חיים אויפן שטח פון סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפט לויט די רעזולטאַטן פון זייער לעצטער ציילונג פון 30. VI. 1935 ווײַזט די ווײַטערדיקע טאַבעלע:

פערד	האָרנפיך	חזירים	שעפסן	ציגן
140.128	410.622	146.573	161.309	23.364

אויף 100 הא ערד לאַנדווירטשאַפטלעך אויסגענוצט פאַלט אויס:

	פערד	האָרנפיך	חזירים	שעפסן	ציגן
סטאַניסלאַווער וואָיעוואָד׳	13,9	40,8	14,6	16,0	2,3
פוילן	14,7	38,1	26,3	11,0	1,4

אין דעם פרט שטײַגט די וואָיעוואָדשאַפט אַריבער גאַנץ פוילן בנוגע האָרנפיך, שעפסן און ציגן.

דאָס זעלביקע אײַנגעטײלט אויף 100 דאָרפֿישע אײַנוווינער האָבן מיר:

	פֿערד	האָרנפֿיך	חזירים	שעפּסן	ציגן
אין סטאַניסל׳ וואָיעוו׳ .	11,8	34,6	12,3	13,6	2,0
פּוילן	16,3	42,2	29,1	12,1	1,5

אין דעם פּרט שטײַגט די וואָיעוואָדשאַפֿט אַריבער גאַנץ פּוילן נאָר בנוגע שעפּסן און ציגן.

אויפֿן שטח פֿון דער וואָיעוואָדשאַפֿט זײַנען פֿאַרשפּרייט די קי פֿון דער סימענטאַלער ראַסע.

ה. וואַלדווירטשאַפֿט. — די סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט שטייט אין פּרט פֿון באַוועלדערונג אויפֿן ערשטן אָרט אין פּוילן. לויט די שוין געבראַכטע דאַטעס פֿון דער לעצטער רעגיסטראַציע פֿון דער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער פּראָדוקציע פֿון יאָר 1931 פֿאַרמאָגט די וואָיעוואָדשאַפֿט 587.378 הא וואַלד, דאָס באַטרעפֿט 34,8 פּראָצ׳ פֿון איר גאַנצן שטח.

די וועלדער, וועלכע געהערן צום גרעסטן טייל צו גרויסע אייגנטימער, קאָנצענטרירן זיך אין די באַרגפּאָוויאַטן, אין אייניקע פֿון זיי פֿאַרנעמען זיי אַפֿילו מער ווי אַ העלפֿט פֿון זייער שטח, למשל אין דאָלינער (61,0 פּראָצ׳) אין נאַדוורנער (55,2 פּראָצ׳).

דער הויפּטבוים אין די וועלדער פֿון סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט איז דער סוועריק, וועלכער טרעט אַרויס אין ריינע קאָמפּלעקטן אָדער געמישט מיט אַנדערעביימער, ווי: יאָדלע, בוק, גראַב, דעמב א״אַ. אין די נידעריקערע טיילן פֿון די בערג טרעפֿן מיר אויך ריינע קאָמפּלעקטן פֿון בוקביימער וועלדער אין קאָמפּאַקטע מאַסן דערגרייכן ביז 1300 מעטער איבערן ים-פֿלאַך.

אַ דאַנק די גינציקע באַדינגונגען פֿאַר דער וואַלדווירטשאַפֿט שפּילט זי אַ וויכטיקע ראָלע אין ווירטשאַפֿטלעכן לעבן פֿון דער וואָיעוואָדשאַפֿט; האָלץ-אינדוסטריע איז דאָ שטאַרק אַנטוויקלט: טאַרטאַקעס (אין בראָשנעוו געפֿינט זיך איינער פֿון די גרעסטע אין פּוילן) — פֿאַבריקן פֿון דיכט, קעסטלעך, האָלץ-וואָל, מעבל, סמאָלע אאַז״וו.

ו. פֿישערײַ. — קיין אָזערעס צוגעפּאַסט צו פֿישערײַ-ווירטשאַפֿט זײַנען אויפֿן שטח פֿון דער וואָיעוואָדשאַפֿט ניטאָ. פֿיש-סאַזשלקעס געפֿינען זיך דער עיקר אין די פּאָוויאַטן, וועלכע גרענעצן מיט דער טאַרנאָפּאָלער וואָיעוואָדשאַפֿט. זיי געהערן צו דער גרופּע סאַזשלקעס, וואָס ציען זיך דורך דער דאָזיקער וואָיעוואָדשאַפֿט ביז צום דרום-טייל פֿון לעמבערגער וואָיעוואָדשאַפֿט. אַ גרויסן פּראָצענט פֿון דער אַלגעמיינער צאָל בילדן די אַ״ג „ווילדע“ סאַזשלקעס. זיי ווערן על פּי רוב געשאַפֿן דורך די דניעסטער-צופֿלוסן, ווען זיי טרעפֿן אָן אויף נאַטירלעכע שטערונגען און צעגיסן זיך אין דער ברייט. די דאָזיקע סאַזשלקעס געהערן על פּי רוב צו קליינע לאַנדווירטן, וועלכע פֿירן אויף זיי זייער אַ פּרימיטיווע פֿישערײַ-ווירטשאַפֿט.

ז. לאַנדווירטשאַפֿטלעכע ראַיאָנען.—די לאַנדווירטשאַפֿט אין סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפֿט טראָגט ניט קיין איינהייטלעכן כאַראַקטער, דאָס איז געווענדט אָן דער פֿאַרשיידנקייט פֿון די נאַטירלעכע תּנאָים. כּדי ניט צו קאָמפּליצירן די שילדערונג, קענען מיר איינטיילן די וואָיעוואָדשאַפֿט אין אַזעלכע פֿיר לאַנדווירטשאַפֿטלעכע ראַיאָנען: 1) פּאָקוציע, וועלכע נעמט אַרום די פּאָוויאַטן: האָראָדענקע און סניאַטין, 2) אונטער-קאַרפּאַטישער ראַיאָן מיט די פּאָוויאַטן: קאָלאָמיי, טאָלמעטש, סטאַניסלאָוו און טיילוויַיז קאַלוש, 3) דניעסטער-נידערונג, מיט די פּאָוויאַטן: זשידאַטשאָוו און ראָהאַטין, 4) קאַרפּאַטישער — מיט די פּאָוויאַטן: קאָסעוו, נאַדווערנע, טיילוויַיז קאַלוש, דאָלינע און סטרי. די דאָזיקע איַינטיילונג קען ניט פּרעטענדירן אויף שטרענגער גענויקייט: אַ טייל פּאָוויאַטן טראָגן אין דעם פּרט אַ צווישן-כאַראַקטער.

דער ערשטער ראַיאָן, פּאָקוציע, איז איינער פֿון די וואַרעמסטע און טרוקנסטע געגנטן פֿון פּוילן. ער צייכנט זיך אויס מיט גוטע קלימאַטישע און באָדן-באַדינגונגען. ער טראָגט דעריבער אַ טיפּיש לאַנדווירטשאַפֿטלעכן כאַראַקטער: גאָר אַ גרויסער פּראָצענט אַקערפֿעלד, אַ קליינער פּראָצענט לאָנקעס און וואַלד, אַ נישטיקער פּראָצענט פּאַשעלאַנד, ערד ניט צום נוצן פֿאַרמאָגט ער אין גאַנצן ניט. כאַראַקטעריסטיש פֿאַר דעם דאָזיקן ראַיאָן איז אויך דער גרויסער פּראָצענט פֿון פֿאַרזייטן שטח מיט גאָרטן-געוויקסן. אין די קליינע ווירטשאַפֿטן פֿאַרנעמט דער דאָזיקער שטח מער ווי אַ דריטל פֿון אַלגעמיינעם. מחמת דעם גינציקן קלימאַט איז דאָ מיגלעך צו זייען און פֿלאַנצן אין אַ גרעסערן מאָסשטאַב אַזעלכע געוויקסן, וואָס אין אַנדערע טיילן געראָטן זיי נאָר אין אויסנאַמפֿאַלן. די אַ"ג פֿעלדער-גערטנער זייַנען פֿאַרזייט מיט אוגערקעס, פּאָמידאָרן, קאַווענעס, קוקורוזע, טאַבאַק אדג"ל.

אין דעם אונטער-קאַרפּאַטישן-ראַיאָן וויַיזן שוין די בעלי-בתּישקייטן אַרויס אַ מער פֿאַרשיידנאַרטיקן צוזאַמענשטעל פֿון באָדן: אַ פֿאַרגרעסערטער פּראָצענט פֿון וואַלד, לאָנקעס און פּאַשעלאַנד אויפֿן חשבון פֿון אַקערפֿעלד. עס ווערט דאָ געזייט מער ווי אין ערשטן ראַיאָן תּבֿואות און קאַרטאָפֿל, אַקעגן אַ סך ווייניקער גאָרטן-געוויקסן. בדרך כּלל איז דאָ די צאָל געזייטע מינים אַ סך קלענער.

אין דעם באַרגיקן קאַרפּאַטן-ראַיאָן פֿאַרגרעסערט זיך נאָך מער דער פּראָצענט פֿון וואַלד, לאָנקעס און פּאַשעלאַנד. מיר טרעפֿן דאָ אויך ערד ניט צום נוצן. דער פּראָצענט פֿון אַקערפֿעלד פֿאַרקלענערט זיך דאָ שטאַרק. די צאָל געזייטע מינים איז אין דעם ראַיאָן אַ באַגרענעצטע. העכער אין די בערג ווערן נאָר קליינע שטחים לעבן שטוב פֿאַרזייט מיט קאַרטאָפֿל, קוקורוזע, זעלטן מיט תּבֿואה. דעם איבעריקן טייל פֿון דער ווירטשאַפֿט פֿאַרנעמען פּאַשעלאַנד און לאָנקעס. אויפֿן שטח פֿון דעם ראַיאָן געפֿינען זיך אויך די באַרגפּאַשעס, די אַ"ג פּאָלאָנינעס. מחמת דעם גרויסן באַדייַט, וואָס זיי האָבן פֿאַרן ווירטשאַפֿטלעכן לעבן פֿון דעם ראַיאָן, האַלטן מיר פֿאַר נייטיק צו זאָגן וועגן זיי עטלעכע ווערטער.

דער באַגריף „פּאָלאַנינע“ איז ניט קיין באַשטימטער אין גאַנצן. ער קען האָבן אי אַ באָטאַנישן אי אַ ווירטשאַפֿטלעכן טײַטש. אין ווירטשאַפֿטלעכן זינען ווערט בדרך כּלל אָנגענומען, אַז „פּאָלאַנינעס“ זײַנען לאָנקעס און פּאַשעס, וועלכע ליגן אין די בערג ווײַט פֿון מענטשלעכע וווינערטער (די וואָס ליגן נאָענט רופֿט די באַפֿעלקערונג פֿון די מזרח-קאַרפּאַטן „צירינקעס“, „טאָלאָקעס“ אדג״ל) אין די גרענעצן און העכער פֿון דעם אייבערשטן גרענעץ פֿון די וועלדער, ווו די ווירטשאַפֿט ווערט געפֿירט נאָר זומערצײַט. צו זיי ווערן אויך צוגערעכנט די אַ״ג „זימאַרקעס“, ד״ה פּאָלאַנעס, וועלכע ליגן נעענטער צו מענטשלעכע וווינערטער, און מען האַלט אויף זיי די בהמות אויך אין שפּעטן האַרבסט און ווינטער, פֿיטערנדיק זיי מיט היי. דער גרעסטער טייל פֿון די פּאָלאַנינעס אין פּוילן געפֿינען זיך אויפֿן שטח פֿון דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט. לויט די ביזאיצטיקע אויספֿאָרשונגען ווערט זייער שטח אין די ראַמען פֿון דער וואָיעוואָדשאַפֿט געשאַצט אויף איבער 50.000 העקטאַר.

די פּאָלאַנינעס האָבן ערגערע נאַטירלעכע און ווירטשאַפֿטלעכע באַדינגונגען, ווי די שווייצער באַרגפּאַשעס און אַפֿילו ווי די אַ״ג „האַלן“ אין די טאַטרע-בערג, ווײַל דער באָדן איז אויף זיי בדרך כּלל שלעכט און דער קלימאַט ניט קיין גינציקער. פֿון פֿרי האַרבסט ביז דער העלפֿט מאַי זײַנען די פּאָלאַנינעס באַדעקט מיט שניי. עס טרעפֿן אויך אָפֿט אין די זומער-חדשים שנייפֿאַלן. דער צוטריט צו די פּאָלאַנינעס איז באַשווערט, ווײַל עס פֿעלן געהעריקע וועגן און בריקן. דאָס אַלץ אין איינעם גענומען פֿאַרקלענערט זייער ווערט.

אַלע מינים פֿון די שטוביקע בעלי-חיים ווערן געפֿיטערט אויף די פּאָלאַנינעס: רינדער, פֿערד, שעפּסן, ציגן און חזירים. מער ווייניקער אין דער צווייטער העלפֿט פֿון חודש מאַי ווערן די בעלי-חיים געבראַכט אויף די פּאָלאַנינעס, ווו זיי געפֿינען זיך אונטערן פֿרײַען הימל ביז האַרבסט. עס ווערט אויסגעבויט אַ הילצערנער שאַלאַש, אַ״ג „סטאַיע“, ווו מען האַלט די מילך-מכשירים, צוגאָב-פּאַשע אדג״ל. דאָרט ווערט אויך אָפֿט מאָל געמאַכט די ברינדזע. בײַנאַכט דינט די „סטאַיע“ ווי נאַכטלעגער פֿאַר די פּאַסטעכער, וועלכע מען רופֿט דאָ „וואַטאַהעס“. בײַ דער סטאַיע ווערט אָפּגעצאַמט אַ געוויסער פּלאַץ, ווו מען טרײַבט צונויף צוויי מאָל אַ טאָג די בהמות צום מעלקן.

די פּאָלאַנינעס נוצן אויס זייערע בעלי-בתּים גופֿא, אָדער זייער אָפֿט גיבן זיי זיי איבער אין אַרענדע. דער בעל-הבית אָדער אַרענדאַטאָר פֿון אַ פּאָלאַנינע נעמט אָן פֿון לאַנדווירטן, וועלכע האָבן ניט קיין אייגענע פּאַשעערד, בהמות, צאָלנדיק זיי אַ באַשטימטע סומע פֿאַר די מילך. אין האַרבסט קערן זיך די בהמות אום צוריק צו זייערע בעלי-בתּים. פֿאַר פֿערד, יאַלעווקעס אדג״ל צאָלט מען פֿאַרקערט דעם בעל-הבית פֿון דער פּאָלאַנינע.

דער פֿערטער ראַיאָן, דער אַ״ג דנעסטער-ראַיאָן, טראָגט אויך אַ בולט לאַנדווירטשאַפֿטלעכן כאַראַקטער. ער צייכנט זיך אויס דורך זײַנע אַ״ג „דנעסטער-פּאַשעס“, וועלכע האָבן אַ שם. דאָס זײַנען רײַכע נאַטוראַלע פּאַשעס, וועלכע

ציִען זיך אויף גרויסע שטחים בײַם דנעסטער און זײַנע בײַטײַכן. איבער די אָפֿטע פֿאַרפֿלייצונגען פֿון די טײַכן קענען די דאָזיקע שטחים ערד ניט באַנוצט ווערן ניט אונטערן אַקער־אײַזן און ניט אונטער דער קאָסע. נאָר אַ דאַנק די אָפּזאַצן פֿון די טײַכן, וועלכע באַפֿרוכפּערן זיי, ברענגען זיי גרויסע נוצן ווי פּאַשעפּלעצער. דאָס זײַנען די „טאָל־פּאָלאַניִנעס" פֿון דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט. די דנעסטער־פּאַשעס געהערן על פּי רובֿ צו די פּריוואַטע הויפֿן, טיילווײַז צו די גמינעס. אין מערץ — אַפּריל קויפֿן די הויפֿן אויף די ירידים אָקסן און אין פּאַרטיעס פֿון 40 — 60 שטיק לאָזט מען זיי אַרום ערשטן מאַי אויף די פּאַשעס. די געקויפֿטע אָקסן ווערן נאָך פֿאַר דעם פּאַשען אַ געוויסע צײַט, אין אַפּריל, באַנוצט צו לײַכטער אַרבעט אין פֿעלד. אויף די פּאַשעס פֿאַרברענגען די אָקסן אונטערן פֿרײַען הימל בײַ אַן אויפֿזיכט פֿון צוויי פּאַסטעכער פֿון די ערשטע טעג מאַי ביז די ערשטע טעג אָקטאָבער, עס טרעפֿט אויך ביז העלפֿט פֿון דעם חודש. די רענטאַבּיליטעט פֿון די פּאַשעס ווערט אָבער אָפֿט פֿאַרקלענערט דורך מגפֿות פֿון די בהמות אָדער דורך אַ זומער־פֿאַרפֿלייצונג פֿון די טײַכן. די פּאַשעס, וועלכע געהערן צו די גמינעס, שיידן זיך אונטער פֿון אַנדערע געוויינטלעכע גמינע־פּאַשעס נאָר מיט זייער נאַטירלעכער פֿרוכפּערקייט. זיי ווערן איבעריקנס אויסגענוצט אויף אַ פּרימיטיוון און ניט־ראַציאָנעלן אופֿן.

מיר זעען, בכן, אַז די קאַרפּאַטן־ און דנעסטער־ראַיאָנען האָבן אַ דאַנק זייערע „פּאָלאַניִנעס" און „פּאַשעס" גינציקע באַדינגונגען פֿאַר דער בעלי־חיים־פּראָדוקציע.

ח. באָדן־רעפֿאָרם.[1] — דער ברייטער עולם, און אַפֿילו מענטשן, וואָס אַגראַרע פֿראַגן זײַנען פֿאַר זיי ניט פֿרעמד, פֿאַרשטייען אונטער באָדן־רעפֿאָרם נאָר די צעטיילונג פֿון די גרויסע מאַיאָנטקעס אויף קליינע לאַנדווירטשאַפֿטן, ד"ה די אַ"ג פּאַרצעלאַציע. פּאַקטיש אָבער איז דער באַגריף אַ סך אַ ברייטערער. לויט דער פּוילישער געזעצגעבונג נעמט זי אַרום, אויסער דער פּאַרצעלאַציע אין אירע פֿאַרשיידענע פֿאָרמען (מלוכישע און פּריוואַטע, געצוווּנגענע און פֿרײַוויליקע), אויך די קאָמאַסאַציעס (ד"ה די פֿאַרוואַנדלונג פֿון ווירטשאַפֿטן, וועלכע באַשטייען פֿון צעוואָרפֿענע שטיקלעך פֿעלד, אין ווירטשאַפֿטן פֿון איין שטיק), ליקווידאַציע פֿון די סערוויטוטן (ד"ה ליקווידאַציע פֿון די רעכט פֿון די קליינע לאַנדווירטשאַפֿטן צו באַנוצן זיך מיט געוויסע אײַנריכטונגען, וועלכע זײַנען דאָס אייגנס פֿון די גרויסע מאַיאָנטקעס; זעלטן פֿאַרקערט), ליקווידאַציע פֿון דער שותּפֿישער ערד, עווענטועל די רעגולאַציע פֿון איר באַנוץ אדג"ל.

בײַ הײַנטיקן טאָג שטייען אַלע פֿראַגעס בנוגע באָדן־רעפֿאָרם אונטער דער קאָמפּעטענץ פֿון מיניסטעריום פֿאַר לאַנדווירטשאַפֿט און אַגראַר־רעפֿאָרמען

[1] די ציטירטע ציפֿערן אין דעם קאַפּיטל זײַנען גענומען, אָדער צונויפֿגעשטעלט, לויט דער סטאַטיסטיק פֿון סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדישן אַמט.

און די געהעריקע אָפּטיילונגען ביי די וואָיעוואָדשאַפטן און סטאַראָסטוועס. די אָפּטיילונג פאַר לאַנדווירטשאַפט און אַגראַר-רעפאָרמען ביי דעם סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדישן אַמט פירט מיט דער הילף פון די געהעריקע רעפעראַטן ביי די 3 סטאַראָסטוועס אין סטאַניסלאַוו, קאָלאָמיי און סטרי אַלע ענינים וואָס האָבן אַ שייכות צו דער אויספירונג פון דער באָדן-רעפאָרם אויפן שטח פון דער וואָיעוואָדשאַפט. די באַזונדערע פאָוויאַטן פון דער וואָיעוואָדשאַפט זיינען צוגעטיילט בנוגע דער פראַגע צו די דערמאָנטע 3 סטאַראָסטוועס.

אויפן שטח פון דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפט איז נאָר די פּאַרצע-לאַציע דורכגעפירט געוואָרן אין אַ גרעסערן מאָסשטאַב. די איבעריקע אַקציעס, וועלכע גייען אַריין אין באַשטאַנד פון דער באָדן-רעפאָרם, געפינען זיך נאָך עד-היום איבער פאַרשיידענע סיבות אין אָנהייב-סטאַדיע.

אין דעם צייטאָפּשניט פון 1920 (ווען עס האָט זיך אָנגעהויבן אויפן שטח פון דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפט די טעטיקייט פון די באָדנאַמטן) ביז דעם 1. I. 1936 זיינען פּאַרצעלירט געוואָרן אויפן שטח פון דער וואָיעוואָד-שאַפט 51.167,8 האַ, וועלכע עס האָבן אָפּגעקויפט 31.699 פּערזאָנען, דערפון—50.678,8 האַ פון פּריוואַטע מאַיאָנטקעס (אָפּגעקויפט 31.509 פּערזאָן; 99,0 פּראָצ׳) און 489,0 האַ פון די מלוכישע (1,0 פּראָצ׳)—אָפּגעקויפט 190 פּערזאָן. פון די 50.678,8 האַ פּאַרצעלירטע פון פּריוואַטע מאַיאָנטקעס[1] האָט מען געשאַפן 3.832 נייעווירטשאַפטן, אַ״ג „זעלבשטענדיקע קאָלאָניעס" אויף אַ שטח פון 14.650,5 האַ (ד״ה 28,9 פּראָצ׳ פון דעם בכלל פּאַרצעלירטן שטח פון די מאַיאָנטקעס); אויף איין „זעלבשטענדיקער קאָלאָניע" איז אַזוי אַרום אויסגעפאַלן 3,8 האַ.

אַקעגן אויף צו פאַרגרעסערן די שוין עקסיסטירנדיקע ווירטשאַפטן זיינען אַוועק 31.219,3 האַ (61,6 פּראָצ׳); פאַרגרעסערט האָט מען 25.445 ווירטשאַפטן. בכן אויף איין פאַרגרעסערטער ווירטשאַפט (אַ״ג צוגאָב-קאָלאָניע) איז אַוועק 1,2 האַ.

די איבעריקע 4.809,0 האַ זיינען אַוועק: 1.227,4 האַ (2,4 פּראָצ׳) אויף געזעלשאַפטלעכע צוועקן: וועגן, פּלעצער אויף גמינע-געביידעס וכדומה, און 3.581,6 האַ—אויף ספּעציעלע פּאַרצעלעס פאַר אַרבעטער און באַאַמטע (7,1 פּראָצ׳ פון דעם בכלל פּאַרצעלירטן באָדן פון די מאַיאָנטקעס).

פון די 31.509 קויפערס פון פּאַרצעלירטן באָדן פון די פּריוואַטע מאַיאָנטקעס זיינען געווען ניט-לאַנדווירטן 1.600 (5,1 פּראָצ׳) און לאַנדווירטן — 29.909 (94,9 פּראָצ׳). פון די 29.909 לאַנדווירטן זיינען געווען אָן ערד 1.389 (10,7 פּראָצ׳), „ניט-פולע לאַנדווירטן" 24.614 (82,3 פּראָצ) און „פולע לאַנדווירטן" 2.106 (7,0 פּראָצ׳).

---

[1] ווי אַזוי עס זיינען צעטיילט געוואָרן די 489,0 האַ פון די 3 מלוכה-מאַיאָנטקעס — האָבן מיר ניט קיין גענויע אינפאָרמאַציעס.

פֿון דער אַלגעמיינער צאָל 31.509 קויפֿערס זיינען געווען 28.839 אָרטיקע (91,5 פּראָצ׳) און 2.670 — ניט־אָרטיקע (8,5 פּראָצ׳). די ניט־אָרטיקע זיינען צום גרעסטן טייל פּוילישע קאָלאָניסטן, וועלכע מען האָט אַראָפּגעבראַכט אַהער פֿון אַנדערע טיילן פֿון פּוילן. צום שטאַרקסטן איז די פּוילישע קאָלאָניזאַציע געפֿירט געוואָרן אין די יאָרן 1922 און 1923. בדרך כּלל האָט זי געבראַכט קליינע רעזולטאַטן.

דער באָדן־רעזערוו, ד״ה דער מקור וואָס פֿון אים ווערט גענומען ערד צו דער פּאַרצעלאַציע, האָט באַטראָפֿן אויפֿן שטח פֿון סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפֿט צום סוף פֿון יאָר 1935 לויט די „ביכער פֿאַרן באָדן־רעזערוו״ פֿון סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדישן אַמט 31.190,4 האַ. דער דאָזיקער שטח געפֿינט זיך אין 261 מאַיאָנטקעס. דער באָדן־רעזערוו ווערט צונויפֿגעשטעלט פֿון 1) די ערד־מותרות אין די מאַיאָנטקעס פֿון איבער 180 האַ, נאָך אַראָפּרעכענען געוויסע שטחים אין הסכּם מיט די אַרטיקלען 4 און 5 פֿון דעם געזעץ וועגן דער דורכפֿירונג פֿון דער אַגראַר־רעפֿאָרם פֿון 28. XII. 1925; 2) ערד פֿון די מאַיאָנטקעס פֿון דער אַ״ג „טויטער האַנט״, ד״ה פֿון דעם קלער, לויטן קאָנקאָרדאַט מיט דער פּויפּסטלעכער מאַכט; 3) ערד פֿון די מלוכה־מאַיאָנטקעס, וואָס אויפֿן שטח פֿון דער סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפֿט האָט זי ניט קיין באַדייטונג, אאַז״וו.

די קאָמאַסאַציע אַנטוויקלט זיך אויפֿן שטח פֿון דער סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפֿט זייער לאַנגזאַם. די סיבות דערפֿאַר זיינען פֿאַרשיידענע: די אָרטיקע באַפֿעלקערונג האָט אַ קנאַפּע פֿאַרשטענדעניש דערפֿאַר; עס פֿעלט אַ באָדן־רעזערוו צו פֿאַרגרעסערן ביז דער געהעריקער מאָס די קליינע ווירטשאַפֿטן; עס זיינען פֿאַראַן פֿאַרשיידענע פֿאָרמאַלע שוועריקייטן אין שייכות מיטן ערד־קאַטאַסטער, אאַז״וו. ביזן סוף 1935 האָט מען אויפֿן גאַנצן שטח פֿון סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפֿט דורכגעפֿירט די קאָמאַסאַציע נאָר אין 5 דערפֿער ביי 1.579 ווירטשאַפֿטן, מיטן אַלגעמיינעם שטח פֿון 4.562,8 העקטאַר.

אין אַ טייל ערטער, ווו עס זיינען דורכגעפֿירט געוואָרן אַרבעטן אין שייכות מיט דער באָדן־רעפֿאָרם (קאָמאַסאַציע), איז אויך דורכגעפֿירט געוואָרן אַ פּרימיטיווע מעליאָראַציע פֿון די באָדנס.

סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפֿט פֿאָדערט אָבער גרויסע מעליאָראַציע־אַרבעטן פֿון די דנעסטער־פּאַשעס, טאָרפֿבאָדנס, וועלכע מען טרעפֿט אומעטום, טייכן, וועלכע פֿאַרפֿלייצן פֿון צייט צו צייט און מאַכן אַן גרויסע שאָדנס. אַזאַ אַרבעט איז, ווי עס איז שוין געזאָגט געוואָרן אויף אַן אַנדער אָרט, אָנגעהויבן געוואָרן פֿאַר דער מלחמה, די מלחמה האָט זיי אָבער איבערגעריסן. ביי היינטיקן טאָג זעט זיך ניט, מען זאָל די אַרבעט, וועלכע פֿאָדערט גרויסע געלטסומעס, קענען באַנייען.

ט. לאַנדווירטשאַפֿטלעכע אָרגאַניזאַציעס.—אויפֿן שטח פֿון דער סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפֿט עקסיסטירן, אויסער דער דעלעגאַטור פֿון דער לעמבערגער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער קאַמער, וועלכע איז אַן אינסטיטוציע

פֿון ווירטשאַפֿטלעכער אַליין-פֿאַרוואַלטונג, לאַנד-ווירטשאַפֿטלעכע אָרגאַניזאַציעס פֿון אַלע פֿעלקער, וואָס באַוווינען די וואָיעוואָדשאַפֿט: אוקראַיִנישע, פּוילישע און ייִדישע.

די לעמבערגער לאַנדווירטשאַפֿטלעכע קאַמער איז אויפֿגעקומען ערשט אין יאָר 1933. איר טעטיקייט-קרײַז נעמט אַרום דעם שטח פֿון די דרײַ דרום-מזרחדיקע וואָיעוואָדשאַפֿטן פֿון פּוילן: לעמבערגער, סטאַניסלאַווער און טאַרנאָפּאָלער. איר אַרבעט שטייט אין אַ גרויסער מאָס אונטערן צייכן פֿון די נאַציאָנאַליטעטן-פֿאַרהעלטענישן אין דעם טייל פֿון פּוילן. עס קומט איר אויס מיטצואַרבעטן מיט 4 אַלגעמיין-לאַנדווירטשאַפֿטלעכע אָרגאַניזאַציעס:[1] 1) „מאַלאָפּאָלסקיע טאָוואַזשיסטוואָ ראָלניטשע" (מ. ט. ר.), וועלכע רעפּרעזענטירט די פּוילישע לאַנדווירטן, 2) „סילסקי האָספּאָדאַר" און 3) „רילניטשי סאָיוז", וועלכע קאָנצענטרירן אַרום זיך די אוקראַיִנישע פּויערים, און 4) די „ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע געזעלשאַפֿט" (ייִלאַ"ג) — די לעגאַל אָנערקענטע פֿאָרשטייערשאַפֿט פֿון די ייִדישע לאַנדווירטן.

די מ. ט. ר., אין דער פֿאָרם ווי זי עקסיסטירט בײַ הײַנטיקן טאָג, איז געשאַפֿן געוואָרן ערשט אין יאָר 1928. אויפֿן שטח פֿון דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט זײַנען פֿאַראַן אירע 12 קרײַז-אָפּטיילונגען און 209 לאַנד-ווירטשאַפֿטלעכע קרײַזלעך; די לאַנדווירטשאַפֿטלעכע קרײַזלעך פֿון מ. ט. ר. טראָגן אויך אַ האַנדלס-כאַראַקטער. בײַ די קרײַזלעך זײַנען פֿאַראַן קרעמלעך, וועלכע שטרעבן גאַנץ אָפֿן צו באַזײַטיקן דעם ייִדישן האַנדל פֿון דאָרף. אויסער מ. ט. ר., וועלכע איז דער עיקר אַ לאַנדווירטשאַפֿטלעכע אָרגאַניזאַציע, פֿאַרמאָגן די פּאָליאַקן אויך אַ לאַנדווירטשאַפֿטלעכע האַנדלס-אינסטיטוציע: „מאַלאָפּאָלסקי זוויאָנזעק מלעטשאַרסקי" (קליינפּוילישער פֿאַרבאַנד פֿון מילכיקערס), וועלכע איז די צענטראַלע פֿון די פּוילישע מילך-קאָאָפּעראַטיוון אין גאַליציע. זײַנע אָפּטיילונגען געפֿינען זיך אומעטום אין דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט. דער פּרעסע-אָרגאַן פֿון די פּוילישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע אָרגאַניזאַציעס איז די וואָכנצײַטשריפֿט: „ראָלניק", וועלכע דערשײַנט אין לעמבערג.

די אײַנפֿלוסרײַכע אוקראַיִנישע אַלגעמיין-לאַנדווירטשאַפֿטלעכע אָרגאַניזאַציע „סילסקי האָספּאָדאַר" איז געגרינדעט געוואָרן נאָך אין יאָר 1898, אָבער ביז 1909 יאָר האָט זי געטראָגן נאָר אַ לאָקאַלן כאַראַקטער. זי גיט אַרויס אַ צווייוואָכנדיקע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע צײַטשריפֿט אונטערן זעלביקן נאָמען, אַ חודש-צײַטשריפֿט פֿאַר בינען-האָדעוואַניע „אוקראַיִנסקי פּאַסיעטשניק", אַ חודש-צײַטשריפֿט פֿאַר יוגנט „כליבאָראָבסקאַ מאָלאָדז" און אַ פּאָפּולערע

[1] די ציטירטע ציפֿערן וועגן די לאַנדווירטשאַפֿטלעכע אָרגאַניזאַציעס זײַנען גענומען געוואָרן פֿון דעם געדרוקטן „באַריכט פֿון דער טעטיקייט פֿון לעמבערגער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער קאַמער פֿאַרן בודזשעט-יאָר 1934/35". לעמבערג 1935.

לאַנדווירטשאַפטלעכע ביבליאָטעק (118 טיטלען). אויפן שטח פון דער וואָיעוואָד־שאַפט זיינען פאַראַן 20 קרייז־אָפּטיילונגען און 430 לאַנדווירטשאַפטלעכע קרייזלעך פון „סילסקי האָספּאָדאַר".

אַ גרויסע ראָלע אין לאַנדווירטשאַפטלעכן לעבן פון דער געגנט שפּילן די אוקראַינישע לאַנדווירטשאַפטלעכע קאָאָפּעראַטיוון. דער „מאַסלאָסאָיוז", די צענטראַלע פון די אוקראַינישע מילך־קאָאָפּעראַטיוון, איז איינע פון די שטאַרקסטע קאָאָפּעראַטיווע אָרגאַניזאַציעס אין פּוילן. אומעטום אין דער וואָיעוואָדשאַפט פאַרמאָגט זי אירע אָפּטיילונגען און אַ שול פאַר מילכיקערײַ אין סטרי.

מען דאַרף דאָ באַמערקן, אַז ניט בלויז די ספּעציעל לאַנדווירטשאַפט־לעכע אוקראַינישע אָרגאַניזאַציעס פירן אַן אַרבעט אין גאַליציאַנער דאָרף. די אוקראַינישע געזעלשאַפט, פאַרשטייענדיק, אַז איר כוח ליגט אין אוקראַינישן לאַנדווירט, וועלכער איז דער רובֿ מנין ורובֿ בנין פון דער אוקראַינישער נאַציע, פאַרנעמט זיך שטאַרק מיטן דאָרף. אַ קולטורעלע אַרבעט אין דאָרף פירן אויך: די „פּראָסוויטאַ" — די צענטראַלע אוקראַינישע בילדונגס־געזעלשאַפט, וואָס גרינדעט און האַלט אויס ביבליאָטעקן, לייענזאַלן ובדומה; די „רידנאַ שקאָלאַ" — די אוקראַינישע פּעדאַגאָגישע געזעלשאַפט, וואָס גרינדעט און פירט שולן אין די דערפער, א״אַ.

חוץ די דערמאָנטע לאַנדווירטשאַפטלעכע צײַטשריפטן, גיבן די אוקראַינער נאָך אַרויס די דרײַ־חדשימדיקע צײַטשריפט „אוקראַינסקי אַגראָנאָמיטשני וויסטניק" און עטלעכע קאָאָפּעראַטיווע זשורנאַלן.

י. די רענטאַבּיליטעט פון די קליינע לאַנדווירטשאַפטן. — זינט 1926 פירט די אָפּטיילונג פאַר עקאָנאָמיק פון די קליינע לאַנדווירטשאַפטן בײַם מלוכישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט פאַר דער דאָרפישער ווירטשאַפט אין פּילעוו די רעכענונגען בײַ עטלעכע הונדערט פּויערישע ווירטשאַפטן, פון 2 ביז 50 העקטאַר די גרייס, וועלכע זיינען צעשפּרייט אין גאַנץ פּוילן. די אָפּשליסונגען פון די דאָזיקע רעכענונגען דינען ווי אַ מאַטעריאַל צו פאַרשונגען וועגן דער רענטאַבּיליטעט פון די פּויערישע לאַנדווירטשאַפטן אין פּוילן. די רעזולטאַטן פון די דאָזיקע פאַרשונגען ווערן יערלעך פּובליקירט לײַדער מיט אַ פאַרשפּעטיקונג. הײַיאָר איז למשל אַרויס ערשט די פּובליקאַציע פאַרן יאָר 1933/34.

געוויס איז עס נאָך אַ פראַגע צום אויספאָרשן און דיסקוטירן, צי די ווירטשאַפטן וואָס דער אינסטיטוט האָט אויסגעקליבן זיינען טיפּישע און צי מען קען דעריבער די באַקומענע רעזולטאַטן פון זיי פאַראַלגעמיינערן אויף דער כלל קליינע לאַנדווירטשאַפטן אין פּוילן. גענוג צו זאָגן, אַז דער אינסטיטוט אַליין איז מסופק אין דעם און פאָרשט דעריבער די זאַך. עס לאָזט זיך גלייבן, אַז דעם צושטאַנד וואָס די פאָרשונגען ברענגען אַרויס איז אַ בעסערער, ווי דער דורכשניטלעכער צושטאַנד אין דער ווירקלעכקייט, ווײַל בלויז די מער

פּראָגרעסיוו געשטימטע בעלי-בתים גיבן אַ הסכּמה צו פירן אין זייערע ווירט-שאַפטן די רעכענונגען. דאָך קאָנען די ידיעות וואָס ווערן פאָרעפנטלעכט דינען צוליב אָריענטאַציע.

2. אינדוסטריע און באַרגערײַ. אַ דאַנק דער ריַיכקייט אין וועל-דער האָט זיך אין דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפט אַנטוויקלט אַ האָלץ-אינדוסטריע: טאַרטאַק, פאַבריקן פון מעבל, דיכט אאַז"וו.

אויפן שטח פון נאַדוורנער, דאָליגער, סטריער, קאַלושער און קאָלאָ-מייער פּאָוויאַט געפינען זיך גרובן פון נאַפטראָפּע, ערדגאַז, פּאָטאַש און אַנדערע זאַלצן אדג"ל. די פּאָטאַש-פאַבריק פון „טעספּ" אין קאַלוש איז די גרעסטע אין פּוילן.

פון די אונטערנעמונגען פון לאַנדווירטשאַפטלעכער אינדוסטריע דאַרפן דערמאָנט ווערן די צוקער-פאַבריק אין האָראָדענקע, הייוון-פאַבריק אין סטאַ-ניסלאַוו, אַ סך מילן, ברוירזן אדג"ל.

אין דער געגנט פון באָלעכאָוו און קאָסעוו קאָנצענטרירט זיך אַ קליין-אינדוסטריע פון לעדער; סטאַניסלאַוו און קאָלאָמיי האָבן גרויסע מאָדערנע לעדער-פאַבריקן.

עס איז כּדאַי אונטערצושטרייַכן, אַז אויפן שטח פון דער וואָיעוואָד-שאַפט אַנטוויקלט זיך אַ פאָלקס-אינדוסטריע. די קילים-אויסאַרבעטונגען למשל פון קאָסעווער און קאָלאָמייער פּאָוויאַט האָבן אַ שם אין גאַנץ פּוילן. קאָלאָמיי איז אויך אַ צענטער פון טליתים-וועבערײַ. בײַ הײַנטיקן טאָג זיַינען אָבער טעטיק נאָר קליינע וואַרשטאַטן.

פון די וויכטיקערע פאַבריקן דאַרפן נאָך דערמאָנט ווערן: די פאַבריק פון קעראַמיק-אויסאַרבעטונגען אין פּאַציקווו בײַ סטאַניסלאַוו, גלאָזהוטע אין מאַידאַן, פאַבריק פון אַלעבאַסטער-אויסאַרבעטונגען אין באָקאָטשין א"אַ.

לויט דער „אינדוסטריעלער סטאַטיסטיק" פון סטאַטיסטישן הויפּטאַמט פאַרן 1934 יאָר געפינען זיך אויפן שטח פון דער וואָיעוואָדשאַפט 600 אינדוסטריע-אַנשטאַלטן, דערפון 44 פון מינעראַלן - באַאַרבעטונג, 14 פון מעטאַל-אינדו-סטריע, 20 פון כעמישער אינדוסטריע, 24 פון מאַנופאַקטור, 3 פון פּאַפּיר, 23 פון לעדער, 79 פון האָלץ, 363 פון שפּײַז, 11 פון קליידער, 7 פון פּאָליגראַפישער און 12 אונטערנעמונגען פון בוי-אינדוסטריע.

3. האַנדל. דער האַנדל שפּילט די קלענסטע ראָלע אין עקאָנאָמישן לעבן פון דער וואָיעוואָדשאַפט. ס"ה 4,4 פּראָצ' פון איר באַפעלקערונג לעבט פון האַנדל.

לויט די ידיעות פון דער „סטאַטיסטיק פון די האַנדלס-אונטערנעמונגען" פון דעם סטאַטיסטישן הויפּטאַמט פאַר 1932 (שפּעטערדיקע העפטן זײַנען נאָך ליידער ניט פאַרעפנטלעכט) זײַנען אין דעם יאָר געוועזן טעטיק אין סטאַניס-לאַווער וואָיעוואָדשאַפט 14.227 האַנדלס-אונטערנעמונגען. דערפון פון קאַטע-גאָריע 1—6 (0,0 פּראָצ'), 2 — 440 (3,1 פּראָצ'), 6.158 (43,3 פּראָצ'), 4—7.512 (52,8 פּראָצ'), פון דער קאַטעגאָריע 5a—12 (0,1 פּראָצ') און 5b—99 (0,7 פּראָצ').

II

צו דער געשיכטע פֿון דער ייִדישער לאַנד־ווירטשאַפֿט אין גאַליציע בכלל און אין סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפֿט בפֿרט

די געשיכטע פֿון דער ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿט אין גאַליציע דאַרף ערשט געשריבן ווערן. מיר וועלן זיך דאָ באַנוגענען מיט עטלעכע קורצע ווערטער אויפֿן סמך פֿון דער מער ווי באַשיידענער ליטעראַטור וואָס איז פֿאַראַן און אויך פֿון אונדזערע אייגענע דרך־אַגבֿ־פֿאָרשונגען אויפֿן אָרט.

אין דעם אַמאָליקן פּוילן פֿאַר דער צעטיילונג האָבן קיין ייִדישע גרויס־אייגנטימער פֿון ערד ניט געקאָנט זײַן לויטן געזעץ, און אויך וועגן קליינע לאַנדווירטן זײַנען ביז איצט קיין ידיעות ניט געפֿונען געוואָרן. די איינציקע שייַכות וואָס ייִדן האָבן אין יענע צײַטן געקאָנט האָבן צו ערד איז געווען דאָס וואָס זיי האָבן געקאָנט זײַן אַרענדאַרן בײַם פּריצים.

די צײַטן פֿון דער עסטרײַכישער הערשאַפֿט אין גאַליציע קען מען בנוגע דער ייִדן־פֿראַגע אײַנטיילן אין 2 הויפּט־פּעריאָדן: 1) פֿון 1772 (ווען די עסטרײַכער האָבן פֿאַרנומען גאַליציע) ביז 1867, ווען ייִדן האָבן געקראָגן דאָרט פֿולע גלײַכבאַרעכטיקונג לויטן געזעץ; 2) פֿון 1867 ביזן סוף פֿון דער עסטרײַכישער הערשאַפֿט אין גאַליציע.

אין דעם ערשטן פּעריאָד איז דאָס לעבן פֿון ייִדן געוואָרן רעגולירט דורך אַ סך ספּעציעלע, אָפֿט מאָל סותרדיקע געזעצן. וועגן דעם רעכט פֿון ייִדן צו קויפֿן און אַרענדירן ערד האָט די עסטרײַכישע געזעצגעבונג אײַנגעשטעלט איין אָרדענונג לגבי גרויסע מאַיאָנטקעס און אַן אַנדער אָרדענונג לגבי דער קליינער פּויערישער ווירטשאַפֿט. ביז 1789 איז וועגן דער פֿראַגע, צי מעגן ייִדן קויפֿן גרויסע מאַיאָנטקעס, אין דער געזעצגעבונג פֿאַר גאַליציע גאָרנישט ניט געזאָגט. היות אויך אין די איבערגאַנגס־טראַקטאַטן איז קיין רייד ניט געווען וועגן דעם, במילא זײַנען געבליבן גילטיק די אַלטע פּוילישע געזעצן: דאָס הייסט, אַז ייִדן איז געווען פֿאַרבאָטן צו קויפֿן גרויסע מאַיאָנטקעס. דער דאָזיקער מצבֿ האָט זיך געביטן מיט דער „יודענאָרדנונג“ פֿון 7.V.1789, וועלכע האָט דערלויבט ייִדן צו קויפֿן און אַרענדירן גרויסע מאַיאָנטקעס און דורך דעם אויך געניסן פֿון אַלע פּריווילעגיעס, וועלכע זײַנען דערמיט פֿאַרבונדן. אָבער שוין דעם 29. III. 1793 גייט אַרויס אַ געזעץ, וועלכער האָט צוגענומען בײַ ייִדן די דאָזיקע רעכט אויף אַ לענגערער צײַט. נאָר די ייִדן, וועלכע

האבן אין דער צייט צווישן 1789—1793 באוויזן זיך איינצוקויפן מאיאנטקעס, איז געווארן דערלויבט זיי צו באהאלטן אויך אויף ווייטער. זינט דער צייט האט א ייד געמעגט קויפן א מאיאנטעק בדרך אויסנאם: נאר ווען ער האט באקומען דערויף א ספעציעלע דערלויבעניש פון קיסר אליין. דאס האט געטראפן למשל מיט דעם ייד יאיר בראד, ווען ער האט אין 1855 אפגעקויפט דעם מאיאנטעק כודיאוועצע אין בארשטשעווער קרייז, וועגן וואס עס האבן מיר דערציילט זיינע קרובים, ה׳ יוסף קאהן פון סטעצאווע ביי שניטין און זיין זון ד״ר יצחק קאהן, אדוואקאט אין סטרי.

ארענדע פון מאיאנטקעס איז אין גאליציע געווען פארשפרייט נאך אין די צייטן פון אלטן פוילן. צווישן די ארענדארן זיינען שטענדיק געווען א סך יידן. אבער שוין די קיסרינע מאריא טערעזע האט באלד ביים איבערנעמען די מאכט אין גאליציע ארויסגעגעבן א פארבאט פאר יידן צו האלטן פארשיי-דענע ארענדעס, דערין אויך פון מאיאנטקעס. די „יודענארדנונג״ פון 1789 האט דעם פארבאט אפגעשאפט און דער געזעץ פון 1793 האט אים ווידער איינגעפירט.

גאר אנדערש האט די עסטרייכישע רעגירונג געקוקט אויף דעם ענין יידן אין דער קליינער לאנדווירטשאפט. אין דעם פרט האט די רעגירונג זינט יאזעף II א צייט געשטרעבט אפצוציען יידן פון האנדל און מאכן זיי פאר פויערים. צוליב דעם האט זי באפרייט יידישע לאנדווירטן פון פארשיידענע ספעציעל יידישע שטייערן, ווי טאלעראנץ-שטייער, חתונה-טאקסע אדג״ל. צוליב דעם זעלביקן ציל האט מען נאכן פארבאט פאר יידן צו וווינען אין די דערפער (וועלכער איז ארויסגעגעבן געווארן אין 1790) געמאכט אן אויסנאם פאר יידישע לאנדווירטן.

די רעגירונג פון יאזעף דעם צווייטן האט זיך אבער ניט באנוגנט מיט אומדירעקטע מיטלען, כדי צוצוציען יידן צו פעלדארבעט. זי האט אויך געמאכט א דירעקטן שריט. שוין אין יאר 1781 האט זיך די רעגירונג געווענדט צו דעם גובערניום אין לעמבערג מיט אן אנפרעג, צי וואלט מען ניט געקענט באזעצן יידן אויף מלוכישער ערד און אויף די געמיינדע-שטחים, וואס געפינען זיך ביי די שטעטלעך. אין קורצן אבער איז דער גאנצער ענין פארגעסן געווארן. בינתים זיינען ארויס נייע געזעצן וועגן יידן, וואס האבן, לויט די ווערטער פון בוזעק, צוגענומען דאס ברויט ביי א דריטל פון דער יידישער באפעלקערונג. די רעגירונג האט פארשטאנען, אז אויב מען נעמט צו ביי יידן די פריערדיקע פרנסות, מוז מען זיי געבן אן אנדער מקור פון פרנסה. ווי א טיפישער פאר-שטייער פון דער פיזיאקראטישער שול, וועלכע זעט אין דער לאנדווירטשאפט דעם הויפט-יסוד פון רייכקייט פארן גאנצן לאנד, האט דער קיסר יאזעף דער צווייטער באשלאסן צו רעאליזירן זיין געדאנק וועגן אגראריזירן די יידן. דעם

ביי ד״ר י. קאהן געפינט זיך דער שייכותדיקער דאקומענט.

16.VII.1785 יאָר האָט דער קייסער אַרויסגעגעבן אַ פֿאַראָרדענונג צו גרינדן די ערשטע ייִדישע קאָלאָניע אין גאַליציע. אָט די ערשטע התחלה האָט אָבער געהאַט אַ שלעכטן מזל. אין יענער צײַט זײַנען די גאַליצישע אַמטן געווען איבערגעלאָדן מיט אַרבעט בײַ דער דײַטשער קאָלאָניזאַציע, וואָס איז דעמאָלט געפֿירט געוואָרן. ס׳איז דעריבער נישט קיין ווונדער וואָס זיי האָבן מיט גרויס אומצופֿרידנקייט אויפֿגענומען די פֿאַראָרדענונג פֿון קייסער וועגן קאָלאָניזירן ייִדן, צו וועלכע זיי האָבן קיין באַזונדער סימפּאַטיע נישט געפֿילט. פֿרילינג 1786 איז מען דאָך צוגעטראָטן צו גרינדן די ערשטע ייִדישע קאָלאָניע אין דער געגנט פֿון סאַנדז, אין דאָרף דאָמבראָווקע. באַלד האָט זיך פֿאַרשפּרייט די ידיעה וועגן דער קאָלאָניזאַציע צווישן די פֿאַראָרעמטע גאַליצישע ייִדן. אין די אַמטן האָבן אָנגעהויבן מאַסנווײַז אַרײַנצופֿליסן פֿון פֿאַרשיידענע געגנטן פֿון לאַנד בקשות פֿון ייִדן, וועלכע האָבן זיך געוואָלט באַזעצן אויף ערד. עס זײַנען געגרינדעט געוואָרן נאָך אייניקע קאָלאָניעס. צום באַדויערן אָבער איז די קורצע געשיכטע פֿון אָט די קאָלאָניעס פֿאַרבליבן אומבאַקאַנט ביזן הײַנטיקן טאָג. בלויז די געשיכטע פֿון איין קאָלאָניע — נאָווי באַבילאָן בײַ באָלעכאָוו אין דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט — האָט באַשריבן אויפֿן סמך פֿון אַרכיוו-דאָקומענטן ד״ר א. י. בראַווער אין „השלח“ באַנד 23, און דערבײַ אַרויסגעזאָגט די השערה, אַז דער גורל פֿון די איבעריקע קאָלאָניעס איז מן הסתם געווען דער זעלביקער. אויף שלעכטער ערד, אין דער נאָענט פֿון די באָלעכאָווער זאַלצ-גרובן, האָט מען אויסגעטיילט פֿאַר 10 ייִדישע משפּחות צו 12 יאָך[1] פֿעלד. די ערד איז זיי אָוועקגעגעבן געוואָרן אין אייביקער אַרענדע. געהילץ, שטיינער און קאַלך אויף געבײַדעס האָט מען זיי געגעבן אויף קרעדיט. גלײַכצײַטיק האָט מען זיי צוגעטיילט אַרבעטער צו הילף בײַם בויען. אָבער אַלע הוצאות האָבן די קאָלאָניסטן געמוזט אומקערן אין משך פֿון 4 יאָר, אָנגעהויבן פֿון דעם 2טן יאָר אָן. אין פֿאַרגלײַך מיט די באַדינגונגען, אויף וועלכע עס זײַנען קאָלאָניזירט געוואָרן די דײַטשן, זײַנען דאָס געווען זייער שלעכטע באַדינ-גונגען. ס׳איז גענוג צו באַמערקן, אַז בעת די קאָלאָניזירונג פֿון אַ דײַטשער משפּחה האָט געקאָסט דער מלוכה, ניט אַרײַנגערעכנט די ערד, 600—1.000 גילדן, האָט די קאָלאָניזירונג פֿון אַ ייִדישער משפּחה איר געקאָסט סך-הכּל 100 גילדן, וואָס האָט אויך געמוזט צוריקגעקערט ווערן. אויב מיר וועלן נאָך צוגעבן, אַז אַ דײַטשער קאָלאָניסט האָט באַקומען וויניקסטנס 18 מאָרג פֿעלד און חוץ דעם אומזיסט דעם לעבעדיקן און טויטן אינווענטאַר, וועט אונדז קלאָר ווערן, אַז אַזאַ מין שטיפֿמוטערישע באַציִונג צו דער ייִדישער קאָלאָניזאַציע איז געווען איינע פֿון די הויפּט-סיבות, פֿאַר וואָס די קאָלאָניזאַציע האָט זיך ניט אײַנגע-געבן. די שלעכטע ערד, די ניט-געוווינהייט צו ערדאַרבעט — האָבן אויך געהאַט זייער ווירקונג. די קאָלאָניע איז ניט געווען אין שטאַנד צו צאָלן קיין שטײַערן און אין קורצן איז איר חובֿ זייער שטאַרק אויסגעוואַקסן. צו פֿאַרקלענערן דעם

1 דעם עסטרײַכישן מאָרג, וועלכער איז גלײַך 5.755 מ^2, רופֿן די גאַליציאַנער ייִדן „יאָך“.

חובֿ און פֿונאַנדערלייגן אים אויף ראַטעס, ווי דאָס פֿלעגט געטאָן ווערן לגבי די דײַטשע קאָלאָניעס, האָבן די מאַכטאָרגאַנען ניט מסכּים געווען. ווען די פֿאַרוואַלטונג פֿון די מלוכישע מאַיאָנטקעס אין קאַלוש האָט אַרויסגעגעבן אַ שלעכטע מיינונג וועגן די קאָלאָניסטן, זײַנען זיי געצוווּנגען געוואָרן אין יאָר 1788 צו פֿאַרלאָזן די קאָלאָניע. זייער אָרט האָבן פֿאַרנומען דײַטשע קאָלאָניסטן, וועלכע געפֿינען זיך דאָרטן ביזן הײַנטיקן טאָג.

אין יאָר 1789 איז די קאָלאָניזאַציע איבערגעגעבן געוואָרן צו די ייִדישע קהילות, אָבער דאָס האָט אויך געגעבן גאָר קנאַפּע רעזולטאַטן.

די קאָלאָניזאַציע פֿון ייִדן, וואָס די עסטרײַכישע רעגירונג האָט פֿירגענומען אין גאַליציע, האָט בכן געליטן אַ דורכפֿאַל. די פֿײַנטלעכע באַציִונג פֿון דער לאָקאַלער מאַכט, די שלעכטע קאָלאָניזאַציע־באַדינגונגען און לסוף דאָס וואָס אין דער ייִדישער געזעלשאַפֿט גופֿא האָבן געפֿעלט טוער, וואָס זאָלן זײַן מסוגל צו פֿירן די אַרבעט, אַלץ אין איינעם האָט דערצו מיטגעווירקט.

די צענטראַלע רעגירונג אין ווין האָט אויך אין די שפּעטערדיקע יאָרן אַרויסגעוויזן אַ גוטן ווילן צו שטיצן אַ ייִדישע קליין־לאַנדווירטשאַפֿט. ווען עס איז אין יאָר 1851 אַרויסגעטראָטן דער באַקאַנטער בראָדער ייִדישער כּלל־טוער און באַנקיר מאיר קאַליר מיט אַ פּראָיעקט צו גרינדן אַ ייִדישן אַקערבוי־פֿאַראיין אין גאַליציע, כּדי צו שאַפֿן ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע קאָלאָניעס, האָט ער גלײַך געקראָגן די צושטימונג און דערלויבעניש פֿון דער רעגירונג. אָבער אויך דער פּראָיעקט איז אַריבער אין דער געשיכטע ווי איינער פֿון די ניט־געראָטענע פּרוּוון צו אַגראַריזירן די ייִדישע מאַסן. אויך איצט האָט געשטערט די לאָקאַלע מאַכט, דערצו איז צוגעקומען נאָך אַ מניעה, וואָס די ייִדישע אָרטאָדאָקסיע איז קעגנטיק געווען קעגן דעם. דערויף זאָגט עדות דער בריוו פֿון אַ הויכן עסטרײַכישן באַאַמטן צום באַוווסטן רבֿ צ. ה. חיות, וואָס איז געווען אָפּגעדרוקט אין יענער צײַט אין דער צײַטשריפֿט „ווינער בלעטער“, וואָס איז אַרויס אונטער דער רעדאַקציע פֿון מאיר לעטעריס: „אַ צאָל היגע ייִדן — שרײַבט ער — טראָגן זיך אַרום מיטן געדאַנק צו אָרגאַניזירן פֿאַר די גאַליצישע ייִדן אַן אַקערבוי־פֿאַראיין און אָנצוהייבן אַ קאָלאָניזאַציע אין דער פֿאָרם פֿון געשלאָסענע ייִדישע געמיינדעס. עס איז קיין שום ספֿק ניט, אַז דער דאָזיקער פּראָיעקט, וואָס איז געשאַפֿן געוואָרן, כּדי צו באַזײַטיקן דעם כּסדר וואַקסנדיקן פּראָלעטאַריאַט בײַ ייִדן, וועט אונטערגעשטיצט ווערן דורך יעדן אויפֿגעקלערטן מענטשן. נישט אין גאַנצן זיכער איז אָבער, צי ער וועט אָנערקענט ווערן אויך דורך דער אָרטאָדאָקסיע. עס האַנדלט זיך ניט וועגן באַזעצן איינצלנע ייִדישע פֿאַמיליעס צווישן קריסטלעכע פּויערים, נאָר וועגן גרינדן ריין ייִדישע געמיינדעס, וועלכע וועלן קענען אומגעשטערט אָפּהיטן זייערע מנהגים און דינים. זיי וועלן קענען האָבן זייערע אייגענע שולן, סינאַגאָגעס און רבנים. אַזוי ווי אײַער וווילגעבוירן געניסט גרויס אָנזען און פֿאַרערונג, סײַ אין דער וועלט פֿון געלערנטע, סײַ בײַ די אָרטאָדאָקסן, בין איך ניט

מסופק, אַז אײַער אַרײַנמישונג אין דעם פּרט וועט זיכער העלפֿן. איך באַדאַרף ניט דערקלערן פֿאַר אײַער וווילגעבוירן די נוצן, וואָס זײַנען פֿאַרבונדן מיט דער קאָלאָניזירונג פֿון ייִדן אין גאַליציע. כּדי אָבער צו פֿאַרהיטן פֿון אַ דורכפֿאַל, איז דורכויס נייטיק, אַז דער דאָזיקער פּראָיעקט זאָל קומען ניט פֿון דער אַזוי גערופֿענער אינטעליגענץ, נאָר פֿון דער אָרטאָדאָקסיע.

קאַרל מאַלפֿאַרט — סעקרעטאַר אין אינערן-מיניסטעריום".

דער דאָזיקער בריוו איז אָפּגעדרוקט אין נומ' 36 פֿון „ווינער בלעטער" פֿון 4. V. 1851. אָבער שוין דעם 24. VIII. פֿון זעלבן יאָר לייענען מיר אין דער זעלבער צײַטונג וועגן זעלבן ענין אָט וואָס: „עס ווערט אַלץ מער באַשײַמפּערלעך, אַז דער גאַנצער קאָלאָניזיר-פּלאַן פֿון ה' מ. קאַליר פֿון בראָד איז ניט אַנדערש ווי אַ מפּיל-קינד, הגם ער האָט געפֿונען אַ גרויסן אָפּקלאַנג אין גאַנצן לאַנד און הגם דער קאָמיטעט, וועלכער איז צו דעם געוויילט געוואָרן, האָט גראָד מצד די גרעסערע ערד-אייגנטימער באַקומען די פֿאַרזיכערונג, אַז זיי וועלן שטאַרק העלפֿן דורך אָנבאָטן אויסגעצייכנטע פּלעצער אויף זייער גוטע באַדינגונגען". די צײַטונג ציטירט ווײַטער אַ נאָטיץ פֿון דער אָפֿיציעלער צײַטשריפֿט „אַוסטריאַ" וועגן די נוצן פֿון אַ ייִדישער קאָלאָניזאַציע אין גאַליציע און גיט צו: „דער קאָלאָניזיר-פּלאַן איז ניט דורכגעגאַנגען נאָר דערפֿאַר, ווײַל הגם דאָס מיניסטעריום איז געווען מסכּים צו אים, זײַנען געמאַכט געוואָרן שטערונגען מצד דער לאָקאַלער מאַכט. אַ ראַבינער, וועלכער האָט געוואָלט דרוקן אַ צירקולאַר וועגן דער פֿראַגע אין דער דײַטשער און העברעיִשער שפּראַך, האָט מען געסטראַשעט מיט שטראָף".

די ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿט אין גאַליציע האָט זיך אָנגעהויבן צו אַנטוויקלען ערשט נאָך 1867, ווען עס זײַנען אָפּגעשאַפֿט געוואָרן אַלע באַגרענעצונגען קעגן ייִדן. אַ ביסל פֿריִער — אין 1859 איז דערלויבט געוואָרן ייִדן ווידער צו וווינען אין די דערפֿער און דעם 18. II. 1860 איז טיילווײַז אָראָפּגענומען געוואָרן דער פֿאַרבאָט פֿאַר ייִדן צו קויפֿן טאַבולאַרע[1] מאַיאָנטקעס. פֿון דער צײַט אָן הייבט אָן וואַקסן דער ייִדישער גרויסער ערד-אייגנטום. שוין אין 1889[2] באַטרעפֿט די צאָל ייִדישע טאַבולאַרע מאַיאָנטקעס 557, דאָס מאַכט אויס 12,39 פּראָצ' פֿון דער אַלגעמיינער צאָל. אין דעם זײַנען געווען 322 ייִדישע טאַבולאַרע מאַיאָנטקעס פֿון איבער 200 יאָך (11,84 פּראָצ' פֿון דער אַלגעמיינער צאָל טאַבולאַרע מאַיאָנטקעס פֿון דער קאַטעגאָריע). צוזאַמען מיט

---

1 טאַבולאַרע מאַיאָנטקעס האָבן אין גאַליציע געהייסן די מאַיאָנטקעס וועלכע זײַנען זינט 1780 געווען פֿאַרשריבן אין דער „לאַנד-טאַבולע" (= ערדרעיסטער) בײַ דעם קיניגלעכן טריבונאַל אין לעמבערג, און שפּעטער אין באַזונדערע היפּאָטעק-ביכער בײַ די קרײַזגעריכטן. צום גרעסטן טייל זײַנען דאָס געווען גרויסע מאַיאָנטקעס.

2 פֿאַרגלײַך פּראָפֿ' ד"ר ט. פּילאַט: דאָס טאַבולאַרע אייגנטום אין גאַליציע. סטאַטיסטישע ידיעות וועגן די לאַנד-פֿאַרהעלטגישן אַרויסגעגעבן דורכן סטאַטיסטישן לאַנד-ביוראָ. לעמבערג 1891.

דער צאָל ייִדישע ערד-אייגנטימער איז אויסגעוואַקסן אויך די צאָל ייִדישע אַרענדאַרן פֿון מאַיאָנטקעס, וועלכע האָבן אַ נאָמען פֿון גוטע בעלי-בתּים. בערך 50 פּראָצ׳ פֿון אַלע אַרענדאַרן זײַנען צום סוף פֿון פֿאַרגאַנגענעם י״ה געווען ייִדן. די ייִדישע אייגנטימער פֿון מאַיאָנטקעס צוזאַמען מיט די אַרענדאַרן האָבן געהאַט צו שאַפֿן איבער אַ גרויסן טייל פֿון גרויסן ערד-אייגנטום אין גאַליציע, בפֿרט אין איר מזרחדיקן טייל. צוזאַמען מיט די ייִדישע ערד-אייגנטימער און אַרענדאַרן איז אויך אויפֿגעקומען אַ קלאַס ייִדישע לאַנד-ווירטשאַפֿטלעכע באַאַמטע, אַ״ג אָפֿיציאַליסטן: אַדמיניסטראַטאָרן, עקאָנאָמען, הויף- און פֿעלד-באַאַמטע וכדומה. זיי זײַנען געווען באַשעפֿטיקט דער עיקר אין די ייִדישע מאַיאָנטקעס, אָבער צום טייל אויך אין די קריסטלעכע מאַיאָנטקעס.

זינט די 60ער יאָ־ן האָט אין גאַליציע אָנגעהויבן צו אַנטוויקלען זיך אויך די קליינע ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿט. איינצלנע ייִדישע קליינע לאַנדווירטן זײַנען מן הסתּם געווען אויך פֿריִער. אַזוי למשל האָבן מיר געפֿונען פֿאַרשריבן אין אינווענטאַר-בוך[1] פֿון סטאַניסלאַווער קליוטש אויפֿן יאָר 1793 בײַ 10 ייִדן, וועלכע האָבן געצאָלט גרונטשטײַער. פֿון די האָט איינער געטראָגן דעם נאָמען בערקאָ קאָלאָניסטאָ. צו פֿאַרענטפֿערן די פֿראַגע, ווי אַזוי די קליינע ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿט איז געקומען צו איר ערדפֿאַרמאָג, זײַנען אַרויסגעזאָגט געוואָרן פֿאַרשיידענע השערות. מיר נאָטירן עטלעכע פֿון זיי, דערבײַ מוזן מיר אונטער-שטרײַכן, אַז דער ענין מוז ערשט גרונטיק אויסגעפֿאָרשט ווערן:

1. דער ייִד האָט געליען געלט צו פּויערים אויף אַ משכּון פֿון זייער שטיק ערד. ווען די פּויערים האָבן ניט געצאָלט, איז די ערד אַריבער צום ייִדן ווי זײַן אייגנס.

2. דער ייִד האָט געהאַנדלט מיט ערד, ווײַל דאָס איז געווען אַ גוטע סחורה. ווען עס איז געקומען די וועלט-מלחמה, האָבן די ערד-טראַנזאַקציעס אויפֿגעהערט, ווײַל עס זײַנען ניט געווען קיין קונים. בײַ די דאָזיקע ייִדן איז געבליבן דעריבער ערד.

3. ערד איז אַמאָל אין גאַליציע בכלל געווען אַ יש, אַ זאַך, וואָס עס האָט געלוינט אַרײַנצולייגן דערין קאַפּיטאַל, אַ שטייגער ווי אין אַ באַנק. דאָר-פֿישע ייִדן האָבן דעריבער גערן פֿאַר זייערע אָפּשפּאָרונגען געקויפֿט פֿעלד.

ווי דאָס זאָל ניט זײַן, איז די צאָל ייִדישע ערד-אייגנטימער כּסדר געוואַקסן, און אין יאָר 1910 בײַ דער לעצטער עסטרײַכישער פֿאָלקסציילונג אין גאַליציע האָט זי באַטראָפֿן 10,72 פּראָצ׳ פֿון דער גאַנצער ייִדישער באַפֿעלקערונג פֿון דער פּראָווינץ. דער איבערגאַנג פֿון ייִדן צו ערדאַרבעט איז פֿאָרגעקומען ספּאָנטאַן, פֿון פּריוואַטער איניציאַטיוו, אָן קיין שום פּלאַניר-טער אַקציע, אין גאַנץ גאַליציע, און קודם כּל אין איר מזרחדיקן טייל. דעריבער

1 Inwentarz klucza stanisławowskiego na rok 1793 ułożony i na gruncie zarejestrowany. געפֿינט זיך אין שטאַטישן אַרכיוו אין סטאַניסלאַוו

זײַנען אין גאַליציע ניטאָ קיין הונדערט-פּראָצענטיקע ייִדישע דערפֿער-קאָלאָניעס. די ייִדישע לאַנדווירטן זײַנען צעזייט און צעשפּרייט צווישן די ניט-ייִדישע.

אין דעם סטאַניסלאָווער פּאָוויאַט האָבן מיר אָבער אָנגעטראָפֿן אין דעם „בײַדערפֿל“ (przysiołek) א״נ כאָמיאַקווו, אַ ייִשובֿ וואָס האָט דעם כאַראַקטער פֿון אַ ייִדישער קאָלאָניע. דער פּאָליציי-פּאָסטן אין דערבײַיקן דאָרף טשערניעוו האָט אים דעריבער אַ נאָמען געגעבן „קליין-פּאַלעסטינע“, און אַזוי רופֿט אים איצט אָן די גאַנצע אַרומיקע באַפֿעלקערונג. „קליין-פּאַלעסטינע“ שטעלט פֿאָר איין גאַס, וואָס פֿון ביידע אירע זײַטן געפֿינען זיך נאָר ייִדישע הײַזער מיט זייערע פֿעלדער. די איינציקע ניט-ייִדישע שטוב, וועלכע געפֿינט זיך גלײַך נאָך די ייִדישע, איז אָפּגעטיילט פֿון זיי דורך אַ גרענעץ און געהער אַדמיניסטראַטיוו צו דעם שכנותדיקן דאָרף בראַטקאָוויעץ. אין „קליין-פּאַלעסטינע“ וווינען 9 ייִדישע משפּחות, וועלכע באַשטייען פֿון 32 נפֿשות.[1] אַלע אײַנוווינער זײַנען קרובֿים צווישן זיך: פֿעטערס, מומעס, פּלימעניקעס(צעס), שוועסטער-קינדער אד״גל, פֿאַרנעמען זיך מיט לאַנדווירטשאַפֿט און אַ טייל מיט פֿורמאַנערײַ ווי אַ צוגאָב, זײַנען מקיים דעם „בזעת אפּיך“ אין די גאַנצע הונדערט פּראָצענט. אונדז האָט פֿאַראינטערעסירט די פֿראַגע, ווי אַזוי איז די קאָלאָניע אויפֿגעקומען. נאָכן פֿאַרברענגען אין איר עטלעכע טעג, צווישן דעם אויך אַ שבת, ווען אַלע אירע אײַנוווינער רוען, זײַנען מיר דערגאַנגען פֿון די שמועסן מיט יעדערן באַזונדער און מיט אַלעמען צוזאַמען אָט וואָס: אין די 60ער יאָרן פֿון פֿאַרגאַנגענעם י״ה האָט זיך באַזעצט אין דער הײַנטיקער „קליין-פּאַלעסטינע“ דער זיידע פֿון אירע הײַנטיקע אײַנוווינער יוסף שטערן-שיפּער („דער זאַידע יאָזעפּ“), וועלכער האָט דאָ געהאַלטן אַ שענק. פֿריִער איז ער געווען אַן אַרענדאַר אין דערבײַיִקן בראַטקאָוויעץ, פֿון וואַנען מען האָט אים אויסגעקאָנקורירט. באַלד נאָך דעם ווי ער האָט זיך באַזעצט אין כאָמיאַקווו האָט יוסף שטערן אָנגעהויבן אויפֿקויפֿן ערד.[2] צו ערשט האָט ער דאָס געטאָן אויפֿן נאָמען פֿון אַ געוויסן ווײַנגאַרטן פֿון סטאַניסלאָוו. פֿאַר וואָס ער האָט געקויפֿט אויף אַ פֿרעמדן נאָמען, האָבן אונדז די אײַנוווינער פֿון „קליין-פּאַלעסטינע“ ניט געקענט גענוי דערקלערן. זיי האָבן נאָר אַרויסגעזאָגט השערות: 1) דאָס איז געווען אין דער צײַט, ווען ניט אַלע ייִדן האָבן נאָך געמעגט קויפֿן ערד. ווײַנגאַרטן האָט געהאַט דאָס דאָזיקע רעכט בדרך אויסנאַם. 2) יוסף שטערן האָט געהאַט פֿאָרמעלע שוועריקייטן איבער זײַן פֿאַמיליע-נאָמען, וועלכער איז גאָר אין דער אמתן געווען שיפּער. פֿאַר זײַן טויט האָט דער „זאַידע יאָזעפּ“ צעטיילט די ערד צווישן זײַנע 11 קינדער, וואָס איינע פֿון זיי — סאָסיע אורמאַן, לעבט נאָך אין דער קאָלאָניע. די אייניקלעך זײַנע האָבן חתונה געהאַט צווישן

1 לויט דער ציילונג וואָס מיר האָבן דורכגעפֿירט אין יולי 1935.

2 אַ טייל פֿון די אײַנקויף-קאָנטראַקטן, וועלכע שטאַמען פֿון די 60ער יאָרן, האָבן די כאָמיאַקוווער ייִדן דורך דער פֿאַרמיטלונג פֿון מחבר איבערגעגעבן אַ מתנה דעם אַרכיוו פֿון ייִוואָ.

זיך און אַזוי האָט זיך דער ערד־אייגנטום פֿון יוסף שטערן צעברעקלט און עס איז געוואָרן די קאָלאָניע.

אויף אַן ענלעכן אופֿן ווי די כאָמיאַקיווו־קאָלאָניע זייַנען אויפֿגעקומען די יידישע לאַנדווירטשאַפֿטן אין דעם בייַדערפֿל גוואָזדזיעץ בייַ דעם דאָרף קאַמענע, נאַדווערנער פּאָוויאַט. דאָ וווינען הויז בייַ הויז 5 יידישע פֿאַמיליעס. מען רופֿט עס אויך קאָלאָניע, אָבער עס טראָגט ניט דעם כאַראַקטער וואָס די צו ערשט דערמאָנטע. עס געפֿינען זיך דאָ אויך ניט־יידישע פֿאַמיליעס. מיט יאָרן פֿריער (לויט די אויסרעכענונגען פֿון די איינוווינער פֿון בייַדערפֿל מיט אַ 100 יאָר צוריק) האָט זייער זיידע מאַילעך (מלך), וועלכער האָט געשטאַמט פֿון שטעטל גוואָזדזיעץ (פֿון דאַנען דער נאָמען פֿון בייַדערפֿל) באַקומען פֿון דעם קאַמענער פּריץ, גאַלעיעווסקי, בייַ וועמען ער איז געווען אַ לאַנדווירטשאַפֿטלעכער באַאַמטער, ערד במתנה. דורך דער צעטיילונג פֿון דער ערד צווישן די קינדער זייַנען אויפֿגעקומען די יידישעווירטשאַפֿטן אין גוואָזדזיעץ.

די אויבן דערמאָנטע פֿאַקטן ברענגען מיר ווי אַן אילוסטראַציע דערפֿאַר, ווי אַזוי עס האָט געקאָנט אויפֿקומען יידישע לאַנדווירטשאַפֿט אין גאַליציע.

די לעצטע יאָרן פֿון דער עסטרייַכישער ממשלה איז פֿאָרגעקומען אַן ענדערונג אין דער באַציִונג פֿון דער רעגירונג צו דער יידישער לאַנדווירטשאַפֿט. דעם 9טן אויגוסט 1915 איז אַרויס די קייזערלעכע פֿאַראָרדענונג וועגן פֿאַרקויפֿן לאַנדווירטשאַפֿטלעכע און וואַלדווירטשאַפֿטלעכע נחלאות, וואָס האָט פֿאַרבאָטן אַריבערצוטראָגן די רעכט פֿון אייגנטום פֿון לאַנד־ און וואַלד־ווירטשאַפֿטן אָן דער דערלויבעניש פֿון דער ספּעציעל צו דעם ציל געשאַפֿענער קאָמיסיע. דאָס זעלבע איז געווען גילטיק בנוגע אַרענדירן אַזעלכע ווירטשאַפֿטן אויף לענגער ווי 10 יאָר. הגם אין דעם געזעץ איז ניט געווען דערמאָנט בפּירוש דער נאָמען „ייד", איז ער אָבער אין דער פּראַקטיק באַנוצט געוואָרן קעגן יידן: יידישע בקשות פֿלעגט די קאָמיסיע אָפּזאָגן.[1]

עטלעכע יאָר שפּעטער, אין 1919, בעת דער קורצער עקסיסטענץ פֿון דער מערבֿ־אוקראַינישער רעפּובליק, וועלכע האָט געהאַט איר רעזידענץ אין סטאַניסלאַוו, האָט די יידישע לאַנדווירטשאַפֿט אין דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט איבערגעלעבט אַ ניט־זיכערע צייַט. אָט ווי עס באַשרייַבט דעם דעמאָלטיקן מצבֿ ראובֿן פֿאַהן,[2] דער סעקרעטאַר פֿון יידישן נאַציאָנאַל־ראַט, וועלכער איז דאַן געווען טעטיק אין סטאַניסלאַוו: „...די באָדן־רעפֿאָרם איז געווען איינס פֿון די גאָר וויכטיקסטע ענינים וואָס האָבן באַדאַרפֿט דורכגעפֿירט צו ווערן פֿון דער אוקראַינישער רעגירונג. די נישט־גלייַכמעסיקע פֿאַרטיילונג צווישן

1 אויף דעם פֿאַקט האָט אונדז אָנגעוויזן דער באַקאַנטער סטאַניסלאַווער אַדוואָקאַט ד"ר יצחק פּייטצער.

2 ראובֿן פֿאַהן, געשיכטע פֿון דער יידישער נאַציאָנאַל־אויטאָנאָמיע אינעם פּעריאָד פֿון דער מערבֿ־אוקראַינישער רעפּובליק. לעמבערג 1933, ז' 107, 194 א"וו.

אַ גרויסגרונט-באַזיץ אין די הענט פֿון יחידים און צווישן אַ קליין פּויערטום מיט אַ צעשטיקלטן און קאַרגן ערדבאַזיץ, דערצו נאָך די נאַציאָנאַלע אונטערשיידן צווישן די ערשטע אַלס פּוילישע פּריצים און די צווייטע אַלס אוקראַיִנישע קליין-פּויערים האָבן די פֿראַגע פֿאַרשאַרפֿט און געדרענגט צו אַ פֿאַרענטפֿערונג. די ייִדן זײַנען אין אַ געוויסער מאָס אויך געווען פֿאַראינטערעסירט אין דער זאַך. דער קריג מיט די רוסישע אינוואַזיעס האָבן דאָס ייִדישע דאָרפֿס-לעבן שטאַרק געשעדיקט. די פֿײַנטלעכע טענדענצן, וואָס האָבן זיך באַוויזן בשעת די דעבאַטן אין דער אוקראַיִנישער נאַציאָנאַלער ראַדאַ וועגן דער ערד-רעפֿאָרם, האָבן געדראָט צו פֿאַרניכטן דעם ייִדישן דאָרפֿס-עלעמענט". דער ייִדישער נאַציאָנאַלער ראַט האָט זיך אין יענעם מאָמענט געווענדט צו דער רעגירונג מיט די פֿאָדערונגען: 1) ווידער אויפֿצובויען די פֿון קריג צעשטערטע ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטן, 2) אין דער קומענדיקער ערדרעפֿאָרם דאַרפֿן נכלל ווערן אויך יענע ייִדן, וועלכע האָבן זיך פֿאַרן קריג פֿאַרנומען מיט לאַנדווירטשאַפֿט און אויך די וואָס זײַנען גרייט צו אַרבעטן אַליין בײַ דער ערד.[1] די אוקראַיִנישע רעגירונג אין סטאַניסלאַוו האָט פֿאַר דער קורצער צײַט פֿון איר עקסיסטענץ ניט באַוויזן אונטערצונעמען וועלכע עס איז פּראַקטישע טריט אין פּרט פֿון דער ערדרעפֿאָרם. די לאָקאַלע באַאַמטע אָבער האָבן אויסגענוצנדיק די אומרויִקע צײַט רעגירט יעדערער לויט זײַן פֿאַרשטאַנד. בכלל האָבן אין יענער צײַט קורסירט פֿאַרשיידענע אָפֿט מאָל סתירותדיקע קלאַנגען בנוגע דער ערדרעפֿאָרם. דאָס האָט געווירקט, אַז אַ טייל פֿון די ייִדישע פּריצים האָבן פֿאַר ביליק פֿאַרקויפֿט אָדער פּאַרצעלירט זייערע מאַיאָנטקעס.

אַ קאַפּיטל פֿון דער סאַמע נײַסטער געשיכטע פֿון דער ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿט אין דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט איז די קאָלאָניזאַציע פֿון עטלעכע צענדליגג ייִדישע משפחות, וועלכע עס האָט דורכגעפֿירט די יִקאַ אין איר מאַיאָנטעק סלאָבידקע-לעסנע בײַ קאָלאָמיי. אין יאָר 1901 האָט די יִקאַ אָפּגעקויפֿט דעם גרויסן מאַיאָנטעק פֿון בערך 1.000 יאָך סלאָבידקע-לעסנע (15 קמ פֿון דער שטאָט קאָלאָמיי), וווּ זי האָט אײַנגעאָרדנט אַ לאַנדווירטשאַפֿטלעכע מוסטערשול. די מלחמה האָט אין גאַנצן חרובֿ געמאַכט דעם מאַיאָנטעק סלאָבידקע - לעסנע און אויך די שול, וועלכע האָט זיך דאָרט געפֿונען. נאָך דער מלחמה, ווען עס איז צוריק מעגלעך געוואָרן אַ קאָנטאַקט צווישן דער צענטראַלע פֿון יִקאַ אין פּאַריז מיט דער דירעקציע פֿון מאַיאָנטעק סלאָבידקע-לעסנע, איז באַשלאָסן געוואָרן אָפּצובויען דעם חרובֿ געוואָרענעם מאַיאָנטעק מיטן אויסקוק צו באַנײַען די לימודים אין דער שול. דער מאַיאָנטעק איז טאַקע אָפּגעבויט געוואָרן: זײַנע שיינע גרויסע ווירטשאַפֿטלעכע בנינים וואָלטן ניט פֿאַרשעמט קיין שום ערשטקלאַסיקן מאַיאָנטעק. עס זײַנען אויך רעסטאַווירט געוואָרן דער בנין פֿון דער געוועזענער שול און אויך די ברענערײַ. די שול איז אָבער ליידער ניט באַנײַט געוואָרן.

---

1 פֿאַרגלייך מיטטיילונגען פֿון אָסטגאַליצישן ייִדישן נאַציאָנאַל-ראַט נומ׳ 2, 13.IV.1919.

די אוקראַיִנישע און דײַטשע פּויערים, וועלכע וווינען בשכנות, האָבן שוין זינט אַ לענגערער צײַט אַרענדירט פֿון מאַיאָנטעק שטיקלעך פֿעלד. היות ווי מען האָט געקאָנט חושש זײַן, אַז לויטן געזעץ וועגן „באַשיצן קליינע אַרענדאַטאָרס" זאָלן אָט די פֿעלדער פֿאַרבלײַבן דאָס אייגנטום פֿון די פּויערים, וועלכע האָבן זיי אַרענדירט, האָט די אַדמיניסטראַציע פֿון מאַיאָנטעק אָנגעהויבן ביסלעכווײַז צו פֿאַרצעלירן די ערד און פֿאַרקויפֿן חלקים. אין משך פֿון אַ קורצער צײַט איז אַ גרויסער טייל פֿון מאַיאָנטעק פֿאַרקויפֿט געוואָרן.

אין יאָר 1926 האָט די צענטראַלע פֿון דער ייִקאַ אין פּאַריז אָנגענומען אַ באַשלוס צו קאָלאָניזירן אין סלאָבידקע-לעסנע 20 ייִדישע פֿאַמיליעס. קאָלאָניסטן האָבן געקאָנט ווערן נאָר פּערזאָנען וואָס פֿאַרמאָגן די נייטיקע פֿאַך-אויסבילדונג צו באַאַרבעטן אַ ווירטשאַפֿט פֿון 10 האַ און אַ געהעריקע סומע געלט אויף בנינים און ווירטשאַפֿטלעכע אינוועסטיציעס. פֿון אַלע קאַנדידאַטן וואָס די אַדמיניסטראַציע האָט צוגעשטעלט האָט די צענטראַלע באַשטעטיקט 16 ; 9 פֿון זיי זײַנען באַזעצט געוואָרן אין דאָרף ראַקאָווטשיק בײַם שאָסיי סטאַניסלאַוו — קאָלאָמיי, די איבעריקע 7 אין דאָרף סלאָבידקע-לעסנע. אַלע קאָלאָניסטן אין איינעם האָבן באַקומען ערד 156 האַ 24 אַר 92 מ^2.[1] די ערד איז זיי איבערגעגעבן געוואָרן אין סדר פֿון פּאַרצעלאַציע לויט דער דערלויבעניש פֿון קרײַזישן באַדנאַמט אין לעמבערג פֿון 25. IX. 1926.

די קאָלאָניזאַציע איז דורכגעפֿירט געוואָרן לויט אָט די תּנאָים.[2] 1) איטלעכער קאָלאָניסט האָט באַקומען בײַ 10 העקטאַר אויסגעדרענירט פֿעלד אין איין שטיק פֿאַרן פּרײַז פֿון 100 דאָלאַר אַ העקטאַר. 2) בײַם אונטערשרײַבן דעם קאָנטראַקט האָט איטלעכער קאָלאָניסט געדאַרפֿט אײַנצאָלן 50 דאָלאַר אָן אַדעראָף ; די איבעריקע סומע האָט געדאַרפֿט אויסגעצאָלט ווערן אין משך פֿון 15 יאָר אין יאָריקע ראַטעס ; די ערשטע ראַטע האָט געדאַרפֿט באַצאָלט ווערן נאָך אין יאָר 1927 באַלד נאָכן רעאַליזירן די גערעטעניש. 3) פֿאַרן רעשט געלט האָט דער קאָלאָניסט געמוזט צאָלן נאָך 5 פּראָצ' יערלעך. 4) יעדער קאָלאָניסט איז געווען מחויבֿ אויסצובויען אויף זײַן נחלה אַ הויז צום וווינען, אַ שטאַל מיט אַ שיַיער געדעקט מיט אַ פֿײַערזיכערן מאַטעריאַל, אויסגראָבן אַ ברונעם און פֿאַרמאָגן אַ לעבעדיקן און טויטן אינווענטאַר, ווי עס איז נייטיק לויט דער גרייס פֿון דער ווירטשאַפֿט. 5) אין משך פֿון די 15 יאָר ביז דער קאָלאָניסט צאָלט אויס אין גאַנצן דעם חובֿ פֿאַר דער ערד, איז ער מחויבֿ זיך צוצופּאַסן צו דעם ווירטשאַפֿטלעכן פּלאַן וואָס עס שטעלט צונויף די

1 לויט די ידיעות פֿון דעם וואַרשעווער ביוראָ פֿון ייִקאַ.

2 די תּנאָים פֿון דעם אָפּמאַך שטאַמען פֿון די אינפֿאָרמאַציעס פֿון דעם דירעקטאָר פֿון דער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער אָפּטיילונג פֿון ייִקאַ אין פּוילן אינזש' ב. דאָבזשינסקי און פֿון דעם מוסטער-פֿאָרמולאַר פֿון די קאָנטראַקטן, וואָס מיר האָבן באַקומען בײַ דעם אַדוואָקאַט פֿון ייִקאַ ד"ר ב. בלומענפֿעלד אין לעמבערג.

אַדמיניסטראַציע פֿון מאַיאָנטעק סלאָבידקע-לעסנע. קודם כּל מוז יעדער קאָלאָניסט אין משך פֿון די 15 יאָר פֿאַרזעצן בײַ 2 העקטאַר קאַרטאָפֿל, און די אַראָפּגענומענע פּירות פֿון דער גערעטעניש מוז ער איטלעכס יאָר צושטעלן אין דער ברענערײַ פֿון מאַיאָנטעק, חוץ דעם סכום וואָס איז נייטיק אויף זריעה און פֿאַר דעם אייגענעם פֿאַרנוץ. דער פּרײַז פֿאַר די קאַרטאָפֿל ווערט באַשטימט לויט די האַנדלספּרײַזן פֿאַר אינדוסטריע-קאַרטאָפֿל אין טאָג פֿון צושטעלן. 6) יעדער קאָלאָניסט מוז אַליין פֿירן זײַן ווירטשאַפֿט. עס איז פֿאַרבאָטן אָפּצוגעבן די ערד צו באַאַרבעטן אויף שותּפֿות. ער טאָר אויך ניט אין משך פֿון די 15 יאָר, ביז דער גאַנצער חובֿ וועט זײַן אויסגעצאָלט, אָפּטרעטן קיינעם די געקויפֿטע נחלה ניט פֿאַר געלט ניט אָן געלט. 7) די בנינים מוזן זײַן פֿאַרזיכערט פֿון פֿײַער, די תּבֿואות—פֿון האָגל. 8) די קאָלאָניסטן איז אין משך פֿון די 15 יאָר פֿאַרבאָטן צו האַלטן אַ קראָם אָדער בכלל האַנדלען מיט אַרטיקלען, וועלכע האָבן ניט קיין שײַכות מיט זייער אייגענער ווירטשאַפֿט.

עס זײַנען אין דעם קאָנטראַקט פֿאַראַן נאָך עטלעכע פּונקטן פֿון אַ קלענערן באַטײַט, און עס זײַנען אָנגעוויזן די סאַנקציעס, וועלכע די געזעלשאַפֿט „יקאָ" האָט דאָס רעכט אָנצונעמען, אויב די קאָלאָניסטן וועלן ניט אויספֿירן די אויבן דערמאָנטע תּנאָים.

בײַ הײַנטיקן טאָג, ווען עס זײַנען אַריבער שוין צען יאָר זינט די קאָלאָניזירונג האָט זיך אָנגעהויבן, קען מען שוין אונטערפֿירן אַ שטיקל סך-הכּל. איין וויכטיקע דערגרייכונג איז שוין דאָס, וואָס דער באַשטאַנד פֿון די קאָלאָניסטן-משפּחות איז געבליבן כּמעט דער זעלביקער ביזן הײַנטיקן טאָג. די קליינע ענדערונגען וואָס זײַנען אין דעם פּרט פֿאָרגעקומען באַשטייען צום גרעסטן טייל דערין, וואָס די ערד איז איבערגעגאַנגען פֿון שווער צום איידעם.

III

דער אָנטייל פֿון ייִדן אין דער ערד-פֿאַרצעלאַציע אויפֿן שטח פֿון דער סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפֿט

איינע פֿון די וויכטיקסטע, און צוגלײַך קאָמפּליצירטסטע און האַרבסטע פּראָבלעמען, וואָס האָבן זיך געשטעלט פֿאַר דער נײַער פּוילישער רעפּובליק גלײַך בײַ איר אויפֿלעבונג, איז געווען די אַגראַר-פֿראַגע. די אַגראַרע סטרוקטור פֿון פּוילן קען מען קורץ אויסדריקן אין איין זאַץ: אַ געוואַלדיקע צעברעקלונג פֿון ווירטשאַפֿטן, וועלכע זײַנען ניט פֿעיִק פּראָדוקטיוו צו אַרבעטן, צוגלײַך אַ קאָנצענטרירונג פֿון גרויסע שטחים אין די הענט פֿון פּריצים און מיליאָנען פּויערים אָן ערד. פֿאַרענטפֿערן די אַגראַר-פֿראַגע וואָלט געקענט נאָר אַ ראַציאָנעל דורכגעפֿירטע ערדרעפֿאָרם, ערדרעפֿאָרם אָבער הייסט ניט נאָר פֿאַרצעלירונג, ווי אַ סך זײַנען געוויינט צו האַלטן, עס נעמט אַרײַן אין דער אמתן נאָך אַ סך אַנדערע זאַכן.

לויט דער פּוילישער געזעצגעבונג נעמט די ערדרעפֿאָרם אַרום, אויסער דער פֿאַרצעלאַציע אין אירע פֿאַרשיידענע פֿאָרמען (דורך דער רעגירונג און פּריוואַט, דורך צוואַנג און פֿרײַוויליק), אויך די קאָמאַסאַציע (ד״ה צונויפֿנעמען ווירטשאַפֿטן, וועלכע באַשטייען פֿון אַ סך צעוואָרפֿענע שטיקלעך פֿעלד, אין ווירטשאַפֿטן פֿון איין שטיק, וואָס דורך דעם ווערן זיי פֿעיִק צו פּראָדוקטיווער אַרבעט), דאָס ליקווידירן די סערוויטוטן (ד״ה די רעכט פֿון די קליינע ערד-ווירטשאַפֿטן צו געניסן פֿון געוויסע נוציקייטן, ווי לאָנקעס, וואַלד, וואַסער וכדומה, וועלכע געהערן צו די גרויסע מאַיאָנטקעס; אין זעלטענע פֿאַלן — פֿאַרקערט), די צעטיילונג פֿון די שותּפֿישע גמינע-פּאַשעס, אָדער די רעגולירונג פֿון זייער באַנוץ אאַז״וו.

אונדזער אַרטיקל באַרירט נאָר די פֿראַגע פֿון פֿאַרצעלאַציע אויפֿן שטח פֿון סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפֿט, און אויך דערפֿון נאָר אַ קליינעם אָפּשניט — דעם אָנטייל פֿון ייִדן אין איר.

בנוגע דער פֿאַרצעלאַציע איז נאָך ביזן הײַנטיקן טאָג גילטיק דער געזעץ פֿון 28. XII. 1925 וועגן דער דורכפֿירונג פֿון דער ערדרעפֿאָרם, וואָס טייל-

ווײַז נאָוועליזירט און דערגאַנצט. אַלע פראַגן, וועלכע זײַנען פֿאַרבונדן מיט דער ערדרעפֿאָרם, שטייען אונטער דער קאָמפּעטענץ פֿון מיניסטעריום פֿאַר לאַנד-ווירטשאַפֿט און אַגראַר-רעפֿאָרמען און די געהעריקע אָפּטיילונגען בײַ די וואָיע-וואָדשאַפֿטן און סטאַראָסטוועס. די אָפּטיילונג פֿאַר לאַנדווירטשאַפֿט און אַגראַר-רעפֿאָרמען בײַ דעם סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדישן אַמט פֿירט אָן — מיט דער הילף פֿון די געהעריקע רעפֿעראַטן בײַ די 3 סטאַראָסטוועס אין סטאַניסלאָוו, קאַלאָמײַ און סטרי — אַלע ענינים, וועלכע זײַנען פֿאַרבונדן מיט דער דורכ-פֿירונג פֿון דער ערדרעפֿאָרם אויפֿן שטח פֿון דער וואָיעוואָדשאַפֿט. די באַזונ-דערע פּאָוויאַטן פֿון דער וואָיעוואָדשאַפֿט זײַנען צוגעטיילט בנוגע דער פֿראַגע צו די דערמאָנטע 3 סטאַראָסטוועס.

בדרך כּלל איז אָנגענומען, אַז די ערדרעפֿאָרם האָט צו ייִדן אין גאַנצן קיין שײַכות ניט. עס קומט אויס צו הערן וועגן דעם צוויי מיינונגען: 1) היות ווי ערד איז נייטיק פֿאַר מיליאָנען פּויערים, קאָן שוין ממילא ניט זײַן קיין רייד פֿון ערד בײַ ייִדן, וועלכע זײַנען צום גרעסטן טייל אַ שטאָטישער עלע-מענט ; 2) ייִדן קאָנען פּאַקטיש ניט געניסן פֿון דער ערדרעפֿאָרם, ווײַל די געהעריקע מאַכטאָרגאַנען וואַרפֿן אָפּ איבער פֿאַרשיידענע סיבות ייִדישע בקשות אין דער ריכטונג. פֿון אונדזער אַרבעט וועט זיך אַרויסווײַזן, ווי ווײַט די געבראַכטע מיינונגען זײַנען באַרעכטיקט בנוגע דער פּאַרצעלאַציע אויפֿן שטח פֿון סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפֿט. מיר ווילן אָבער גלײַך באַמערקן, אַז די סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפֿט איז אַ יוצא מן הכּלל אין דעם פּרט. דאָס ווײַזט אונדז די טאַבעלע IX וועלכע איז גענומען פֿון דער צײַטשריפֿט : „ראָל-ניצטוואָ" (יאָרגאַנג 1932), דעם האַלב-אָפֿיציעלן אָרגאַן פֿון מיניסטעריום פֿאַר לאַנדווירטשאַפֿט און אַגראַר-רעפֿאָרמען.

פֿון אָט דער טאַבעלע זעען מיר, אַז דער פּראָצענט ייִדן, וועלכע האָבן געקויפֿט ערד פֿון דער פּאַרצעלאַציע אויפֿן טעטיקייטס-געביט פֿון סטאַניס-לאָווער קרייזישן ערדאַמט, לגבי דער אַלגעמיינער צאָל קויפֿערס (1,7 פּראָצ׳) איז דער גרעסטער אין פֿאַרגלײַך מיט אַנדערע קרייזישע ערדאַמטן און גרעסער ווי דער פּראָצענט פֿאַר גאַנץ פּוילן (0,5 פּראָצ׳).

די דאַטעס פֿאַר אונדזערע ווײַטערדיקע טאַבעלעס האָבן מיר גענומען פֿון : 1) די סטאַטיסטישע ביכער, וועלכע ווערן געפֿירט דורך דער אָפּטיילונג פֿאַר לאַנדווירטשאַפֿט און אַגראַר-רעפֿאָרמען בײַ דעם סטאַניסלאָווער וואָיעוואָ-דישן אַמט (צאָל ערדקויפֿער פֿון דער פּאַרצעלאַציע, אײַנגעקויפֿטער שטח פֿון 1929 און העכער, פּאַרצעלירטע ערד פֿון די ייִדישע מאַיאָנטקעס) ; 2) די פּאַרצעלאַציע-אַקטן, וועלכע געפֿינען זיך אין די געהעריקע רעפֿעראַטן בײַ די 3 סטאַראָסטוועס אין סטאַניסלאָוו, קאָלאָמײַ און סטרי — שטח ערד, וואָס ייִדן האָבן געקויפֿט ביז דעם יאָר 1929 פֿריער פֿלעגט דער לעמבערגער קרײַזישער ערדאַמט, וואָס צו אים האָט געהערט די סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפֿט ביז 1. VI. 1928, ניט נאָטירן די קויפֿערס פֿון דער פּאַרצעלאַציע לויט דער

טאַבעלע IX

די צאָל קויפֿערס פֿון די פּאַרצעלירטע שטחים ערד אין פּוילן
אין יאָר 1919—1931

קרייזישער ערדאַמט	אַלגעמיינע צאָל קויפֿערס	פֿון דעם ייִדן: אַבסאָלוטע צאָל	פֿון דעם ייִדן: %
גאַנץ פּוילן	527.420	2882	0,5
וואַרשע	33.081	2	0,0
פּעטריקאָוו	19.955	146	0,7
קעלץ	43.864	148	0,4
לובלין	42.139	19	0,0
ביאַליסטאָק	29.571	170	0,6
ווילנע	32.340	232	0,7
גראָדנע	35.346	189	0,5
בריסק	22.967	114	0,5
לויצק	69.825	264	0,4
טאַרנאָפּאָל	62.059	528	0,9
סטאַניסלאָוו	**23 825**	**413**	**1,7**
לעמבערג	45.402	509	1,1
קראָקע	24.994	139	0,6
קאַטאָוויץ	9.833	8	0,1
פּויזן	22.436	—	0,0
גרודזיאָנדז	9.783	1	0,0

רעליגיע. מיר זײַנען דעריבער געווען געצוווּנגען אַרויסצונעמען די גענויע דאַטעס פֿאַר די ייִדישע קויפֿערס פֿון דעם ערשטן מקור, ד"ה: פֿון די פּאַרצעלאַציע־אַקטן; 3) די „ביכער פֿאַר ערדרעזערוו", וועלכע געפֿינען זיך בײַ דער דערמאָנטער אָפּטיילונג פֿון סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפֿט (דאַטעס וועגן ערד־רעזערוו).

אַלע געבראַכטע דאַטעס זײַנען שייך צו דער פּאַרצעלאַציע, וועלכע איז געפֿירט געוואָרן דורך פּריוואַטע פּערזאָנען, דורך די קאָמפּעטענטע אינסטיטוציעס און דורך דער רעגירונג אין אירע מאַיאָנטקעס אין דעם צײַטאָפּשניט זינט 1920 (ווען עס האָט זיך אָנגעהויבן די טעטיקייט פֿון די ערדאַמטן אויפֿן שטח פֿון סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט) ביז 1. I. 1936.

טאַבעלע X

די צאָל יידישע ערדקויפֿערס פֿון דער פּאַרצעלאַציע און דער שטח ערד וואָס זיי האָבן אײַנגעקויפֿט אין דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט לויט די איינציקע פּאָוויאַטן 1935—1920

פּאָוויאַט	צאָל קויפֿערס: אין אַלגעמיין	צאָל קויפֿערס: צווישן דעם יידן: אַבסאָלוטע צאָל	צאָל קויפֿערס: צווישן דעם יידן: %	אײַנגעקויפֿטער שטח ערד: אין אַלגעמיין האַ	אײַנגעקויפֿטער שטח ערד: פֿון דעם דורך יידן: אַבסאָלוטע צאָל אין האַ	אײַנגעקויפֿטער שטח ערד: פֿון דעם דורך יידן: %
1. דאָלינע	407	6	1,5	896,7	11,9	1,3
2. האָראָדענקע	3.542	141	4,0	5970,8	374,3	6,3
3. זשידאַטשויוו	1.827	14	0,8	3899,4	151,1	3,9
4. טאָלמעטש	4.485	65	1,4	7297,3	333,1	4,6
5. נאַדווערנע	737	14	1,9	1153,8	30,2	2,6
6. סטאַניסלאַוו	5.165	143	2,8	7054,2	87,1	1,2
7. סטרי	1.330	14	1,1	2956,0	35,5	1,2
8. סניאַטין	2.403	96	4,0	2628,1	268,0	10,2
9. קאָלאָמיי	4.177	135	3,2	6757,8	480,0	7,1
10. קאַלוש	1.202	18	1,5	2906,5	37,0	1,3
11. קאָסעוו	6	—	0,0	8,3	—	0,0
12. ראָהאַטין	6.418	102	1,6	9638,9	490,7	5,1
צוזאַמען די גאַנצע וואָיעוואָדשאַפֿט	31.699	748	2,4	51.167,8	2298,9	4,5

פֿון דער טאַבעלע X זעען מיר, אַז 1) 748 יידן האָבן געקויפֿט ערד פֿון דער פּאַרצעלאַציע, וואָס באַטרעפֿט 2,4 פּראָצ׳, פֿון דער אַלגעמיינער צאָל קויפֿערס אין דער וואָיעוואָדשאַפֿט (31.699); 2) די 748 יידישע קויפֿערס האָבן צוזאַמען געקויפֿט 2298,9 העקטאַר, וואָס באַטרעפֿט 4,5 פּראָצ׳ פֿון דעם

אַלגעמיין-פּאַרצעלירטן שטח-ערד (51.167,8 האַ) ; 3) דער פּראָצענט יידישע ערדקויפּערס אין דער גאַנצער וואָיעוואָדשאַפט (2,4 פּראָצ') איז קלענער פון דעם פּראָצענט ערד-שטח, וואָס זיי האָבן געקויפט (4,5 פּראָצ') ; מיט אַנדערע ווער-טער הייסט עס, אַז די יידישע קויפערס האָבן אין דורכשניט געקויפט גרעסערע פּאַרצעלעס ווי די ניט-יידישע ; 4) אַ פּראָצענט יידישע ערדקויפערס איבערן דורכשניט פאַר דער גאַנצער וואָיעוואָדשאַפט (2,4 פּראָצ') האָבן די פּאָוויאַטן : האָראָדענקע (4,0 פּראָצ'), סניאַטין (4,0 פּראָצ'), קאָלאָמיי (3,2 פּראָצ') און סטאַ-ניסלאַוו (2,8 פּראָצ') ; דעם קלענסטן שייכותדיקן פּראָצענט האָט דער זשידאַט-שויווער פּאָוויאַט (0,8 פּראָצ') ; 5) די גרעסטע אַבסאָלוטע צאָל יידישע ערד-קויפערס וויַיזט דער סטאַניסלאַווער פּאָוויאַט (143), די קלענסטע — דער דאָלינער (6). דער קאָסעווער פּאָוויאַט קומט, ווי מיר זעען עס אויך פון דער טאַבעלע, בכלל ניט אין באַטראַכט ביַי דער פּאַרצעלאַציע מחמת זיַין באַרגיקן כאַראַקטער; 6) אַ פּראָצענט איבערן דורכשניט פאַר דער גאַנצער וואָיעוואָדשאַפט (4,5 פּראָצ') האָבן די פּאָוויאַטן סניאַטין (10,2 פּראָצ'), קאָלאָמיי (7,1 פּראָצ'), האָראָדענקע (6,3 פּראָצ'), ראָהאַטין (5,1 פּראָצ') און טאָלמעטש (4,6 פּראָצ'). דעם קלענסטן שייכותדיקן פּראָצענט האָבן סטאַניסלאַווער און סטריער פּאָוויאַט (1,2 פּראָצ') ; 7) דעם גרעסטן ערד-שטח האָבן יידן איַינגעקויפט אין ראָהאַטינער פּאָוויאַט (490,7 האַ), דעם קלענסטן — אין דאָלינער (11,9 האַ).

די וויַיטערדיקע טאַבעלע וויַיזט די צאָל יידן וואָס האָבן געקויפט ערד פון דער פּאַרצעלאַציע און די גרייס פון דעם שטח ערד וואָס זיי האָבן איַינ-געקויפט אין דריַי צייַטאָפּשניטן אין די יאָרן 1920 — 1935 :

יאָרן	צאָל קויפערס: צוזאַמען	צאָל קויפערס: פון דעם יידישע: אַבס'	צאָל קויפערס: פון דעם יידישע: %	איַינגעקויפטער ערד-שטח: אין גאַנצן האַ	איַינגעקויפטער ערד-שטח: פון דעם דורך יידן: אַבס'	איַינגעקויפטער ערד-שטח: פון דעם דורך יידן: %
1920 — 1924	5 858	60	1,0	16 444,0	245,9	1,5
1925 — 1929	12 609	238	1,9	18 874,9	486,6	2,6
1930 — 1935	13 232	450	3,4	15 848,9	1566,4	9,9
צוזאַמען 1920 — 1935 .	31 699	748	2,4	51 167,8	2298,9	4,5

פון דער טאַבעלע זעען מיר, אַז עס האָט אין וואַקסן ניט בלויז די אַבסאָלוטע צאָל יידישע ערדקויפערס פון דער פּאַרצעלאַציע, נאָר אויך זייער פּראָצענטועלער אָנטייל : פון 1,0 פּראָצ' אין די יאָרן 1920–1924 ביז 3,4 פּראָצ' אין צייַטאָפּשניט 1930–1935. אויך דער ערד-שטח וואָס יידן האָבן איַינגעקויפט איז געוואַקסן פון 1,5 פּראָצ' אין ערשטן צייַטאָפּשניט ביז 9,9 פּראָצ' אין לעצטן.

אויסער דער אָפיציעלער פּאַרצעלאַציע וואָס איז רעגיסטרירט אין די אַקטן, איז אויפן שטח פון דער וואָיעוואָדשאַפט אויך פאָרגעקומען די אַ"ג „ווילדע פּאַרצעלאַציע", ד"ה די וואָס עס האָבן דורכגעפירט די אייגנטימער

פֿון מאַיאָנטעקס פֿון זיך, אָן דער דערלויבעניש פֿון דער מאַכט. אַזאַ פּאַרצעלאַציע איז איבערהויפּט געפֿירט געוואָרן פֿאַרן יאָר 1920. די אַמטן פֿאָרשן די דאָזיקע פֿאַלן און פֿאַרצייכענען זיי אין די „סטאַטיסטישע ביכער“, אָבער ניט אין דער רובריק פֿון דעם יאָר, ווען די פּאַרצעלאַציע איז טאַקע פֿאָרגעקומען, נאָר שפּעטער, ווען די אויספֿאָרשונג איז פֿאַרענדיקט געוואָרן.

כּדי צו האָבן אַ פֿול בילד פֿון דעם אָנטייל פֿון ייִדן אין דעם פּאַרצעלאַציע-פּראָצעס, איז ניט גענוג צו וויסן, וויפֿל ייִדן האָבן געקויפֿט ערד פֿון דער פּאַרצעלאַציע און וואָס פֿאַר אַ שטחים, — וואָס עס האָבן אונדז באַוויזן די פֿריִער געבראַכטע טאַבעלעס. אויפֿן שטח פֿון סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט געפֿינען זיך ייִד' מאַיאָנטקעס, וועלכע מען האָט במשך פֿון דער באַהאַנדלטער צײַט טיילווײַז אָדער אין גאַנצן פּאַרצעלירט. ערשט ווען מען ווייס, וויפֿל האַ ערד פֿון די מאַיאָנטקעס מען האָט פּאַרצעלירט און ווער האָט עס אָפּגעקויפֿט: ייִדן אָדער ניט-ייִדן, און מען פֿאַרגלײַכט די צאָלן מיט די געבראַכטע דאַטעס וועגן ייִדישן אײַנקויף פֿון דער פּאַרצעלאַציע, וועלן מיר באַקומען דעם ענדגילטיקן סך-הכּל.

די דאַטעס וועגן דער פּאַרצעלאַציע פֿון ייִדישע מאַיאָנטקעס זײַנען אַרויסגענומען פֿון די „סטאַטיסטישע ביכער“ פֿון וואָיעוואָדישן אַמט, ד״ה פֿון זעלביקן מקור וואָס די פֿריִער געבראַכטע דאַטעס וועגן דעם ייִדישן אײַנקויף פֿון דער פּאַרצעלאַציע. אָבער בעת די ערדקויפֿערס נאָטירן די ביכער לויט די באַזונדערע רעליגיעס, טוען זיי דאָס ניט בנוגע די פֿאַרקויפֿערס. מיר זײַנען דעריבער געווען געצוווּנגען צונויפֿצושטעלן דעם סך-הכּל פֿון די פֿאַרקויפֿטע ייִדישע ערד-שטחים אויף אַזאַ אופֿן: מיר האָבן פֿון די ביכער אויסגענאָטירט אַלע בעלי-בתּים פֿון די פּאַרצעלירטע מאַיאָנטקעס, וועלכע האָבן אַ ייִדיש קלינגעדיקן נאָמען אָדער פֿאַמיליע-נאָמען. דערנאָך האָבן מיר קאָנטראָלירט, צי די דאָזיקע אייגנטימער זײַנען טאַקע ייִדן, נאָכפֿרעגנדיק זיך וועגן דעם בײַ די באַאַמטע פֿון דער אָפּטיילונג פֿאַר לאַנדווירטשאַפֿט און אַגראַרע רעפֿאָרמען בײַם סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדישן אַמט, וועלכע קומען מיט זיי אין פּערזענלעכער באַרירונג, און אויך בײַ די ייִדישע כּלל-טוער. בכּלל גענומען, האָבן די גאַליציאַנער ייִדן דײַטש און ייִדיש קלינגעדיקע פֿאַמיליע-נעמען; פּויליש קלינגעדיקע — אַזוי ווי בײַ די ייִדן פֿון געוועזענעם רוסישן פּוילן — זײַנען אַ באַווײַז, אַז זייערע טרעגער זײַנען צוגעוואַנדערטע, אַזעלכע טרעפֿן זיך זעלטן. מיר קענען בכן פֿאַרזיכערן, אַז די אַלע דאַטעס וואָס מיר ברענגען זײַנען גענוג באַגלייבט. עס קאָן אמת געמאָלט זײַן, אַז אייניקע פּאַרצעלירטע ייִדישע מאַיאָנטקעס זײַנען פֿאָרט פֿאַרזען געוואָרן. אָבער אויף אַן אַנדער אופֿן צו קאָנטראָלירן די דאַטעס איז ניט געווען מיגלעך.

עס האָט זיך באַקומען, אַז פֿון די 6.759,2 האַ ערד, וואָס זײַנען פֿאַרקויפֿט געוואָרן פֿון ייִדישע מאַיאָנטקעס פֿאַר דער צײַט פֿון 1920 ביז אָנהייב 1936, זײַנען אָנגעקומען צו ייִדישע קויפֿערס ס״ה 823,1 האַ; אָדער 12,2 פּראָצ

דעם העכסטן פּראָצענט ערד וואָס איז אַריבער אין ייִדישע הענט גיט דער קאָלאָמייער פּאָוויאַט—298,4 האַ פֿון 1.086,4 האַ, וואָס איז בכלל פּאַרקויפֿט געוואָרן, ד"ה 27,5 פּראָצ'. צווישן די קויפֿערס פֿון פּאַרצעלירטער ייִדישער ערד האָבן ייִדן אויסגעמאַכט נאָר 4,7 פּראָצ'—פֿון 4.387 קויפֿערס זײַנען ייִדן געווען 206.

דעם אַנטייל פֿון ייִדן אין דער פּאַרצעלאַציע פֿון ייִדישע מאַיאָנטקעס פֿאַר די דרײַ דערמאָנטע צײַטאָפּשניטן ווײַזט די ווײַטערדיקע טאַבעלע:

יאָרן	פּאַרקויפֿטער ייִדישער ערד-שטח אין האַ	פֿון דעם געקויפֿט ייִדן		צאָל קויפֿערס בכלל	פֿון דעם ייִדישע	
		אַבס'	%		אַבס'	%
1920 — 1924	1 085,0	134,0	12,4	463	26	5,6
1925 — 1929	2 883,8	140,2	4,9	1 850	39	2,2
1930 — 1935	2 790,6	548,9	19,7	2 074	141	6,8
צוזאַמען 1920 — 1935 .	6 759,2	823,1	12,2	4 387	206	4,7

צום מייסטן איז פּאַרצעלירט געוואָרן ערד פֿון ייִדישע מאַיאָנטקעס אין די פּאָוויאַטן: טאָלמעטש (1.169,4 האַ), קאָלאָמיי (1.086,4 האַ) און ראָהאַטין (1.009,3 האַ). פֿון די יאָרן באַווײַזן דעם גרעסטן סכום פּאַרצעלירטע ערד: 1926 (832,0 האַ) און 1929 (823,2 האַ); צום ווייניקסטן איז פּאַרצעלירט געוואָרן — 1925 (12,0 האַ) און 1920 (36,0 האַ). צוריק אין ייִדישע הענט איז צום מייסטן אַריבער אין די יאָרן: 1934 (57,8 פּראָצ') און 1933 (51,7 פּראָצ').

אין סך-הכּל באַקומט זיך, אַז פֿון די פּאַרצעלירטע ייִדישע מאַיאָנטקעס זײַנען אין ניט-ייִדישע הענט אַריבער 5936,1 האַ פֿון 6759,2 האַ. ייִדן האָבן בסך-הכּל אָפּגעקויפֿט פֿון דעם גאַנצן פּאַרצעלירטן ערד-שטח אין סטאַניסלאַווער וואָיעוואָד-שאַפֿט 2.298,9 האַ. דער ייִדישער ערדפֿאַרמעג האָט זיך בכן פֿאַרקלענערט מינימום אויף 3.637,2. מיר זאָגן „מינימום“, ווײַל עס איז מיגלעך, אַז ניט אַלע פּאַרצע-לירטע ייִדישע ערד-שטחים זײַנען פֿאַרנאָטירט געוואָרן אין אונדזער סטאַטיסטיק.

נאָך וועגן איין ענין וואָס איז פֿאַרבונדן מיט דער פּאַרצעלאַציע איז אונדז געבליבן צו זאָגן עטלעכע ווערטער, הײַנו — וועגן ערדרעזערוו.

אויף דער אַלגעמיינער צאָל 261 מאַיאָנטקעס מיט ערדרעזערוו זײַנען פֿאַראַן 31 ייִדישע, אָדער 11,9 פּראָצ'. די 31 מאַיאָנטקעס האָבן 2.855,7 האַ ערדרעזערוו, אָדער 9,2 פּראָצ' פֿון אַלגעמיינעם ערדרעזערוו אין דער וואָיעוואָד-שאַפֿט (31.190,4 האַ). 41,9 פּראָצ' פֿון אַלע ייִדישע מאַיאָנטקעס מיט ערד-רעזערוו געפֿינען זיך אין סטריער פּאָוויאַט און זיי געהערן צו 4 בעלי-הבתּים. די דאָזיקע מאַיאָנטקעס האָבן 44.1 פּראָצ' פֿון גאַנצן ערדרעזערוו פֿון די ייִדישע מאַיאָנטקעס.

דעם באַטייַט וואָס עס האָט געהאַט פֿאַר דער ייִדישער באַפֿעלקערונג פֿון סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט די פּאַרצעלאַציע פֿון דער ערד קאָן אין אַ געוויסער מאָס אילוסטרירן אויך די ווייַטערדיקע טאַבעלע.

טאַבעלע XI

פּראָצענט פֿון דער ייִדישער באַפֿעלקערונג, פֿון ייִדישע ערדקויפֿערס און פֿון געקויפֿטן שטח אין דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט

פּאָוויאַט	פֿון דער גאַנצער באַפֿעלקערונג	פֿון דער דאָרפֿישער באַפֿעלקערונג	ייִדישע ערדקויפֿערס	פֿון ערד־שטח
1. דאָלינע	8,8	3,6	1,5	1,3
2. האָראָדענקע . .	8,1	4,9	4,0	6,3
3. זשידאַטשיוו . .	6,3	1,4	0,8	3,9
4. טאָלמעטש . .	5,8	1,7	1,4	4,6
5. נאַדווערנע . .	8,3	4,6	1,9	2,6
6. סטאַניסלאַוו . .	14,9	2,2	2,8	1,2
7. סטרי	11,2	3,1	1,1	1,2
8. סניאַטין	9,1	2,5	4,0	10,2
9. קאָלאָמיי . . .	11,9	3,9	3,2	7,1
10. קאַלוש	6,1	2,5	1,5	2,3
11. קאָסעוו	8,3	3,1	0,0	0,0
12. ראָהאַטין . . .	4,7	3,1	1,6	5,1
צוזאַמען די גאַנצע וואָיעוואָדשאַפֿט .	9,4	3,1	2,4	4,5

פֿון דער דאָזיקער טאַבעלע זעען מיר, אַז סיי דער פּראָצענט פֿון ייִדישע ערדקויפֿערס (2,4 פּראָצ׳) און סיי דער פּראָצענט פֿון דעם ערד־שטח וואָס זיי האָבן געקויפֿט (4,5) זייַנען קלענער פֿון דעם פּראָצענט פֿון דער גאַנצער ייִדישער באַפֿעלקערונג אין דער וואָיעוואָדשאַפֿט (9,4 פּראָצ׳). אַקעגן אין פֿאַרגלייַך מיט דעם פּראָצענט פֿון דער ייִדישער דאָרפֿישער באַפֿעלקערונג (3,1 פּראָצ׳) איז קלענער נאָר דער פּראָצענט פֿון ייִדישע ערדקויפֿערס. אין די איינציקע פּאָוויאַטן שטעלט זיך די זאַך אַזוי פֿאַר: אין פֿאַרגלייַך מיט דעם פּראָצענט פֿון דער גאַנצער ייִדישער באַפֿעלקערונג אין די באַזונדערע פּאָוויאַטן זייַנען קלענער די פּראָצענטן סיי פֿון די ייִדישע ערדקויפֿערס און סיי פֿון דעם געקויפֿטן ערד־שטח. אַ יוצא מן הכלל איז נאָר דער סניאַטינער פּאָוויאַט, ווו דער פּראָצענט

פון ערד-שטח וואס יידן האבן געקויפט (10,2 פראצ׳) איז גרעסער פון פראצענט פון דער גאנצער יידישער באפעלקערונג אין דאזיקן פאוויאט (9,1 פראצ׳).

אין פארגלייך מיט דעם פראצענט פון דער יידישער דארפישער באפעלקערונג אין די באזונדערע פאוויאטן שטעלט זיך די זאך פאר אנדערש: 1) דער פראצענט פון די יידישע ערדקויפערס איז אין אלע פאוויאטן קלענער, אויסער סטאניסלאוו און שניאטין. 2) דער פראצענט פון געקויפטן ערד-שטח איז גרעסער אין די ווײַטערדיקע 6 פאוויאטן: האראדענקע, זשידאטשויוו, טאלמעטש, שניאטין, קאלאמיי און ראהאטין.

IV

צאָל ייִשובֿים מיט אַ ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער באַפֿעלקערונג

איינער פֿון די שוואַכסטע פּונקטן פֿון דער ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿט אין דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט איז די געוואַלדיקע צעוואָרפֿנקייט און צעשפּרייטקייט פֿון די ייִדישע ווירטשאַפֿטן.

די טאַבעלע XII ווײַזט אונדז דעם צושטאַנד לויט די רעזולטאַטן פֿון דער סטאַטיסטיק פֿון די ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטן אין גאַליציע פֿון 1928 און פֿון דער פֿאָלקסציילונג פֿון 1931.

טאַבעלע XII

צאָל ייִשובֿים מיט אַ ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער באַפֿעלקערונג אין דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט

גרייס פֿון ייִשובֿ לויט דער צאָל ווירטשאַפֿטן	לויט דער סטאַטיסטיק פֿון 1928		לויט דער פֿאָלקסציילונג פֿון 1931	
	אַבס׳ צאָל	%	אַבס׳ צאָל	%
ביז 5 ווירטשאַפֿטן . .	351	73,3	436	65,0
6—10 „ . .	82	17,1	118	17,5
11—15 „ . .	28	5,9	47	7,0
16—25 „ . .	13	2,7	37	5,5
26—50 „ . .	5	1,0	19	3,0
איבער 50 „ . .	—	0,0	14	2,0
ס״ה ייִשובֿים . . .	479	100,0	671	100,0

דער אַלגעמיינער סך־הכּל פֿון אונדזער טאַבעלע ווײַזט אַ גרויסן אונטערשייד צווישן די צאָלן פֿון דער סטאַטיסטיק פֿון 1928 (479 ייִשובֿים) און פֿון 1931 (671). מען דאַרף אָבער ניט משפּטן לויט דעם, אַז די צאָל ייִשובֿים האָט זיך טאַקע אַזוי פֿיל פֿאַרגרעסערט. דער אונטערשייד קאָן זיך נעמען פֿון דעם אופֿן, ווי אַזוי די צוויי סטאַטיסטיקס זײַנען געמאַכט געוואָרן. אין דער סטאַטיסטיק פֿון 1928 זײַנען ניטאָ קיין ידיעות וועגן גאַנצע 75 ייִשובֿים, ווײַל זייערע וואָיטן האָבן ניט געענטפֿערט אויף דער צוגעשיקטער אַנקעטע, און עס

איז זיכער, אַז צווישן די ייִשובֿים זײַנען פֿאַראַן אַזעלכע וואָס פֿאַרמאָגן ייִדישע ווירטשאַפֿטן. אין די ידיעות פֿון דער פֿאָלקסציילונג פֿון 1931 זײַנען פֿאַררעכנט פֿאַר לאַנדווירטן אַלע ייִדן אייגנטימער פֿון ערד, אַפֿילו אויב זייער הויפּט-פּרנסה איז גאָרניט ערדאַרבעט, אַקעגן די וואָיטן וואָס האָבן אין יאָר 1928 געגעבן אינפֿאָרמאַציע, האָבן משמעות זיך געהאַלטן שטרענג. מיר דרינגען דאָס אַרויס פֿון די אַנקעטעס וואָס זיי האָבן אויסגעפֿילט פֿאַר די אונדז פּערזענלעך באַקאַנטע ייִשובֿים. אַזוי אַרום מעג מען רעכענען, אַז ניט בלויז די אַלגעמיינע צאָל ייִשובֿים איז ניט גאָר פּינקטלעך אָנגעגעבן אין אונדזערע סטאַטיסטיקעס, נאָר אויך די צאָל ייִשובֿים אין די איינציקע קאַטעגאָריעס איז אין דער אמתן אַן אַנדערע. נאָר בכלל ווײַזט אונדז די טאַבעלע XII אַ געוואַלדיקע צעוואָרפֿנקייט פֿון די ייִדישע ווירטשאַפֿטן אין דער סטאַניסלאַווער וואָיעוו' געגנט צו זאָגן, אַז 73,3 פּראָצ' לויט דער סטאַטיסטיק פֿון 1928 און 65,0 פּראָצ' לויט דער פֿאָלקסציילונג פֿון 1931 פֿון אַלע ייִשובֿים מיט אַ ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער באַפֿעלקערונג פֿאַרמאָגן נאָר ביז 5 ייִדישע ווירטשאַפֿטן. אַ גרויסער טייל פֿון די ייִשובֿים פֿון אָט דער קאַטעגאָריע האָבן נאָר צו איינער אָדער צו צוויי ווירטשאַפֿטן. לויט דער סטאַטיסטיק פֿון 1928 למשל זײַנען אַזעלכע ייִשובֿים פֿאַראַן 206, ד"ה 43,0 פּראָצ' פֿון דער אַלגעמיינער צאָל ייִשובֿים מיט אַ ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער באַפֿעלקערונג. אין דער אמתן איז די לאַגע נאָך אַ סך ערגער. ביידע סטאַטיסטיקעס פֿאַרשטייען אונטער „ייִשובֿ" אַן אַדמיניסטראַטיווע איינס (די אַמאָליקע „גמינע", די הײַנטיקע „גראָמאַדע"). אין דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט באַשטייט אָבער אָפֿט מאָל אַזאַ מין אַדמיניסטראַטיווע איינס פֿון עטלעכע ייִשובֿים אין אַנטראָפּאָ-געאָגראַפֿישן זינען. למשל דאָס דאָרף סטאַריניע נאַדווערנער פּאָוויאַט, גענומען ווי אַן אַדמיניסטראַטיווע איינס, פֿאַרמאָגט בערך 30 ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע משפּחות, דאָס איז בכן אַ לפֿי ערך גרויסער ייִדישער קיבוץ. סטאַריניע באַשטייט אָבער פֿון 4 אַנטראָפּאָ-געאָגראַפֿישע ייִשובֿים: דילאָק, קראַסנע, וואָראָטישטשע און גרובי, און די 30 דערמאָנטע משפּחות זײַנען צעטיילט צווישן אָט די אַלע ייִשובֿים. די ייִדן פֿון דילאָק למשל בילדן „אַ שטעטל פֿאַר זיך", דאָס זעלביקע די ייִדן פֿון קראַסנע. אַזוי אַרום איז דער ייִשובֿ פֿון 30 ייִדישע משפּחות פֿאַקטיש גאָר ניט בנמצא. אין דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט קענען מיר בכלל אָנטרעפֿן אויף אַדמיניסטראַטיווע חידושים. למשל די ערשטע 2 הײַזער (צופֿעליק ייִדישע) פֿון דעם דאָרף צערקעוונע (דאָלינער פּאָוויאַט) זײַנען אָפּגעטיילט פֿון דעם דאָרף וויטוויצע נאָר דורך אַ קליין וואַסער, וואָס איז ניט קיין שטער אַפֿילו פֿאַרן פֿוסגייער-פֿאַרקער, בעת ווען פֿון די איבעריקע הײַזער פֿון דעם דאָרף, וואָס זיי געהערן צו דעם אַדמיניסטראַטיוו, טיילט זיי אָפּ אַ מהלך פֿון עטלעכע קילאָמעטער. אַ פּונקט פֿאַרקערטן בײַשפּיל שטעלט פֿאָר דאָס בײַדערפֿל גוואָזדזיעץ, בשכנות פֿון דאָרף קאָמענע — נאַדווערנער פּאָוויאַט, אין וועלכן עס געפֿינען זיך איינס האָרט בײַ דעם צווייטן 5 ייִדישע הײַזער,

וואָס געהערן אָבער אַדמיניסטראַטיוו צו 3 „גראָמאַדעס“, און איינע אַפילו צו אַן אַנדער פּאָוויאַט (טאָלמעטשער).

מיר זעען בכן, אַז דער אַדמיניסטראַטיווער קריטעריום ביים באַהאַנדלען די קאָנצענטראַציע פון די ייִדישע לאַנדווירטשאַפטן אין דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפט איז ניט קיין זיכערער און קען פירן צו פאַלשע מסקנות. י. באָרנשטיין, למשל, דרינגט אַרויס פון דעם פאַקט, וואָס די סטאַטיסטיק פון דער פאָלקסציילונג פון 1931 גיט אָן 14 ייִשובֿים מיט איבער 50 ייִדישע לאַנד-ווירטשאַפטן אין דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפט, אַז די דאָזיקע ייִשובֿים „...שטעלן מיט זיך פאָר גרויסע דערפער מיט קאָנצענטרירטע מאַסן פון ייִדישע לאַנדווירטן“ און אַז „...מיר האָבן דאָ צו טון ספּעציעל מיט אַזעלכע דערפער, וועלכע טראָגן אַ כאַראַקטער פון ייִדישע קאָלאָניעס“.[1] אין דער אמתן אָבער זיינען קיין דערפער, וועלכע זאָלן טראָגן אַ כאַראַקטער פון ייִדישע לאַנד-ווירטשאַפטלעכע קאָלאָניעס, אויפן שטח פון דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָד-שאַפט ליידער ניטאָ.[2] אַפילו די דערפער טשאָרטאָוויעץ (האָראָדענקער פּאָוויאַט) און טשערניעוו (סטאַניסלאַווער פּאָוויאַט), וועלכע האָבן די גרעסטע צאָל ייִדישע לאַנדווירטן אין דער וואָיעוואָדשאַפט, פאַרמאָגן ניט קיין 50 ייִדישע לאַנד-ווירטשאַפטן און טראָגן ניט קיין כאַראַקטער פון ייִדישע לאַנדווירטשאַפטלעכע קאָלאָניעס. די ייִדישע באַפעלקערונג איז דאָרט נאָר אַ שטאַרקערע מינדערהייט לגבי דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג, אין פאַרגלייך מיט אַנדערע דערפער. אויפן סמך פון אונדזערע פאָרשונגען אויפן אָרט האָבן מיר געקראָגן דעם איינדרוק, אַז די 14 ייִשובֿים מיט איבער 50 ייִדישע לאַנדווירטשאַפטן, וועלכע עס ברענגט די סטאַטיסטיק פון דער פאָלקסציילונג פון 1931, זיינען גרעסערע שטעטלעך ווי: טאָלמעטש, בורשטין אד״גל, אָדער דערפער ווי זשאַביע ראָזשניוו א״אַ, וועלכע האָבן איבער 50 ייִדישע ערד-אייגנטימער, אָבער זייער הויפּט-באַשעפטיקונג איז נאָך דערוויילע ניט לאַנדווירטשאַפט.

די קאָנצענטראַציע פון „די ייִדישע לאַנדווירטשאַפטלעכע קיבוצים און ווירטשאַפטן אין די באַזונדערע פּאָוויאַטן פון דער וואָיעוואָדשאַפט ווייזט די טאַבעלע XIII (ז׳ 68).

אויפן ערשטן אָרט בנוגע דער צאָל ייִדישע לאַנדווירטשאַפטלעכע קיבוצים שטייט דער ראָהאַטינער פּאָוויאַט מיט 79 ייִשובֿים. נאָך אים קומט דער קאָלאָ-מייער פּאָוויאַט מיט 66, — קאַלושער מיט 58 אאַז״וו. אַקעגן לויט דער צאָל ייִדישע ווירטשאַפטן פאַרנעמט דעם ערשטן אָרט דער קאָלאָמייער פּאָוויאַט מיט

---

1 י. באָרנשטיין: דער מצב פון דער ייִדישער לאַנדווירטשאַפט אין מזרח-גאַליציע (סטאַניס-לאַווער וואָיעוואָדסטווע), ז׳ 12, 13.

2 אין אויסנאַם בילדעט נאָר דאָס אויבן דערמאָנטע ביידערפל כאָמיאַקוווו—קליין פאַלעסטינע, ווו עס וווינען אָבער ס״ה 9 משפחות.

643 ייִדישע ווירטשאַפֿטן. נאָך אים קומט דער נאַדווערנער — 449, האָראָ־דענקער — 442, ראָהאַטינער — 421, טאָלמעטשער — 411 אאַז"וו. די גרעסטע צאָל ייִדישע ווירטשאַפֿטן אין איין קיבוץ ווײַזט דער נאַדווערנער פּאָוויאַט — 11,5. אין דורכשניט פֿאַלט אויס 7,4 ווירטשאַפֿטן אויף איין ייִשוב אין דער וואָיע־וואָדשאַפֿט ווי אַ גאַנצע.

טאַבעלע XIII

ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע ייִשובֿים און ווירטשאַפֿטן אין באַזונדערע פּאָוויאַטן פֿון סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפֿט

(1931)

פּאָוויאַט	צאָל ייִדישע לאַנדוו' ייִשובֿים	צאָל ייִדישע ווירטשאַפֿטן	דורכשנ' צאָל ווירטשאַפֿטן אויף איין ייִשובֿ	אַלגעמיינער שטח פֿון די ייִדישע ווירטשאַפֿטן אין הא
באָהאָראָדטשע [1]	32	303	9,4	948,5
דאָלינע	56	316	5,6	914,3
האָראָדענקע	46	442	9,6	5 929,9
זשידאַטשיוו	48	152	3,2	1 430,2
טאָלמעטש	44	411	9,3	2 799,5
נאַדווערנע	39	449	11,5	3 940,5
סטאַניסלאָוו	52	386	7,4	6 976,9
סטרי [2]	81	381	4,6	6 413,4
סניאַטין	35	346	9,9	2 188,4
קאָלאָמיי	66	643	9,7	6 762,1
קאַלוש	58	314	5,4	852,9
קאָסעוו	35	383	10,9	3 201,2
ראָהאַטין	79	421	5,3	3 255,3
צוזאַמען	671	4947	7,4	45 613,1

לויט דער גרייס פֿון דעם אַלגעמיינעם שטח, וואָס עס פֿאַרנעמען אַלע ייִדישע ווירטשאַפֿטן, גייט אויפֿן ערשטן אָרט דער סטאַניסלאָווער פּאָוויאַט,

---

1 דער שטח פֿון דעם געוועזענעם באָהאָראָדטשענער פּאָוויאַט איז איצט פֿאַרטיילט צווישן די פּאָוויאַטן: סטאַניסלאָוו און נאַדווערנע. מיר זײַנען אָבער געווען געצוווּנגען אים אין דער טאַבעלע צו שטעלן באַזונדער, ווײַל די רעזולטאַטן פֿון דער פֿאָלקסציילונג פֿון 1931 זײַנען באַאַרבעט געוואָרן לויט דער פֿריִערדיקער אַדמיניסטראַטיווער אײַנטיילונג. 2 צוזאַמען מיטן געוועזענעם פּאָוויאַט סקאָלע, וועלכער איז אין גאַנצן פֿאַראייניקט געוואָרן מיטן סטריער פּאָוויאַט.

אויפֿן צווייטן — דער קאָלאָמייער און אויפֿן דריטן דער האָראָדענקער. אויף די דאָזיקע 3 פּאָוויאַטן פֿאַלט אויס העכער 43 פּראָצ׳ פֿון דעם גאַנצן יידישן לאַנדווירטשאַפֿטלעכן שטח אין דער וואָיעוואָדשאַפֿט.

די קאָנצענטראַציע פֿון די יידישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע קיבוצים און ווירטשאַפֿטן אין די 4 לאַנדווירטשאַפֿטלעכע ראַיאָנען[1] פֿון דער וואָיעוואָדשאַפֿט ווייזט אונדז די טאַבעלע XIV, וועלכע מיר באַקומען, גרופּירנדיק אויפֿן געהעריקן אופֿן די באַזונדערע פּאָוויאַטן.

טאַבעלע XIV

יידישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע יישובֿים און ווירטשאַפֿטן אין באַזונדערע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע ראַיאָנען

לאַנדווירטשאַפֿטלעכער ראַיאָן	צאָל יידישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע יישובֿים	צאָל יידישע ווירטשאַפֿטן	דורכשניטלעכע צאָל יידישע ווירטשאַפֿטן אויף 1 יישובֿ	אַלג׳ שטח פֿון די יידישע ווירטשאַפֿטן אין הא
I פּאַקוציע	81	788	9,7	8 118,3
II אונטערקאַרפּאַטן . .	220	1 754	8,0	17 391,4
III קאַרפּאַטן	243	1 832	7,5	15 418,0
IV דניעסטער-נידערונג .	127	573	4,5	4 685,4
צוזאַמען . . .	671	4 947	7,4	45 613,1

דער קאַרפּאַטן-ראַיאָן פֿאַרמאָגט די גרעסטע צאָל יידישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע יישובֿים און ווירטשאַפֿטן. בערך ניט קיין סך אָפּגעשטאַנען, הן אין דער צאָל יידישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע יישובֿים הן אין דער צאָל יידישע ווירטשאַפֿטן, איז דער אונטערקאַרפּאַטן-ראַיאָן. דער פּאַקוציע-ראַיאָן פֿאַרמאָגט ווייניקער יידישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע יישובֿים, ווי דער ראַיאָן פֿון דער דניעסטער-נידערונג, אָבער מער יידישע ווירטשאַפֿטן.

לויט דער דורכשניטלעכער צאָל יידישע ווירטשאַפֿטן אויף איין יישובֿ פֿאַרנעמט דעם ערשטן אָרט דער פּאַקוציע-ראַיאָן, און נאָך אים קומען דער אונטערקאַרפּאַטן-, קאַרפּאַטן- און צום סוף דער דניעסטער-ראַיאָן. דעם גרעסטן סכום ערד פֿון די יידישע ווירטשאַפֿטן קאָנצענטרירט דער אונטערקאַרפּאַטן-ראַיאָן, און נאָך אים קומען דער קאַרפּאַטן-, פּאַקוציע- און דניעסטער-ראַיאָנען.

דער וויכטיקסטער פּועל-יוצא פֿון דער טאַבעלע XIV איז, אַז דער אונטער-קאַרפּאַטן- און קאַרפּאַטן-ראַיאָן נעמען צוזאַמען אַרום 463 יישובֿים מיט אַ יידישער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער באַפֿעלקערונג פֿון דער אַלגעמיינער צאָל 671, ד״ה

1 זע קאַפּיטל „אַלגעמיינע ידיעות וועגן דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט“, ז׳ 37 א״ו.

69,0 פּראָצ׳; 3.586 ייִדישע ווירטשאַפֿטן אויף דער אַלגעמיינער צאָל 4.947, ד״ה 2,5 פּראָצ׳, און 32.809,4 האַ באָדן פֿון די ייִדישע ווירטשאַפֿטן אויף דער אַלגעמיינער צאָל 45.613,1, ד״ה 71,9 פּראָצ׳; מיט אַנדערע ווערטער, כּמעט $^3/_4$ פֿון דער ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿט איז קאָנצענטרירט אין די אונטערקאַרפּאַטן- און קאַרפּאַטן-ראַיאָן.

בכלל איז דער ייִדישער ערדפֿאַרמעג צעוואָרפֿן אין דעם גרעסטן טייל יִשובֿים אין דער וואָיעוואָדשאַפֿט. די צאָל פּונקטן, אין וועלכע עס זײַנען ניטאָ קיין ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטן, האָט באַטראָפֿן — לויט דער סטאַטיסטיק פֿון 1928 — 299 (38,4 פּראָצ׳ פֿון אַלע יִשובֿים אין דער וואָיעוואָדשאַפֿט, וועלכע האָבן געענטפֿערט אויף דער אַנקעטע); לויט דער פֿאָלקסציילונג פֿון 1931 אַקעגן—נאָר 184 (ד״ה 21,5 פּראָצ׳ פֿון אַלע יִשובֿים אין דער וואָיעוואָדשאַפֿט אין די אַדמיניסטראַטיווע ראַמען פֿון 1. IV. 1932).

די פֿאַרטיילונג פֿון די ייִדישע ווירטשאַפֿטן לויט באַזונדערע טיפּן יִשובֿים ווײַזט אונדז די ווײַטערדיקע טאַבעלע:

טאַבעלע XV

ייִדישע ווירטשאַפֿטן אין באַזונדערע טיפּן יִשובֿים

גרייס פֿון יִשובֿ	ייִדישע ווירטשאַפֿטן: אבס׳	ייִדישע ווירטשאַפֿטן: %
I ביז 500 אײַנוווינער	169	3,4
II 500 — 1000 „	718	14,5
III 1000 — 3000 „	2 507	50,7
IV 3000 — 5000 „	709	14,3
V מער ווי 5000 „	844	17,1
צוזאַמען	4 947	1,000

די ייִדישע ווירטשאַפֿטן קאָנצענטרירן זיך אין די גרעסטערע יִשובֿים. בערך אַ העלפֿט פֿון די ייִדישע ווירטשאַפֿטן (50,7 פּראָצ׳) געפֿינען זיך אין דער 3טער גרופּע, ד״ה אין די יִשובֿים פֿון 1000 — 3000 אײַנוווינער.

עס בלײַבט נאָך איבעריק צו באַמערקן, אַז די באַשריבענע צעוואָרפֿנקייט און צעשפּרייטקייט פֿון די ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטן איז אַ כאַראַקטעריסטישער שטריך ניט נאָר פֿאַר דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט, נאָר בכלל פֿאַר גאַנץ מזרח-גאַליציע.

V

די ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע באַפֿעלקערונג

איידער מיר געבן די צאָל ייִדן, וועלכע האָבן געלעבט פֿון לאַנדווירטשאַפֿט אין דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט, ווילן מיר מאַכן אַזאַ באַמערקונג: שוין די עסטרײַכישע סטאַטיסטיק פֿלעגט אָנגעבן פֿאַר גאַליציע אַ גרעסערע צאָל ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע אַרבעטער. די לעצטע עסטרײַכישע פֿאָלקסציילונג פֿון 1910 למשל גיט אָן פֿאַר גאַנץ גאַליציע 5.101 אַרבעטער, אַרײַנגערעכנט טאָגלוינער. דאָס זעלבע טרעפֿן מיר אין דער פּוילישער סטאַטיסטיק: לויט דער פֿאָלקסציילונג פֿון 1921 זײַנען געווען אין דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט 1.036 ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע אַרבעטער.

אונדז האָט די פֿראַגע באַזונדער אינטערעסירט און מיר האָבן געוואָלט בעת אונדזערע רײַזעס באַקענען זיך מיט דעם אַרבעטער-שיכט פֿון דער ייִדישער באַפֿעלקערונג. ווו מיר האָבן זיך ניט נאָכגעפֿרעגט אויף ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע אַרבעטער, האָט מען געענטפֿערט, אַז אַזעלכע זײַנען ניטאָ. נאָר אין דאָרף סערניק (ראָהאַטינער פּאָוויאַט) האָט מען אונדז אָנגעוויזן אויף צוויי ייִדישע ברידער, וועלכע אַרבעטן בײַ ייִדישע בעלי-בתים. אין דאָרף טשאָרטאָוויעץ (האָראָדענקער פּאָוויאַט) האָט מען אונדז דערציילט, אַז אין דאָרטיקן ייִדישן הויף אַרבעט אַ ייִדישער אַרבעטער. מען האָט אונדז אויך דאָ און דאָרט אָנגעוויזן, אַז געציילטע ייִדן גייען אויף אַרבעט אין פֿעלד בײַ ייִדישע בעלי-בתים. פֿרעגט זיך די קשיא: פֿון וואַנען האָט די אָפֿיציעלע סטאַטיסטיק גענומען ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע אַרבעטער? שטעל איך אַרויס אַזאַ השערה: אַז על פּי טעות נעמט די אָפֿיציעלע סטאַטיסטיק אָן פֿאַר ייִדן די ניט-ייִדישע אַרבעטער וואָס זײַנען באַשעפֿטיקט אין ייִדישע ווירטשאַפֿטן און וואָס זייערע ייִדישע בעלי-בתים שרײַבן זיי אַרײַן אין זייערע פֿרעגבויגנס.

מיט אָט דער באַוואָרעניש פֿאַרצייכענען מיר דאָ, אַז לויט דער פֿאָלקסציילונג פֿון 1921 האָבן 21.441 ייִדן זיך מפּרנס געווען פֿון לאַנדווירטשאַפֿט אויפֿן שטח פֿון סטאַניסלאַווער וואָיעוו׳ (צוזאַמען מיט טאָרקער פּאָוויאַט). דאָס האָט באַטראָפֿן 15,2 פּראָצ׳ פֿון דער דעמאָלטיקער גאַנצער ייִד׳ באַפֿעלקערונג און 44,8 פּראָצ׳ פֿון דער ייִדישער דאָרפֿישער באַפֿעלקערונג אין דער וואָיעוואָדשאַפֿט. דערפֿון זײַנען געווען 1.036 לאַנדווירטשאַפֿטלעכע אַרבעטער. לויט דער פֿאָלקסציילונג פֿון 1931 האָבן 21.944 נפֿשות געלעבט פֿון די ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטן אין סטאַניסלאַווער וואָיעוו׳ (אָן טאָרקער פּאָוויאַט, וואָס געהער

איצט צו לעמבערגער וואָיעוו׳). דאָס האָט שוין באַטראָפֿן 15,7 פּראָצ׳ פֿון דער גאַנצער ייִדישער באַפֿעלקערונג און 59,4 פּראָצ׳ פֿון דער ייִדישער דאָרפֿישער באַפֿעלקערונג אין דער וואָיעוואָדשאַפֿט אין דעם יאָר. צווישן דעם 2.377 פֿרעמדע אַרבעטער. לגבי דער אַלגעמיינער צאָל מענטשן וואָס האָבן געלעבט פֿון לאַנד־ווירטשאַפֿט אין סטאַניסלאַווער וואָיעוו׳ איןביידע יאָרן פֿון דער פֿאָלקסציילונג (1921 און 1931) האָט די צאָל ייִדן באַטראָפֿן 2,0 פּראָצ׳.

פֿון 1921 ביז 1931 איז בכן דער פּראָצענט ייִד׳ לאַנדווירטן לגבי דער גאַנצער ייִד׳ באַפֿעלקערונג אויסגעוואַקסן אויף 0,5 פּונקט און לגבי דער ייִד׳ דאָרפֿישער באַפֿעלקערונג אויף 14,6 פּונקטן. פֿאַקטיש איז דער וווּקס געווען נאָך אַ גרעסערער, ווײַל אין 1931 פֿעלט דאָך אויס אין דעם סך־הכּל דער טאַרקער פּאָוויאַט, וועלכער האָט דעם גרעסטן פּראָצענט ייִדישע לאַנדווירטן לגבי די פּאָוויאַטן פֿון דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט. דער פּראָצענט ייִדן, וועלכע האָבן געלעבט פֿון לאַנדווירטשאַפֿט, לגבי זייער אַלגעמיינער צאָל אין דער וואָיעוואָדשאַפֿט איז געבליבן דער זעלבער. די אָפֿיציעלע סטאַטיסטיק באַשטעטיקט בכן אונדזערע אָבסערוואַציעס אויפֿן אָרט וועגן דער אַגראַריזאַציע פֿון די דאָרפֿישע ייִדן.

טאַבעלע XVI

משפּחה־אָנגעהעריקע און פֿרעמדע אַרבעטער אין דער ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿט פֿון סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט

	לויט דער פֿאָלקסציילונג פֿון 1931		לויט דער אנקעטע
	אַלע ווירטשאַפֿטן	ווירטשאַפֿטן נאָר ביז 50,0 הא	
בעלי־בתּים פֿון די ווירטשאַפֿטן . .	4 947	4 771	283
משפּחה־מיטגלידער	14 620	14 215	990
פֿרעמדע אַרבעטער	2 377	1 405	107
ס״ה פּערזאָנען וואָס לעבן פֿון לאַנדווירטשאַפֿט .	21 944	20 391	1 380
דורכשניטלעכער באַשטאַנד פֿון אַ משפּחה	4,0	4,0	4,5
צאָל פֿרעמדע אַרבעטער אויף 1 ווירטשאַפֿט	0,5	0,5	0,4

טאַבעלע XVI ווײַזט די אײַנטיילונג פֿון די 21.944 נפֿשות, וואָס האָבן לויט דער ציילונג פֿון 1931 געלעבט פֿון ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿט, אין בעלי־בתּים, אָנגעהעריקע פֿון זייערע משפּחות און פֿרעמדע אַרבעטער. צוליב

פֿאַרגלײַך האָבן מיר צוגעגעבן אויך די שײַכותדיקע ציפֿערן פֿון אונדזער אַנקעטע, וואָס האָט אַרומגענומען, ווי געזאָגט, ווירטשאַפֿטן פֿון 0,5 האַ ביז 50,0 האַ. אין פּרט פֿון דער דורכשניטלעכן באַשטאַנד פֿון אַ משפּחה און פֿון דער צאָל פֿרעמדע אַרבעטער אויף איין ווירטשאַפֿט איז צווישן אונדזערע ציפֿערן און די ציפֿערן פֿון דער פֿאָלקסציילונג כּמעט קיין אונטערשייד ניטאָ. דער קלײנער אונטערשייד שטאַמט מן הסתּם דערפֿון, וואָס די פֿאָלקסציילונג האָט מיטגערעכנט אויך קלענערע ווירטשאַפֿטן ווי פֿון 0,5 האַ.

דער דורכשניטלעכער באַשטאַנד פֿון אַ ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער משפּחה פֿאַר אַלע ווירטשאַפֿטן (4,0 לויט די רעזולטאַטן פֿון דער פֿאָלקסציילונג) איז קלענער פֿאַר דעם דורכשניט פֿאַר דער גאַנצער צאָל ווירטשאַפֿטן אין דער וואָיעוואָדשאַפֿט וואָס באַטרעפֿט 4,3[1] נפֿשות אויף אַ ווירטשאַפֿט. דאָס זעלביקע גיבן אויך די ווירטשאַפֿטן נאָר ביז 50,0 האַ, אָבער נאָר לויט די רעזולטאַטן פֿון דער פֿאָלקסציילונג פֿון 1931. אַקעגן דער דורכשניטלעכער באַשטאַנד פֿון אַ ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער משפּחה אין די ווירטשאַפֿטן ביז 50,0 האַ, באַרעכנט לויט אונדזער אַנקעטע (4,5), איז גרעסער מיט 0,2 ווי דער שײַכות־דיקער דורכשניט פֿאַר דער אַלגעמיינער צאָל ווירטשאַפֿטן פֿון דער קאַטעגאָריע. דאָס לאָזט זיך אויך דערקלערן מיט דעם, וואָס די פֿאָלקסציילונג האָט אַרומ־גענומען ווירטשאַפֿטן אויך קלענער פֿון 0,5 האַ, און אין קלענערע ווירטשאַפֿטן, מעג מען אָננעמען, איז דער באַשטאַנד פֿון אַ משפּחה אַ קלענערער ווי אין די גרעסערע. לויט סט. אַנטאָניעווסקיס[2] אויסרעכענונגען, וועלכע ער האָט געמאַכט אויפֿן סמך פֿון די באַשרײַבונגען פֿון אַ געציילטער צאָל ווירטשאַפֿטן, אין דער גרייס פֿון 2,0 — 50,0 האַ, וועלכע געפֿינען זיך אין דער עקאָנאָמישער אָפּטיילונג פֿון די קליינע לאַנדווירטשאַפֿטן פֿון מלוכישן וויסנשאַפֿטלעכן אינס־טיטוט פֿאַר דאָרפֿסווירטשאַפֿט אין פּולאַווע, פֿאַלט אויס דער דורכשניטלעכער באַשטאַנד פֿון אַ משפּחה אין די ווירטשאַפֿטן פֿון סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט 5,02 פּערזאָן.

בדרך כּלל מעגן מיר בכן אָננעמען, אַז די דורכשניטלעכע צאָל נפֿשות אויף איין ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער בעלי־בתּישקייט איז עפּעס קלענער פֿאַר דער שײַכותדיקער צאָל אויף אַ ווירטשאַפֿט בכלל אין סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט.

---

[1] די צאָל האָבן מיר באַרעכנט לויט דער טאַבעלע: „די לאַנדווירטשאַפֿטן לויט זייער גרייס און די זעלבשטענדיקע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע באַפֿעלקערונג“ פֿון די צײַטווײַליקע רעזולטאַטן פֿון דער פֿאָלקסציילונג פֿון יאָר 1931 פֿאַר דער סטאַניסלאַווער וואָיעוו׳, וואָס דער סטאַט׳ הויפּטאַמט האָט פֿאַרעפֿנטלעכט. זי איז שייך צו די לאַנדווירטשאַפֿטן אין דאָרף.

[2] Dr. St. Antoniewski. Bezrobocie w drobnych gospodarstwach wiejskich. „Rolnictwo“ t. IV. 1934, די אויסרעכענונגען נעמען אַרום די יאָרן 1930—1933

די אײַנטיילונג פֿון די בעלי־בתּים פֿון די ייִדישע ווירטשאַפֿטן לויטן געשלעכט און ציווילשטאַנד ווײַזט די טאַבעלע XVII.

טאַבעלע XVII

בעלי־בתּים פֿון די ייִדישע ווירטשאַפֿטן לויטן געשלעכט און ציווילשטאַנד

געשלעכט	ציווילער שטאַנד	לויט דער פֿאָלקסציילונג פֿון 1931		לויט דער אַנקעטע	
		אבס׳ צאָל	%	אבס׳ צאָל	%
מענער	חתונה־געהאַטע . .	3 691	89,1	228	89,1
	אַלמנות	293	7,1	22	8,6
	בחורים	156	3,8	6	2,3
	ס״ה . . .	4 140	100,0	256	100,0
פֿרויען	חתונה־געהאַטע . .	94	11,6	—	0,0
	אַלמנות	648	80,3	25	92,6
	מיידלעך	65	8,1	2	7,4
	ס״ה . . .	807	100,0	27	100,0
מענער און פֿרויען	מענער	4140	83,7	256	90,5
	פֿרויען	807	16,3	27	9,5
	ס״ה . . .	4947	100,0	283	100,0

אין דער טאַבעלע XVII זעען מיר אין דער רובריק „חתונה־געהאַטע פֿרויען" אַ גרונטיקן אונטערשייד צווישן די רעזולטאַטן פֿון דער פֿאָלקסציילונג פֿון 1931 און פֿון אונדזער אַנקעטע. די פֿאָלקסציילונג האָט אַרויסגעבראַכט 11,6 פּראָצ׳ ייִדישע חתונה־געהאַטע פֿרויען אייגנטימערינס פֿון בעלי־בתּישקייטן, מיר האָבן אין אונדזער אַנקעטע קיין איינע ניט געטראָפֿן. דאָס לאָזט זיך דערקלערן דערמיט, וואָס די אַנקעטע האָט פֿאַרצייכנט דעם פֿאַקטישן צושטאַנד, און אין דער פֿאָלקסציילונג זײַנען פֿאַרצייכנט די ווירטשאַפֿטן, ווי זיי זײַנען פֿאָרמעל צוגעשריבן, און עס טרעפֿט, אַז די ווירטשאַפֿט, הגם דער מאַן איז דער פֿאַקטישער פֿירער, איז דאָך פֿאַרשריבן אויפֿן נאָמען פֿון דער פֿרוי. בדרך כּלל ווײַזט די טאַבעלע, אַז איבער $4/_5$ פֿון אַלע בעלי־בתּים זײַנען מאַנצביל. דאָס שטימט מיט דער נאָרמע. כּמעט 90,0 פּראָצ׳ פֿון אַלע מאַנצביל־בעלי־בתּים זײַנען חתונה־געהאַטע, פֿון די פֿרויען — צום גרעסטן טייל (80,3 פּראָצ׳ לויט דער פֿאָלקסציילונג און 92,6 פּראָצ׳ לויט דער אַנקעטע) אַלמנות.

דעם עלטערבוי פֿון די בעלי־בתּים פֿון די ייִדישע ווירטשאַפֿטן לויט די רעזולטאַטן פֿון דער אַנקעטע און לויט די רעזולטאַטן פֿון דער פֿאָלקסציילונג ווײַזט די טאַבעלע XVIII.

טאַבעלע XVIII

די בעלי־בתּים פֿון די ייִדישע ווירטשאַפֿטן לויט דער עלטער

עלטער	לויט דער פֿאָלקסציילונג פֿון 1931		לויט דער אַנקעטע	
	אַבס׳ צאָל	%	אַבס׳ צאָל	%
ביז 21	12	0,2	—	0,0
21 — 30	298	6,0	19	6,7
31 — 40	883	17,9	71	25,1
41 — 50	1 030	20,8	55	19,4
51 — 65 . . .	1 859	37,6	108	38,2
העכער 65	865	17,5	30	10,6
צוזאַמען . . .	4 947	100,0	283	100,0

די טאַבעלע ברענגט אַרויס נאָך איין שוואַכן פּונקט פֿון דער ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿט אין סטאַניסלאָווער וואָיעוו׳, הײַנו: דעם ניט־נאָרמאַלן עלטערבוי בײַ די בעלי־בתּים פֿון די ייִדישע ווירטשאַפֿטן. אַרום אַ העלפֿט (55,1 פּראָצ׳ לויט דער פּ״צ, 48,8 פּראָצ׳ לויט דער אַנקעטע) פֿון זיי זײַנען איבער 50 יאָר אַלט. אַ היפּשן פּראָצענט ווײַזט די גרופּע איבער 65 יאָר פֿאַר זיך געגומען. דערפֿון דאַרף מען אָבער ניט אַרויסדרינגען די פֿאַלשע מסקנא, אַז דאָס איז אַ ספּעציפֿיש ייִדישע דערשײַנונג. מיר טרעפֿן זי אויך אין פּוילישע דערפֿער,[1] און זי לאָזט זיך דערקלערן דערמיט, וואָס די עלטערע מאַנצביל לאָזן ניט אַרויס די אָנפֿירונג פֿון דער ווירטשאַפֿט פֿון זייער האַנט, כּל־זמן זיי קענען נאָר.

דעם אָפּשטאַם פֿון די בעלי־בתּים פֿון די ייִדישע ווירטשאַפֿטן (פֿון דאָרף אָדער שטאָט) ווײַזט די טאַבעלע XIX (ז׳ 76).

איבער $^3/_5$ (לויט די רעזולטאַטן פֿון דער פּ״צ פֿון 1931) און $^4/_5$ (לויט די רעזולטאַטן פֿון דער אַנקעטע) פֿון אַלע בעלי־בתּים פֿון די ייִדישע ווירטשאַפֿטן שטאַמען פֿון דאָרף. דאָס וואָס די פּ״צ גיט אַ קלענערן פּראָצענט ווי די אַנקעטע לאָזט זיך דערקלערן דורך דעם, וואָס די פֿאָלקסציילונג האָט להיפּך צו אונדזער אַנקעטע אַרומגענומען אויך די ייִד׳ לאַנדווירטשאַפֿט אין די שטעטלעך.

---

1 פֿאַרגלײַך למשל: Dr. Inż. roln. J. Fierich. Broniszów, wieś powiatu ropczyckiego. Warszawa 1933.

טאַבעלע XIX ווייזט קלאָר, אַז די יידישע לאַנדווירטן זיינען אין זייער גרעסטער צאָל אַ דאָרפישער עלעמענט. אינטערעסאַנט איז אָבער אויך צו באַמערקן, אַז 17,7 פּראָצ׳ פון אַלע בעלי-בתים פון די יידישע ווירטשאַפטן (לויט דער אַנקעטע) שטאַמען פון שטאָט און האָבן זיך שפּעטער באַזעצט אין דאָרף.

טאַבעלע XIX

דער אָפּשטאַם פון די בעלי-בתים פון די יידישע ווירטשאַפטן פון דאָרף אָדער שטאָט

אָפּשטאַם	לויט דער פאָלקסציילונג פון 1931		לויט דער אַנקעטע	
	אַבס׳ צאָל	%	אַבס׳ צאָל	%
פון דאָרף	3 051	61,7	230	81,3
פון שטאָט[1]	1 797	36,3	50	17,7
ניט אָנגעגעבן . . .	99	2,0	3	1,0
צוזאַמען . . .	4 947	100,0	283	100,0

ווי ווייט די יידישע לאַנדווירטן זיינען צוגעבונדן צום אָרט פון זייער געבוירן, ווייזט די טאַבעלע XX, צונויפגעשטעלט לויט אונדזער אַנקעטע.

טאַבעלע XX

דער געבוירן-אָרט פון די בעלי-בתים פון די יידישע ווירטשאַפטן

געבוירן-אָרט	אַבס׳ צאָל	%
אין זעלביקן דאָרף . . .	167	59,0
אין זעלביקן פּאָוויאַט . . .	63	22,3
אין דער זעלביקער וואָיעוואָדשאַפט .	38	13,4
אין אַ שכנותדיקער וואָיעוואָדשאַפט .	12[2]	4,3
ניט אָנגעגעבן	3	1,0
צוזאַמען . . .	283	100,0

1 אין דער קלאַסיפיקאַציע אויף דאָרף און שטאָט ביי דער באַאַרבעטונג פון אונדזער אַנקעטע האָבן מיר גערעכנט פאַר א „שטאָט“, חוץ די אַדמיניסטראַטיווע שטעט, אויך די יישובים, וועלכע זיינען באַצייכנט אין: Skorowidz gmin Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie tymczasowych wyników 2-go powsz. spisu ludności z 9. XII. 1931. Stat. Polski Serja B. z. 8c. W-wa 1933 ווי א „שטעטל“, הגם אַדמיניסטראַטיוו זיינען זיי דאָרפישע גמינעס. די דאָזיקע יישובים, ווי למשל, בוקאַטשאָוויעץ, אָבערטין אד״גל, טראָגן א בולט שטעטלשן כאַראַקטער.

2 איינער איז געבאָרן אין אַ שכנותדיקן דאָרף, וועלכער געהער זיגט נאָך דער מלחמה צו רומעניע.

בערך $^3/_5$ פון אלע בעלי-בתים פון די יידישע ווירטשאפטן זיינען געבארן געווארן אין זעלביקן דארף ווו זיי וווינען איצט, 22,3 פראצ׳ — אין א יישוב פון דעם זעלביקן פאוויאט, 13,4 פראצ׳ אין דער זעלביקער וואיעוואדשאפט, און נאר 3,9 פראצ׳ אין א שכנישער וואיעוואדשאפט, ד״ה אין טארנאפאלער אדער לעמבערגער, פון אן אנדער טייל פון פוילן שטאמט קיינער ניט. די דאזיקע ציפערן ריידן אליין פאר זיך גאנץ קלאר.

טאבעלע XXI

די משפחה-גלידער לויט געשלעכט, עלטער און פאמיליע-אנגעהעריקייט

געשלעכט און פאמיליע-אנגעהעריקייט / עלטער	מענער: זין	מענער: אייניקל	מענער: איידעם	מענער: פאטער, שווער	מענער: אנדערע	מענער: צוזאמען	פרויען: ווייב	פרויען: טאכטער	פרויען: אייניקל	פרויען: שנור	פרויען: מוטער, שוויגער	פרויען: אנדערע	פרויען: צוזאמען	צוזאמען מענער און פרויען
ביז 10 . . .	115	17	—	—	—	132	—	102	15	—	—	—	117	249
11 — 15 . . .	52	3	—	—	—	55	—	81	1	—	—	1	83	138
16 — 20 . . .	24	—	—	—	—	24	—	37	—	—	—	—	37	61
21 — 40 . . .	115	2	9	—	12	138	113	99	1	8	—	10	231	369
41 — 50 . . .	1	—	1	—	3	5	44	1	—	—	—	—	45	50
51 — 65 . . .	—	—	—	1	—	1	60	—	—	—	19	1	80	81
העכער 65 . . .	—	—	—	9	—	9	11	—	—	—	22	—	33	42
צוזאמען . .	307	22	10	10	15	364	228	320	17	8	41	12	626	990

פון דער טאבעלע XXI זעען מיר: אז 1) די צאל פרויען אין דער קאטעגאריע משפחה-גלידער — 398 (ניט גערעכנט די ווייבער) איז גרעסער פון דער צאל מענער 364. דער דאזיקער אונטערשייד נעמט זיך דער עיקר דערפון, וואס די צאל מוטערס און שוויגערס איז גרעסער פאר דער צאל פאטערס און שווערס. דאס איז אויך א באווייז, אז די עלטערע מאנצביל להיפך צו די פרויען לאזן ניט ארויס די אנפירונג פון דער ווירטשאפט פון זייער האנט, כל זמן זיי קענען נאר. 2) די צאל משפחה-גלידער אין ארבעט-עלטער פון 16 ביז 50 יאר, איז גלייך 480, דאס באטרעפט 48,5 פראצ׳ פון דער אלגעמיינער צאל פערזאנען פון דער קאטעגאריע. 3) די צאל קינדער (זין און טעכטער) עלטער פון 16 יאר באטרעפט 277, ד״ה 44,2 פראצ׳ פון דער אלגעמיינער צאל קינדער. 4) יידישע מיידלעך אין די דערפער האבן ניט חתונה פריער פאר 21 יאר.

טאַבעלע XXII

דער ווינאָרט פון די זעלבשטענדיק געוואָרענע קינדער פון די יידישע לאַנדווירטן

	ווינאָרט	מענער אַבס׳ צאָל	מענער %	פרויען אַבס׳ צאָל	פרויען %	מענער און פרויען צוזאַמען אַבס׳ צאָל	מענער און פרויען צוזאַמען %
שטעטל	אין דעם זעלבן דאָרף	27	23,5	38	28,1	65	26,0
שטעטל	אין אַן אַנדער דאָרף	22	19,1	24	17,8	46	18,4
שטעטל	אין שטאָט	47	40,9	52	38,5	99	39,6
אויסלאַנד	אין ארץ-ישׂראל . .	8	6,9	5	3,7	13	5,2
אויסלאַנד	אַנדערשוווּ	11	9,6	16	11,9	27	10,8
	צוזאַמען . . .	115	100,0	135	100,0	250	100,0

די טאַבעלע XXII, וואָס איז צונויפגעשטעלט אויפן סמך פון אונדזער אַנקעטע, גיט אַן ענטפער אויף דער פראַגע, צי בלייבן די קינדער פון יידישע לאַנדווירטן אין דאָרף, אָדער מיט אַנדערע ווערטער, צי קאָן די יידישע לאַנדווירטשאַפט אויסערכענען אויפן אונטערוואַקסנדיקן דור. אָט וואָס די טאַבעלע ווייזט: 44,4 פראָצ׳ פון אַלע זעלבשטענדיק געוואָרענע קינדער פון די יידישע לאַנדווירטן בלייבן וווינען אין דאָרף, דערפון 26,0 פראָצ׳ אין זייער געבוירן-דאָרף; 39,6 פראָצ׳ וווינען אין שטאָט אין פוילן, 16,0 פראָצ׳ האָבן עמיגרירט קיין אויסלאַנד. אַ טייל פון די וואָס זיינען געפאָרן קיין ארץ-ישׂראל זיינען געפאָרן דירעקט פון זייער דאָרף אויף די סערטיפיקאַטן פון דער הסתדרות-האכּרים.[1]

די אַלגעמיינע צאָל קינדער פון די געפאָרשטע יידישע לאַנדווירטשאַפט-לעכע משפחות באַטרעפט 877. אויף איין משפחה פון אַ יידישן לאַנדווירט קומען אויס בכן 3,1 קינדער.

פון די 250 זעלבשטענדיק געוואָרענע קינדער האָבן פאַרלאָזן דאָס דאָרף 139, ד״ה 55,6 פראָצ׳. פאַקטיש קומט דאָס אויס אַ ביסל ווינציקער, ווייל דער גרעסטער רוב פון די אָוועקגעפאָרענע קיין ארץ-ישׂראל זיצן דאָך אין דאָרף. אין דורכשניט האָבן פון יעדער משפחה פאַרלאָזן דאָס דאָרף 0,5 דערוואַקסענע קינדער.

די ציפערן ווייזן קלאָר, אַז ביי דער יידישער לאַנדווירטשאַפטלעכער יוגנט איז פאַראַן אַ טענדענץ צו פאַרלאָזן דאָס דאָרף. דאָס איז אַ טייל-דערשיינונג

1 וועגן די לאַנדווירטן וואָס פאַרשיידענע אָרגאַניזאַציעס פירן אַריבער פון גאַליציע קיין ארץ-ישׂראל וועט נאָך זיין די רייד ווייטער.

פון דעם פּראָצעס וואָס גייט אָן ביי ייִדן בכלל צו פאַרלאָזן דאָס מזרח-גאַליצישע דאָרף. אין זיין אַרבעט „די ייִדישע באַפעלקערונג אין פוילן לויט דער לעצטער פאָלקסציילונג"[1] שרייבט י. לעשטשינסקי:

„אין אַלע דריי מזרח-גאַליצישע וואָיעוואָדשאַפטן איז די אַפּוואַנדערונג פון דאָרף ביי ייִדן געווען געוואַלדיק גרויס. אין 1921 יאָר האָבן אין די דאָזיקע וואָיעוואָדשאַפטן געלעבט אין דאָרף 186.636 ייִדן, און אין 1931 שוין נאָר 161.386, ווייניקער מיט 25.250 חוץ דעם נאַטירלעכן צוואַקס". אינטערעסאַנט איז, אַז אין דער זעלביקער צייט האָט געשטייגט די צאָל ייִדן אין די דערפער אין די 3 וואָיעוואָדשאַפטן: וואַרשעווער, ווילנער און פּאָלעסיער, פאַר וועלכע עס זיינען שוין פּובליקירט געוואָרן די רעזולטאַטן פון דער פאָלקסציילונג פון 1931. די דאָזיקע דערשיינונג דאַרף אונדז ניט וווּנדערן. די תנאים, ביי וואָסערע עס קומט אויס צו לעבן די ייִדן אין די דערפער פון מזרח-גאַליציע: עקאָנאָמישער באָיקאָט, געוואַלד-מעשים, דאָס פעלן פון אַ ייִדישער סבֿיבֿה, דער אויספעל פון דער פאַראינטערעסירונג מצד דער ייִדישער געזעלשאַפט מיטן גורל פון דער ייִדישער לאַנדווירטשאַפט, וואָס האָט אָנגעהאַלטן ביז דער לעצטער צייט, האָבן געמוזט ברענגען צו אַזעלכע רעזולטאַטן. מיר ווילן אָבער באַמערקן, אַז דער עיקר פאַרלאָזט דאָס דאָרף אין מזרח-גאַליציע די ניט-לאַנדווירטשאַפטלעכע ייִדישע באַפעלקערונג, בכלל יענע ייִדן וואָס האָבן ניט זייער אייגנס קיין פעלד. פון דער ייִדישער לאַנדווירטשאַפטלעכער באַפעלקערונג פאַרלאָזט דאָס דאָרף נאָר אַ טייל פון דער משפחה, די זעלבשטענדיק ווערנדיקע יוגנט. די ייִדן די ניט-לאַנדווירטן פאַרלאָזן אָבער דאָס דאָרף אין גאַנצן, משפחהווייז. פאַר אַ ביישפּיל קאָן אונדז דינען דאָס דאָרף סטאַריניע, נאַדווערנער פּאָוויאַט. פאַר דער מלחמה איז דאָס געווען אַ אינדוסטריע-דאָרף. אַ גרויסער טייל באַפעלקערונג זיינען געווען באַשעפטיקט ביי די דאָרטיקע ערדוואַקס-גרובן. ביי דעם היינטיקן טאָג זיינען אָבער די גרובן ניט טעטיק. חוץ דעם אַלגעמיינעם קריזיס האָט דאָ געווירקט, וואָס מען האָט פאַרביטן די ערדוואַקס דורך אַ סוראָגאַט: פּעטראָלאַט. מחמת דעם האָבן איבער 50 ייִדישע משפחות, אָנערדיקע, וועדליג עס דערציילן די איצטיקע ייִדישע איינוווינער פון דאָרף, פאַרלאָזט סטאַריניע. די ייִדן אָבער וואָס האָבן געהאַט פעלד זיינען געבליבן אין דאָרף און גענומען זיך צו פעלדאַרבעט.

---

[1] ייִוואָ-בלעטער ב' IX (1936), 1—2.

VI

די ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע בעלי־בתּישקייטן

די צאָל בעלי־בתּישקייטן

טאַבעלע XXIII

צאָל ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע בעלי־בתּישקייטן אין דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט און זייער שטח

גרייס פֿון די ווירטשאַפֿטן	צאָל ווירטשאַפֿטן: לויט דער סטאַטיסטיק פֿון 1928 י׳	צאָל ווירטשאַפֿטן: לויט דער פֿאָלקסציילונג פֿון 1931 י׳	שטח אין הא: לויט דער סטאַטיסטיק פֿון 1928 י׳	שטח אין הא: לויט דער פֿאָלקסציילונג פֿון 1931 י׳
ביז 5 הא . .	1 663	4 140	2 841,2	5 254,8
5 — 50 הא . .	497	631	6 104,9	8 358,5
איבער 50 הא . .	87	176	17 864,7	31 999,8
צוזאַמען . .	2 247	4 947	26 810,8	45 613,1

אין אָט דער טאַבעלע זעען מיר באַלד גרויסע אונטערשיידן צווישן די רעזולטאַטן פֿון דער סטאַטיסטיק פֿון 1928, און פֿון דער פֿאָלקסציילונג פֿון 1931. די סיבות, פֿאַר וואָס עס האָבן געקאָנט אַרויסקומען אַזעלכע אונטערשיידן, האָב איך שוין אָנגעוויזן אין פֿריִערדיקן קאַפּיטל, היינו וואָס די סטאַטיסטיק פֿון 1928 איז ניט פֿול, וואָס די פֿאָלקסציילונג פֿון 1931 פֿאַרברייטערט דעם באַגריף לאַנדווירט, און צולעצט, וואָס נאָך 1930 האָט זיך אָנגעהויבן גיכער צו אַנטוויקלען דער אַגראַריזיר־פּראָצעס צווישן די דאָרפֿישע ייִדן. דעם גרעסטן אונטערשייד צווישן די רעזולטאַטן פֿון ביידע סטאַטיסטיקעס באַמערקן מיר אין דער נידעריקסטער גרופּע ווירטשאַפֿטן ביז 5 הא. דער פּראָצענט ייִדישע ווירטשאַפֿטן לגבי דער אַלגעמיינער צאָל ווירטשאַפֿטן אין דער וואָיעוואָדשאַפֿט באַטרעפֿט לויט די רעזולטאַטן פֿון דער פֿאָלקסציילונג פֿון 1931 2,4 פּראָצ׳.

אַגראַרע סטרוקטור

ביים כאַראַקטעריזירן די לאַנדווירטשאַפֿט אויף אַ געוויסן שטח רעדט מען געוויינטלעך וועגן דער אַ״ג אַגראַרער סטרוקטור. די ווירטשאַפֿטן ווערן איינגעטיילט אין קאַטעגאָריעס לויט זייער גרייס. לויט דער צאָל ווירטשאַפֿטן אין די באַזונדערע קאַטעגאָריעס משפּט מען, צי די סטרוקטור פֿון דער לאַנד־ווירטשאַפֿט אין דער געפֿאָרשטער סבֿיבֿה איז געזונט אָדער געפֿעלערט. ביים

אײַנטיילן די לאַנדווירטשאַפֿטן אויף באַזונדערע קאַטעגאָריעס ווערן באַנוצט פֿאַרשיידענע קריטעריומס, למשל: 1) צי זײַנען די ווירטשאַפֿטן בכּוח צו דינען ווי די הויפּט-באַשעפֿטיקונג פֿון זייערע בעלי-בתּים; 2) וואָסערע זײַנען די אַרבעט-תּנאים, קאָנקרעט — ווי איז די פֿאַרהעלטעניש פֿון דער אייגענער אַרבעט פֿון דער משפּחה צו געדונגענער אַרבעט, אאַז״וו. נעמענדיק אין אַכט אַפֿילו נאָר איין קריטעריום, קען מען ערשט אײַנטיילן די ווירטשאַפֿטן אין פֿאַרשיידענע קאַטעגאָריעס, ווײַל עס איז נאָך אַ פֿראַגע צום אויספֿאָרשן (אויב עס גייט וועגן דעם צו ערשט אָנגעגעבענעם קריטעריום), ווי גרויס עס דאַרף זײַן אַ ווירטשאַפֿט, אַז זי זאָל קאָנען זײַן די הויפּט-באַשעפֿטיקונג פֿון דעם בעל-הבית. עס איז דעריבער קיין חידוש ניט, וואָס ניט בלויז אין באַזונדערע לענדער ווערן גענוצט פֿאַרשיידענע קלאַסיפֿיקאַציעס, נאָר עס זײַנען פֿאַראַן חילוקי-דעות וועגן דעם אַפֿילו צווישן די באַזונדערע אינסטיטוציעס אין איין און דעם זעלביקן לאַנד. למשל אין פּוילן איז פֿאַראַן אַ חילוק אין דעם פּרט צווישן דעם סטאַטיסטישן הויפּטאַמט און דער אָפּטיילונג פֿאַר לאַנדווירטשאַפֿטלעכער עקאָנאָמיק פֿון די קליינע לאַנדווירטשאַפֿטן בײַם מלוכישן אינסטיטוט פֿאַר דאָרפֿישער ווירטשאַפֿט אין פּולאַווע. בכלל גענומען האָט די גרייס פֿון שטח אַ שטאַרקע ווירקונג אויף דער ווירטשאַפֿט, אָבער אין אַ סך פֿאַלן איז ניט זי דער דעציִדירנדיקער פֿאַקטאָר. אין סך פֿאַלן ווירקן מער אויף דער רענטאַבלקייט פֿון אַ ווירטשאַפֿט פֿאַרשיידענע אַנדערע פֿאַקטאָרן: עקאָנאָמישע, ווי למשל דער מהלך פֿון אַ שטאָט, אָדער פֿון פֿאַבריק-צענטער, קאָמוניקאַציע-באַדינגונגען אד״גל, און אויך נאַטירלעכע, ווי קלימאַט, באַשטאַנד פֿון באָדן א״אַ.

דאָס געזאָגטע איז באַזונדערס שייך צו דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט, וואָס וועגן איר פֿאַרשיידנקייט אין פּרט פֿון פֿיזיאָגראַפֿישן בוי, קלימאַט, באָדן אאַז״וו, האָבן מיר שוין גערעדט אין אַ פֿריִערדיקן קאַפּיטל. בעת למשל ווען אַ ווירטשאַפֿט פֿון 5 האַ איז אַ יש אין דער פּאָקוציע-געגנט, האָט זי גאָר קיין באַטרעף ניט אין דער באַרגגעגנט. דעריבער קאָן מען דאָ ניט אײַנטיילן די ווירטשאַפֿטן לויט זייער גרייס. דאָך האָבן מיר צוליב אונדזער שטודיע זיך געמוזט שאַפֿן אַ קריטעריום פֿאַר דער אײַנטיילונג לויט דער גרייס, און דערבײַ געזען, אַז עס זאָלן אַרויסקומען וואָס ווייניקער קאַטעגאָריעס. מיר האָבן צוליב דעם באַאַרבעט די מאַטעריאַלן וואָס געפֿינען זיך אין אונדזער רשות: די סטאַטיסטיק פֿון 1928, די ייִקאָ-סטאַטיסטיק פֿון 1931 און 1932 און אונדזער אייגענע אַנקעטע, לויט דעם שאַבלאָן, וואָס עס האָט באַנוצט דער סטאַטיסטישער הויפּטאַמט בײַם באַאַרבעטן די רעזולטאַטן פֿון דער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער ציילונג פֿון יאָר 1921.

די ווירטשאַפֿטן טיילן מיר אײַן אין אַזעלכע 4 קאַטעגאָריעס: 1) פּאַרצעלן-ווירטשאַפֿטן: 0,5—2,0 האַ די גרייס. אין די נאָרמאַלע באַדינגונגען, וועלכע הערשן אין די מערבֿ-אייראָפּעיִשע לענדער, איז די אַרבעט אין די

ווירטשאַפטן פון דער קאַטעגאָריע נאָר אַ צוגאָב צו דער הויפט-באַשעפטיקונג פון זייערע בעלי-בתּים. אַן אויסנאַם אין דעם פּרט זיינען פאַרשטייט זיך די גערטנער-ווירטשאַפטן לעבן שטאָט. אַ גאַנץ אַנדער כאַראַקטער טראָגן די דאָזיקע ווירטשאַפטן אין פוילן בכלל און אין גאַליציע בפרט. זיי זיינען דאָ דער הויפט-מקור פון חיונה פאַר זייערע בעלי-בתּים. דאָס איז אָבער ניט דערפאַר, וואָס די ווירטשאַפטן זיינען בכוח זיי אויסצוהאַלטן, נאָר ווייל אַנדערשוווּ קריגן זיי קיין אַרבעט ניט. די דאָזיקע ווירטשאַפטן זיינען אָבער אַזוי קליין, אַז קיין אַרבעט פאַר די משפּחה-גלידער פון די בעלי-בתּים איז אין זיי ניטאָ, זיי קענען זיי ניט שפּייזן, און עס קען אין זיי קיין שום אַרבעט ניט אָרגאַניזירט ווערן ווי געהעריק. 2) קליינע פויערישע לאַנדווירטשאַפטן: 2,0 — 5,0 האַ די גרייס. די דאָזיקע ווירטשאַפטן דערגרייכן זיך צו דעם טיפּ זעלבשטענדיקע לאַנד-ווירטשאַפטן. אָבער דער גרעסטער טייל פון זיי קענען ניט געבן גענוג באַשעפ-טיקונג דער משפּחה פון זייערע בעלי-בתּים. זיי מוזן דעריבער אָנקומען אויך צו די ביי-פּרנסות פון דעם בעל-הבית אָדער פון עמעצן פון זיינע בני-בית. די קליינע פויערישע לאַנדווירטשאַפטן, צוזאַמען מיט די ווירטשאַפטן פון דער פריערדיקער קאַטעגאָריע, טראָגן ניט קיין זעלבשטענדיקן כאַראַקטער און קענען ניט אויסהאַלטן אין גאַנצן זייערע בעלי-בתּים. זייער גרויסע צאָל אין פוילן בכלל און אין גאַליציע בפרט איז דער וויכטיקסטער סימפּטאָם פון דער פעלערדיקער אַגראַרער סטרוקטור אין לאַנד. 3) מיטעלע פויערישע לאַנדווירטשאַפטן: 5,0 — 20,0 האַ די גרייס. די ווירט-שאַפטן פון אָט דער קאַטעגאָריע זיינען צום גרעסטן טייל זעלבשטענדיקע, לעבנספעיקע לאַנדווירטשאַפטלעכע וואַרשטאַטן. זיי זיינען בכוח אין אַ גענוגער מאָס צו באַשעפטיקן די גאַנצע פאַמיליע פון זייערע בעלי-בתּים און באַנוצן געוויינטלעך אייגענע פערד צו דער אַרבעט. 4) גרויסע פויערישע ווירטשאַפטן: 20,0—50,0 האַ די גרייס. די ווירטשאַפטן פון אָט דער קאַטעגאָריע שיידן זיך אונטער פון די ווירטשאַפטן פון די פריערדיקע דורך דעם, וואָס זייערע בעלי-בתּים זיינען ניט אין שטאַנד זיי אַליין צו באַאַרבעטן און מוזן זיך באַנוצן מיט געדונ-גענער אַרבעט. די ווירטשאַפטן פון די לעצטע צוויי קאַטעגאָריעס געהערן צום נאָרמאַלן טיפּ פון דער אַגראַרער סטרוקטור.

טאַבעלע XXIV ווייזט אונדז די אַגראַרע סטרוקטור פון די יידישע לאַנדווירטשאַפטן אין דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפט פון 0,5 ביז 50,0 העקטאַר די גרייס, לויט דער סטאַטיסטיק פון 1928 יאָר, לויט די דאַטעס פון ייִקאָ און פון אונדזער אַנקעטע. די באָדן-פּאַרצעלן אונטער 0,5 העקטאַר, די אַ״ג „ברויזל-ווירטשאַפטן", קענען ניט באַטראַכט ווערן אַפילו אין אונד-זערע פאַרהעלטענישן פאַר לאַנדווירטשאַפטן. די ווירטשאַפטן איבער 50,0 העקטאַר ווערן אין דער אָפיציעלער פוילישער סטאַטיסטיק צוגערעכנט צום גרויס-אייגנטום.

טאַבעלע XXIV

די אַגראַרע סטרוקטור פֿון די ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטן אין סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט*

לויט דער		0,5 — 2,0 הא		2,0 — 5,0 הא		5,0 — 20,0 הא		20,0—50,0 הא		ס״ה	
		ווירטש׳ צאָל	באָדן-שטח אין הא	ווירטש׳ צאָל	באָדן-שטח אין הא	ווירטש׳ צאָל	באָדן-שטח אין הא	ווירטש׳ צאָל	באָדן-שטח אין הא	ווירטש׳ צאָל	באָדן-שטח אין הא
סטאַטיסטיק פֿון 1928	אבס׳ צאָל	885	978,6	560	1 783,8	379	3 354,1	62	1 886,6	1 886	8 003,1
	%	46,9	12,2	29,7	22,3	20,1	41,9	3,3	23,6	100,0	100,0
סטאַטיסטיק יק״א	אבס׳ צאָל	486	610,9	595	1 910,6	402	3 641,5	56	1 541,6	1 539	7 704,6
	%	31,6	7,9	38,7	24,8	26,1	47,3	3,6	20,0	100,0	100,0
אַנקעטע	אבס׳ צאָל	98	117,9	95	316,8	82	757,1	6	133,7	281	1 325,5
	%	34,9	8,9	33,8	23,9	29,2	57,1	2,1	10,1	100,0	100,0

די אויסגענוצטע מאַטעריאַלן גיבן ווײַט ניט קיין גלײַכע ידיעות וועגן דער אַגראַרער סטרוקטור פֿון דער ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿט. איין אַלגעמיינער אויספֿיר אָבער לאָזט זיך מאַכן: בערך 70,0 פּראָצ׳ פֿון אַלע ייִדישע ווירטשאַפֿטן (פֿון 0,5 — 50,0 האַ די גרייס) זײַנען קלענער פֿון 5,0 הא. מיט אַנדערע ווערטער: זיי זײַנען ניט בכוח אויסצוהאַלטן אין גאַנצן זייערע בעלי-בתים, וועלכע זײַנען דעריבער געצוווּנגען צו זוכן זײַטיקע באַשעפֿטיקונגען. די דאָזיקע ווירטשאַפֿטן פֿאַרמאָגן $1/_3$ פֿון אַלגעמיינעם באָדן-שטח פֿון די געפֿאָרשטע לאַנדווירטשאַפֿטן. די דאָזיקע שלעכטע אַגראַרע סטרוקטור פֿון די ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטן, וועלכע איז, ווי מיר ווייסן פֿון אַ פֿריִערדיקן קאַפּיטל, כאַראַקטעריסטיש פֿאַר דער אַלגעמיינער לאַנדווירטשאַפֿט אין דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט און פֿאַר גאַליציע בכלל ווערט נאָר אין אַ קלענער מאָס פֿאַרריכט דורך דעם וואָס ייִדישע לאַנדווירטן אַרענדירן צו געוויינטלעך שטיקלעך פֿעלד. דאָס ווײַזט אונדז די טאַבעלע XXV אויסגעשטעלט אין רעלאַטיווע ציפֿערן.

לויט די ידיעות פֿון דער ייִקאַ און לויט אונדזער אַנקעטע קומט אויס, אַז די אַגראַרע סטרוקטור פֿון די ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטן איז דורך דער צואַרענדירונג פֿאַרריכט געוואָרן אין אַ גרעסערער מאָס, ווי עס ווײַזט די

* גענומען נאָר אייגענע ערד און נאָר פֿון 0,5 ביז 50,0 הא.

סטאַטיסטיק פֿון 1928. די לעצטע צײַט האָבן די יידישע לאַנדווירטן גענומען אַלץ מער צואַרענדירן ערד, ווײַל זיי פֿאַרלירן אַלץ מער זייערע זײַטיקע פּרנסות.

טאַבעלע XXV

די אַגראַרע סטרוקטור פֿון די יידישע לאַנדווי׳ בעלי־בתּישקייטן אין דער סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפֿט

לויט דער		0,5—2,0 הא		2,0—5,0 הא		5,0—20,0 הא		20,0—50,0 הא		ס״ה	
		צאָל משקים	ערד־שטח	צאָל משקים	ערד־שטח	צאָל משקים	ערד־שטח	צאָל משקים	ערד־שטח	צאָל משקים	ערד־שטח
		אין %									
סטאַטיסטיק פֿון 1928 י.	נאָר אייגענע ערד	46,9	12,2	29,7	22,3	20,1	41,9	3,3	23,6	100,0	100,0
	אייגענע און אַרענדירטע ערד	44,8	10,9	29,4	20,4	21,9	42,8	3,9	25,9	100,0	100,0
סטאַטיסטיק יק״אַ	נאָר אייגענע ערד	31,6	7,9	38,7	24,8	26,1	47,3	3,6	20,0	100,0	100,0
	אייגענע און אַרענדירטע ערד	25,1	5,5	39,1	21,4	30,0	45,5	5,8	27,6	100,0	100,0
אַנקעטע	נאָר אייגענע ערד	34,9	8,9	33,8	23,9	29,2	57,1	2,1	10,1	100,0	100,0
	אייגענע און אַרענדירטע ערד	25,4	5,9	36,8	22,4	35,0	60,3	2,8	11,4	100,0	100,0

טאַב׳ XXVI ווײַזט די אַגראַרע סטרוקטור פֿון דער יידישע לאַנדווירטשאַפֿט לויט די רעזולטאַטן פֿון דער פֿאָלקסציילונג פֿון יאָר 1931. מיר זײַנען געצוווּנגען איבערצוגעבן זיי לויט דעם שאַבלאָן, לויט וועלכן זיי זײַנען באַאַרבעט געוואָרן. זיי נעמען אַרום אַלע יידישע ווירטשאַפֿטן, פֿון די קלענסטע ביז די גרעסטע.

83,7 פּראָצ׳ פֿון אַלע יידישע ווירטשאַפֿטן אין דער סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפֿט זײַנען ביז 5 הא די גרייס, און זײַנען דעריבער ניט בכּוח אויסצוהאַלטן זייערע בעלי־בתּים. דער פּראָצענט איז בכן נאָך אַ גרעסערער ווי אין די פֿריִער געבראַכטע מאַטעריאַלן. דאָס נעמט זיך אָבער דערפֿון, וואָס די פֿאָלקסציילונג פֿון 1931 יאָר האָט להיפּך צו יענע סטאַטיסטיקס אַרײַנגענומען אויך די בעלי־בתּישקייטן ביז 0,5 הא. די זעלביקע טאַבעלע ווײַזט אָבער נאָך איין וויכטיקן פּרט, הײַנו: די 176 יידישע אַ״ג גרויסע ווירטשאַפֿטן פֿון איבער 50,0 הא די גרייס פֿאַרמאָגן 31.999,8 הא, ד״ה 70,2 פּראָצ׳ פֿון אַלגעמיינעם יידישן ערדפֿאַרמעג אין דער וואָיעוואָדשאַפֿט.

אין אַ גרויסער מאָס כאַראַקטעריזירט די אַגראַרע סטרוקטור די דורכשניטלעכע גרייס פֿון איין ווירטשאַפֿט. מיר ברענגען דעריבער דאָ די טאַב׳ XXVII וועלכע ווײַזט די דורכשניטלעכע גרייס פֿון אַ יִדישער לאַנד־ווירטשאַפֿט אין דער סטאַניסלאָווער וואָיעוו׳ אין באַזונדערע קאַטעגאָריעס ווירטשאַפֿטן, פֿון 0,5 ביז 50,0 הא.

טאַבעלע XXVI

אַגראַרע סטרוקטור פֿון דער יִדישער לאַנדווירטשאַפֿט אין סטאַניסלאָווער וואָיעוואָד׳ (לויט דער פֿאָלקסציילונג פֿון 1931)

גרייס פֿון דער ווירטשאַפֿט אין הא	צאָל ווירטשאַפֿטן		אַלגעמיינער באָדן-שטח	
	אַבס׳ צאָל	%	אין הא	%
ביז 1	2 180	44,1	863,7	1,9
1 — 3	1 520	30,7	2 684,0	5,9
3 — 5	440	8,9	1 707,1	3,7
5 — 10	367	7,4	2 812,7	6,2
10 — 25	195	3,9	3 161,3	6,9
25 — 50	69	1,4	2 384,5	5,2
איבער 50	176	3,6	31 999,8	70,2
ס״ה	4 947	100,0	45 613,1	100,0

טאַבעלע XXVII

דורכשניטלעכע גרייס פֿון אַ יִדישער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער בעלי-בתּישקייט אין סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפֿט

גרייס פֿון אַ בע״ב אין הא	נעמענדיק אין אַכט נאָר די אייגענע ערד לויט דער			נעמענדיק אין אַכט די אייגענע און אַרענדירטע ערד לויט דער		
	סטאַטיסטיק פֿון 1928	ייִקאָ-סטאַטיסטיק	אַנקעטע	סטאַטיסטיק פֿון 1928	ייִקאָ-סטאַטיסטיק	אַנקעטע
	א י ן	ה ע ק ט א ר				
0,5 — 2,0 . .	1,1	1,3	1,2	1,1	1,3	1,3
2,0 — 5,0 . .	3,2	3,2	3,3	3,2	3,3	3,4
5,0 — 20,0 . .	8,8	9,1	9,2	9,0	9,1	9,5
20,0 — 50,0 . .	30,4	27,5	22,3	30,7	28,6	22,5

די ערד לויט איר באַנוץ

קיין שום ידיעות אין דעם פּרט בנוגע די יידישע לאַנדווירטשאַפטן אין סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפט זיינען ניטאָ. כּדי אָבער צו האָבן לכל הפּחות אַ השערהדיקע פאָרשטעלונג וועגן דער זאַך, נעמען מיר אָן, אַז דער יידישער ערדפאַרמעג אין יעדערן פון די באַזונדערע פּאָוויאַטן איז איינגעטיילט אין פּרט פון דער ערד צום באַנוצן — אין דער פּראָצענטועלער פּראָפּאָרציע פון דעם אַלגעמיינעם שטח פון געגעבענעם פּאָוויאַט. וויסנדיק וויפל ערד עס פאַרמאָגט די יידישע לאַנדווירטשאַפט אין יעדערן פון די באַזונדערע פּאָוויאַטן און נעמענדיק אין אַכט די פּראָצענטועלע איינטיילונג פון זייער אַלגעמיינעם שטח לויט דער ערד צום באַנוצן האָבן מיר אויסגערעכנט, ווי אַזוי איז דער יידישער ערדפאַרמעג איינגעטיילט אין דעם פּרט. דאָס ווייזט טאַב׳ XXVIII.

טאַבעלע XXVIII

איינטיילונג פון דעם יידישן ערדפאַרמעג לויט דער ערד צום באַנוצן

(לויט דער פאָלקסציילונג פון 1931)

		אבס׳ צאָל אין הא	%
אַלגעמיינער שטח		45 613,1	100,0
ערד לאַנדווירטשאַפטלעך באַנוצטע	ס"ה	30 897,5	67,7
	אַקערפעלד	20 483,1	44,9
	סעדער און גערטנער .	942,6	2,0
	לאָנקעס	4 924,6	10,8
	פּאַשעערד	4 547,2	10,0
וועלדער		11 845,7	26,0
ערד ניט צום נוצן א"א		2 869,9	6,3

לויט טאַבעלע XXVIII קומט אויס, אַז אין די יידישע לאַנדווירטשאַפט־לעכע בעלי־בתּישקייטן פאַרנעמט אַקערפעלד אַ לפי ערך קליינעם טייל (44,9 פּראָצ׳). דאָס איז דערפאַר, ווייל אָט די בעלי־בתּישקייטן געפינען זיך בעיקר אין אונטערקאַרפּאַטישן און קאַרפּאַטישן ראַיאָן. דעם לפי ערך גרויסן פּראָצענט וועלדער (26,0) באַדאַרף מען שטעלן אויפן חשבון פון גרויסן אייגנטום.

בכדי צו האָבן אַ פאָרשטעלונג וועגן אמתן מצב פון דער יידישער לאַנד־ווירטשאַפט אין פּרט פון ערדבאַנוץ, וואָלט מען נאָך באַדאַרפט האָבן ידיעות באַזונדער פאַר דעם גרויסן ערד־אייגנטום און באַזונדער פאַרן קליינעם, ווייל די פאַרהעלטענישן זיינען איןביידע פאַרשיידן. פאַר דער גאַנצער וואָיעוואָדשאַפט האָבן מיר אַזעלכע ידיעות ניט. דערפאַר דינען גוט די ידיעות פון אונדזער אַנקעטע.

טאַבעלע XXIX

די אײַנטיילונג פֿון דער ערד, לויט איר באַנוץ אין די ייִדי׳ קליינע בעלי-בתּישקייטן (50,0—0,5 הא׳)

(לויט אונדזער אַנקעטע)

	נאָר די אייגענע ערד		אייגענע און אָרענדירטע ערד	
	אבס׳ אין הא	%	אבס׳ אין הא	%
אַלגעמיינער שטח	1 325,5	100,0	1 566,8	100,0
ערד לאַנדווירטשאַפֿטלעך באַנוצט . .	1 256,7	94,8	1 491,4	95,2
אַקערפֿעלד	1 165,8	87,9	1 327,7	84,7
לאָנקעס	71,4	5,4	122,0	7,8
פּאַשעערד	19,5	1,5	41,7	2,7
וועלדער	57,3	4,3	62,5	4,0
ערד ניט צום נוצן און אַנד׳ . . .	11,5	0,9	12,9	0,8

דער גרעסטער טייל ערד אין די ייִדישע קליינע בעלי-בתּישקייטן איז אַקערפֿעלד. דערפֿאַר פֿעלט זיי אויס קענטיק פּאַשעערד און לאָנקעס, ווײַל דאָס טוען זיי אַרענדירן קודם כּל, ווי דאָס איז צו זען פֿון דער טאַבעלע. אפֿשר נעמט זיך דאָס אויך דערפֿון, וואָס אין אייניקע דערפֿער לאָזט מען די ייִדישע בהמות ניט אַרויף אויף דער געזעלשאַפֿטלעכער פּאַשעערד, הגם ייִדן האָבן דערויף פֿולע רעכט באַגלײַך מיט אַלע אײַנוווינער.

די שאָכברעט פֿון די קליינע ייִדישע בעלי-בתּישקייטן

איינער פֿון די הויפּטפֿעלערן פֿון דער לאַנדווירטשאַפֿט אין פּוילן איז די אַ״ג שאָכברעט פֿון די ווירטשאַפֿטן, ד״ה די צעוואָרפֿנקייט פֿון די פּאַרצעלן, וואָס יעדע איינציקע ווירטשאַפֿט באַשטייט פֿון זיי. דער דאָזיקער סדר, וואָס איז אַ ירושה פֿון אַלטע ווירטשאַפֿטלעכע סיסטעמעס, ווי „דרײַ-פֿעלדער-סיסטעם״ אד״גל, שטערט געוואַלדיק דער ראַציאָנעלער פֿירונג פֿון דער ווירטשאַפֿט. אין דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט איז די שאָכברעט זייער פֿאַרשפּרייט. די קאָמאַסאַציע פֿון די ווירטשאַפֿטן איז דאָרט דורכגעפֿירט געוואָרן נאָר אין אַ מינימאַלער מאָס, ווי מיר ווייסן שוין פֿון אַ פֿריִערדיקן קאַפּיטל.

מיר האָבן געפּרוווט אויסצודריקן אין ציפֿערן די שאָכברעט פֿון די אויסגעפֿאָרשטע בעלי-בתּישקייטן. דאָס איז אָבער געראָטן ניט אין אַ פֿולער מאָס. פּינקטלעך אויפֿנעמען די צאָל פּאַרצעלן האָבן מיר ניט געקענט, ווײַל

זיי זײַנען שטאַרק צעוואָרפֿן און געפֿינען זיך אָפֿט מאָל אויף אַ גרויסן מהלך פֿון דעם בעל-הביתס שטוב. מיר האָבן זיך דעריבער געמוזט באַנוגענען מיט די ענטפֿערס פֿון די בעלי-בתים, וועלכע זײַנען ניט אַלע מאָל געווען באַפֿרידיקנדיק. אייניקע בעלי-בתים האָבן געמיינט, אַז עס גייט אונדז נאָר וועגן די אַקערפֿעלדער, זיי האָבן דעריבער ניט אָנגעגעבן די פּאַרצעלן לאָנקעס, פּאַשע-ערד א״אַ. אַנדערע ווידער האָבן אָנגענומען, אַז עס גייט וועגן פֿעלדער פּאַרזייטע מיט פֿאַרשיידענע געוויקסן. אַזוי אַרום זײַנען די ציפֿערן ניט קיין פּינקטלעכע.

נאָך איין באַוואָרעניש דאַרפֿן מיר מאַכן: אין דאָרף פּעטראַנקע — קאַלושער פּאָוויאַט — האָבן מיר אָנגעטראָפֿן די אַ״ג „צעצויגענע שאַכברעט". זי באַשטייט אין דעם, וואָס די פֿעלדער שטעלן מיט זיך פֿאָר שמאָלע 1/2 מעטער-דיקע, און אַ מאָל נאָך שמעלערע פּאַסן, וועלכע ציִען זיך אויף עטלעכע קילאָמעטער. עס איז קלאָר, אַז אין אַ ווירטשאַפֿט, וועלכע באַשטייט פֿון איין שטיק פֿעלד, אָבער אין פֿאָרם פֿון אַזאַ שמאָלן פּאַס, קען קיין שום אַרבעט ראַציאָנעל ניט דורכגעפֿירט ווערן. אין דער סטאַטיסטיק ווערן זיי אָבער פֿאַרנאָטירט ווי קאָמאַסירטע. מיט אָט די באַוואָרענישן ברענגען מיר די טאַבעלע XXX, וואָס נעמט אַרום נאָר די אייגענע ערד פֿון די אייגנטימער.

טאַבעלע XXX

די שאַכברעט פֿון די יידישע קליינע לאַנדווי' בעלי-בתישקייטן
(לויט דער אַנקעטע)

גרייס פֿון די בעלי-בתישקייטן אין האַ	אַלע בעלי-בתישקייטן		קאָמאַסירטע בעלי-בתישקייטן		צאָל ניט קאָמאַסירטע בעלי-בתישקייטן אין												צוזאַמען ניט קאָמאַסירטע בע״ב	
					2 טיילן		3 טיילן		4 טיילן		5 טיילן		6—10 טיילן		מער ווי 10 טיילן			
	אַבס'	%	אַבס'	%	אַבס'	%	אַבס'	%	אַבס'	%	אַבס'	%	אַבס'	%	אַבס'	%	בס'	%
0,5 — 2,0	98	100,0	38	38,8	29	29,6	16	16,3	9	9,2	5	5,1	1	1,0	—	—	60	61,2
2,0 — 5,0	95	100,0	16	16,8	13	13,7	12	12,6	21	22,1	14	14,7	18	19,0	1	1,1	79	83,2
5,0 — 20,0	82	100,0	17	20,7	12	14,6	8	9,8	8	9,8	10	12,2	21	25,6	6	7,3	65	79,3
20,0— 50,0	6	100,0	1	16,7	—	—	2	33,3	1	16,7	—	—	2	33,3	—	—	5	83,3
0,5 — 50,0	281	100,0	72	25,6	54	19,2	38	13,5	39	13,9	29	10,3	42	15,0	7	2,5	209	74,4

פֿון דער טאַבעלע איז צו זען, אַז מער ווייניקער 3/4 פֿון די אויסגעפֿאָרשטע ווירטשאַפֿטן געפֿינען זיך אין אַ שאַכברעט, דערבײַ באַשטייען 17,5 פּראָצ' פֿון זיי פֿון מער ווי 5 פּאַרצעלן יעדערע. אין דער קלענסטער שאַכברעט געפֿינען זיך די ווירטשאַפֿטן פֿון דער קלענסטער גרופּע, פֿון 0,5 ביז 2,0 האַ. דער פּראָצענט קאָמאַסירטע יידישע ווירטשאַפֿטן צווישן די אויסגעפֿאָרשטע

25,6 פּראָצ׳) איז אַ סך קלענער פון דעם פּראָצענט קאָמאַסירטע צווישן די קליינע לאַנדווירטשאַפטלעכע בעלי-בתּישקייטן אין סטאַניסלאַווער וואָיעוו׳, וואָס עס גיט די ציילונג פון די לאַנדווירטשאַפטלעכע בעלי-בתּישקייטן אין יאָר 1921, גערעכנט נאָר די לאַנדווירטשאַפטלעך באַנוצטע ערד (54,6 פּראָצ׳). די ציפערן פון אָט דער ציילונג האָבן אָבער אַ קנאַפן ווערט אין דעם פּרט, ווי עס איז מודה דער סטאַטיסטישער הויפּטאַמט אַליין. מיר האָבן די ציפער געבראַכט נאָר לשם אָריענטאַציע.

די דורכשניטלעכע צאָל פּאַרצעלן אויף איין ווירטשאַפט באַטרעפט לויט אונדזער אַנקעטע 3,6. דער דורכשניטלעכער מהלך צווישן דער דירה פון דעם בעל-הבית און דער ווײַטסטער פּאַרצעלע אין די ניט-קאָמאַסירטע ווירטשאַפטן באַטרעפט 2,3 קילאָמעטער.

אַרענדירונג פון פעלד

מיר האָבן שוין פריִער אָנגעוויזן דערויף, אַז די לעצטע צײַט האָבן די ייִדישע לאַנדווירטן געקומען מער צואַרענדירן ערד, ווײַל זיי פאַרלירן די ווײַטיקע פּרנסות זייערע און מוזן מער אָנקומען צו דער ערד, בכדי אַרויסצושלאָגן זייער חיונה. דאָ וועלן מיר ברענגען נאָך אייניקע פּרטים וועגן אָט דעם ענין אויפן סמך פון אונדזער אַנקעטע.

טאַב׳ XXXI ווײַזט, אַז העכער 1/3 פון די אויסגעפאָרשטע בעלי-בתּישקייטן אַרענדירן צו פעלד.[1]

טאַבעלע XXXI

ייִדישע קליינע לאַנדווירט׳ בעלי-בתּישקייטן וואָס אַרענדירן צו ערד

גרייס פון די בע״ב אין האַ (נאָר אייגענע ערד)	צאָל בעלי-הבתּישקייטן: וואָס אַרענדירן צו — אַבס׳	וואָס אַרענדירן צו — %	וואָס אַרענדירן ניט צו — אַבס׳	וואָס אַרענדירן ניט צו — %	צוזאַמען — אַבס׳	צוזאַמען — %	אַלגעמיינער שטח פון אַרענדירטער ערד אין האַ	דורכשניטלעכע גרייס פון אַרענדירטער ערד אין האַ אויף איין בע״ב
0,5 — 2,0 .	43	43,9	55	56,1	98	100,0	83,8	1,9
2,0 — 5,0 .	33	34,7	62	65,3	95	100,0	62,7	1,9
5,0 — 20,0 .	19	23,2	63	76,8	82	100,0	82,2	4,3
20,0 — 50,0 .	2	33,3	4	66,7	6	100,0	5,2	2,6
0,5 — 50,0 .	97	34,5	184	65,5	[8]281	100,0	233,3	2,4

סך-הכּל אַרענדירן די אויסגעפאָרשטע ייִדישע בעלי-בתּישקייטן 233,3 האַ ערד. אויף איין בע״ב אַזעלכער פאַלט אויס אין דורכשניט 2,4 אַרענדירטער ערד.

1 אויסער די 281 בע״ב האָט אונדזער אויספאָרשונג אַרומגענומען נאָך 2, וועלכע אַרבעטן נאָר אויף אַרענדירטער ערד.

די צוזאַמענדירטע ערד איז אָבער נאָך ניט גענוג, ווי מיר האָבן דאָס געזען, אויף אויסצובעסערן די אַגראַרע סטרוקטור פֿון דער ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿט אין דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט.

די אַרענדירונג פֿון פֿעלד נעמט אָן אין די ייִדישע בעלי־בתּישקייטן פֿאַרשיידענע פֿאָרמען: 1) פֿאַר געלט; 2) פֿאַר תּבֿואה; 3) פֿאַר שטאָלמיסט (אַ פּרימיטיווע פֿאָרם פֿון אָרענדע): דער אייגנטימער גיט איבער דעם אַרענדאַטאָר דאָס פֿעלד, בתּנאַי אַז ער זאָל דאָס באַמיסטיקן; שטאָלמיסט ווירקט אויף עטלעכע יאָר; 4) דער אַרענדאַטאָר גיט זײַן אַרבעט, זריעה, שטאָלמיסט און באַקומט דערפֿאַר אַ געווויסן, פֿאָרויס אָפּגערעדטן טייל פֿון געוועקסניש. דאָס זײַנען די געוויינטלעכע פֿאָרמען פֿון ערד־אַרענדע וואָס זײַנען נוהג אין דער געגנט.

פֿאַרקערט טרעפֿט אויך, אַז ייִדישע ערד־אייגנטימער גיבן אָפּ ערד אין אַרענדע, נאָר דאָס ווערט אַלץ זעלטענער.

געבײַדעס

אַז די ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿט אין דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט איז אָרעם, זעט מען באַלד דערפֿון, וואָס זי פֿאַרמאָגט צו ווייניק געבײַדעס, און אויך די וואָס זי פֿאַרמאָגט יאָ געפֿינען זיך אין אַ שלעכטן צושטאַנד. אַ גרויסן חלק אין דעם מצבֿ האָט די מלחמה. אַ גרויסער טייל פֿון די ייִדישע לאַנדווירטן האָבן בײַם אָנהייב פֿון דער מלחמה פֿאַרלאָזן זייערע היימען, און זיי זײַנען חרובֿ געוואָרן. אויף אָפּבויען זיך ווי געהעריק צוריק האָבן די בעלי־בתּים קיין מיטלען ניט געהאַט. טרעפֿן מיר דעריבער אין די ייִדישע בעלי־בתּישקייטן, אַז די שטובּיקע בעלי־חיים שטייען אין ניט־דערענדיקטע צימערן פֿון וווינהויז, אָדער אין די פֿירהײַזער. די שטאַלן זײַנען קליין, פֿינצטער, אָן לופֿט; אין די שטאַלן שטייען די קי צוזאַמען מיט די פֿערד, פֿיל ייִדישע ווירטשאַפֿטן האָבן ניט קיין שײַערן און האַלטן זייער תּבֿואה אין די אַ״ג „בראָגן" (4 שטאַנגען מיט אַ באַוועגלעכן שטרויענעם דאַך איבער זיי). אַנדערע געבײַדעס, חוץ אַ שטאַל און אַ שײַער, זײַנען אַן אויסנאַם אין די ייִדישע בעלי־בתּישקייטן. די שטאָלמיסט ווערט געהאַלטן אויף אַ פּרימיטיוון אופֿן. אָט ווי עס באַשרײַבט דאָס אַ טאָכטער פֿון אַ ייִדישן לאַנדווירט[1]: „דאָס מיסט ווערט בײַ אונדז געוויינטלעך געהאַלטן אין אַ גרובֿ אין מיטן הויף, ווו עס פֿליסט צונויף דאָס גאַנצע רעגן־וואַסער און שווענקט אַרויס אַלע דערנערונגס־שטאָפֿן. חוץ אַלעמען צעשאַרן עס די הינער איבער דעם גאַנצן הויף... דורך דעם אופֿן האַלטן ווערט די מיסט אין גאַנצן איבערגעפֿירט און טויג שוין ניט צו איר צוועק". אויך בײַ די ניט־ייִדישע לאַנדווירטן איז דער מצבֿ ניט בעסער, אָבער דערפֿון ווערט ניט גרינגער.

---

1 „דער ייִדישער לאַנדווירט", 1936, נר׳ 1—2, רובריק: „שטימען פֿון קאָנקורסיסטן", די נאָטיץ פֿון העניע אורמאַן א״ג: „די מעטאָדן פֿון ראַצי; נעלן קאָנסערווירן דאָס מיסט".

אַ געוויסע ענדערונג צום בעסערן לאָזט זיך פֿאַרט מערקן די לעצטע צײַט אַ דאַנק דער טעטיקייט פֿון די ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע געזעלשאַפֿטן. אַזוי האָט די סטאַניסלאַווער ייִלאַג-דעלעגאַטור דורכגעפֿירט אין יאָר 1935 אַן אַקציע צו בויען מאָדערנע ראַציאָנעלע מיסטקאַסטנס. די ייִדישע לאַנדווירטן פֿון די דערפֿער טשערניעוו, כאָמיאַקוו, כריפּלין, טשיקעליק און צוציליוו בײַ סטאַ-ניסלאַוו האָבן געקראָגן הלוואות אויף דעם צוועק אויף באַקוועמע באַדינגונגען און זיי האָבן זיך אויסגעבויט מאָדערנע בעטאָנענע מיסטקאַסטנס מיט אַ רעזער-וואַר פֿאַר דער מיסט-פֿליסיקייט. די ייִדישע לאַנדווירטן פֿאַר זיך ווײַזן אויך אַרויס חשק צו בעסערע, באַקוועמערע געבײַדעס. אונדז איז באַוווּסט אַ פֿאַקט, ווי צוויי אונטערגעצונדענע ייִדישע לאַנדווירטן האָבן, בײַם אָפּבויען זיך, אויסגעבויט באַקוועמע ליכטיקע שטאַלן מיט זשלויבן פֿאַר אינדיווידועלער פֿיטערונג פֿון די קי. אין אַן אַנדער דאָרף האָט אונדז אַ ייִדישער לאַנדווירט געוויזן מיט שטאָלץ דעם געמויערטן שטאַל מיט גרויסע פֿענצטער, געהעריקער ווענטילאַציע אד"גל, וואָס ער האָט געהאַלטן אין בויען.

דער סך-הכּל איז, אַז פֿון 283 בעלי-בתּישקייטן האָבן 129 אָדער 45,6 פּראָצ' ניט געהאַט די אַלע דרײַ נייטיקסטע געבײַדעס. 18 ייִדישע לאַנדווירטן האָבן בכלל ניט געהאַט קיין אייגענע געבײַדעס און האָבן געוווינט אין געדונגענע דירות. און אַפֿילו די 154 בעלי-בתּישקייטן, וואָס האָבן שוין געהאַט אַלע דרײַ נייטיקסטע געבײַדעס (אַ דירה, אַ שטאַל און אַ שײַער), האָבן נאָר 63 פֿון זיי געהאַט באַזונדערע בנינים פֿאַר יעדן צוועק.

אין פֿיל פֿון די אויסגעפֿאָרשטע ייִדישע בעלי-בתּישקייטן געפֿינט זיך דאָס וווינהויז אונטער איין דאַך מיטן שטאַל. מיר טרעפֿן אויך דעם שטאַל אונטער איין דאַך מיטן שײַער, זעלטענער — אַלע 3 געבײַדעס אונטער איין דאַך, גאָר זעלטן — דאָס וווינהויז אונטער איין דאַך מיטן שײַער. טאַב' XXXII ווײַזט די איכות פֿון די געבײַדעס.

טאַבעלע XXXII

די געבײַדעס[1] אין די ייִדישע לאַנדווירטש' בעלי-בתּישקייטן אין דער סטאַניס-לאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט

	בכלל	צאָל געבײַדעס		צאָל געבײַדעס געדעקטע מיט		
		געמויערטע	הילצערנע	פֿײַערזיכערן מאַטעריאַל	האָלץ	שטרוי
אבס'	580	31	549	185	124	271
%	100,0	5,3	94,7	31,9	21,4	46,7

[1] פֿאַר איין געבײַדע נעמען מיר אָן אַלץ וואָס געפֿינט זיך אונטער איין דאַך.

טויטער אינווענטאַר

אויף 1562 בעלי־בתּישקייטן האָבן לויט דער יִקאָ־סטאַטיסטיק גאַנצע 571 (36,6 פּראָצ׳) נישט געהאַט קיין שום מכשירים. לויט אונדזער אַנקעטע האָבן פֿון 283 בעלי־בתּישקייטן שוין נאָר 47 (16,6 פּראָצ׳) נישט געהאַט קיין שום מכשירים. די צאָל בע״ב מיט פֿאַרשיידענע מינים מכשירים האָט באַטראָפֿן:

	לויט דער יִקאָ־סטאַטיסטיק		לויט אונדזער אַנקעטע	
	צאָל בע״ב מיט	פֿון 100 בע״ב האָבן געהאַט:	צאָל ווירטשאַפֿטן מיט	פֿון 100 בע״ב האָבן געהאַט:
אַקעראײַזנס	659	42,2	164	58,0
בראָנעס	642	41,0	159	56,2
אַרומשיטערס	121	7,7	67	23,7
קולטיוואַטאָרס	23	1,5	7	2,5
סעטשקאַרניעס	779	49,9	188	66,4
וויאַלקעס אין מילכלעך	259	16,6	71	25,1
דרעש־מאַשינעס	47	3,0	8	2,8
מאַנעזשן	44	2,8	19	6,7
זייערס	19	1,2	8	2,8
וואַלן	12	0,8	23	8,1
צענטריפֿוגעס	233	14,9	70	24,7
פֿורן	—	—	193	68,2

אונדזער אַנקעטע האָט אַרויסגעוויזן אַ גרעסערן פּראָצענט בעלי־בתּישקייטן מיט מכשירים און אַ גרעסערע דורכשניטצאָל פֿון מכשירים אויף איין בעלי־בתּישקייט ווי די סטאַטיסטיק פֿון יִקאָ. אין משך פֿון די 4—5 יאָר צווישן די צוויי אויספֿאָרשונגען האָט זיך בכן דער מצבֿ אין דעם פּרט עטוואָס פֿאַרריכט. מען מעג משער זײַן, אַז די מכשירים זײַנען אײַנגעשאַפֿט געוואָרן פֿאַר די הלוואות פֿון יִקאָ. נאָר אַפֿילו דער מצבֿ וואָס עס ווײַזט אונדזער אַנקעטע איז ווײַט נישט קיין באַפֿרידיקנדיקער. ס׳איז גענוג צו זאָגן, אַז 16,6 פּראָצ׳ פֿון אַלע אויסגעפֿאָרשטע בעלי־בתּישקייטן האָבן גיט קיין איין מכשיר פֿון די אָנגעוויפּענע, 42,0 פּראָצ׳ האָבן קיין אַקער־אײַזן, דער יסוד פֿון דער לאַנדווירטשאַפֿט, און 43,8 פּראָצ׳ האָבן ניט קיין בראָנע. צום מייגסט פֿאַרשפּרייט איז די סעטשקאַרניע, אָבער דאָס איז אַ מכשיר וואָס עס פֿאַרמאָגט יעדער יעדער קליין־שטעטלשער יִיד וואָס האַלט אַ בהמה. דער לפֿי ערך גרויסער פּראָצענט צענטריפֿוגעס נעמט זיך דערפֿון וואָס אין די דערפֿער וואָס ליגן ווײַט פֿון אַ שטאָט לוינט זיך מער איבערצואַרבעטן די מילך, און טיילווײַז אויך דערפֿון וואָס אייניקע יִדישע לאַנדווירטן פֿירן אַ מילכיקערײַ אין אַ קליינעם

פֿאָרמאַט. זייער קליין איז די צאָל גרעסערע מאַשינעס אין די ייִדישע בעלי־בתּישקייטן. אויף איין בע״ב פֿאַלט אויס (לויט די רעזולטאַטן פֿון אונדזער אַנקעטע) קוים 0,03 דרעשמאַשין, 0,01 זייער און 0.01 קולטיוואַטאָר. קליינע בעלי־בתּישקייטן קענען זיך ניט פֿאַרגינען צו קויפֿן אַזעלכע מאַשינעס איטלעכע פֿאַר זיך. פּראָגרעסיווערע לאַנדווירטן פֿאַראייניקן זיך אין קאָאָפּעראַטיוון כּדי אײַנצוקויפֿן אָט די מאַשינעס בשותּפֿות. די ייִדישע לאַנדווירטן אין דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט איז שווער דאָס אויסצופֿירן, ווײַל זיי ווױנען צעוואָרפֿן, מיר האָבן אָבער געטראָפֿן איינצלנע פֿאַלן, ווען ייִדישע לאַנדווירטן האָבן געהערט צו אַ ניט־ייִדישן מאַשינען־קאָאָפּעראַטיוו. מען דאַרף אויך פֿאַר־צייכענען, אַז די ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע קאָאָפּעראַטיוון הייבן אָן צו זאָרגן אויך וועגן דעם. אַזוי למשל פֿאַרמאָגט דער ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿט־לעכער פֿאַרבאַנד אין טשאָרטאָוויעץ אַ דרעש־גאַרניטור און דער לאַנדווירט־שאַפֿטלעכער פֿאַרבאַנד אין טשערניעוו אַ זייער וועלכן עס באַנוצן זייערע מיט־גלידער. אַזוינס קאָן מען אָבער טון נאָר אין געציילטע ערטער, ווו עס געפֿינען זיך אַ גרעסערע צאָל ייִדישע לאַנדווירטן.

טאַבעלע XXXIII

די פֿאַרזאָרגונג מיט אַקער־אײַזנס און בראָנעס לויט דער גרייס פֿון דער ווירטשאַפֿט[1]

	ווירטשאַפֿטן בכלל		פֿון דעם מיט הא							
			2,0—0,5		5,0—2,0		20,0—5,0		50,0—20,0	
	אַבס׳	%	אַבס׳	%	אַבס׳	%	אַבס׳	%	אַבס׳	%
מיט ביידע מכשירים .	153	54,1	20	20,4	52	54,7	75	91,5	6	100,0
מיט איינעם פֿון די מכשיר׳	14	5,0	8	8,2	4	4,2	2	2,4	—	—
אָן ביידע מכשירים . .	114	40,9	70	71,4	39	41,1	5	6,1	—	—
צוזאַמען . . .	281	100,0	98	100,0	95	100,0	82	100,0	6	100,0

פֿון טאַבעלע XXXIII זעען מיר, אַז נאָר עפּעס מער פֿון אַ העלפֿט (54,1 פּראָצ׳) אויסגעפֿאָרשטע בע״ב פֿאַרמאָגן די 2 עלעמענטאַרסטע מכשירים פֿון יעדער לאַנדווירטשאַפֿט — דעם אַקעראײַזן און בראָנע. דער פּראָצענט בע״ב, וועלכע פֿאַרמאָגן ביידע מכשירים, וואַקסט מיט דער גרייס פֿון די בע״ב.

די קולטיווירונג פֿון די געוויקסן און באַאַרבעטונג פֿון באָדן

די ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿט אין סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט, וועלכע איז לפֿי ערך ניט לאַנג אויפֿגעקומען, בילדעט נאָר אַ קליינעם טייל פֿון דער

1 נעמענדיק אין אַכט נאָר די אייגענע ערד.

אַלגעמיינער לאַנדווירטשאַפֿט אין דער געגנט. ניט קיין ווּנדער דעריבער, וואָס די ייִדישע לאַנדווירטן האָבן איבערגענומען די אַרבעט־מעטאָדן בײַ די ניט־ייִדישע, מיט אַלע גוטע און שלעכטע זײַטן פֿון דער זאַך. דער עיקר מערקט זיך עס בײַ דער קולטיווירונג פֿון די געוויקסן און באַאַרבעטונג פֿון באָדן. אייניקע אונטערשיידן לאָזן זיך דאָך מערקן, וועלכע מיר וועלן אויפֿן געהעריקן אָרט אָנווײַזן.

קולטיווירטע געוויקסן. בדרך כּלל קולטיווירן די ייִדישע לאַנדווירטן אַלע געוויקסן, וועלכע ווערן קולטיווירט אין דער געגנט. איין אויסנאַם איז אָבער בנוגע פֿלאַקס און קאָנאָפּלעס, וועלכע די ייִדישע לאַנדווירטן זייען ניט. דאָס איז דערפֿאַר וואָס די ייִדישע לאַנדווירטן נוצן ניט אויף בגדים אייגן געוועבטע לײַוונט, ווי דאָס טוען די אוקראַאינישע פּויערים. נאָר אין אַ קליינעם סכום, אויך ניט אויף אַ באַזונדער פֿעלד, נאָר צווישן אַנדערע געוויקסן, זייט דער ייִדישער לאַנדווירט קאָנאָפּלעס, כּדי צו האָבן אייגענע שטריק, פּאָסט־ראָנקעס אד"גל. ער לאָזט אַמאָל די קאָנאָפּלעס וואַקסן, ביז עס ווערן צײַטיק זאָמען, פֿון וועלכע ער מאַכט אייל. אַ גאַנצע ריי נוציקע געוויקסן, ווי באָביק, לובין, סעראַדעלע, סאָיע, הייל־קרײַטעכצער א"אַ, קולטיווירן בכלל ניט די לאַנדווירטן פֿון יענער געגנט, ניט די ייִדישע ניט די קריסטלעכע. לעצטנס האָבן די ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע אינסטרוקטאָרן געפּרוּווט עפּעס טון אין דעם פּרט. צוקער־בוריקעס קאָנען די קליינע לאַנדווירטן ניט קולטיווירן. די צוקער־פֿאַבריקן אין האָראָדענקע און כאָדאָראָוו, פֿאַר וועלכע עס שטעלן צו צוקער־בוריקעס די לאַנדווירטן פֿון סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט, נעמען דעם רוישטאָף דער עיקר פֿון גרויסע הויפֿן. מיר האָבן געטראָפֿן פֿאַלן, ווען ייִדישע קליינע לאַנדווירטן האָבן קולטיווירט צוקער־בוריקעס; אָבער דאָס איז ס'רוב געשען אונטער דער פֿירמע פֿון שכנותדיקן הויף. מיט אַ געוויסער צײַט צוריק פֿלעגן די ייִדישע לאַנדווירטן פֿון די דערפֿער בײַ האָראָדענקע נאָך באַקומען ליווערונגען פֿאַר דער צוקער־פֿאַבריק, לעצטנס האָט דאָס אויפֿגעהערט. לויט די תּנאים פֿון קלימאַט און ערד קאָן מען אין פּאָקוציע קולטיווירן טאַבאַק, און דאָס ווערט טאַקע דאָרט געטאָן זינט דער העלפֿט פֿון פֿאַרגאַנגענעם י"ה. דער קליינער לאַנדווירט האָט גרויס נוצן פֿון טאַבאַק־פּלאַנצונג. זי ברענגט אַרײַן מזומן און גיט באַשעפֿטיקונג דער גאַנצער פֿאַמיליע. (מען האָט אויסגערעכנט, אַז בײַ 1 הא טאַבאַק־פּלאַנטאַציע מוזן זײַן פֿאַרנומען 6 שטענדיקע קוואַליפֿיצירטע אַרבעטער פֿון אַפּריל ביז אָקטאָבער.[1] דער מלוכה־מאָנאָפּאָל פֿאַר טאַבאַק האָט געעפֿנט אַ טאַבאַק־פֿאָרשונג־סטאַציע אין פּיאַדיק בײַ קאָלאָמיי און פּראָפּאַגאַנדירט צווישן די קליינע לאַנדווירטן, זיי זאָלן זיך פֿאַרנעמען מיט קולטיווירן טאַבאַק. פֿאַראַן

---

1 פֿאַרגלײַך Inż. Wł. Przybysławski — Uniż, wieś powiatu horodeńskiego. Warszawa 1933.

אויך צווישן ייִדישע לאַנדווירטן פּלאַנטאַטאָרס פֿון טאַבאַק. די לעצטע צײַט אָבער באַגעגענען זיי שוועריקייטן, ווען זיי ווילן באַקומען פֿון מלוכה־מאָנאָפּאָל אַ קאָנטיגענט אויף קולטיווירן טאַבאַק. דערפֿאַר אָבער האָבן די ייִדישע לאַנדווירטן ביז נאָך מיט אַ געוויסער צײַט צוריק געהאַט דעם „מאָנאָפּאָל" אויף צוצושטעלן „שמורה־ווייץ" אויף פּסח. בײַ הײַנטיקן טאָג איז דאָס אויך אַ קנאַפּע סחורה.

אין אייניקע דערפֿער טרעפֿן מיר ספּעציפֿישע קולטורן בײַ די ייִדישע לאַנדווירטן. אַזוי למשל טרעפֿט מען אין דער געגנט פֿון זאַבלאָטאָוו די קולטיווירונג פֿון פֿאַסאָלעס אויף עקספּאָרט, אין טשערניעוו, כאָמיאַקוו און אַנדערע דערפֿער בײַ סטאַניסלאַוו פֿלאַנצן די ייִדישע לאַנדווירטן טריסקאַווקעס, וועלכע זיי פֿאַרקויפֿן אין שטאָט אָדער אין די דערבײַיִקע קורערטער. אין אייניקע דערפֿער פֿון שניטינער פּאָוויאַט נאָטירן די ראַפּאָרטן פֿון די ייִקאַ־אַגראָנאָמען די קולטיווירונג פֿון ציבעלע אין פֿעלד אאַז"וו.

בײַם אויספֿילן די רובריק: „ספּעציפֿיקאַציע פֿון די קולטורן" פֿון אונדזער אַנקעטע האָבן מיר אָנגעטראָפֿן אויף שוועריקייטן, וואָס מיר האָבן שוין דערמאָנט אין דעם אַרײַנפֿיר. הײַנו: די בעלי־בתּים פֿון דעם רובֿ אויסגעפֿאָרשטע בעלי־בתּישקייטן האָבן אונדז ניט געקאָנט געבן קיין גענויע תּשובֿות, ווײַל זיי האָבן אַליין ניט געוווּסט, ווי גרויס עס זײַנען בײַ זיי די שטחים פֿאַר באַזונדערע געוויקסן. דער סך־הכּל פֿון די שטחים וואָס זיי גיבן אָן שטימט ניט דאָס רובֿ מיט דעם שטח אַקערפֿעלד פֿון דער שײַכותדיקער בעלי־בתּישקייט. מיר רעכענען אָבער, אַז די פּראָפּאָרץ צווישן די געהעריקע שטחים איז דאָך אַ ריכטיקע, און דאָס איז דאָך דער עיקר. מיט דער באַוואָרעניש דאַרף מען באַטראַכטן טאַב׳ XXXIV וועגן די פֿאַרזייטע שטחים מיט באַזונדערע געוויקסן (לויט אונדזער אַנקעטע).

טאַבעלע XXXIV

דער פֿאַרזייטער שטח לויט באַזונדערע קולטורן אין סטאַניסל׳ וואָיעוו׳ (אין $^0/_0{}^0/_0$)

ג ע וו י ק ס	ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿט (לויט אונדזער אַנקעטע)	אַלגעמיינע לאַנדווירטשאַפֿט (לויט דעם הויפּט־סטאַט׳ אַמט)
ווייץ	17,7	16,2
קאָרן	19,9	18,6
גערשטן	5,3	5,9
האָבער	19,1	14,9
קוקורוזע	10,3	8,7
קאַרטאָפֿל	15,1	19,2
פּאַשע־בוריקעס	1,2	—
אַנדערע	11,4	16,5
צוזאַמען	100,0	100,0

די מאַבעלע וויַיזט, אַז עס זיַינען ניטאָ קיין אונטערשיידן אין תּוך צווישן דער ייִד׳ און אַלגעמיינער לאַנדווירטשאַפֿט אין דער וואָיעוואָדשאַפֿט. 62,0 פּראָצ׳ פֿון גאַנצן פֿאַרזייטן שטח אין די ייִד׳ בע״ב פֿאַרנעמען די פֿיר הויפּט-תּבֿואות (ווייץ, קאָרן, גערשטן און האָבער). אין די איינציקע טיילן פֿון דער וואָיעוואָדשאַפֿט בײַט זיך די פּראָפּאָרץ צווישן די פֿאַרזייטע שטחים מיט די באַזונדערע תּבֿואות. אין דער פּאָקוציע-געגנט למשל האָט די איבערוואָג ווייץ; אין קאַרפּאַטן-ראַיאָן — האָבער אד״גל. זייער קליין איז דער פּראָצענט פּאַשע-בוריקעס, וואָס זיַינען זייער וויכטיק פֿאַר דער בהמות-האָדעוואַניע.

דער פּרוכטנבײַט. פּרוכטנבײַט הייסט אַ פֿאָרויס באַשטימטער פֿאַרזיי-סדר פֿון די איינציקע געוויקסן אָדער גרופּעס געוויקסן (ווינטערדיקע, זומער-דיקע, באַהאַק-געוויקסן אד״גל) אין אַ פֿאָרויס באַשטימטער פּראָפּאָרץ.

אין קיין שום ייִדישער בעלי-בתּישקייט האָבן מיר ניט געטראָפֿן קיין איַינגעשטעלטן פּרוכטנבײַט. די ייִד׳ לאַנדווירטן פֿאַרזייען זייערע פֿעלדער געוויינטלעך אָן דער צײַטוויַיליקער באַדערפֿעניש. אין די באַזונדערע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע ראַיאָנען פֿון דער וואָיעוואָדשאַפֿט לאָזן זיך מערקן אונטערשיידן בנוגע דעם פֿאַרזיי-סדר. אין דעם פּאָקוציע-ראַיאָן טרעט אָפֿט אַרויס אין פֿאַרזיי-סדר קוקורוזע, וואָס פֿאַרנעמט אַ גוטע שטעלונג: באַלד אויף דעם געמיסטיקטן פֿעלד אָדער אין 2טן יאָר נאָך דער באַמיסטיקונג. באַמיסטיקט ווערן אויך ווייץ, קאַרטאָפֿל און אַפֿילו האָבער. קאָניטשינע ווערט אַריַינגעזייט אָפֿטער אין ווינטערדיקע איידער אין זומערדיקע תּבֿואות. כאַראַקטעריסטיש איז אויך דאָס וואָס ווייץ קומט נאָך קוקורוזע אָדער נאָך קאַרטאָפֿל. פֿון דער שטעלונג געניסט אויך קאָרן.

אין אונטערקאַרפּאַטן-ראַיאָן טרעט שוין די קוקורוזע אַרויס זעלטענער אין פֿאַרזיי-סדר, און אין קאָנקורענץ פֿאַר דעם פֿול-באַמיסטיקטן פֿעלד טרעט זי אָפּ אָפֿט די בכורה קאַרטאָפֿל אָדער ווייץ.

אין דעם נידעריקסטן טייל פֿון קאַרפּאַטן-ראַיאָן לאָזן זיך נאָך ניט מערקן קיין גרעסערע אונטערשיידן אין פֿאַרזיי-סדר אין פֿאַרגלײַך מיט די פֿריִער דערמאָנטע ראַיאָנען. אין די העכערע טיילן פֿון דעם ראַיאָן קומט די קוקורוזע זעלטענער, און אַ טייל פֿון שטאַלמיסט באַקומען שוין אַפֿילו די קאָרנ-פֿעלדער. אין עכטבאַרגיקן טייל פֿון ראַיאָן באַקומט די איבערוואָג צווישן די געוויקסן דער האָבער און די פֿיליעריקע קאָניטשינע. אַנדערע תּבֿואות האָבן דאָ ניט קיין גינציקע באַדינגונגען פֿאַר אַנטוויקלונג און ווערן דאָ זעלטן געזייט, נאָר פֿאַר דעם איינענעם געברויך. אין דער שטרעבונג צו פֿאַרגרעסערן די קולטיווירונג פֿון תּבֿואות, איבערהויפּט — פֿון האָבער, פֿאַראַקערט מען דאָ יעדע עטלעכע יאָר לאָנקעערד און מען זייט האָבער. נאָכן אַראָפּנעמען דעם האָבער פֿאַרוואַקסט די לאָנקע גיך צוריק מיט גראָזן, וועלכע האָבן דאָ גינ-ציקע וועגעטאַציע-באַדינגונגען, און דינט ווידער צו איר פֿריִערדיקן ציל.

אין דעם ראַיאָן ביַים דנעסטער מערקט זיך אַ שטרעבונג צו פֿאַרגרעסערן דעם סכום תּבֿואות אויפֿן חשבון פֿון די פּאַשע-געוויקסן. דאָס איז דערפֿאַר, וויַיל אָט דער ראַיאָן פֿאַרמאָגט אַ סך גוטע פּאַשעס.

דער ייִדישער לאַנדווירט באַנוצט ניט קיין אייגנאַרטיקן פֿאַרזיי-סדר. ער פּאַסט זיך שטענדיק צו אין דעם פּרט צו די אָנגענומענע מנהגים פֿון זיַין געגנט. די אָנגענומענע מנהגים אָבער שטייען ליידער צו אָפֿט אין סתּירה מיט די יסודות פֿון דער מאָדערנער אַגראָנאָמיע.

די באַאַרבעטונג פֿון דער ערד, באַמיסטיקונג, פֿאַרזיי. די לאַנדווירטשאַפֿט אין סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט שטייט נאָך אויף אַ גאַנץ נידעריקן שטאַנד. ניט קיין וווּנדער דעריבער, וואָס די ייִדישע לאַנדווירטן באַגייען אַ גאַנצע ריי פֿעלערן אין דער באַאַרבעטונג פֿון באָדן, באַמיסטיקונג, פֿאַרזיי אד"גל. קודם כּל האָבן די ייִדישע לאַנדווירטן ניט די געהעריקע פֿאַרשטענדעניש פֿאַר די יסודות פֿון דער מאָדערנער לאַנדווירטשאַפֿט. אַזוי למשל דערשאַצן זיי ניט דעם נוצן פֿון אונטערוואַרפֿן די פֿעלדער, און בפֿרט פֿאַרשטייען זיי ניט, ווי נייטיק עס איז די דאָזיקע אַרבעט זאָל אָפּגעטאָן ווערן אין דער ציַיט. דאָס זעלביקע איז בנוגע אַקערן טיף און אין ברייטע סקלאַדן, וכדו'. דער ייִדישער לאַנדווירט נעמט אָן פֿאַר קודש-קדשים אַלץ וואָס עס טוט דער שכן דער קריסט. פּונקט ווי יעדער לאַנדווירט איז אויך דער ייִדישער שטאַרק קאָנסערוואַטיוו.

די נאַטירלעכע באַמיסטיקונג פֿון די פֿעלדער ווערט ניט אַלע מאָל דורכגעפֿירט ראַציאָנעל. שטאַלמיסט למשל ווערט געגעבן ניט נאָר אונטער קאַרטאָפֿל, קוקורוזע, ווייץ, נאָר אַפֿילו אונטער קאָרן און האָבער. בכלל איז שטאַרק די אמונה אין דער שטאַלמיסט, מען זאָרגט אָבער ניט גענוג אויף עס צו קאָנסערווירן אין אַ גוטן צושטאַנד. דער ייִדישער לאַנדווירט האַלט ווייניק פֿון קינסטלעכער באַמיסטיקונג און פֿאַרשטייט זיך ווייניק דערויף. כאַראַקטעריסטיש אין דעם פּרט איז דער ענטפֿער: „פֿרעגט מיך בחרם", וואָס מיר האָבן באַקומען פֿון אַ ייִדישן לאַנדווירט אויף אונדזער פֿראַגע, וועלכע קינסטלעכע מיסטן ער באַנוצט. דער דאָזיקער ענטפֿער איז ליידער דער ריינער אמת. אַלע קינסטלעכע מיסטן רופֿן די ייִדישע לאַנדווירטן אָן מיטן כּלל-נאָמען „מאָנטשקע", און זיי באַנוצן זיי ניט צו וויסן ווי אַזוי. עס איז קיין חידוש ניט, וואָס עס קומט גאָרנישט אַרויס, און זיי פֿאַרלירן אין גאַנצן די אמונה אין דער ווירקזווידיקייט פֿון דער קינסטלעכער באַמיסטיקונג. בכלל קאָנען ייִדישע לאַנדווירטן נאָר זעלטן באַנוצן קינסטלעכע באַמיסטיקונג, וויַיל זיי האָבן ניט פֿאַר וואָס צו קויפֿן. די אַ"ג „גרינע מיסטן" (געוויקסן פֿון דער משפּחה מאָטלעבלומיקע ווי לובין, וויקע אד"גל, וואָס האָבן אין זיך אַ גרויסן סכום אַזאָט, און ווערן דעריבער פֿאַראַקערט ווי באַמיסטיקונג) ווערן אין גאַנץ סטאַניסלאַווער וואָיעוו' ליידער ניט באַנוצט, חוץ אין דעם דנעסטער-ראַיאָן.

דער פֿאַרזיי ווערט אין גרעסטן טייל ייִדישע בעלי־בתּישקייטן אויסגעפֿירט מיט דער האַנט. עס איז פּשוט ניטאָ קיין געלט צו קויפֿן די נייטיקע מאַשינעס. אין אַ דאָרף ווו עס טרעפֿט, אַז איין בעל־הבית קאָן זיך יאָ פֿאַרגינען אַ זיימאַשין, אַנטלייַען עס בייַ אים געהרן זייַנע שכנים. וועגן דער גוטער קוואַליטעט פֿון די זוימען ווייס דער ייִדישער לאַנדווירט ניט צו זאָרגן, ער קויפֿט איין וואָס עס מאַכט זיך; על פּי רובֿ ווייס ער אַפֿילו ניט, אַז עס זייַנען פֿאַראַן פֿאַרשיידענע גאַטונגען. דאָס רופֿט זיך אָפּ נאַטירלעך שלעכט אויף דער גערעטעניש.

אויף אַראָפּצונעמען די תּבֿואות ווערט באַנוצט, ווי כּמעט אין גאַנץ מזרח־גאַליציע, דער סערפּ, וואָס אין אַנדערע געגנטן פֿון פּוילן, למשל אין פּויזנער געגנט, איז ער שוין פֿאַרשוווּנדן. געדראָשן ווערט ס'רובֿ מיט דרעשפֿלאָקנס. די דרעשמאַשין באַווייַזט זיך זעלטן אין די ייִדישע קליינע בעלי־בתּישקייטן.

היות ווי דער ייִדישער לאַנדווירט אין סטאַניסלאַווער וואָיעוו' באַנוצט די זעלביקע מעטאָדן אין דער אַרבעט ווי דער קריסטלעכער, ממילא זייַנען די גערעטענישן בייַ אים די זעלביקע וואָס טרעפֿן זיך בכלל אין דער געגנט. דעריבער פֿאַרשפּאַר איך דאָ צו ברענגען ציפֿערדיקע ידיעות. ווען אין אַ ייִדישן דאָרף געפֿינט זי אַ גרעסערע ווירטשאַפֿט מיט אַ העכערן לאַנדווירטשאַפֿטלעכן ניוואָ, קאָן דאָס ווירקן אויף צו פֿאַרבעסערן די אַרבעט־מעטאָדן פֿון די ייִדישע קליינע לאַנדווירטן אין דאָרף, אויב דער בעל־הבית פֿון דער גרעסערער ווירטשאַפֿט האָט געזעלשאַפֿטלעכע אינטערעסן.

ס ע ד ע ר ײַ. אין די ייִדישע ווירטשאַפֿטן האָבן מיר כּמעט ניט געטראָפֿן קיין סעדער, וועלכע זאָלן ברענגען זייערע בעלי־בתּים הכנסה. צו עטלעכע אויבסביימער קען מען טרעפֿן אין פֿיל ווירטשאַפֿטן, אָבער זיי האָבן אַ קליינעם ווערט, ווייַל קיינער גיט זיך ניט אָפּ מיט זיי. בלויז אין דער געגנט פֿון קאָסעוו טרעפֿן מיר אין די ייִדישע ווירטשאַפֿטן אַ"ג האַנדלסעדער. זייערע בעלי־בתּים האָבן אויך קעסלען אויף צו פּרעגלען פּרוכט־פּאָווידלע און טריקנפּלעצער צו טריקענען די פּרוכט. אין דער געגנט טרעפֿט מען ייִדישע סאַדאָווניקעס, וועלכע פֿאַרנעמען זיך מיט זייער פֿאַך לאַנגע יאָרן און צייכענען זיך אויס אין אים.

ל ע ב ע ד י ק ע ר א י נ וו ע נ ט אַ ר

ווי ווייַט די ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע בעלי־בתּישקייטן וואָס מיר האָבן אויסגעפֿאָרשט זייַנען פֿאַרזאָרגט מיט לעבעדיקן אינווענטאַר, ווייַזן די ווייַטערדיקע ציפֿערן:

	צאָל	אויף 1 ווירטשאַפֿט
רינדער	608	2,2
פֿערד	260	0,9

	צאָל	אויף 1 ווירטשאַפט
שעפסן	*20	0,1
ציגן	54	0,2
הינער	4969	17,6
קאַטשקעס	583	2,1
גענדז	324	1,1
בינען-ראָיען	**80	0,3

מיר זעען, אַז 1) אויף איין ווירטשאַפט פֿאַלט אויס עטוואָס מער ווי 2 שטיק רינדער און ניט קיין גאַנצער פֿערד; 2) האָדעווען שעפסן איז אין די ייִדישע ווירטשאַפטן ווייניק פֿאַרשפּרייט; דאָס קומט אויך דערפֿון, וואָס די ייִדישע לאַנדווירטן באַנוצן ניט קיין אייגן געוועבט געוואַנט; 3) די ציג איז, ווייַזט אויס, אַ „ייִדישע בהמה" אין שטעטל, אָבער ניט אין דאָרף; 4) פֿון עופֿות האָדעווען די ייִדישע לאַנדווירטן צו מייַנסט הינער, אַ סך ווייניקער קאַטשקעס און נאָך ווייניקער גענדז; 5) האָדעווען בינען איז דערווייַל נאָך ווייניק פֿאַרשפּרייט אין די ייִד׳ בעלי-בתּישקייטן.

טאַבעלע XXXV

די פֿאַרזאָרגונג פֿון די ייִדישע בעלי-בתּישקייטן מיט רינדער

	ווירטשאַפטן	
	אַבס׳	%
אָן רינד	38	13,4
1 שטיק	81	28,6
2 און 3 שטיק	116	41,0
מער ווי 3 שטיק	48	17,0
צוזאַמען	283	100,0

די טאַבעלע ווייַזט, אַז די ייִדישע לאַנדווירטשאַפטן זייַנען נאָך שוואַך פֿאַרזאָרגט מיט דעם וויכטיקסטן שטוביקן בעל-חי. 13,4 פּראָצ׳ פֿון די אויסגעפֿאָרשטע ווירטשאַפטן האָבן בכלל ניט קיין רינד און 28,6 פּראָצ׳ האָבן נאָר צו איין שטיק. אויף איין שטיק רינד פֿאַלט אויס 2,2 העקטאַר אייגן פֿעלד און 2,6 העקטאַר אייגנס מיט אַרענדירטס. פֿון די 608 שטיק רינדער, וועלכע האָבן זיך געפֿונען אין די אויסגעפֿאָרשטע ווירטשאַפטן, זייַנען געווען 466 מילכקי (76,7 פּראָצ׳), 98 יאַלאָווקעס (16,1 פּראָצ׳), 27 קעלבלעך, (4,4 פּראָצ׳), 5 בייַקן (2,5 פּראָצ׳) און 2 אָקסן (0,3 פּראָצ׳).

* דערפֿון 13 אין 1 בע״ב. ** דערפֿון 56 אין 1 בע״ב.

טאַבעלע XXXVI ווײַזט, ווי ווײַט די צאָל מילכקי אין אַ בעלי־הבתישקייט איז געווענדט אָן דער גרייס פון איר ערד־שטח.

טאַבעלע XXXVI

י יִדישע ווירטשאַפטן אין סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפט לויט דער צאָל מילכקי אין באַזונדערע קאַטעגאָריעס

ווירטשאַפטן	אַלע ווירטשאַפטן			0,5 — 2,0 הא			2,0 — 5,0 הא			5,0 — 20,0 הא			20,0 — 50,0 הא		
	ווירטשאַפטן אַבס׳	ווירטשאַפטן 0/0	צאָל קי	ווירטשאַפטן אַבס׳	ווירטשאַפטן 0/0	צאָל קי	ווירטשאַפטן אַבס׳	ווירטשאַפטן 0/0	צאָל קי	ווירטשאַפטן אַבס׳	ווירטשאַפטן 0/0	צאָל קי	ווירטשאַפטן אַבס׳	ווירטשאַפטן 0/0	צאָל קי
אָן קי . . .	38	13,4	—	23	31,9	—	12	11,5	—	2	2,0	—	1	12,5	—
מיט 1 קי . .	109	38,5	109	40	55,6	40	50	48,1	50	19	19,2	19	—	—	—
מיט 2—3 .	115	40,7	263	9	12,5	18	42	40,4	91	61	61,6	146	3	37,5	8
מיט מער ווי 3	21	7,4	94	—	—	—	—	—	—	17	17,2	73	4	50,0	21
צוזאַמען .	283	100,0	466	72	100,0	58	104	100,0	141	99	100,0	238	8	100,0	29
0/0 פון אַלע ווירט׳	100,0	×	×	25,4	×	×	36,8	×	×	35,0	×	×	2,8	×	×
„ „ „ קי	×	×	100,0	×	×	12,5	×	×	30,2	×	×	51,1	×	×	6,2

פון דער טאַבעלע זעען מיר, אַז: 1) 13,4 פראָצ׳ פון אַלע אויסגעפאָרשטע ווירטשאַפטן האָבן אין גאַנצן ניט קיין מילכקי און 38,5 פראָצ׳ — נאָר איין מילכקו; 2) דער פראָצענט ווירטשאַפטן אָן קי ווערט קלענער, וואָס גרעסער עס איז די קאַטעגאָריע ווירטשאַפטן (די ווירטשאַפטן 20,0 — 50,0 הא נעמען מיר ניט אין אַכט מחמת זייער קליינער צאָל); 3) בערך 60 פראָצ׳ פון דער אַלגעמיינער צאָל קי געפינען זיך אין די ווירטשאַפטן פון איבער 5,0 העקטאַר די גרייס. אויף איין ווירטשאַפט פאַלט אויס 1,6 מילכקי.

בדרך כלל פילנעווען די יִדישע לאַנדווירטן גוט זייערע קי, זוכן צו פיטערן זיי וואָס בעסער און צו האַלטן זיי וואָס ריינער. גוטע, ליכטיקע און לופטיקע שטאַלן טרעפט מען גאָר זעלטן אין די יִדישע בעלי־בתישקייטן, זייערע בעלי־בתים זיינען צו אָרעם, בכדי צו בויען בעסערע שטאַלן, און האָבן צום טייל אויך ניט קיין פאַרשטענדעניש פאַר דער זאַך.

די זומער־פיטערונג שטיצט זיך דער עיקר אויף פאַשע. ווי אַ צוגאָב באַקומען נאָך די קי שוין אין שטאַל גרינע לוצערנע, קאָניטשינע, אַ „פאָילע" אד"גל. אין די דערפער, ווו עס זײַנען פאַראַן ווינציק פאַשעפעלדער, ווערן די קי געהאַלטן אַ גאַנץ יאָר אין שטאַל. די ווירטשאַפטן זייען אין אַזאַ פאַל מער אַ"ג גרינע פאַשע. אין אייניקע דערפער אַזעלכע לאָזן די לאַנדווירטן איבער אַ טייל פעלדער ניט פאַרזייט, צווייענדיק אָפט מאָל ווײַסע קאָניטשינע אד"גל,

און פּאַשען אויף זיי די קי. נאָך עטלעכע יאָר פֿון אַזאַ באַנוץ ווערן די פֿעלדער ווידער פֿאַראַקערט און פֿאַרזייט, און אַנדערע פֿעלדער ווערן איבערגעלאָזן אויף פּאַשע. די ווינטער־פֿיטערונג באַשטייט דער עיקר פֿון קאַרטאָפֿל, פּאַשע־בוריקעס, וועלכע ווערן געזייט אַלץ מער, און סעטשקע. פֿון גרונטיקן פֿוטער ווערט גענוצט קלײַען, זעלטענער — אויך מאַקוכעס.

וועגן אינדיווידועלער פֿיטערונג פֿון די קי ווייסן נאָך דערווײַל די ייִדישע לאַנדווירטן ניט, הגם זיי פֿאַרשטייען, אַז אַ קו וואָס גיט מער מילך דאַרף ווערן בעסער געפֿיטערט.

פֿון די 608 שטיק רינדער, וועלכע מיר האָבן געטראָפֿן אין די אויסגעפֿאָרשטע ווירטשאַפֿטן, זײַנען געווען 317 (52,1 פּראָצ׳) פֿון אייגענער האָדעוואַניע. די איבעריקע זײַנען געקויפֿט בײַ שכנים אָדער אויף די מערק. קיין איינהייטלעכן אופֿן פֿון האָדעווען קעלבלעך האָבן מיר ניט געטראָפֿן בײַ די ייִדישע לאַנדווירטן. טייל לאָזן די קעלבלעך נאָך זייער געבורט פֿון 2 ביז 10 וואָכן בײַ דער קו, איבערגייענדיק שפּעטער צו מאָגערמילך געמישט מיט מאַקוכעס, קוקורוזע־מעל אד״גל; אַנדערע ווידער שיידן די קעלבער גלײַך אָפּ פֿון דער מוטער און גיבן זיי צו טרינקען אַ געוויסע צייט — פֿון 4 ביז 12 וואָכן — פֿולע מילך, שפּעטער — מאָגערמילך, געמישט צו ערשט מיט פֿולע מילך, מאַקוכעס, קוקורוזע־מעל אד״גל.

טייל אויסגעפֿאָרשטע ווירטשאַפֿטן האָבן געהאַט אייגענע בײַקן; די איבעריקע, דער גרעסטער טייל, פֿירן די קי צו פֿרעמדע. עס איז לעצטנס פֿאַרבאָטן צו פֿירן קי צו ניט קיין ליצענצירטן בוהאַי. וועגן דעם זאָרגט די מאַכט. די ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע געזעלשאַפֿטן זוכן אויך צו העלפֿן די ייִד׳ לאַנדווירטן אין דעם פּרט. אין דאָרף זשאַביע — קאָסעווער פּאָוויאַט, וואָס איז אַ צענטער פֿאַר בהמות־האָדעוואַניע, האָט דער ייִדישער „צוכט־און מילכיקערײַ־פֿאַרבאַנד" אײַנגעשאַפֿט זיך, מיט דער הילף פֿון ייִקאַ און אויך מיט אַ סובווענץ פֿון דער לעמבערגער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער קאַמער, אַ בוהאַי פֿון דער סימענטאַלער ראַסע.

קיין אָקסן האַלטן די לאַנדווירטן ניט. די בהמות צו דער אַרבעט נוצן זיי ניט.

בכלל איז אין סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפֿט פֿאַרשפּרייט די סימענטאַלער ראַסע פֿון קי. עכט ראַסישע קי זײַנען אמת זעלטן בײַ קליינע לאַנדווירטן; קי זײַנען דאָס רובֿ פֿון איין קאָליר, הײַנו: ווײַס מיט רויטע פֿלעקן אָדער העל געל, און פֿאַרמאָגן בכל אופֿן אַ שטאַרקן צופֿלוס פֿון סימענטאַלער בלוט. אַזעלכע קי געפֿינען מיר אויך בײַ די ייִדישע לאַנדווירטן.

בכלל פֿאַרנעמען זיך די ייִדישע לאַנדווירטן גערן מיט האָדעווען בהמות. פֿאַר אַ בײַשפּיל קענען מיר ברענגען דאָס דאָרף קאַמענע, נאַדווערנער פּאָוויאַט, פֿון וואַנען די ייִדישע קי, וואָס געהערן צום דאָרטיקן אַלגעמיינעם „קאָנטראָל־קרײַז פֿאַר קושטאַלן", זײַנען בשעתו אַרויסגעשיקט געוואָרן אויף דער

אויסשטעלונג פאַר בהמות-האָדעוואַניע אין לעמבערג. טייל פון יידישע לאַנד-ווירטן פאַרנעמען זיך אויך מיט מעסטן בהמות וויִנטערצײַט, איבערהויפּט — מיט קאַרטאָפל. זיי באַקומען אויף דעם אופן: מזומן פאַר די פאַרנוצטע קאַרטאָפל פון דער אייגענער פּראָדוקציע, מיסט פון אַ גוטער קוואַליטעט און אַ פאַרדינסט פון דעם מעסטן.

טאַבעלע XXXVII

די פאַרזאָרגונג פון די יידישע לאַנדווירטשאַפטן מיט פערד

	צאָל ווירטשאַפטן אַבס׳	צאָל ווירטשאַפטן %
אָן פערד	114	40,3
1 פערד	93	32,8
2 פערד	67	23,7
מער ווי 2 פערד	9	3,2
צוזאַמען	283	100,0

40,3 פּראָצ׳ פון אַלע אויסגעפאָרשטע ווירטשאַפטן האָבן ניט קיין פערד. דאָס איז אַ פועל-יוצא פון דער פעלערדיקער אַגראַרער סטרוקטור פון די יידישע ווירטשאַפטן. קליינע ווירטשאַפטן זײַנען ניט ביכולת אויסצוהאַלטן אַן אייגן פערד.

טאַבעלע XXXVIII

די יידישע ווירטשאַפטן אין סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפט לויט דער צאָל פערד אין באַזונדערע קאַטעגאָריעס ווירטשאַפטן

ווירטשאַפטן	0,5—2,0 האַ ווירטשאַפטן אַבס׳	0,5—2,0 האַ ווירטשאַפטן %	0,5—2,0 האַ צאָל פערד	2,0—5,0 האַ ווירטשאַפטן אַבס׳	2,0—5,0 האַ ווירטשאַפטן %	2,0—5,0 האַ צאָל פערד	5,0—20,0 האַ ווירטשאַפטן אַבס׳	5,0—20,0 האַ ווירטשאַפטן %	5,0—20,0 האַ צאָל פערד	20,0—50,0 האַ ווירטשאַפטן אַבס׳	20,0—50,0 האַ ווירטשאַפטן %	20,0—50,0 האַ צאָל פערד
אָן פערד	53	73,6	—	42	40,4	—	18	18,2	—	1	12,5	—
מיט 1 פערד	12	16,7	12	50	48,1	50	30	30,3	30	1	12,5	1
„ 2 „	7	9,7	14	12	11,5	24	44	44,4	88	4	50,0	8
מער ווי 2 פערד .	—	—	—	—	—	—	7	7,1	23	2	25,0	10
צוזאַמען . . .	72	100,0	26	104	100,0	74	99	100,0	141	8	100,0	19
% פון אַלע ווירטשאַפטן	25,4	×	×	36,8	×	×	35,0	×	×	2,8	×	×
„ „ דער אַלגעמיינער צאָל פערד .	×	×	10,0	×	×	28,5	×	×	54,2	×	×	7,3

טאַבעלע XXXVIII ווײַזט די אָפּהענגיקייט פון דער צאָל פערד אין אַ ווירטשאַפט פון איר גרייס. דער פראָצענט ווירטשאַפטן אָן פערד איז אַלץ קלענער, וואָס גרעסער עס איז די ווירטשאַפט. איבער 60 פראָצ׳ פון אַלע פערד געפינען זיך אין די ווירטשאַפטן פון איבער 5 העקטאַר. אויף איין פערד פאַלט אויס 5,1 העקטאַר אייגן פעלד און 6,0 העקטאַר אייגנס מיט אַרענדירטס. דער לפי ערך גרויסער פראָצענט ווירטשאַפטן מיט פערד אין די נידעריקסטע קאַטעגאָריעס נעמט זיך דערפון, וואָס טייל בעלי-בתים פון די דאָזיקע ווירטשאַפטן פאַרנעמען זיך אויך מיט פורמאַנערײַ.

עופות. וועגן האָדעווען ראַסן-עופות איז נאָך אין די ייִדישע קליינע ווירטשאַפטן ניטאָ קיין רייד. די עופות ווערן געהאָדעוועט אויף אַ פרימיטיוון, שטוביקן אופן. אין דער ערשטער ריי ווערן געהאָדעוועט היגנער. אין טייל ייִדישע ווירטשאַפטן ווערן ווינטערצײַט געשטאָפּט גענדז. עס פאַרנעמען זיך דערמיט דער עיקר די פרויען. אויסער דעם מזומן פאַרדינסט, בלײַבן נאָך אין דעם פאַל ווי אַ צוגאָב די פעדערן, וועלכע מען נוצט צו קישנס, פערענעס אד״גל.

קרעדיט

ביז 1931 האָט די ייִדישע לאַנדווירטשאַפט אין גאַליציע בכלל און אין סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפט בפרט ניט באַקומען כמעט קיין קרעדיטן פון ספּעציעלע ייִדישע אינסטיטוציעס. ערשט אין דעם יאָר איז געעפנט געוואָרן אין לעמבערג אַן אָפּטיילונג פון דער יִקאַ, וועלכע האָט גענומען אויף זיך די דאָזיקע אויפגאַבע.

די יִקאַ-אָפּטיילונג אין לעמבערג גיט קרעדיטן די ייִדישע לאַנדווירטן פרינציפּיעל דורך דער פאַרמיטלונג פון די ייִדישע לאַנדווירטשאַפטלעכע קאָאָפּעראַטיוון אָדער קרעדיט-קאָאָפּעראַטיוון. דאָרטן ווו אַזעלכע זײַנען ניטאָ באַקומען קרעדיט די לאַנדווירטן אַליין. די באַדינגונגען זײַנען אָפּהענגיק פון ציל אויף וועלכן דער קרעדיט איז באַשטימט. געגנוי שטעלט זיך פאָר די זאַך אַזוי:[1]

1) קרעדיט אויף אײַנקויפן זריעה, קינסטלעכע מיסט אד״גל ווערט געגעבן אויף 1 יאָר. די פאַרצינזונג באַטרעפט 4 פראָצ׳ יערלעך, ווען דער קרעדיט ווערט געגעבן דירעקט לאַנדווירטן גופא, און 5 פראָצ׳—בײַ דער פאַרמיטלונג פון די קאָאָפּעראַטיוון, וועלכע צאָלן פון זייער זײַט בלויז 3 פראָצ׳.

2) קרעדיט אויף אײַנקויפן לעבעדיקן אינווענטאַר ווערט געגעבן אויף 2 יאָר, אויף ראַטעס-אויסצאָלונגען, וועלכע ווערן באַשטימט אינדיווידועל. די פאַרצינזונג די זעלבע ווי אין 1).

3) קרעדיט אויף אײַנקויפן טויטן אינווענטאַר ווערט געגעבן אויף 2 — 3 יאָר, אָפּהענגיק פון זײַן גרייס. די פאַרצינזונג די זעלבע ווי אין 1) און 2).

4) בויקרעדיט ווערט געגעבן אויף 3 יאָר. די פאַרצינזונג באַטרעפט, ווען געגעבן דירעקט—3 פראָצ׳ יערלעך, בײַ דער פאַרמיטלונג פון די קאָאָפּעראַטיוון— ווי אין די פריִערדיקע פאַלן.

1 לויט די אינפאָרמאַציעס פון דער יִקאַ-אָפּטיילונג אין לעמבערג.

5) קרעדיט אויף פּאַרפּלאַנצן סעדער ווערט געגעבן אויף 3 — 5 יאָר, אָפּהענגיק פון דעם פּאַרפּלאַנצטן שטח. די פּאַרצינזונג — ווי אין 4).

6) קרעדיט אויף צו קויפן ערד ווערט געגעבן אויף 5 יאָר. די פּאַרצינ-זונג — ווי אין 4) און 5).

מער פון אַלץ ווערט געגעבן קרעדיט אויף איינצוקויפן לעבעדיקן אינ-ווענטאַר (בערך 50 פּראָצ׳ פון אַלע קרעדיטן). די יקא גיט אויך קרעדיטן אין נאַטור (זריעה, קינסטלעכע מיסטן אד״גל).

צי האָבן די געלטקרעדיטן, וואָס די יקא האָט אַרויסגעגעבן במשך די לעצטע 5 יאָר, געבראַכט די געווינטשענע נוצן? ווי עס איז שוין אָנגעוויזן אין אַריינפיר, האָבן מיר ביי אונדזער אַנקעטע ניט באַקומען קיין גענויע באַגלייבטע ענטפערס אויף פינאַנציעלע פראַגעס. פון די פיל שמועסן האָבן מיר אָבער אַרויסגעטראָגן דעם איינדרוק, אַז די קרעדיט-אַקציע פון דער יקא האָט להיפך צו אירע אַנדערע אַרבעטן אין דער געגנט ניט געבראַכט די רעזול-טאַטן, וועלכע זי האָט געקענט און געדאַרפט ברענגען. עס איז שווער צו באַשטימען, וועלכע פאַקטאָרן האָבן מיטגעווירקט דערצו. די לאַנדווירטן זיינען ביי היינטיקן טאָג שטאַרק פאַרשולדיקט ביי דער יקא.

די לעצטע יאָרן, אין צוזאַמענהאַנג מיט די געזעצן וועגן פאַרגרינגערן חובות פון די לאַנדווירטן, האָט די יקא שטאַרק באַגרענעצט איר קרעדיט-טעטיקייט. טייל פון די חובות פון די לאַנדווירטן ביי דער יקא, וואָס שטאַמען פון פאַר דעם 1932/VII/1, זיינען אויפן סמך פון די געזעצן קאָנווערסירט געוואָרן.

VII

לאַנדווירטשאַפֿטלעכע בילדונג

די לאַנדווירטשאַפֿטלעכע שול אין סלאָבידקע לעסנע. פֿאַר דעם קריג האָט עקסיסטירט אַ לאַנדווירטשאַפֿטלעכע שול פֿון דער ייִקאַ אין איר הויף סלאָבידקע לעסנע בײַ קאָלאָמיי. די מלחמה האָט זי חרובֿ געמאַכט. בעת דער קורצער אוקראַיִנישער הערשאַפֿט האָט דער ייִדישער נאַציאָנאַלער ראַט אין סטאַניסלאָוו געמאַכט באַמיִונגען די שול צו עפֿענען, אָבער אָן הצלחה. שפּעטער האָט געמאַכט שטאַרקע באַמיִונגען אין דער זעלבער ריכטונג במשך פֿון לאַנגע יאָרן אַ גרופּע ייִדישע כּלל-טוער אין גאַליציע און האָבן אויך גאָר נישט געפּועלט.[1]

די פֿערמע אין סטאַניסלאָוו. האַרבסט 1918 האָט דער פֿרויען-פֿאַראיין „רחל" אין סטאַניסלאָוו אָנגענומען אַ באַשלוס צו גרינדן אַ לאַנדווירטשאַפֿטלעכע פֿערמע פֿאַר ייִדישע מלחמה-יתומות אין עלטער 14 — 18 יאָר.[2] דער ציל פֿון דער פֿערמע האָט געזאָלט זײַן — ניט דערלאָזן פֿאַלן די ייִדישע יתומות מאָראַליש און דערציִען זיי פֿאַר צוקונפֿטיקע פּויערים-פֿרויען

---

1 זע אויך אויבן ז' 53. די דאָזיקע אַרבעט איז פֿאַרענדיקט געוואָרן סוף 1936. זינט דעמאָלט איז אין דעם ענין פֿון דער לאַנדוו' שול פֿאָרגעקומען אַ שינוי צום בעסערן. נאָך לאַנגע יאָרן מיפּולער אַרבעט האָבן די פֿאַראינטערעסירטע געזעלשאַפֿטלעכע אינסטיטוציעס געפּועלט בײַ דער ייִקאַ, זי זאָל אָפּגעבן דעם מאַיאָנטעק פֿון סלאָבידקע לעסנע אין אַרענדע (פֿאַר אַ סימבאָלישן איין גילדן) אויף ווידער צו עפֿענען די שול. עס ווערן שוין געמאַכט די נייטיקע הכנות, עס ווערן אײַנגעשריבן תּלמידים, און אין די נאָענטסטע חדשים וועט די שול זיך עפֿענען. די שול ווערט פֿינאַנסירט און געפֿירט דורך דער באַראָן-הירש-פֿונדאַציע, וואָס איז זינט דער מלחמה ניט געווען אַקטיוו און האָט איצט באַנײַט איר טעטיקייט. דער קורס פֿון דער שול איז אַ צוויי-יעריקער; עס דאַרפֿן אויסגע-בילדעט ווערן זעלבשטענדיקע ייִדישע לאַנדווירטן און אָגריציאַליסטן פֿאַר ייִדישע הויפֿן. זי פֿאַרמאָגט צוליב דעם צוועק אַ גרויסן בנין, מאָדערן אײַנגעאָרדנט מיט עלעקטריש ליכט, צענטראַלער היצונג אאַז"וו, אַלע נייטיקע לערן-כּשירים, אַ גוט אײַנגעאָרדנטן פֿאָלווערק. בקיצור: זי האָט אַלע אָביעקטיווע מיגלעכקייטן צו ווערן אַ צענטער צו פֿאַרשפּרייטן לאַנדווירטשאַפֿטלעך וויסן צווישן דער ייִדישער יוגנט.

2 די ידיעות וועגן דער פֿערמע אין סטאַניסלאָוו גענומען מיר פֿון 1) געדרוקטן דין-וחשבון פֿון דעם פֿאַראיין „בית-יתומים—פֿאַרם פֿאַר ייִדישע מיידלעך" אין סטאַניסלאָוו פֿאַרן ערשטן יאָר, ד"ה 1918/IV — 1920/II/29. סטאַניסלאָוו 1920. 2) פּראָטאָקאָלן-בוך פֿון די פֿאַרוואַלטונג-זיצונגען און אַנדערע שריפֿטלעכע מאַטעריאַלן, וועלכע עס האָבן פֿרײַנדלעך געשטעלט אין אונדזער רשות די פּפּ' ד"ר א. ריטערמאַן און פֿרוי.

אין ארץ-ישראל. פֿרילינג 1919 האָט מען אַרענדירט אַ הויז מיט 5 יאָך פֿעלד ניט ווײַט פֿון דער שטאָט און עס זײַנען אָנגענומען געוואָרן די ערשטע 20 יתומות. אין זעלבן יאָר איז געשאַפֿן געוואָרן אַ נײַער פֿאַראיין א״נ „בית יתומים — פֿאַרם פֿאַר ייִדישע מיידלעך״, וועלכער האָט געקויפֿט אַ שטוב מיט 24 צימערן, מיט אַ גאָרטן פֿון $8^1/_2$ יאָך אין צענטער שטאָט. עס איז אויך צוערענדירט געוואָרן פֿעלד. דער אַנשטאַלט האָט זיך גוט אַנטוויקלט. מען האָט געקראָגן סובווענצן פֿון די רעטונגס-קאָמיטעטן אין לעמבערג און סטאַניסלאַוו, „אַליאַנס איזראַעליט״ אין ווין, סטאַניסלאַווער רעליף אין אַמעריקע אאַז״וו. אויך פּריוואַטע פּערזאָנען האָבן זיך אָפּגערופֿן מיט געלט-צושטײַערס. אַ דאַנק דעם איז אײַנגעשאַפֿט געוואָרן אַן אינווענטאַר און מען האָט אויסגעבויט ווירטשאַפֿטלעכע געבײַדעס. אין 1921 זײַנען אָפּגעפֿאָרן די ערשטע 5 חניכות פֿון דער פֿערמע קיין ארץ-ישראל. צו ערשט האָט די פֿערמע געטראָגן אַ דורכויס ציוניסטישן כאַראַקטער, אָבער שוין אין 1923 איז באַשלאָסן געוואָרן צוצוציען צו איר פֿאַרוואַלטונג אויך ניט-ציוניסטן. אין משך פֿון דער צײַט האָט מען אָנגעהויבן אַרײַנצונעמען אין דער פֿערמע אויך ניט-יתומות. ביז 1926 זײַנען דורך איר דורכגעגאַנגען 138 מיידלעך, וואָס 40 פֿון זיי זײַנען אָפּגעפֿאָרן קיין ארץ-ישראל. דאָס יאָר איז אָבער אויך געווען אַן איבערבראָך-יאָר אין דער טעטיקייט פֿון דער פֿערמע. איר דעפֿיציט האָט אָנגעהויבן צו וואַקסן און זי איז געווען געצוווּנגען צו פֿאַרבינדן זיך מיט דער געזעלשאַפֿט פֿאַר חלוצים-הילף „עזרה״ אין לעמבערג א״אַ. אין דער זעלביקער צײַט האָט מען געמאַכט אַ פּרוּוו איבערצומאַכן די פֿערמע פֿאַר אַ לאַנדווירטשאַפֿטלעכער שול פֿון דער אונטערשטער מדרגה. אין יענער צײַט איז אויך אויפֿגעקומען אַ חילוק-הדעות מכּוח דעם, צי די פֿערמע דאַרף אויסבילדן אויסשליסלעך ערד-אַרבעטערינס פֿאַר ארץ-ישראל אָדער אויך פֿאַרן גלות. איר מצבֿ אָבער האָט זיך כּסדר פֿאַרערגערט.

זינט 1933 געפֿינען זיך אין דער פֿערמע גרופּעס פֿון אַלגעמיין-ציוניסטישע יוגנט-אָרגאַניזאַציעס, וועלכע מאַכן דורך דאָ זייער הכשרה. אַזוי ווי די פֿערמע האָט ניט איצט קיין פֿאַכמענישע השגחה, איז זי שטאַרק חרובֿ געוואָרן.

אָרגאַניזאַציע פֿון לאַנדווירטשאַפֿטלעכער צוגרייטונג. צוליב דער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער אויסבילדונג, ספּעציעל פֿאַר די קינדער פֿון ייִדישע לאַנדווירטן, ווענדן אָן די געזעלשאַפֿטן ייִקאָ און ייִלאַג מיט גרויס הצלחה די סיסטעם פֿון דער אַ״ג לאַנדווירטשאַפֿטלעכער צוגרייטונג, וועלכע איז לעצטנס זייער פֿאַרשפּרייט געוואָרן אין גאַנץ פּוילן.

די דאָזיקע סיסטעם פֿון לאַנדווירטשאַפֿטלעכער צוגרייטונג פֿון דער יוגנט איז פֿאַרשפּרייט אין אַמעריקע זינט בערך אַ 30 יאָר. די אָרגאַניזאַציע טראָגט דאָרט דעם נאָמען Boys and Girls Agricultural Clubs. לויט דער איניציאַטיווע פֿון פֿאַרשטאָרבענעם פּראָפֿעסאָר י. מיקולאָווסקי-פּאָמאָרסקי איז זינט 1926 אָט די סיסטעם, אין פֿאַרענדערטער געשטאַלט, צוגעפּאַסט צו די אָרטיקע

תּנאים, איינגעפירט געוואָרן אין פּוילן אונטערן נאָמען Przysposobienie Rolnicze (לאַנדווירטשאַפטלעכע צוגרייטונג). אין משך פון עטלעכע יאָר האָט די אָרגאַניזאַציע זיך פאַרשפּרייט איבערן גאַנצן לאַנד און אָנגענומען אַ מאַסן־כאַראַקטער.

די סיסטעם איז איינגעשטעלט אויף צו פאַרשפּרייטן לאַנדווירטשאַפטלעכע בילדונג צווישן דער יוגנט, ייִנגלעך און מיידלעך, דורך העלפן זייער אַליין־בילדונג און סטימולירן זייער חשק דורך קאָנקורסן און קאָלעקטיווע פאַרמעסטונגען.

די יוגנט ווערט איינגעטיילט אין קאָנקורס־גרופּעס, וועלכע באַקומען אַ געוויסע פּראַקטישע אויפגאַבע צום אויספירן, למשל אויסקולטיווירן אויף אַ שטח פון 100 קוו' מעטער פּאַשע־בוריקעס, קאַרטאָפל אד"גל, אויסהאָדעווען שטוביקע בעלי־חיים, איינאָרדענען אַ גרינסגערטנדל אאַז"וו. יעדער גרופּע האָט איר אָנפירער, וואָס ווערט אויסגעקליבן פון די מיטגלידער. ער פירט די אַרבעט לויט אָנווייזונגען פון ספּעציאַליסטן. מיט די קאָנקורסן איז מען אויסן צו דערגרייכן די העכסטע רעזולטאַטן ביים אָנווענדן מאָדערנע אַרבעט־מעטאָדן. עס פאַרמעסטן זיך צווישן זיך די איינציקע מיטגלידער פון יעדער גרופּע, און אויך גאַנצע גרופּעס אין אַ פּאָוויאַט, וואָס זיי איז אויפגעגעבן איינע און די זעלביקע טעמע. די רעזולטאַטן פון דער אַרבעט ווערן דערנאָך אָפּגעשאַצט, עס ווערן באַשטימט און אויסגעטיילט פּרעמיעס, און די פּראָדוקטן ווערן אויסגעשטעלט אויף ספּעציעלע אויסשטעלונגען.

לויט דעם איצטיקן רעגלאַמענט פון דער אָרגאַניזאַציע זיינען פאַראַן 3 מדרגות פון צוגרייטונג, וועלכע ווערן דורכגעמאַכט אין משך פון 3–4 יאָר. מיט יעדן יאָר שפּעטער באַקומען די קאָנקורס־גרופּעס אַלץ גרעסערע אויפגאַבעס. אַ גרופּע, וועלכע פירט אויס איר אויפגאַבע מיט הצלחה, גייט אַריבער צו דער צווייטער מדרגה, און דערנאָך צו דער דריטער. נאָכן דורכגיין די מדרגות גיבן די אָנטיילנעמער אָפּ אַן אַלגעמיינעם עקזאַמען. יעדער אָנטייל־נעמער מוז די גאַנצע ציים פירן אַ ספּעציעל העפט, ווו ער פאַרצייכנט די דורכגעמאַכטע פּראַקטישע און טעאָרעטישע אַרבעטן, אייגענע אָבסערוואַציעס אד"גל. יעדע גרופּע מוז אַבאָנירן לאַנדווירטשאַפטלעכע צייטשריפטן. חוץ דער אינדיווידועלער אַרבעט פון יעדערן באַזונדער, ווערט אין דער גרופּע אויך געפירט אַ קאָלעקטיווע אַרבעט, ווי דיסקוסיע־פאַרזאַמלונגען, עקסקורסיעס, אַ קעגנזייטיקע אָפּשאַצונג פון דער אַרבעט אויף די פאַרצעלן אד"גל. אַזוי אַרום האָט די לאַנדווירטשאַפטלעכע צוגרייטונג דעם כאַראַקטער פון אויסער־שולבילדונג. נאָכן אָפּגעבן דעם עקזאַמען באַקומט דער מיטגליד פון דער גרופּע אַן אַבסאָלוויר־שיין פון אַ נידעריקער לאַנדווירטשאַפטלעכער שול.

די גאַנצע אַקציע אין פּוילן פירט סיסטעמאַטיש, לויט אַן איינהייטלעכן פּלאַן, דער „צענטראַלער קאָמיטעט פאַר די ענינים פון דאָרפסיוגנט ביים פאַרבאַנד פון לאַנדווירטשאַפטלעכע קאָמערן און אָרגאַניזאַציעס אין פּוילן", מיטן זיצאָרט אין וואַרשע. דער צענטראַלער קאָמיטעט שטייט אין פאַרבינדונג מיט

די וואָיעוואָדישע קאָמיטעטן, וועלכע האָבן פֿון זייער זײַט די השגחה איבער די אָרטיקע קאָמיטעטן, וואָס געפֿינען זיך אין יעדער פּאָוויאַטאָווער שטאָט. די קאָמיטעטן דאַרפֿן באַזאָרגן די קאָנקורס-גרופּעס מיט פֿאַכמענישער הילף, מיט די נייטיקע מאַטעריאַלן (זריעה, קינסטלעכע מיסטן, העפֿטן, בראָשורן אד"גל), פּראָפּאַגאַנדירן דעם געדאַנק פֿון לאַנדווירטשאַפֿטלעכער צוגרייטונג צווישן דער דאָרפֿישער יוגנט אאַז"וו. חוץ די דאָזיקע קאָמיטעטן געפֿינט זיך אויך בײַ יעדער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער קאַמער אַ קאָמיסיע פֿאַר די זעלביקע ענינים. פּראַקטיש פֿירן די אַרבעט ספּעציעלע אינסטרוקטאָרן פֿאַר לאַנדווירטשאַפֿטלעכער צוגרייטונג, און דאָרטן ווו אַזעלכע זײַנען ניטאָ — די פּאָוויאַטאָווע אינסטרוקטאָרן פֿון דער זעלבסט-פֿאַרוואַלטונג. אין יעדער וואָיעוואָדשאַפֿט איז טעטיק אַן אינספּעקטאָר, וועלכער קאָנטראָלירט די אַרבעט פֿון די אינסטרוקטאָרן און די קאָנקורס-גרופּעס.

די קינדער פֿון די ייִדישע לאַנדווירטן האָבן ביז ניט לאַנג ניט באַקומען קיין שום לאַנדווירטשאַפֿטלעכע בילדונג. די צאָל לאַנדווירטשאַפֿטלעכע שולן אין פּוילן בכלל איז ניט גענוג, און פֿאַר ייִדן בפֿרט זײַנען זיי ניט צוטריטלעך איבער פֿאַרשיידענע סיבות. חוץ דעם וואָס עס איז שווער פֿאַר אַ ייִדן אָנצוקומען אין אַזאַ שול, שטייט נאָך די פֿראַגע פֿון כשרות (די שולן פֿון נידעריקן טיפּ זײַנען אין פּוילן דאָס רובֿ פֿאַרבונדן מיט אינטערנאַטן). אויסבויען אייגענע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע שולן איז די אָרעמע ייִדישע געזעלשאַפֿט ניט ביכולת. דערפֿאַר האָט זייער ריכטיק געטאָן די לעמבערגער אָפּטיילונג פֿון דער יִקאַ, ווען זי האָט אין 1932 אָנגעהויבן אָנצוווענדן די אויבן געשילדערטע סיסטעם פֿון דער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער צוגרייטונג פֿאַר דער ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער יוגנט אין דאָרף און אין שטעטל. דער ענין האָט אַרויסגערופֿן אַ גרויסע פֿאַראינטערעסירונג צווישן דער יוגנט, וועלכע טרעט גערן אַרײַן אין די קאָנקורס-גרופּעס. די לאַנדווירטשאַפֿטלעכע צוגרייטונג האָט אַ ווירקונג ניט נאָר אויף דער יוגנט וואָס צווישן איר ווערט זי געפֿירט, נאָר אומדירעקט אויך אויפֿן עלטערן דור, וועלכער לערנט זיך אויס לויט דער אַרבעט פֿון די קינדער אָפּצושאַצן דעם נוצן פֿון די מאָדערנע אַרבעט-מעטאָדן.

אין 1935 זײַנען אין סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט געווען טעטיק 8 ייִדישע קאָנקורס-גרופּעס פֿון דער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער צוגרייטונג, מיט 88 אָנטיילנעמער. טייל פֿון די גרופּעס זײַנען געווען אָנגעשלאָסן אָן דער אַלגעמיינער נעץ פֿון דער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער צוגרייטונג, וועלכע געפֿינט זיך אונטער דער השגחה פֿון דער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער קאַמער. אַלע גרופּעס זײַנען געגרינדעט געוואָרן דורך די ייִדישע אַגראָנאָמישע אינסטרוקטאָרן און שטייען אונטער זייער השגחה. זיכער איז די צאָל פֿון די ייִדישע קאָנקורס-גרופּעס קליין און נישט גענוג. צום טייל איז דאָס דערפֿאַר, ווײַל עס פֿעלן אויס ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע אינסטרוקטאָרן, און צום טייל דערפֿאַר, ווײַל די ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע ייִשובֿים זײַנען צעוואָרפֿן.

די יִדישע קאָנקורס-גרופּעס זײַנען טאַקע שוואַך אין כּמות, אָבער דערפֿאַר שטאַרק אין איכות. זייערע עקספּאָנאַטן צייכענען זיך אויס אויף די אַלגעמיינע אויסשטעלונגען, זיי באַקומען אַ סך פּרעמיעס און געניסן צוטרוי פֿון די פּאָוויאַטאָווע אַגראָנאָמען. אַזוי למשל איז בשעתה דער עלטסטער יִדישער קאָנקורס-גרופּע (אין דאָרף טשערניעוו בײַ סטאַניסלאַוו) איבערגעגעבן געוואָרן די אָרגאַניזירונג פֿון דער יערלעכער אויסשטעלונג פֿון די לאַנדווירטשאַפֿטלעכע קאָנקורס-גרופּעס פֿון דער גאַנצער געגנט, ווײַל זי האָט פֿאַרנומען דעם ערשטן אָרט אין פּאָוויאַט.

צום סוף דאַרף מען נאָך באַמערקן, אַז די לאַנדווירטשאַפֿטלעכע צוגרייטונג האָט אויך די באַדײַטונג, וואָס זי דערנענטערט אין אַ געוויסער מאָס די יִדישע מיט דער ניט-יִדישער יוגנט דורך שותּפֿישע אויסשטעלונגען, עקסקורסיעס אד"גל.

„ד ע ר י ִד י ש ע ר ל אַ נ ד ו ו י ר ט". אַ זייער וויכטיקער און ווירקעוודיקער מיטל צו דער פֿאַרשפּרייטונג פֿון דער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער בילדונג צווישן די יִדישע לאַנדווירטן איז די חודש-שריפֿט „דער יִדישער לאַנדווירט", וואָס עס גיט אַרויס די צענטראַלע פֿון דער יִלאַג אין לעמבערג. די העכער פֿיריעריקע עקסיסטענץ פֿון אַ לאַנדווירטשאַפֿטלעכער צײַטשריפֿט אין דער יִדישער שפּראַך אין פּוילן איז שוין אַליין פֿאַר זיך אַ גרויסער אויפֿטו. די פֿרִיערדיקע פּרוּוון אַרויסצוגעבן אַזאַ צײַטשריפֿט האָבן זיך ניט אײַנגעגעבן.

VIII

קולטורעלער מצבֿ

דער קולטורעלער מצבֿ פֿון די ייִדישע דאָרפֿסלײַט אין גאַליציע בכלל און לאַנדווירטן בפֿרט פֿאָדערט אַ באַזונדערע גרונטיקע אויספֿאָרשונג.

דער „ייִשובֿניק“ איז שטענדיק געווען און איז נאָך לײדער עד היום אַ טעמע נאָר פֿאַר וויצן וכדומה. און דאָס איז אַ שאָד. דער דאָרפֿסייִד, ניט געקוקט אויף זײַן שלעכטער לאַגע, איז אפֿשר דער געטרײַסטער מיטגליד פֿון דער ייִדישער געזעלשאַפֿט. כמעט אָן שום קאָנטאַקט מיט ייִדן האָט ער דאָך שטענדיק מיט שטאָלץ געהיט זיין ייִדישקייט אויף דעם אופֿן, ווי ער האָט עס באַנומען: אין פֿאָרם פֿון אַ ביסל דאַווענען, אַ רבי פֿאַר קינדער, אָפּהיטן מנהגים אד״גל. און ניט־באַוווסטזיניק — אויך אין אַן אַנדער פֿאָרם: געפֿינענדיק זיך אַפֿילו אײנער אַליין אין אַ דאָרף, האָט דער דאָרפֿסייִד קיין מאָל ניט פֿאַרביטן זײַן אײגענע מוטערשפּראַך אויף דער שפּראַך פֿון דער סבֿיבֿה.

ווײנענדיק צעזייט און צעשפּרייט צווישן אַ ים ניט־ייִדן, וועלכע שטייען נאָך אויף אַ זייער נידעריקער קולטורעלער מדרגה און מיט וועלכע ער קומט כמעט בכלל ניט אין באַריר, אויסער אויפֿן עקאָנאָמישן געביט, איז דער דאָרפֿסייִד שטאַרק אָפּגעשטאַנען קולטורעל. רחל קאָרן, אין איר באַנד דערציילונגען „ערד“,[1] כאַראַקטעריזירט די דאָרפֿסייִדן אויף אַזאַ אופֿן: „... דאָס „פֿאָלק“ זײַנען געווען די עטלעכע דאָרפֿסייִדן, וואָס קריגן זיך צווישן זיך אַ גאַנצע וואָך, בעטן זיך איבער בײַם פֿרײַטאָגדיקן מאַרקטאָג, כדי מען זאָל פֿאָרט צונויפֿנעמען אַ מנין, און צעקריגן זיך אויפֿס נײַ שבת בײַם דאַווענען, צוליב אַן אויסגעקויפֿט קעלבל, אָדער צוליב אַן עליה...“ לײדער שטימט די דאָזיקע כאַראַקטעריסטיק מיט דער ווירקלעכקייט אין דעם רובֿ פֿאַלן.

בעת אונדזערע רײַזעס איבער די דערפֿער פֿון סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפֿט זײַנען מיר ניט געווען אין שטאַנד אויסצופֿאָרשן גרונטיק אויך דעם קולטורעלן מצבֿ פֿון דעם דאָרטיקן ייִדישן לאַנדווירט. מיר מוזן זיך דעריבער באַנוגענען מיט אַ קורצער כאַראַקטעריסטיק אויפֿן סמך פֿון אונדזער אַנקעטע און באַשײדענע אָבסערוואַציעס.

קולטורעלער ניוואָ. די בילדונגס־פֿאַרהעלטענישן פֿון די אויסגעפֿאָרשטע ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע משפּחות שטעלט פֿאָר טאַבעלע XXXIX. זי נעמט אַרום די ראָשי־משפּחות, צוזאַמען מיט די משפּחה־גלידער.

---

1 רחל קאָרן, ערד. וואַרשע 1936.

טאַבעלע XXXIX

די בילדונגס-פאַרהעלטענישן פון די אויסגעפאָרשטע ייִדישע לאַנדווירטשאַפטלעכע משפחות*

עלטער	אַנאַלפאַבעטן			היימישע בילדונג			ביז 4 קל׳ פאָלקשול			ביז 7 קל׳ פאָלקשול			סך-הכל		
	מ	פ	צ	מ	פ	צ	מ	פ	צ	מ	פ	צ	מ	פ	צ
10 — 14	1	1	2	—	—	—	29	31	60	33	38	71	63	70	133
15 — 19	1	—	1	2	1	3	5	5	10	16	38	54	24	44	68
20 — 29	—	3	3	19	13	32	37	40	77	70	75	145	126	131	257
30 — 39	2	1	3	9	15	24	40	34	74	35	53	88	86	103	189
40 — 49	3	5	8	21	20	41	27	14	41	13	10	23	64	49	113
50 — און העכער .	5	28	33	89	83	172	26	21	47	9	6	15	129	138	267
סך-הכל . .	12	38	50	140	132	272	164	145	309	176	220	396	492	535	1027
%	2,4	7,1	4,9	28,5	24,7	26,5	33,3	27,1	30,1	35,8	41,1	38,5	100,0	100,0	100,9

די צאָל לאַנדווירטן מיט גימנאַזיע-בילדונג איז נישטיק—ס״ה האָבן מיר אָנגעציילט 10 נפשות (7 מענער, 3 פרויען), וואָס האָבן דורכגעמאַכט ביז 4 קל׳ גימנאַזיע, און 6 נפשות (3 מענער און 3 פרויען) מער ווי 4 קל׳ גימנאַזיע. פון דער טאַבעלע זעען מיר אויך, אַז: 1) די ייִנגערע פון 19 יאָר האָבן כמעט אַלע באַזוכט אַ פאָלקשול. מען דאַרף באַמערקן, אַז די צאָל געענדיקטע קלאַסן איז אין רוב פאַלן געווענדט אָן דער מדרגה פון דער פאָלקשול אין געגעבענעם דאָרף. 2) דאָס רוב פערזאָנען מיט היימישער בילדונג געפינען זיך אין די העכערע עלטער-קאַטעגאָריעס. בכלל איז אָבער דער באַגריף „היימישע בילדונג״ זייער אַ ברייטער: עס ווערן דאָ אַרייַנגערעכנט אַלע, וועלכע האָבן ניט אָנגעהויבן אַפילו צו באַזוכן אַ שול, זייַנען אָבער ניט קיין פולע אַנאַלפאַבעטן. 3) די צאָל אַנאַלפאַבעטן באַטרעפט 50, ד״ה 4,9 פראָצ׳ פון דער באַפעלקערונג. פון די 50 אַנאַלפאַבעטן זייַנען געווען 12 מאַנצביל, ד״ה 2,4 פראָצ׳ פון אַלע מאַנצביל, און 38 פרויען, ד״ה 7,1 פראָצ׳ פון אַלע פרויען. 41 פון די 50 אַנאַלפאַבעטן זייַנען געווען עלטער פון 40 יאָר. דער פראָצענט אַנאַלפאַבעטן איז אַ גאַנץ הויכער, בפרט אַז מיר האָבן צו דער קאַטעגאָריע צוגערעכנט נאָר אַזעלכע וואָס קענען זיך ניט חתמען אויף ייִדיש און קענען ניט דאַווענען.

* מ=מענער, פ=פרויען, צ=צוזאַמען. די פראָצענטן אין דער טאַבעלע זייַנען אויסגערעכנט אויף אַזאַ אופן: אין די רובריקן „מענער״—לגבי דער אַלגעמייַנער צאָל מענער; „פרויען״ — לגבי דער אַלגעמייַנער צאָל פרויען, און „צוזאַמען״ — לגבי דער אַלגעמייַנער צאָל מענער און פרויען צוזאַמען גערעכנט.

אַזוי אַרום איז בכלל דער מצבֿ פֿון בילדונג בײַ די ייִדישע לאַנדווירטן גאָר ניט קיין געהויבענער. די קינדער באַזוכן שוין אַפֿילו יאָ פֿאָלקשולן (די אַלגעמיינע), אָבער די נוצן פֿון דעם זײַנען ניט קיין גרויסע. ווי פֿיל זיי טראָגן אַרויס פֿון דער שול, בײַ דעם בלײַבט עס. די שול לערנט זיי ניט אויס אַזוי פֿיל, אַז זיי זאָלן קאָנען ווײַטער אַליין זיך בילדן. אַ ביכל איז אַ יקר-המציאות אין דאָרף און די תּורה פֿון דער פֿאָלקשול ווערט אויך גיך פֿאַרגעסן. דאָס איז בנוגע אַלגעמיינער שולבילדונג, מיט דער ייִדישער דערציִונג האַלט עס נאָך ערגער. דער דאָרפֿישער ייִד פֿאַרשטייט אַפֿילו, ווי שלעכט עס איז דער מצבֿ, און ער וואָלט אַוודאי וועלן געפֿינען צו אים אַ תּרופֿה, אָבער ער איז ניט בכּוח צו העלפֿן. אין די דערפֿער, וווּ עס וווינען מער ייִדן, דינגען זיי בשותּפֿות אַ רבין פֿאַר די קינדער. אַזאַ דאָרפֿישער רבי, על פּי רובֿ אַ קליין-שטעטלשער בחור, קריגט פֿאַר זײַן „קנעלן" עטלעכע גילדן און קעסט און דירה, וואָס בײַט זיך פּעריאָדיש, אַ שטייגער יעדע וואָך, בײַ די איינצלנע בעלי-בתּים. דער חדר טראָגט זיך אַריבער צוזאַמען מיטן רבין. לערנען לערנט מען אויפֿן אַלטן שטייגער, אין ענגע, ניט אַלע מאָל ריינע צימערלעך. מיר האָבן אַזאַ חדר אויך געטראָפֿן אין אַ שײַער. עס איז קלאָר, אַז אַזאַ „גוט באַצאָלטער" רבי איז אַליין אויך ניט שטאַרק בקי אין דעם וואָס ער לערנט; דאָס גאַנצע לערנען באַשטייט אין אַ ביסל עבֿרי, דאַווענען, ברכות וכדו׳. וועגן אַ וועלטלעכער ייִדישער דערציִונג בײַ די דאָרפֿישע ייִדן איז בכלל קיין רייד ניטאָ.

דער „קלוב" פֿון עלטערן דור איז דער „מנין", וווּ מען קומט זיך צונויף יעדן שבת. די יוגנט קען דאָס ניט באַפֿרידיקן. אין די דערפֿער, וווּ עס וווינען מער ייִדן, טרעפֿן מיר שוין לעצטנס יוגנט-אָרגאַניזאַציעס פֿון די פֿאַרשיידענע פּאָליטישע גרופּירונגען אין ציוניזם, וואָס דער צופֿאַל באַשטימט וואָסערע פֿון זיי ווערט אויסגעקליבן. ווערט געגרינדעט אַ יוגנט-אָרגאַניזאַציע, אַליץ איינס פֿון וועלכער גרופּירונג, שליסט זיך אָן איר אָן די גאַנצע יוגנט פֿון דאָרף. די יוגנט בענקט פּשוט נאָך אַן אייגענער סבֿיבֿה.

דער נידעריקער קולטורעלער מצבֿ פֿון די ייִדישע לאַנדווירטן איז אַ גרויסער שטער פֿאַר דער פֿאַרשפּרייטונג פֿון לאַנדווירטשאַפֿטלעכער בילדונג צווישן זיי, און ממילא אַ שטער אויך פֿאַר דער אויסבעסערונג פֿון זייערע אַרבעט-מעטאָדן און פֿאַר דער העכערונג פֿון זייער לעבנס-ניוואָ.

ווינהײַזער. די צאָל ווינהײַזער פֿון די אויסגעפֿאָרשטע לאַנדווירט-שאַפֿטלעכע משפּחות און צוגלײַך זייער גרייס און אַנדערע אייגנשאַפֿטן ווײַזט די טאַבעלע XL (ז׳ 113).

די גרעסטע צאָל ווינהײַזער (96,2 פּראָצ׳) אין די אויסגעפֿאָרשטע ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטן זײַנען געבויט פֿון האָלץ און אַ $^1/_3$ בערך פֿון זיי איז געדעקט מיט שטרוי, בערך אַ $^1/_4$ איז געדעקט מיט האָלץ, די איבע-ריקע מיט פֿײַער-זיכערן מאַטעריאַל. לפֿי ערך גרויס איז דער פּראָצענט ווינונגען, וואָס באַשטייען נאָר פֿון אַ קיכשטוב (11,5 פּראָצ׳), איבער אַ העלפֿט ווינונגען

באַשטייען פון 1 צימער, אַ $^{1}/_{4}$ פון 2 און נאָר 7,7 פּראָצ׳ פון מער ווי 2 צימערן. 28,7 פּראָצ׳ פון די וווינהײַזער האָבן ניט קיין הילצערנע דילן, נאָר ליימענע. די געבראַכטע ציפערן ריידן פאַר זיך גאַנץ קלאָר, אָבער נאָך ערגער שטעלט זיך פאָר די לאַגע, ווען מען זעט עס מיט די אייגענע אויגן. אַ גרויסער טייל פון די יידישע לאַנדווירטן וווינען אין פּרימיטיווע פויערשע כאַלופּעס, גענוי ווי זייערע ניט-יידישע שכנים.

טאַבעלע XL

גרייס און איכות פון די אויסגעפאָרשטע וווינהייזער פון די יידישע לאַנדווירטן

	הײַזער בכלל	צ אָ ל ה ײַ ז ע ר: געמויערטע	הילצערנע	געדעקט מיט: פײַערזיכערן מאַטעריאַל	האָלץ	שטרוי	וואָס האָבן: נאָר אַ קיכ-שטוב	אויסער דער קיכשטוב: 1 צימער	2 צימערן	מער ווי 2 צימערן	מיט אַ פאָדלאָגע: אַ הילצערנע	נישט קיין הילצ׳
אַבס׳	261	10	251	114	61	86	30	145	66	20	186	75
%	100,0	3,8	96,2	43,7	23,4	32,9	11,5	55,5	25,3	7,7	71,3	28,7

דער מצבֿ איז נאָך ערגער דערמיט, וואָס טייל יידישע לאַנדווירטן האָבן ניט קיין חוש פאַר היגיענע און ווילן ניט וויסן דערפון, אַז אַ דירה מוז מען רייניקן און לופטערן. דאָך האָבן מיר געטראָפן אַ סך וווינהײַזער פון יידישע לאַנדווירטן געהאַלטן ריין און אין בעסטער אָרדענונג. כדאַי צו באַמערקן, אַז מפּוח די וווינהײַזער אין די יידישע לאַנדווירטשאַפטלעכע קאָלאָניעס לייפון און „יצחקס קאָלאָניע“, וואָס געפינען זיך אין די צפון-מזרחדיקע קרײַזן, האָבן די אויספאָרשער פעסטגעשטעלט, אַז זיי ווערן געהאַלטן גענוג היגיעניש.[1]

די מעבלירונג פון די וווינצימערן איז זייער אַ באַשיידענע, ביי די אָרע-מערע באַשטייט זי נאָר פון אַ טיש, בענק, בעטן (אָפט מאָל שלאָפט מען בכלל אויף ברייטע בענק), אַ קופערט; ביי די רײַכערע טרעפט מען נאָך אַ שאַפע, שטולן.

אין דעם אָנטון זיך שיידט זיך דער יידישער לאַנדווירט בכלל ניט אונטער פון אַ קליינשטעטלשן יידן. די יידישע לאַנדווירטן גייען על פּי רובֿ ניט באָרוועס, אַנדערע האַלטן עס אַפילו פאַר אַ שאַנד. פאַראַן אָבער אַזעלכע וואָס שעמען זיך ניט צו גיין באָרוועס.

דאָס עסן. די יידישע לאַנדווירטן, וועלכע איך האָב באַזוכט, האָבן ניט געוואָלט אויסזאָגן דעם „סוד“ פון זייער עסן. איך האָב זיך געמיט צו דערגיין דאָס דרך-אַגבֿ אויפן וועג פון אָבסערוואַציעס. אָבער דאָס איז מיר

[1] פאַרגלײַך: L. Babicki, Lejpuny. W-wa 1931. S. Salit, Kolonja Izaaka. W-wa 1934.

געראָטן גאָר אין אַ קליינער מאָס. איך פֿלעג למשל לענגער בלײַבן אין אַ שטוב, כּדי צו דערוואַרטן זיך, ביז די משפּחה וועט זיך זעצן צו מיטאָג. איך פֿלעג זיך אָבער אויף דעם ניט קענען דערוואַרטן, ווײַל מײַן בײַזײַן האָט קענטיק געשטערט. איין אַלגעמיינע באַמערקונג מעג מען מאַכן: די ייִדישע לאַנדווירטן עסן דער עיקר מילכיקס און גרינסן פֿון אייגענער פּראָדוקציע. פֿלייש קומט געוויינטלעך איין מאָל אין וואָך — שבת. ווינטערצײַט עסט מען מער פֿלייש. ווי אַ בײַשפּיל וועל איך אויסרעכענען די מאכלים וואָס איך פֿלעג קריגן בײַ די ייִדישע לאַנדווירטן בעת מײַנע רײַזעס: אַרבעסזופּ, „פּיראָגן" (אין דער ליטע רופֿט מען עס קרעפּלעך), קאַרטאָפֿל מיט זויערמילך, אייער, ברויט מיט פּוטער, געקאָכטע באָבעס מיט קוקורוזע־קאַשאַנעס. דאָס איז געווען דאָס איינציקע וואָס מען האָט געקענט קריגן. די שבתדיקע מאכלים זײַנען די טראַדיציאָנעלע. זייער פֿאַרשפּרייט און באַליבט איז דער קאַרטאָפֿל־טייגעכץ, באַקאַנט דאָ אונטערן נאָמען „מאַנדעבורטשיק", וועלכן מען טרעפֿט יעדן שבת בײַ אָרעם און רײַך.

ווי נידעריק עס איז, וועדליג מיר זעען, דער לעבנס־ניוואָ פֿון דעם ייִדישן לאַנדווירט, איז ער דאָך אָפֿט מאָל העכער פֿאַרן לעבנס־ניוואָ פֿון זײַן שכן — דעם אוקראַיִנישן פּויער. אָבער עס זײַנען אויך פֿאַראַן פֿאַלן, ווו עס איז קיין אונטערשייד נישטאָ. למשל אַ טייל ייִדישע לאַנדווירטן באַנוצן פֿאַר דער אייגענער קיך, פּונקט ווי די ניט־ייִדישע פּויערים, די וואַסערזאַלץ, וועלכע מען באַקומט פֿון די אַ"ג „באַניעס" (זאַלצקוואַלן) פֿאַר אַ מינימאַלן פּרײַז צו פּיטערן די בהמות.

IX

ייִדישער גרויסער ערד-אייגנטום

אין די זעכציקער יאָרן פֿון פֿאַרגאַנגענעם י"ה איז, ווי שוין דערמאָנט, אויפֿגעקומען אין גאַליציע אַ לפֿי ערך אַ היפּשער שיכט פֿון ייִדישע בעלי-בתּים פֿון גרויסע מאַיאָנטקעס. עס איז אָנגענומען, אַז די ערשטע האָבן זיך גענומען אײַנקויפֿן הויפֿן גרויסע סוחרים און אינדוסטריעלער, וואָס האָבן דאָס געטאָן ניט אַזוי צוליב געשעפֿט, ווי כּדי אײַנצוקויפֿן זיך אין יחוס—צו געהערן צו דעם פּריווילעגירטן פּריצים-קלאַס. ווי דאָס זאָל ניט זײַן, האָבן זיך די ייִדישע פּריצים אַרויסגעוויזן פֿאַר גוטע בעלי-בתּים. פּראָפֿ' בויאַק שרײַבט וועגן זיי אַזוי:[1] „ייִדן הייבן געוויינטלעך אָן צו ווירטשאַפֿטן, ניט פֿאַרמאָגנדיק קיין פֿאַכמענישע אויסבילדונג און אויך שפּעטער שטייט בײַ זיי אויפֿן ערשטן פּלאַן אַ געשיקטע געשעפֿטס-פֿירונג און די האַנדלזײַט פֿון דער ווירטשאַפֿט. צו ביסלעך אָבער שאַפֿן זיי זיך אײַן די נייטיקע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע ידיעות פֿון ביכער און אָבסערוואַציע. צווישן די וואָס ווענדן זיך נאָך עצות צו דער אויספֿאָרש-סטאַציע אין דובלאַני, בילדן די ייִדן קענטיק ביז 80 פּראָצ'. דאָס ווײַזט, אַז זיי באַהאַנדלען ראַציאָנאַל זייער פֿאַך". אויך דער פֿאַרשטאָרבענער פּראָפֿעסאָר י. מיקולאָווסקי-פּאָמאָרסקי, וועלכער האָט אין 1929 באַזוכט אַ ריי ייִדישע הויפֿן אין גאַליציע ווי אַ גאַסט פֿון „קליינפּוילישן פֿאַרבאַנד פֿון לאַנדווירטן", האָט אַרויסגעזאָגט אַ גוטע מיינונג וועגן זייער ווירטשאַפֿטלעכן צושטאַנד.

ליידער איז ניטאָ קיין באַגלייבטע סטאַטיסטיק וועגן ייִדישן גרויסן ערד-אייגנטום אין סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפֿט. מיר פֿאַרמאָגן אמת ציפֿערן פֿון 3 מקורים וועגן דעם. זיי זײַנען זיך אָבער שטאַרק סותר איינע די אַנדערע, — אמת איז, אַז זיי געהערן צו פֿאַרשיידענע יאָרן. די ציפֿערן שטאַמען פֿון:

1) די דאַטעס פֿון דער ציילונג פֿון גרויסן ערד-אייגנטום (איבער 50 האַ) אין פּוילן, וואָס עס האָט דורכגעפֿירט דער סטאַטיסטישער הויפּטאַמט אין 1921. לויט די דאַטעס האָבן זיך אין דעם יאָר געפֿונען אויפֿן שטח פֿון דער סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפֿט אין אירע הײַנטיקע אַדמיניסטראַטיווע גרענעצן 17 ייִדישע מאַיאָנטקעס (רעכענענדיק פֿאַר אַן איינס שטחים, וועלכע געהערן צו איין בעל-הבית, ניט יעדער פֿאָלוואַרעק באַזונדער) אויף דער אַלגעמיינער צאָל 387 פּריוואַטע מאַיאָנטקעס, וואָס באַטרעפֿט 4,4 פּראָצ'. די 17 מאַיאָנטקעס

---

[1] Fr. Bujak, Galicja. Lwów-Warszawa 1908.

האָבן געהאַלטן 6192 האַ, דאָס האָט באַטראָפֿן 2,1 פּראָצ׳ פֿון דעם אַלגעמיינעם שטח פֿון דעם גרויסן ערד-אייגנטום אין דער וואָיעוואָדשאַפֿט (289.239 האַ).[1]

2) די דאַטעס פֿון דער פֿאָלקסציילונג פֿון 1931 וועגן דער ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿט אין סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט, באַאַרבעט דורך י. באָרנ-שטיינען. לויט אים זײַנען אין דער וואָיעוואָדשאַפֿט געווען 176 ייִדישע ווירט-שאַפֿטן איבער 50 האַ די גרייס מיט אַ שטח פֿון 31.999.76 האַ.

3) די דאַטעס וואָס מיר האָבן צונויפֿגעשטעלט לויט די „ביכער פֿאַר באָדן-רעזערוו“ פֿון דעם סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדישן אַמט וועגן די מאַיאָנטקעס איבער 180 האַ. לויט אָט די דאַטעס זײַנען אין 1934 יאָר געווען אין סטאַניס-לאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט 17 ייִדישע מאַיאָנטקעס פֿון איבער 180 האַ די גרייס, רעכענענדיק פֿאַר אַן איינס די שטחים, וועלכע געהערן צו איין בעל-הבית אויף דער אַלגעמיינער צאָל 154, וואָס באַטרעפֿט 11 פּראָצ׳. די 17 מאַיאָנטקעס האָבן געהאַלטן 16.373,2 האַ וואָס באַטרעפֿט 7,3 פּראָצ׳ פֿון דעם אַלגעמיינעם שטח פֿון די מאַיאָנטקעס איבער 180 האַ אין דער וואָיעוואָדשאַפֿט (224.557,5 האַ).

די דאַטעס פֿון דעם ערשטן מקור נעמען אַמת אַרום מאַיאָנטקעס אין פֿולן זינען פֿון וואָרט, ניט גלאַט ווירטשאַפֿטן איבער 50 האַ, אָבער זיי זעען אונדז אויס ווײַט ניט קיין פֿולע. מיר נעמען דאָס אָן אויפֿן סמך פֿון אונדזער באַקאַנט-שאַפֿט מיט דער געגנט, נאָך דעם ווי מיר האָבן זיי פֿאַרגליכן מיט דער רשימה פֿון ייִדישע הויפֿן, וועלכע מיר האָבן צונויפֿגעשטעלט לויט די פֿרעגבויגנס פֿון דער סטאַטיסטישער אַקציע אין 1928, וואָס עס האָבן אויסגעפֿילט די וואָיטן, און מיט די סטאַטיסטישע ביכער וועגן פּאַרצעלאַציע פֿון סטאַניסלאַווער וואָיעוואָ-דישן אַמט.

די דאַטעס פֿון דעם צווייטן מקור גיבן בכלל ניט קיין השגה וועגן דער צאָל ייִדישע מאַיאָנטקעס אין דער וואָיעוואָדשאַפֿט. די גרויסע צאָל 176 נעמט מן הסתם אַרײַן אויך די אַרענדירטע הויפֿן, פּאַלאַנינעס און בכלל ערד-שטחים איבער 50 האַ, אַפֿילו אַזעלכע וואָס זײַנען גאָרניט קיין הויפֿן (אַזעלכע זײַנען דער עיקר פֿאַראַן אין באָרגיקן ראַיאָן).

מער באַגלייבט זײַנען די ציפֿערן פֿון דעם דריטן מקור, עס איז אָבער נייטיק די באַוואָרעניש, אַז אייניקע פֿון די הויפֿן, וועלכע די דאָזיקע סטאַטיסטיק נעמט אַרום, זײַנען שוין אין גאַנצן אָדער טיילווײַז פּאַרצעלירט געוואָרן. די דאָזיקע ענדערונגען זײַנען אָבער נאָך איבער פֿאָרמעלע טעמים ניט פֿאַרנאָ-טירט געוואָרן אין די ביכער.

די אײַנטיילונג פֿון דער ערד לויט איר באַנוץ אין די ייִדישע מאַיאָנטקעס איבער 180 האַ די גרייס, לויט די „ביכער פֿאַר באָדן-רעזערוו“ פֿון סטאַניס-לאַווער וואָיעוואָדישן אַמט שטעלט פֿאָר די טאַבעלע XLI (ז׳ 117).

---

1 פֿאַרגלײַך: Wielka własność rolna. Statystyka Polski G. U. S. T. V. W-wa 1925.

טאַבעלע XLI

די ערד לויט איר באַנוץ אין יידישע מאַיאָנטקעס איבער 180 האַ

	אַלגעמיינער שטח אין האַ	לאַנדווירטשאַפטלעך באַנוצטע ערד: צוזאַמען	פון דעם: אַקער-פעלד	לאָנקעס	פאַשע-ערד	סעדער און גערטנער	וועלדער	ערד ניט צום נוצן און אַנדערע
אַבס'	16 373,2	6 009,1	4060,9	927,9	969,9	50,4	100 91,8	272,3
%	100,0	36,7	24,8	5,7	5,9	0,3	61,6	1,7

איבער $3/5$ פון דער ערד אין די יידישע מאַיאָנטקעס פון איבער 180 האַ באַשטייען פון וועלדער. נאָר איבער אַ $1/3$ פון אַלגעמיינעם שטח ערד ווערט לאַנדווירטשאַפטלעך באַנוצט.

אַ באַזונדער מין פון גרויסן ערד-אייגנטום זיינען די פּאַלאָנינעס.[1] אַ טייל פון זיי געהערן שוין פון לאַנגע יאָרן צו יידן, וועלכע ציִען פון זיי זייער חיונה. די יידישע פּאַלאָנינעס זיינען אָבער שטענדיק אויסגעשטעלט אויפן גוטן אָדער בייזן ווילן פון פאַרשיידענע פאַקטאָרן. ניט איין מאָל האָט מען שוין געהערט שטימען וועגן אָפּנעמען ביי די יידן די פּאַלאָנינעס. תירוצים פעלן דערביי ניט. קיין גענויע סטאַטיסטיק פון די פּאַלאָנינעס זיינען נאָך עד היום ניטאָ. די הויפּט-שוועריקייט ביים צונויפשטעלן זי איז די ניט-פּינקטלעכקייט פון די קאַטאַסטער-פאַרשרייבונגען און אויך דאָס וואָס עס פעלן מעסטונגען פון די פּאַלאָנינעס-שטחים, ווייל זיי זיינען שוין ניט געמאַכט געוואָרן פון כמה יאָרן.

[1] פאַרגלייך אויבן ז' 38 א"וו.

X

ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע אָרגאַניזאַציעס

ביז נאָך דער מלחמה האָט די ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿט אין מזרח-גאַליציע נישט אַרויסגעוויזן דעם ווילן צו שאַפֿן אַן אייגענע אָרגאַניזאַציע. די קליינע לאַנדווירטשאַפֿט האָט בכלל נישט פֿאַרשטאַנען די וויכטיקייט פֿון דעם; די גרויסע ערד-אייגנטימער האָבן געהערט צו דער אַלגעמיינער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער אָרגאַניזאַציע, וועלכע איז געווען פֿאַר דער מלחמה טעטיק אין מזרח-גאַליציע.

דער דאָזיקער מצבֿ האָט זיך געביטן נאָך דער מלחמה, ווען די אַלגעמיינע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע אָרגאַניזאַציע Towarzystwo Gospodarskie wschodniej Małopolskiej האָט אויסגעשלאָסן די ייִדישע לאַנדווירטן דורך אַ געהעריקן פּונקט אין סטאַטוט. נאָך דער מלחמה האָבן די ייִדישע גרויסע ערד-אייגנטימער אָנגעהויבן שרעקן זיך, אַז מען זאָל זייערע מאַיאָנטקעס נישט פֿאַרצעלירן. די ביידע מאָמענטן האָבן מיטגעווירקט דערצו, אַז די ייִדישע ערד-אייגנטימער זאָלן זיך אָרגאַניזירן אין אַן אייגענעם פֿאַרבאַנד. עס איז געשאַפֿן געוואָרן אַן אָרגאַניזיר-קאָמיטעט, וועלכער האָט דעם 1924/III/8 אַרויסגעלאָזן אַן „אויפֿרוף צו די ייִדישע לאַנדווירטן"[1] (געמיינט די גרויסע אייגנטימער) צו קומען אויף אַ „גענעראַלן צוזאַמענפֿאָר פֿון ייִדישע לאַנדווירטן". דער צוזאַמענפֿאָר איז דעם 1924/III/24 פֿאָרגעקומען אין לעמבערג און האָט געשאַפֿן אַן אָרגאַניזאַציע פֿון די ייִדישע ערד-אייגנטימער און אַרענדאַטאָרן אין דער פֿאָרם פֿון אַ קאָאָפּעראַטיוו Małopolski związek rolników („קליינפּוילישער פֿאַרבאַנד פֿון לאַנדווירטן"), מיטן זיצאָרט אין לעמבערג. דער דאָזיקער קאָאָפּעראַטיוו, וועלכער עקסיסטירט ביזן הײַנטיקן טאָג, האָט זיך נישט באַנוגנט מיט דער ריין קאָמערציעלער זײַט, נאָר האָט אויך געשטרעבט צו זײַן די רעפּרעזענטאַטיווע אָרגאַניזאַציע פֿון די ייִדישע לאַנדווירטן אין מזרח-גאַליציע. דער פֿאַרבאַנד האָט שטענדיק באַטאָנט, אַז ער איז אויפֿגעקומען נאָר דערפֿאַר, וואָס מען האָט די ייִדן נישט אַרײַנגענומען אין דער אַלגעמיינער פּריצישער אָרגאַניזאַציע, האָט אויך שטענדיק געשטרעבט צו אַ מיטאַרבעט מיט דער לעצטער. דער קאָאָפּעראַטיוו האָט אַזוי ווי אויסבאַהאַלטן זײַן ייִדישקייט, לויט דעם נאָמען זײַנעם קאָן מען נישט דערקענען, אַז ער איז אַ ייִדישע אָרגאַניזאַציע.

1 געפֿינט זיך אין אַרכיוו פֿון ייִוואָ.

פֿאַקטיש אָבער האָט ער פֿאַרדינסטן פֿאַר דער ייִדישער לאַנדווירטשאַפט בכלל. אין וויכטיקע אויפֿגאַבע האָט דער פֿאַרבאַנד אויסגעפֿירט דערמיט וואָס ער האָט פֿון די ערשטע טעג פֿון זײַן עקסיסטענץ געמאַכט באַמיִונגען, מען זאָל אָנהייבן אין מזרח-גאַליציע אַן אַרבעט לטובת די קליינע ייִדישע לאַנדווירטן. אונטער זײַן פֿירמע און בײַ זײַן מיטהילף איז דורכגעפֿירט געוואָרן אין 1928 די סטאַטיסטישע אַקציע וועגן דער ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿט אין גאַליציע, וועלכע איז געווען דער אָנהייב פֿון אַן אָרגאַניזיר-אַקציע פֿון די קליינע ייִדישע לאַנדווירטן אין דער געגנט.

אין 1928 האָבן די ייִדישע גרויסע ערד-אייגנטימער, געשאַפֿן נאָך אַן אייגענע אַלגעמיין לאַנדווירטשאַפֿטלעכע אָרגאַניזאַציע א״נ Związek mało-polskich rolników.

די אַרבעט פֿון ייִקאַ לטובֿת דער ייִדישער קליינער לאַנדווירטשאַפֿט אין מזרח-גאַליציע האָט זיך אָנגעהויבן ערשט אין יאַנואַר 1931, ווען די ייִקאַ האָט אונטער דער ווירקונג פֿון אַ גרופּע אַרטיקע כּלל-טוער געעפֿנט אַן אָפּטיילונג אין לעמבערג פֿאַר דער סטאַניסלאַווער, לעמבערגער און טאַרנאָפּאָלער וואָיעוואָדשאַפֿט.

די אַרבעט פֿון דער לעמבערגער אָפּטיילונג פֿון ייִקאַ באַשטייט אין אַזעלכע צווײַגן:

1) אויספֿאָרשונג. איר הויפּטציל איז צו באַקענען זיך מיטן מצבֿ פֿון די ייִדישע לאַנדווירטן, קודם כּל אין די פּונקטן, ווו עס געפֿינען זיך גרעסערע קיבוצים זייערע. די אויספֿאָרשונג פֿירן אָרגאַנאָמען אָנגעשטעלט פֿון ייִקאַ לויט ספּעציעלע פּראָגראַמען. ביזן סוף 1934 האָט די אָפּטיילונג אויסגעפֿאָרשט אויפֿן שטח פֿון דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט (אָן טורקער פּאָוויאַט) 1644 ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטן מיט אַ פֿאַרמעגן פֿון 9769 הא אייגענע ערד.

2) אָרגאַניזאַציע פֿון די ייִדישע לאַנדווירטן. אין אַ ריי פּונקטן, ווו עס געפֿינען זיך אַ גרעסערע צאָל ייִדישע לאַנדווירטן, האָט די ייִקאַ זיי אָרגאַניזירט אין קאָאָפּעראַטיווע פֿאַרבאַנדן א״נ „Związek rolniczy“ די דאָזיקע אינסטיטוציעס האָבן חוץ דעם ווירטשאַפֿטלעכן ציל (אײַנקויפֿן בשותּפֿות די נייטיקע סחורות, פֿאַרקויף פֿון די לאַנדווירטשאַפֿטלעכע פּראָדוקטן אד״גל), אויך אַ געזעלשאַפֿטלעך-דערציִערישע באַדײַטונג. זיי דאַרפֿן אויך דינען דער פֿאַרשפּרייטונג פֿון דער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער בילדונג. נאָר לויט אונדזער אײַנדרוק האָבן די דאָזיקע אָרגאַניזאַציעס פֿאַרנומען זיך מער פֿון אַלץ מיט קרעדיט-טעטיקייט, וואָס זיי פֿירן דאָס מיט דער הילף פֿון דער ייִקאַ. אויפֿן שטח פֿון דער סטאַניסלאַווער וואָיעוו׳ עקסיסטירן בײַ הײַנטיקן טאָג 4 אַזעלכע פֿאַרבאַנדן אין די דערפֿער: טשערניעוו (סטאַניסלאַוו׳ פּאָוויאַט), טשאַרטאָוויעץ (האָראָדענקער פּאָוויאַט), ראָזשנוו (קאָסאָווער פּאָוויאַט) און אין דעם שטעטל זאַבלאָטאָוו (שניאַטינער פּאָוויאַט). אַלע צוזאַמען האָבן זיי געהאַט (1935/XII/31) 497 מיטגלידער (זיי נעמען אַרײַן מיטגלידער אויך פֿון דער

געגנט אַרום). חוץ דעם עקסיסטירט אין דאָרף זשעביע (קאָסאָווער פּאָוויאַט) אַ קאָאָפּעראַטיווער פֿאַרבאַנד א"נ Związek hodowlano-mleczarski פֿון די ייִדישע לאַנדווירטן פֿון יענער געגנט, וואָס זייער בעלי-בתּישקייט האַלט זיך דער עיקר אויף האָדעווען בהמות. דעם 1935/XII/31 האָבן זיי געהאַט 101 מיטגלידער. בײַ אָט די פֿאַרבאַנדן (אויסער דעם טשאָרטאָווצער) האָט די ייִקאַ אָרגאַניזירט מילכיקערײַ-קאָאָפּעראַטיוון.

די ייִקאַ האָט אויך געמאַכט פּרווון צו שאַפֿן ייִדישע „לאַנדווירטשאַפֿטלעכע קרײַזלעך“, וועלכע האָבן געדאַרפֿט דער עיקר מיטהעלפֿן צו פֿאַרשפּרייטן לאַנדווירטשאַפֿטלעכע בילדונג און אויך דינען פֿאַר אָרגאַנען וואָס דאַרפֿן אַרויסגעבן מיינונגען אין קרעדיט-פֿראַגעס. די דאָזיקע קרײַזלעך זײַנען ניט געווען קיין יורידישע פּערזאָנען, נאָר צוגעגלידערט צו די ייִדישע קרעדיט-פֿאַרבאַנדן. נאָך דעם ווי עס איז געגרינדעט געוואָרן די „ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע געזעלשאַפֿט“ (ייִלאַג), האָט די ייִקאַ אויפֿגעהערט צו גרינדן אייגענע „לאַנדווירטשאַפֿטלעכע קרײַזלעך“, נאָר זי העלפֿט מיט צו אָרגאַניזירן אַזעלכע קרײַזלעך בײַ דער געזעלשאַפֿט.

3) ל אַ נ ד ו ו י ר ט ש אַ פֿ ט ל ע כ ע ב י ל ד ו נ ג. אין דעם פּרט פֿירט די ייִקאַ איר אַרבעט דורך די ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע קאָאָפּעראַטיוון און קרײַזלעך. זינט 1932 איז אײַנגעפֿירט געוואָרן די סיסטעם פֿון קרײַז-אינסטרוקטאָרן, וועלכע עס האָבן אַנגאַזשירט עטלעכע קאָאָפּעראַטיוון אַ דאַנק דער ספּעציעלער סובווענץ פֿון דער ייִקאַ אויף דעם צוועק. די דאָזיקע סיסטעם האָט זיך אַרויסגעוויזן פֿאַר אַ זייער גוטן מיטל צו פֿאַרשפּרייטן פֿאַכבילדונג צווישן די ייִדישע לאַנדווירטן. דער אינסטרוקטאָר האָט אַ באַשטימטן ראַיאָן, וואָס ער באַקענט זיך גרונטיק מיט זײַנע תּנאים און אויך מיט די מענטשן, וואָס צווישן זיי דאַרף ער פֿירן די אַרבעט, און ער איז שטענדיק פֿאַרבונדן מיט זיי. ליידער איז די צאָל קרײַז-אינסטרוקטאָרן זייער אַ קליינע. דער ווערט פֿון זייער אַרבעט ווערט נאָך פֿאַרקלענערט דערפֿון, וואָס מען בײַט זייער זיצאָרט. אין 1932 און 1933 זײַנען אויפֿן שטח פֿון סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט געווען טעטיק צוויי קרײַז-אינסטרוקטאָרן — בײַ די לאַנדווירטשאַפֿטלעכע פֿאַרבאַנדן אין די דערפֿער מיט דער גרעסטער קאָנצענטראַציע פֿון ייִדישע לאַנדווירטן אין דער געגנט: טשערניעוו (סטאַניסלאַווער פּאָוויאַט) און טשאָרטאָוויעץ (האָראָדענקער פּאָוויאַט). אין 1935 זײַנען געווען אינסטרוקטאָרן בײַ די לאַנדווירטשאַפֿטלעכע פֿאַרבאַנדן אין טשערניעוו (נאָר ביז סעפּטעמבער) און זאַבלאָטאָוו (שניאַטינער פּאָוויאַט).

אין 1936 זײַנען טעטיק אויפֿן שטח פֿון דער וואָיעוואָדשאַפֿט אַ גערטנערײַ-אינסטרוקטאָר מיטן זיצאָרט אין קאָסעוו און אַ אינסטרוקטאָר פֿאַר האָדעווען בינען. חוץ דעם באַשעפֿטיקט דער מילך-קאָאָפּעראַטיוו אין זאַבלאָטאָוו אַן אינזשיניער-אַגראָנאָם. אין די איבעריקע טיילן פֿון דער וואָיעוואָדשאַפֿט ווערט די אַרבעט געפֿירט דורך די 2 אַגראָנאָמען פֿון לעמבערגער אָפּטיילונג.

חוץ דער אַקציע פֿון לאַנדווירטשאַפֿטלעכער צוגרייטונג, וואָס מיר האָבן גערעדט וועגן דעם אויבן, פֿאַרשפּרייטונג פֿון בעסערע גאַטונגען פֿון זריעה און האָדעוואַניע-מאַטעריאַל, פּראָפּאַגאַנדע פֿון דער קולטיווירונג פֿון נײַע געוויקסן, ווי הײלקרײַטעכצער, סאָיע וכדומה, — ווערט לעצטנס געווענדט אַ גרעסערער אויפֿמערק דער פֿאַרשפּרייטונג פֿון סעדערײַ און בינען-האָדעוואַניע. עס ווערן אַנגאַזשירט דערויף ספּעציעלע אינסטרוקטאָרן. די סעדערײַ-אַקציע ווערט דער עיקר געפֿירט אין דער געגנט פֿון קאָסעוו און קוטי, וועלכע האָט גינסטיקע באַדינגונגען פֿאַר דעם.

ייִלאַג. אין 1932 איז צײַטיק געוואָרן דער געדאַנק צו שאַפֿן אַ פּראָפֿעסיאָנעלע אָרגאַניזאַציע פֿון די ייִדישע לאַנדווירטן אין פּוילן. עס איז געגרינדעט געוואָרן די „ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע געזעלשאַפֿט" (ייִלאַג) מיטן זיצאָרט פֿון דער צענטראַלע אין לעמבערג.

די אָרגאַניזאַציע איז אַן אַלפּוילישע און איז אָנערקענט ווי די רעפּרעזענטאַנץ פֿון די ייִדישע לאַנדווירטן אין פּוילן, אָבער דערווײַל פֿירט זי איר אַרבעט דער עיקר אין גאַליציע. די גרינדונג אַליין פֿון אַזאַ אָרגאַניזאַציע האָט אַ גרויסע באַדײַטונג, אָבער אויך פּראַקטיש האָט די געזעלשאַפֿט אויפֿצווײַזן אַ סך אויפֿטוען. הגם עס פֿעלן די געהעריקע מאַטעריעלע מיטלען, האָט די ייִלאַג באַוויזן במשך פֿון דער קורצער צײַט פֿון איר עקזיסטענץ צו אַנטוויקלען אַ וויכטיקע טעטיקייט. די אַרבעט פֿון ייִלאַג באַשטייט פֿון אַזעלכע פּונקטן:

1) **רעפּרעזענטאַציע פֿון די ייִדישע לאַנדווירטן און פֿאַרטיידיקונג פֿון זייערע אינטערעסן**. די טענדענץ פֿון דער מאַכט אין פּוילן איז מיטצואַרבעטן אויפֿן ווירטשאַפֿטלעכן געביט מיט פּראָפֿעסיאָנעלע קאָרפּאָראַציעס. אויפֿן געביט פֿון לאַנדווירטשאַפֿט איז די אָפֿיציעלע קאָרפּאָראַציע די לאַנדווירטשאַפֿטלעכע קאַמער. דעריבער איז פֿאַר דער ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿט געווען וויכטיק ביז גאָר צו זײַן רעפּרעזענטירט אין די לאַנדווירטשאַפֿטלעכע קאַמערן, בפֿרט אין דער לעמבערגער, וואָס ווירקט אין 3 וואָיעוואָדשאַפֿטן פֿון מזרח-גאַליציע, אין וועלכע עס לעבן טויזנטער ייִדישע לאַנדווירטן. און דער ייִלאַג איז טאַקע אַרײַנגענומען געוואָרן אין דער לעמבערגער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער קאַמער ווי די אָפֿיציעלע פֿאַרטרעטערשאַפֿט פֿון די ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטן. חוץ דעם פֿאָרשטייער פֿון ייִלאַג גייען אַרײַן נאָך צוויי ייִדישע מיטגלידער אין דער קאַמער: איינער אַ פֿאָרשטייער פֿון „Związek małopolskich rolników", דער צווייטער נאָמינירט פֿון אַגראַר-מיניסטער ווי דער פֿאָרשטייער פֿון דער ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער קאָאָפּעראַציע. אַ דאַנק דעם איז די ייִלאַג שטענדיק אינפֿאָרמירט וועגן יעדן פּראָיעקטירטן געזעץ, און אין פֿאַל ווען ער איז געווענדט קעגן די אינטערעסן פֿון ייִדישן לאַנדווירט, קען זי באַצײַטנס צוגרייטן אַ פֿאַרטיידיקונגס-אַקציע. עס איז כּדאַי אונטערצושטרײַכן, אַז די לעמבערגער לאַנדווירטשאַפֿטלעכע קאַמער איז די איינציקע אין גאַנץ פּוילן, וועלכע האָט ייִדישע ראַטמענער.

2) אָרגאַניזאַציאָנעלע טעטיקייט. די ייִלאַג איז געבויט לויטן מוסטער פֿון די פּוילישע און אוקראַיִנישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע אָרגאַניזאַציעס. דאָס נידעריקסטע קעמערל פֿון דער אָרגאַניזאַציע בילדעט דאָס אַ״ג „ווירטשאַפֿטלעכע קרײַזל״. עס קען ווערן געגרינדעט אין יעדן ייִשובֿ, ווו עס געפֿינען זיך לכל־הפּחות 10 ייִדישע לאַנדווירטן, וואָס ווילן אַזאַ קרײַזל שאַפֿן. די איינציקע קרײַזלעך אין אַ באַשטימטער געגנט ווערן פֿאַראייניקט אין אַ״ג „ווירטשאַפֿטלעכע קרײַז־געזעלשאַפֿטן״, וועלכע שטייען אונטער דער צענטראַלע אין לעמבערג. צו דער ייִלאַג געהערן אויך קרובֿישע אינסטיטוציעס, ווי די ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע קאָאָפּעראַטיוון וכדומה.

אויפֿן שטח פֿון דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט האָט די ייִלאַג — לויט דעם צושטאַנד פֿון 1/III/36 — 4 צײַטווײַליקע (אַ״ג דעלעגאַטורן) און 2 שטענדיקע „ווירטשאַפֿטלעכע קרײַז־געזעלשאַפֿטן״, וועלכע פֿאַראייניקן בס״ה 24 „ווירטשאַפֿטלעכע קרײַזלעך״, מיט דער אַלגעמיינער צאָל 379 מיטגלידער. חוץ דעם זײַנען צו דער ייִלאַג אָנגעשלאָסן אויפֿן שטח פֿון דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט 8 ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע קאָאָפּעראַטיוון, מיט דער אַלגעמיינער צאָל 954 מיטגלידער (לויט דעם צושטאַנד פֿון 31/XII/1935).

אָרגאַניזירן די ייִדישע לאַנדווירטן אין „ווירטשאַפֿטלעכע קרײַזלעך״ וואָלט געווען אַ גרויסער אויפֿטו. צום באַדויערן גייט די אַרבעט נאָך שוואַך, ווײַל עס פֿעלן די געהעריקע אָרגאַניזאַטאָרישע כּוחות.

3) לאַנדווירטשאַפֿטלעכע בילדונג. די אַרבעט אין דעם פּרט ווערט דער עיקר געפֿירט דורך „דעם ייִדישן לאַנדווירט״. ייִלאַג נעמט אויך אַן אָנטייל אין דער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער צוגרייטונג, אָרגאַניזירט פֿון צײַט צו צײַט פֿליקורסן, רעפֿעראַטן וכדומה. לעצטנס איז געשאַפֿן געוואָרן אַ ספּעציעלער „פֿאָנד פֿאַר לאַנדווירטשאַפֿטלעכער קולטור א״נ פֿון אינזש׳ אַגר׳ ש. לאַנדע ז״ל״, וועלכער וועט באַנוצט ווערן אויף פֿאַרשפּרייטן לאַנדווירטשאַפֿטלעכע קולטור צווישן ייִדן.

כּדי צו פֿאַרשפּרייטן לאַנדווירטשאַפֿטלעכע בילדונג, קודם כּל צווישן דער שטאָטישער ייִדישער יוגנט, האָט די סטאַניסלאַווער דעלעגאַטור פֿון ייִלאַג געגרינדעט זומער 1935 אין צענטער שטאָט „קליינע גערטנדלעך״ (Ogródki działkowe). אָט די „קליינע גערטנדלעך״ זײַנען בײַ דעם הײַנטיקן טאָג געוואָרן אַ שטאַרקע און ברייטע באַוועגונג, ניט בלויז אין אויסלאַנד, נאָר אויך אין פּוילן. זיי ווערן געשאַפֿן, אין אַלגעמיין גענומען, פֿאַר דער שטאָטישער באַפֿעלקערונג — פֿאַר די וועלכע זײַנען דערווײַטערט פֿון דער נאַטור. באַאַמטע, אַרבעטער און בכלל שטאָטמענטשן האָבן די מעגלעכקייט, אַ דאַנק די „קליינע גערטנדלעך״, צו פֿאַרברענגען אַ געוויסע צײַט פֿון טאָג אין אַרבעט אויף פֿרישער לופֿט און קענען באַזאָרגן זייערע משפּחות מיט די נייטיקסטע גרינסן. די גערטנדלעך געפֿינען זיך אין שטאָט. די אַרבעט אין זיי איז ניט קיין שווערע און דערפֿאַר קענען זיי דינען ווי אַן ערשטער עטאַפּ אין דער

לאַנדווירטשאַפֿטלעכער הכשרה פֿון דער ייִדישער יוגנט. דער פּרווו וואָס די סטאַניסלאַווער דעלעגאַטור פֿון ייִלאַג האָט געמאַכט מיט די „קליינע גערטנדלעך" האָט בכלל געדעדט געוויזן, אַז ביי אַ געהעריקער אָרגאַניזאַציע זיינען זיי אַ גוטער מיטל אויסצולערנען די ייִדישע יוגנט (דער פּרווו איז געמאַכט געוואָרן מיט יוגנט-אָרגאַניזאַציעס) דעם א"ב פֿון גערטנעריי און אַפֿילו פֿון לאַנדווירטשאַפֿט.

4) די באַזאָרגונג פֿון ייִדישע סטודענטן-אַגראָנאָמען מיט ערטער צו פּראַקטיקירן. די לעצטע יאָרן האָט אין פּוילן זיך פֿאַרגרעסערט די צאָל סטודענטן-אַגראָנאָמען, און פֿאַר זיי איז די פֿראַגע וועגן לאַנדווירטשאַפֿטלעכער פּראַקטיק שטענדיק זייער אַ האַרבע. פֿון די ערטער אויף פּראַקטיק, וואָס די אוניווערסיטעטן גופֿא האָבן אין זייער רשות, קאָנען די ייִד' סטודענטן ניט געניסן. די ייִד' סטודענטן-אָרגאַניזאַציעס האָבן געפּרווט עפּעס טון אין דעם פּרט, נאָר זיי האָבן גאָרנישט געפּועלט. דעריבער טוט די ייִלאַג זייער אַ גרויסע זאַך דערמיט, וואָס זי האָט גענומען אויף זיך די אויפֿגאַבע צו באַזאָרגן די ייִדישע סטודענטן-אַגראָנאָמען מיט ערטער אויף פּראַקטיק, און זי פֿירט דאָס דורך מיט הצלחה.

די לעמבערגער לאַנדווירטשאַפֿטלעכע קאַמער און די ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿט. די לעמבערגער לאַנדווירטשאַפֿטלעכע קאַמער איז די איינציקע אין פּוילן, וואָס האָט, ווי געזאָגט, פֿאָרשטייער פֿון דער ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿט אין איר ראַט (3 מיטגלידער). דער קאָנטאַקט צווישן דער קאַמער און דער ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿט ווערט אָנגעהאַלטן דורך דער ייִלאַג, וואָס אירע פֿאָרשטייער נעמען אָנטייל אין די פֿיל קאָנפֿערענצן פֿון דער קאַמער. די ייִלאַג באַקומט אויך די צירקולאַרן פֿון דער קאַמער, ענטפֿערט אויף אירע אַנקעטעס אד"גל. דער קאָנטאַקט ווערט אָנגעהאַלטן אין אַ געוויסער מאָס אויך אין דער געגנט. די אינסטרוקטאָרן פֿון דער קאַמער פֿון אייניקע ערטער האָבן מיטגעאַרבעט מיט די ייִדישע אָרגאַניזאַציעס ביים אָרגאַניזירן פֿליקורסן פֿאַר די קאָנקורס-גרופּעס פֿון דער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער צוגרייטונג, ביים איינאָרדענען אויסשטעלונגען וכדומה. די לעמבערגער לאַנדווירטשאַפֿטלעכע קאַמער האָט לעצטנס געגעבן דער ייִלאַג אויך אַ סובווענץ פֿון 500 גילדן פֿאַר דער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער צוגרייטונג. די דאָזיקע קליינע סומע האָט פֿאַרשטייט זיך מער אַ מאָראַלישן ווי פּראַקטישן באַטייט.

די ייִדישע מילך-קאָאָפּעראַציע

זינט דעם ערשטן טאָג פֿון איר עקסיסטענץ גיט די לעמבערגער אָפּטיילונג פֿון יק"א אָפּ איר אויפֿמערק דער מילכווירטשאַפֿט אין די ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע בעלי-בתישקייטן: קודם כּל האָט זי געגרינדעט 11 מילך-קאָאָפּעראַטיוון, פֿון זיי זיינען 7 אין סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט. די דאָזיקע 7 מילך-קאָאָפּעראַטיוון פֿאַראייניקן (לויטן צושטאַנד פֿון 1935/XII/31) 841 ייִדישע לאַנדווירטן, וועלכע האָבן דעקלאַרירט פּיען אויף סך-הכּל 46.145 גילדן.

דער אייגענער קאַפּיטאַל פֿון די קאָאָפּעראַטיוון (דעקלאַרירטער און רעזערוו) האָט צו דער דערמאָנטער צײַט באַטראָפֿן 33.232,85 גל. אויף איין מיטגליד פֿאַלט אויס אין דורכשניט 39,52 גל אייגענער קאַפּיטאַל. חוץ דעם געניסן די קאָאָפּעראַטיוון קרעדיט פֿון ייִקאָ.

די פּראָדוקציע און די אויסצאָלונגען פֿון די 7 קאָאָפּעראַטיוון פֿאַר 2 יאָר באַווײַזן אונדז די ווײַטערדיקע ציפֿערן:

	1934	1935
צוגעשטעלט פֿעטס-איינסן	13 746 159	10 917 408
אויסגעצאָלט די צושטעלער (אין גילדנס) .	371,633,72	278 060,52
פּראָדוצירט: פּוטער (אין קג)	137 764	107 161
קאָנסומציע-מילך (ליטער) . . .	202 765	143 079
קעפֿיר (ליטער)	2 574	3 857
סמעטענע „	15 428	13 066
צוואָרעך (פֿעטע און מאָגערע) (קג)	96 388	[1]83 588
האַרטע קעזן (קג)	31 207	32 034

פֿאַר די פֿריִערדיקע יאָרן ברענגען מיר ניט די דאַטעס, ווײַל ניט אַלע קאָאָפּעראַטיוון זײַנען שוין דעמאָלט געווען טעטיק. פֿון די 7 קאָאָפּעראַטיוון איז איינער (אין דאָרף ראָזשנעוו—קאָסעווער פּאָוויאַט) געגרינדעט געוואָרן סוף 1931, 4 (אין די שטעטלעך: אָבערטין און האָראָדענקע — האָראָדענקער פּאָוויאַט, זאַבלאָטאָוו — שניטינער פּאָוויאַט און אין דאָרף זשעביע — קאָסעווער פּאָוויאַט) במשך פֿון 1932, און 2 (אין דאָרף טשערניעוו—סטאַניסלאַווער פּאָוויאַט און אין שטעטל אָטיניע — טאָלמעטשער פּאָוויאַט) במשך פֿון 1933. די אַלגעמיינע פּראָדוקציע פֿון די קאָאָפּעראַטיוון איז געפֿאַלן אין 1935 אין פֿאַרגלײַך מיטן 1934 בערך אויף 20 פּראָצ׳. פֿון די באַזונדערע פּראָדוקטן איז אויסגעוואַקסן נאָר די אויסאַרבעטונג פֿון קעפֿיר, און אין אַ שוואַכער מאָס אויך פֿון די האַרטע קעזן.

וואָס שייך די אויסצאָלונגען, דאַרף מען באַמערקן, אַז ווען מען פֿאַרגלײַכט זיי מיט דעם סכום פּראָדוקציע אין די באַזונדערע קאָאָפּעראַטיוון, ווײַזט זיך אַרויס, אַז לפֿי ערך די גרעסטע אויסצאָלונגען האָבן געמאַכט די קאָאָפּעראַטיוון אין שטעטלעך אָדער אין זייער סבֿיבֿה (טשערניעוו).

דער הויפּטפּראָדוקט, וואָס די קאָאָפּעראַטיוון גיבן אַרויס, איז פּוטער. אָן אויסנאַם אין דעם פּרט זײַנען נאָר די קאָאָפּעראַטיוון אין טשערניעוו און זשעביע. אין ערשטן אַרבעט מען כמעט אין גאַנצן ניט אויס קיין פּוטער, ווײַל מען פֿאַרקויפֿט די מילך אין שכנותדיקן סטאַניסלאַוו, אין צווייטן ווידער ווערן

---

[1] אַרײַנגערעכנט אויך די פּראָדוקציע פֿון קאַזעין.

חוץ פּוטער אין לפֿי ערך גרויסע סכומים אויסגעאַרבעט האַרטע קעזן. קעזן ווערן אויך פּראָדוצירט אין נאָך 4 קאָאָפּעראַטיוון, אָבער שוין אין אַ סך אַ קלענערער מאָס (אין 1934 זייַנען כמעט 80 פּראָצ׳, אין 1935 כמעט 70 פּראָצ׳ פֿון די קעזן אויסגעאַרבעט געוואָרן אין זשעביע). די ייִדישע קאָאָפּעראַטיוון אַרבעטן אויס פֿאַרשיידענע מינים האַרטע קעז: טראַפּיסטן, עדאַמער, ליטווישן, טילזיטער אד״גל. דער מילך-קאָאָפּעראַטיוו אין זשעביע פּראָדוצירט אין אַ גרויסער מאָס אויך גראָיער קעז. די דאָזיקע קעזן פֿון דעם מין שווייצער קעז ווערן אין זשעביע אויסגעאַרבעט פֿון דעם פּאָלאָנינעס-מילך. זיי האָבן נאָך אייניקע פֿעלערן, וועלכע ווערן אָבער ביסלעכווייַז באַזייַטיקט.

זינט 1933 האָט דער מילך-קאָאָפּעראַטיוו אין טשערניעוו אָנגעהויבן צו פּראָדוצירן קעפֿיר, וועלכן ער פֿאַרקויפֿט אין סטאַניסלאַוו און אין די שכנותדיקע קורערטער. דעם דאָזיקן בייַשפּיל האָבן נאָכגעמאַכט, אין אַ סך אַ קלענערער מאָס, אויך אַנדערע קאָאָפּעראַטיוון.

די פּראָדוקציע פֿון סמעטענע שפּילט אַ געוויסע ראָלע אין די שטאָטישע קאָאָפּעראַטיוון, ווי: טשערניעוו, האָראָדענקע, אָטיניע.

די פּראָדוקציע פֿון צוואָרעך איז ניט קיין הכנסה-צווייַג. גיכער ווערט זי פּראָדוצירט על-פּי נויט. די מילכיקערייַען, וואָס קאָנען ניט אומקערן זייערע צושטעלער די מאָגערע מילך, וועלכע בלייַבט נאָכן סעפּאַרירן די פֿולע מילך (די ייִדישע לאַנדווירטן האָדעווען ניט קיין חזירים), זייַנען געצוווּנגען איבערצואַרבעטן די מאָגערע מילך אויף צוואָרעך, ניט רעכענענדיק זיך מיט דער קאַלקולאַציע. בלויז אין אָטיניער מילך-קאָאָפּעראַטיוו ווערט די מאָגערע מילך אויסגענוצט פּראָדוקטיוו, ווייַל דאָרט איז פֿאַראַן אַ קאַזעין-פֿאַבריק, וועלכע איז סוף 1934 — אַ דאַנק דער הילף פֿון ייִקאָ — אַריבער אין רשות פֿון קאָאָפּעראַטיוו.

קאָנסומציע-מילך פֿאַרקויפֿן נאָר די שטאָטישע קאָאָפּעראַטיוון, אין דער ערשטער ריי — טשערניעוו, וועלכע האָט זייער אַ גינציקן אָפּזאַצמאַרק אין סטאַניסלאַוו.

מיטן וווּקס פֿון דער צאָל ייִדישע מילך-קאָאָפּעראַטיוון אין מזרח-גאַליציע איז צייַטיק געוואָרן דער געדאַנק צו גרינדן דאָרט אַ צענטראַלע, וועלכע זאָל קודם כּל אָרגאַניזירן ווי געהעריק דעם פֿאַרקויף פֿון די אויסגעאַרבעטע פּראָדוקטן און אייַנקויף פֿון די נייטיקע מכשירים און מאַטעריאַלן. אַזאַ צענטראַלע איז געגרינדעט געוואָרן אויף אַ פֿאַרזאַמלונג פֿון די דעלעגאַטן פֿון די מילך-קאָאָפּעראַטיוון אין ראָזשנעוו, אָבערטין און זשעביע, פֿאָרשטייער פֿון ייִקאָ און דער עקספּאָזיטור פֿאַר קליינפּוילן פֿון „פֿאַרבאַנד פֿון די ייִדישע קאָאָפּעראַטיווע געזעלשאַפֿטן אין פּוילן“, וועלכע איז פֿאָרגעקומען דעם 1932/VI/29 אין קאָלאָמיי. די צענטראַלע טראָגט דעם נאָמען „פֿאַראייניקטע ייִדישע מילכערייַ- און לאַנדווירטשאַפֿטלעכע פֿאַרבאַנדן „חמאה“—קאָאָפּעראַטיוו מיט באַגרענעצטער אַחריות“. בייַ הייַנטיקן טאָג געהערן צו דער „חמאה“ די 11 ייִדישע מילך-

קאָאָפּעראַטיוון, וועלכע עקסיסטירן אין מזרח-גאַליציע, און אויך ייִלאַג. די עיקר אַרבעט פֿון „חמאה" באַגרענעצט זיך דערווײַל אין אָרגאַניזירן דעם פֿאַרקויף פֿון די פּראָדוקטן פֿון אירע מיטגלידער אין די אייגענע געשעפֿטן, וועלכע זי האָט געעפֿנט. איר קונדשאַפֿט איז דער עיקר אַ ייִדישע. אויפֿן שטח פֿון דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט פֿאַרמאָגט „חמאה" 2 שטענדיקע געשעפֿטן: אין סטאַניסלאַוו (הורט און לאַחדים) און קאָלאָמיי (נאָר לאַחדים) און 1 סעזאָן-געשעפֿט (זומערצײַט) אין קוראָרט יאַרעמטשע. די ייִדישע מילך-קאָאָפּעראַטיוון אין סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט שטעלן צו זייערע פּראָדוקטן טיילווײַז אין די אויסגערעכנטע געשעפֿטן, טיילווײַז דער צענטראַלע אין לעמבערג. די טאַב' XLII ווײַזט, וועלכע פּראָדוקטן און אין וואָס פֿאַר אַ צאָל האָבן צוגעשטעלט דער „חמאה" די ייִדישע קאָאָפּעראַטיוון פֿון דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט במשך פֿון די יאָרן 1934 און 1935.

טאַבעלע XLII

פּראָדוקטן וואָס די ייִדישע מילך-קאָאָפּעראַטיוון פֿון סטאַניסל' וואָיעוו' האָבן צוגעשטעלט דער „חמאה" אין די יאָרן 1934 און 1935

צוגעשטעלטער פּראָדוקט	1934		1935	
	אַבסאָלוטע צאָל	% לגבי דער פּראָדוקציע פֿון די קאָאָ-פּעראַטיוון	אַבסאָלוטע צאָל	% לגבי דער פּראָדוקציע פֿון די קאָאָ-פּעראַטיוון
פּוטער קג	91 961 15	66,8	69 619 85	65,0
סמעטענע ליטער	4 691 15	30,4	4 554 35	34,8
צוואָרעך קג	27 814 30	28,9	24 137	1 —
מילך ליטער	19 321	9,5	9 792 50	6,8
קעפֿיר ליטער	1 830 50	71,1	2 401 75	62,3
האַרטע קעזן קג	9 204 21	29,5	15,894 65	49,6

אין 1935 האָט די „חמאה" אויסגעצאָלט די 7 ייִדישע מילך-קאָאָפּעראַטיוון פֿון דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט פֿאַר צוגעשטעלטע פּראָדוקטן 191.289,81 גל.

די טאַבעלע XLII ברענגט אַרויס אויף דער שײַן איינעם פֿון די שוואַכסטע פּונקטן פֿון דער „חמאה", הײַנו וואָס די מילך-קאָאָפּעראַטיוון שטעלן איר ניט צו דעם גאַנצן סכום פֿון זייער אויסאַרבעטונג. דערצו זײַנען גורם צוויי סיבות:

1 ניט באַרעכנט די %, ווײַל די דאַטעס וועגן דער פּראָדוקציע נעמען אַרום צוואָרעך מיט קאַזעין צוזאַמען.

1) האָט די „חמאה“ ניט גענוג אויסקער־קאַפּיטאַל, און דערפֿאַר קאָן זי ניט רעגולער אויסצאָלן; 2) באַקומען די קאָאָפּעראַטיוון אין געוויסע צייטאָפּשניטן העכערע פּרייזן ביים פֿאַרקויפֿן אויפֿן אָרט.

חוץ די פּראָדוקטן וואָס די קאָאָפּעראַטיוון שטעלן צו פֿאַרקויפֿט „חמאה“ אין אירע געשעפֿטן אויך אַנדערע מינים שפּייז, ווי: האָניק, אייער, קאָנסערוון אד״גל, וועלכע ווערן געוויינטלעך פֿאַרקויפֿט אין אַלע ענלעכע געשעפֿטן.

פֿון דער קורצער כאַראַקטעריסטיק פֿון דער יידישער מילך־קאָאָפּעראַציע זעען מיר, אַז זי איז אי זייער קליין, אי זייער גרויס. קליין אין פֿאַרגלייך מיט דער מילך־קאָאָפּעראַציע פֿון די שכנותדיקע פֿעלקער, קודם כּל פֿון די אוקראַינער; גרויס לגבי דער קורצער צייט פֿון איר עקסיסטענץ, דער לפּי ערך קליינער צאָל פֿון די יידישע לאַנדווירטן און זייער צעוואָרפֿנקייט, דאָס פֿעלן פֿון אונטערשטיצונג מצד די שייכותדיקע מאַכטאָרגאַנען וכדומה.

אַ גרויסן קלאַפּ האָט לעצטנס געליטן די יונגע יידישע מילך־קאָאָפּעראַציע, און דורך דעם די גאַנצע יידישע לאַנדווירטשאַפֿט, וואָס זי איז סוף 1934 אָפּגעטיילט געוואָרן פֿון דעם יידישן רעוויזיאָנס־פֿאַרבאַנד און פֿאַראייניקט אָנהייב 1935 מיט דעם ניי געשאַפֿענעם אַלגעמיין־מלוכישן פֿאַרבאַנד פֿון די לאַנדווירטשאַפֿטלעכע קאָאָפּעראַטיוון.[1] עס איז כּדאַי צו באַמערקן, אַז די אוקראַינישע און דייטשע קאָאָפּעראַטיוון זיינען געבליבן ביי זייערע פֿאַרבאַנדן. דאָס איז געשען לויט אַ באַשלוס פֿון דעם מלוכישן קאָאָפּעראַטיוון ראַט, אין צוזאַמענהאַנג מיט דער רעאָרגאַניזאַציע פֿון דער קאָאָפּעראַטיווער באַוועגונג אין פּוילן. דורך דעם זיינען געשטעלט געוואָרן אונטער אַ שטאַרקער סכּנה די ביזאיצטיקע דערגרייכונגען פֿון דער יידישער געזעלשאַפֿט אויף דעם געביט. עס איז אויך אַ ספֿק, צי עס וועלן קאָנען ווערן געגרינדעט נייע יידישע קאָאָפּעראַטיוון. די אָרגאַניזירטע יידישע לאַנדווירטשאַפֿט האָט אויפֿגענומען די דערמאָנטע פֿאַראָרדענונג ווי אַ גזרה און האָט זיך שטאַרק אַקעגנגעשטעלט. דעם 8טן יאַנואַר 1935 איז אין סטאַניסלאָוו פֿאָרגעקומען אַ גרויסע פֿאַרזאַמלונג פֿון די יידישע לאַנדווירטן און קאָאָפּעראַטיווע טוער, צוזאַמענגערופֿן דורך דער יילאַג, וועלכע האָט אויסגעדריקט די שטעלונג פֿון דער אָרגאַניזירטער יידישער לאַנדווירטשאַפֿט אין אַזעלכע רעזאָלוציעס:[2] 1) די אַנטוויקלונג פֿון דער לאַנדווירטשאַפֿט באַזירט זיך אויף אַ געזונטער און שטאַרקער קאָאָפּעראַציע און דעריבער קען אויך די יידישע לאַנדווירטשאַפֿט אָן דעם דאָזיקן יסוד ניט עקזיסטירן. 2) דער ענגער צוזאַמענהאַנג צווישן דער קאָאָפּעראַטיווער אַרבעט מיט דער קולטורעל דערציערישער, די אונטערשיידן אין שפּראַך, רעליגיע, לעבן־שטייגער, די ספּעציפֿישע

---

1 Związek spółdzielń rolniczych i zarobkowo-gospodarczych Rzeczypospolitej Polskiej.

2 ציטירט לויט „דעם יידישן לאַנדווירט“, יאַנואַר 1935, נומ׳ 1 (22). (מיט די געהעריקע סטיליסטישע אויסבעסערונגען).

ווירטשאַפֿטלעכע סטרוקטור, די באַזונדערע צעוואָרפֿנקייט פֿון די ייִדישע לאַנד־ווירטשאַפֿטלעכע וואַרשטאַטן, די נייטיקייט צו אָרגאַניזירן הילף פֿון דער גאַנצער ייִדישער געזעלשאַפֿט פֿאַר דער ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿט—ווירקן מיט, אַז אַן עיקר־דיקער באַדינג פֿון דער אַנטוויקלונג פֿון דער ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער קאָאָפּעראַציע איז די האַרמאָנישע צוזאַמענאַרבעט און שותּפֿישע אונטערשטיצונג פֿון אַלע ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע קאָאָפּעראַטיוון, וואָס עס קען געשען נאָר דורך פֿאַראייניקן זיי אין אַ ייִדישן רעווידיר־פֿאַרבאַנד. 3) די פֿאָדערונג פֿון זעלבשטענדיקער קאָאָפּעראַטיווער אַרבעט צווישן די ייִדישע לאַנדווירטן, וועלכע באַזירט זיך אויף געזעלשאַפֿטלעכע און ווירטשאַפֿטלעכע מאָמענטן, שטייט ניט אין קיין סתּירה מיטן אַלגעמיינעם מלוכה־אינטערעס, נאָר פּונקט פֿאַרקערט עס דעקט זיך מיט אים אין דער גאַנצער ברייט. 4) בײַ אַזאַ צושטאַנד מוז דאָס אויסטיילן ספּעציעל די ייִדישע קאָאָפּעראַטיוון פֿון ייִדישן רעווידיר־פֿאַרבאַנד אומבאַדינגט ניט בלויז פֿאַרהאַמעווען די ווײַטערדיקע אַנטוויקלונג פֿון דעם דאָזיקן קאָאָפּעראַציע־צווײַג, נאָר עס שטעלט בכלל אין סכּנה די עקסיסטענץ פֿון דער גאַנצער ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿטלעכער קאָאָפּעראַציע״.

ליידער האָבן אַלע באַמיִונגען פֿון דער אָרגאַניזירטער ייִדישער לאַנד־ווירטשאַפֿט געהאָלפֿן נאָר אויף אַזוי פֿיל, אַז די 2 ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿט־לעכע קרעדיט־קאָאָפּעראַטיוון אין טשאָרטאָוויעץ (סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפֿט) און באָרינע (לעמבערגער וואָיעוואָדשאַפֿט) זײַנען געבליבן בײַ זייער ייִדישן רעווידיר־פֿאַרבאַנד. אַקעגן אַלע ייִדישע מילך־קאָאָפּעראַטיוון, צוזאַמען מיט דער „חמאה״ זײַנען פֿון אים אויסגעטיילט געוואָרן. עס האָט קיין סך צײַט ניט גענומען, ביז די רעזולטאַטן האָבן זיך געוויזן בחוש: דער נײַער רעווידיר־פֿאַרבאַנד האָט באַלד גענומען מאַכן פּרוּוון צו קאָמאַסירן די ייִדישע מילך־קאָאָפּעראַטיוון מיט די פּוילישע, אונטער דעם אויסרייד, אַז נאָר גרויסע קאָאָפּעראַטיוון קענען ווי געהעריק אַנטוויקלען זייער פּראָדוקציע. ביז סוף 1935 האָט ער אָבער, איבער פֿאַרשיידענע סיבות, אין דעם פּרט גאָרנישט אויס־געפֿירט, חוץ וואָס איין קליינער ייִדישער מילך־קאָאָפּעראַטיוו אין וויסאָצקאָ־ניזשנע (לעמבערגער וואָיעוו׳) איז קאָמאַסירט געוואָרן מיט אַ פּוילישן מילך־קאָאָפּעראַטיוו און געוואָרן אויך זײַן פֿיליע פֿאַר סמעטענע. האָט דער רעווידיר־פֿאַרבאַנד געפּרוּווט פֿונאַנדערגרענעצן די טעטיקייט־געביטן פֿון די שכנותדיקע פּוילישע און ייִדישע מילך־קאָאָפּעראַטיוון, כּדי אָפּצושאַפֿן די קאָנקורענץ צווישן זיי. אָבער אויך אָט די פּרוּוון האָבן אין 1935 צו גאָרנישט ניט געבראַכט.

XI

סך-הכּלען

די הויפּטפראַגע וואָס מיר האָבן געוואָלט פאַרענטפערן דורך אונדזער אַרבעט איז געווען, ווי עס איז אָנגעוויזן אין דעם אַרײַנפיר: צי עס עקסיסטירט אין סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפט אַ ייִדישע פויערישע לאַנדווירטשאַפט? לכתחילה האָבן מיר געהאַלטן מיט די סקעפּטיקער, און האָבן אַפילו ניט געוואָלט אָננעמען פאַר ריכטיק די ידיעות פון דער אָפיציעלער סטאַטיסטיק, אַז 15,2 פּראָצ׳ פון דער גאַנצער ייִדישער באַפעלקערונג אין סטאַניסלאָווער וואָיעוואָדשאַפט האָבן אין יאָר 1921 געלעבט פון לאַנדווירטשאַפט. נאָך דעם ווי מיר האָבן דורכגעפירט אונדזער אויספאָרשונג, קאָנען מיר קאָנסטאַטירן אָט וואָס:

פאַר דער מלחמה האָט דער גרעסטער טייל פון דער דאָרפישער ייִדישער באַפעלקערונג אין דער וואָיעוואָדשאַפט געלעבט פון האָלץ-אינדוסטריע, גרובן און דאָרפישן האַנדל. אַ גרויסער טייל פון זיי האָבן געהאַט אויך פעלד, אָבער עס אַליין ניט באַאַרבעט. בײַ הײַנטיקן טאָג אָבער הערשט אין דער האָלץ-אינדוסטריע און אין די גרובן אַ שטילשטאַנד. זיי זײַנען דעריבער ניט אין שטאַנד צו באַשעפטיקן אַ גרעסערע צאָל מענטשן. פון דעם דאָרפישן האַנדל ווערט ווידער דער ייִד בכלל אַרויסגעשטויסן. די צאָל ייִדישע דאָרפישע קראָמען ווערט קלענער פון טאָג צו טאָג. זייער אָרט פאַרנעמט דער אוקראַיִנישער קאָאָפּעראַטיוו, וואָס אין אים קויפן אויך די ייִדישע אײַנוווינער פון דאָרף. חוץ די קאָאָפּעראַטיוון טרעפט מען שוין אויך אָפט פּריוואַטע ניט-ייִדישע קראָמען.

בײַ אַזעלכע אומשטאַנדן נעמט זיך דער דאָרפישער ייִד צו ערדאַרבעט. די צאָל ייִדישע לאַנדווירטן וואַקסט דעריבער פון טאָג צו טאָג. דער האַנדל פאַרבלײַבט נאָר ווי „אַ פּאַנצער אויפן דלות“ לויט אַן אויסדרוק פון די דאָרפישע ייִדן. אויב דער איצטיקער מצב זאָל לענגער אָנהאַלטן, וועלן אַלע דאָרפישע ייִדן מוזן ווערן לאַנדווירטן אין פולן זינען פון וואָרט, ווײַל די קליינע שטיקלעך פעלד, וואָס זיי פאַרמאָגן, קענען זיי נאָר דעמאָלט עפּעס געבן, ווען זיי וועלן אַליין אַרבעטן און אָפּגעבן זיך אין גאַנצן דערווירטשאַפט, וועלכע ווערט זייער איינציקער פּרנסה-מקור. יענע דאָרפישע ייִדן ווידער וואָס האָבן גאָר קיין ערד ניט — זייער מצב איז גאָר אָן אַן אויסוועג.

אין אונדזער אויספאָרשונג האָבן מיר אָנגעטראָפן אין 20 פּונקטן 81 ייִדן אָן ערד. פון זיי האָבן 22 (27,3 פּראָצ׳) געלעבט פון האַנדל, 27 (33,3 פּראָצ׳)

פֿון מלאָכה, 13 (16,8 פּראָצ') — פֿון פֿאַרשיידענע פּרנסות (בעלי-עגלות, טאָגאַרבעט וכדו'), 5 (1,2 פּראָצ') זײַנען געווען כּלי-קודש, 14 (17,3 פּראָצ') אָן אַרבעט צי אָן אַ באַשטימטער פּרנסה. דערבײַ דאַרף מען האָבן אין זינען, אַז אין אַ סך דאָרפֿישע קרעמלעך זעט מען שוין לאַנג קיין מזומן גראָשן ניט אָן, און דער גאַנצער מסחר גייט אויף חילוף; אַז פֿאַר אויפֿנייען אַ גאַרניטער נעמט אַ דאָרפֿישער שנײַדער 5 גילדן, כּדי דער מצבֿ זאָל זײַן קלאָר אָן ווײַטערדיקע פּירושים.

פֿאַר אַ לאַנדווירט קאָנען מיר פֿאַררעכענען נאָר יענעם, וואָס אַרבעט אַליין פֿיזיש אין זײַןווירטשאַפֿט (דאָס איז נוגע נאָר קליינע ווירטשאַפֿטן; אין גרויסע נאַטירלעך ווערט די אָנפֿירער-אַרבעט אויך פֿאַררעכנט). אונדז האָט באַזונדערס שטאַרק אינטערעסירט די פֿראַגע, ווי ווײַט די ייִדישע ערד-אייגנטימער באַאַרבעטן פּערזענלעך זייער ערד. למען האמת מוז מען מודה זײַן, אַז אַ גרויסער טייל פֿון זיי אַרבעט נאָך מיט פֿרעמדע הענט. זיי דערקלערן דאָס פּשוט: פֿאַר 60—80 גר', מאַקסימום — 1 גילדן אַ טאָג קריגט מען אַן אַרבעטער, דערפֿאַר לוינט ניט צו אַרבעטן אַליין אויף דער ערד, ווײַל אַפֿילו בײַ דער הײַנטיקער שווערער צײַט קען מען פֿאַרדינען מער און לײַכטער פֿון אַן אַנדער באַשעפֿטיקונג. פֿון דעסט וועגן טוען ייִדן אַליין טייל אַרבעטן, דער עיקר די גרינגערע, למשל די אַרבעטן מיט פֿערד. די קי מעלקן די ייִדישע פֿרויען אַליין, אויסער שבת. דערפֿאַר אָבער סאַפּען, שנײַדן, דרעשן מיטן דרעשפֿלאָקן — דאָס האַלטן אַ סך דאָרפֿישע ייִדן פֿאַר „גוייִשע אַרבעטן". אַפֿילו בײַ אָרעמע ייִדישע פֿאַמיליעס, וואָס יעדער ביסל תּבֿואה אָדער יעדער קילאָ קאַרטאָפֿל איז בײַ זיי אַ יש, טרעפֿט מען אויך לײדער אָפֿט מאָל אַזאַ מין קוק. מיר האָבן אָבער אויך געטראָפֿן פֿיל האָרעפּאַשנע ייִדישע פֿאַמיליעס, וועלכע שטייען ניט אָפּ פֿון די ניט-ייִדישע לאַנדווירטן אין פּרט פֿון פֿיזישער אַרבעט. אין דעם דאָרף טשערניעוו בײַ סטאַניסלאַוו און אין זײַן סבֿיבֿה, למשל, קען מען אַ זומערטאָג טרעפֿן פֿיל ייִדישע פֿאַמיליעס בײַ דער אַרבעט במשך אַ גאַנצן טאָג אין פֿעלד. קיין אַלגעמיינעם סך-הכּל קאָן מען בכן ניט מאַכן בנוגע דער פֿראַגע. מען דאַרף אָבער באַמערקן, אַז אייגענע אַרבעט פֿאַרשפּרייט זיך אַלץ מער.

אַזוי אַרום קאָנען מיר ענטפֿערן אויף דער פֿראַגע, צי עס איז פֿאַראַן אַ ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿט אין סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט, פּאָזיטיוו מיט אַזוינע צוויי באַוואָרעניש.

1) די צאָל ייִדישע לאַנדווירטן אין פֿולן זינען פֿון וואָרט איז קלענער פֿון דער צאָל וואָס איז אָנגעגעבן אין דער אָפֿיציעלער סטאַטיסטיק, וועלכע איז מסתּמא שייך צו די ייִדישע ערד-אייגנטימער.

2) עס זײַנען פֿאַראַן באַדײַטיקע אונטערשיידן צווישן דעם ייִדישן און ניט-ייִדישן לאַנדווירט, און די ייִדישע דאָרפֿסלײַט גיבן זיך אַליין אָפּ וועגן דעם אַ דין-וחשבון.

אַלע ייִדישע קליינע ערד-אייגנטימער אין דער וואָיעוואָדשאַפט קען מען אין אַלגעמיין איינטיילן אין 3 קאַטעגאָריעס:

1) אַזוינע וואָס אַרבעטן אייגנהענטיק כּמעט הונדערט פּראָצענט (אויסער דרעשן מיטן דרעשמאַשין, וואָס טרעפט זייער זעלטן). דעם טיפּ טרעפט מען פיל אין דאָרף טשערניעוו און אין זיין סביבה, איינצלנע — אין דער גאַנצער וואָיעוואָדשאַפט.

2) אַזוינע וואָס אַרבעטן אייגנהענטיק אין אַ קליינער מאָס (על פּי רוב נאָר מיט די פערד), אָבער ווירטשאַפטן אַליין. די לאַנדווירטשאַפט איז זייער הויפּט-באַשעפטיקונג און זיי פאַרנעמען זיך מיט איר אַ סך. דאָס שטערט זיי ניט אונטערצוהאַנדלען אויך אין אַ גרעסערער אָדער קלענערער מאָס. „אַ דאַנק דעם האַנדל זיינען מיר אין שטאַנד צו פירן בעסער די לאַנדווירטשאַפט און האָבן פון איר מער נוצן", האָט מיר דערקלערט איינער פון זיי. דער טיפּ ערד-אייגנטימער פאַרמאָגט געוויינטלעך מער פעלד, ווי אַ דורכשניטלעכער: 10,5 און מער העקטאַר. דעם טיפּ האָבן מיר געטראָפן אין די דערפער טשאָר-טאָוויעץ, סטעצאָווע, סערניק, קליין-קאַמענקע א"אַ.

3) אַזוינע וואָס גיבן אַוועק זייער ערד „אויף אַ טייל": דער פויער אַרבעט אויפן ייִדישן פעלד און גיט דעם ייִדן אַ טייל פון דער גערעטעניש.

די ערשטע און צווייטע קאַטעגאָריע ייִדישע ערד-אייגנטימער פאַררע-כענען מיר פאַר לאַנדווירטן. מיר האָבן אויך געטראָפן אין דער וואָיעוואָד-שאַפט אָנערדיקע דאָרפישע ייִדן, וועלכע אַרענדירן אָדער „נעמען אויף אַ טייל" פרעמדע פעלדער און באַאַרבעטן זיי אייגנהענטיק. אויף דעם טיפּ, פאַרשטייט זיך, דאַרף מען צורעכענען צו די לאַנדווירטן.

איצט לאָמיר זען, וואָס עס לערנט די סטאַטיסטיק מכּוח דער פאַקטישער צאָל ייִד' לאַנדווירטן אין סטאַניסלאַווער וואָיעוו'. טאַב' XLIII ווייזט די צאָל ייִדישע ערד-אייגנטימער, וואָס האָבן אין דער פאָלקסציילונג 1931 אָנגעוויזן לאַנדווירטשאַפט ווי זייער הויפּט-פּרנסה.

טאַבעלע XLIII

דער הויפּטפאַך פון די ייִדישע ערד-אייגנטימער אין סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפט

הויפּטפאַך	אבסאָלוטע צאָל	%
לאַנדווירטן	2 535	51,2
סוחרים	1 375	27,8
אַרבעטער און בעלי-מלאָכות	433	8,8
באַאַמטע	167	3,4
אינדוסטריע-אונטערנעמער	118	2,4
שענקערס	115	2,3
אַנדערע	204	4,1
צוזאַמען	4 947	100,0

מיר זעען בכן, אַז בערך אַ העלפט (51,2 פראָצ׳) פון די יידישע ערד־אייגנטימער האָבן אָנגעגעבן פאַר זייער הויפט־פרנסה לאַנדווירטשאַפט. פאַרשטייט זיך, אַז לאַנדווירטשאַפט קען זײַן אַ הויפטפאַך אין די גרעסערע ווירטשאַפטן. חוץ דעם איז דאָס אָפּהענגיק פון די לאָקאַלע תּנאים: אָפּשטאַנד פון אַ גרעסערן מאַרק, די מעגלעכקייט צו פאַרדינען אַנדערשוווּ אאַז״וו.

פון די 2535 יידישע ערד־אייגנטימער אין דער וואָיעוואָדשאַפט, וועלכע, האָבן אָנגעגעבן לאַנדווירטשאַפט פאַר זייער הויפט־באַשעפטיקונג, האָבן 738 (29,0 פראָצ׳) אָנגעוויזן, אַז זיי האָבן געהאַט בײַ־פרנסות, אָקעגן האָבן 1797 (71,0 פראָצ׳) אָנגעגעבן, אַז זיי האָבן ניט געהאַט בכלל קיין בײַ־פרנסות. פון די 738 יידישע לאַנדווירטשאַפטן מיט בײַ־פרנסות האָבן 464 (63,0 פראָצ׳) אָנגעגעבן פאַר אַ בײַ־פרנסה — האַנדל, 48 (6,5 פראָצ׳) אינדוסטריע, 101 (13,7 פראָצ׳) — לוינאַרבעט און מלאָכה. די איבעריקע — שענקערײַ, עפנטלעכער דינסט א״אַ אַרבעטן. דאָס ווײַזט די טאַבעלע XLIV.

טאַבעלע XLIV

די בײַ־פרנסות פון די יידישע לאַנדווירטן אין סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפט

בײַ־פרנסות	אַבס׳	%
האַנדל	464	63,0
אינדוסטריע־אונטערנעמונג	48	6,5
אַרבעט און מלאָכה	101	13,7
עפנטלעכער דינסט	10	1,3
שענקערײַ	35	4,7
אַנדערע	80	10,8
צוזאַמען	738	100,0

מען דאַרף אין דעם אָרט באַמערקן, אַז די באַגריפן „הויפט־פרנסה“ און „בײַ־פרנסה“ זײַנען בכלל זייער פליסיק בנוגע די יידישע ערד־אייגנטימער. איבער די אויבן דערמאָנטע סיבות ווערט לאַנדווירטשאַפט די הויפט־באַשעפטיקונג פון אַ כּסדר וואַקסנדיקער צאָל דאָרפישע יידן, און די בײַ־פרנסות פאַרשווינדן בהדרגה.

איינס דאַרף מען געדענקען: דער דאָזיקער היסטאָרישער פּראָצעס פון אַגראַריזאַציע פון די דאָרפישע יידן לייגט אַרויף אויף די טעטיקע יידישע לאַנדווירטשאַפטלעכע געזעלשאַפטן אַ טאָפּלטע אַחריות. זיי מוזן צו אַט דעם פּראָצעס זיך צוקוקן און זיי מוזן האָבן אַ קלאָר אויסגעאַרבעטע פּראָגראַם, ווי אַזוי אַט דער פּראָצעס באַוווּסטזיניק צו פאַרשטאַרקן. דורך דעם ווערט געגעבן קאָנקרעטע, ממשותדיקע הילף דער יידישער דאָרפישער באַפעלקערונג.

דער שוואַכסטער פּונקט פֿון דער ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿט אין גאַליציע בכלל און אין דער סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט בפֿרט איז, ווי געזאָגט, די צעזייטקייט און צעשפּרייטקייט פֿון די ייִדישע לאַנדווירטן. קיין שום ראַציאָנעלע הילפֿאַרבעט קען מחמת דעם ניט דורכגעפֿירט ווערן און די רעזולטאַטן קענען בשום אופֿן ניט זײַן אין הסכּם מיט די אַרײַנגעלייגטע הוצאות. דער ענין איז אָבער זייער אַ האַרבער. יעטווידער פּרווו, וואָס ייִדן מאַכן אין דער ריכטונג פֿון אָרגאַניזאַציע, רופֿט אַרויס אַ קעגן-אַקציע פֿון דעם ניט-ייִדישן צד, וועלכער טענעט, אַז אין פּוילן הערשט אַ געוואַלדיקער באָדן-הונגער. מען דאַרף אָבער קלאָר מאַכן, אַז אין אונדזער פֿאַל גייט ניט וועגן באַזעצן נײַע מענטשן אויף ערד. עס גייט נאָר וועגן קאָנצענטרירן שוין פֿאַראַנענע לאַנדווירטן, וועלכע זײַנען צעוואָרפֿן אין אַ סך דערפֿער, אין איין אָרט. דאָס וואָלט למשל געקענט געשען אויף ערד פֿון פֿאַרצעלירטע ייִדישע הויפֿן אָדער אין דערפֿער, ווו עס וווינען שוין מער ייִדישע משפּחות. אין לעצטן פֿאַל וואָלט מען געמוזט דורכפֿירן אַ בײַט פֿון די ווירטשאַפֿטן מיט ניט-ייִדישע לאַנדווירטן אויף גינציקע באַדינגונגען. און קודם כּל דאַרף מען דעם ענין געניי אויספֿאָרשן.

די ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע בעלי-בתּישקייטן אין סטאַניסלאַווער וואָיעוואָדשאַפֿט האָבן, ווי מיר ווייסן פֿון די פֿריִערדיקע קאַפּיטלען, היפּש חסרונות: 1) אַ פֿעלערדיקע אַגראַרע סטרוקטור, 2) צעוואָרפֿנקייט אין אַ שאָכברעט, 3) ניט גענוגע צאָל געבײַדעס, און אין אַ שלעכטן צושטאַנד, 4) ווייניק טויטן און לעבעדיקן אינווענטאַר, אאַז"וו. די ערשטע 2 חסרונות זײַנען אַ מכּת-מדינה אין פּוילן און קענען באַזײַטיקט ווערן נאָר אין די ראַמען פֿון די אַלגעמיין-מלוכישע אַקציעס אויף דעם געביט (פֿאַרצעלאַציע, קאָמאַסאַציע אד"גל). די אויפֿגאַבע פֿון די ייִדישע געזעלשאַפֿטן אין דער פּרט איז צו שטיין אויף דער וואַך, אַז די ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿט זאָל געניסן פֿון אָט די אַקציעס אין אַ געהעריקער מאָס. די איבעריקע חסרונות קען באַזייטיקן אַ ראַציאָנעל געפֿירטע קרעדיט-אַקציע. אין דער ערשטער ריי דאַרף געגעבן ווערן קרעדיט אין נאַטור (זריעה, קינסטלעכע מיסטן, מכשירים אאַז"וו). אין דעם פֿאַל קען מען זיכער זײַן, אַז דער קרעדיט וועט ברענגען דעם געוווּנטשענעם נוצן.

נאָך אַ וויכטיקערע אויפֿגאַבע ווי די קרעדיט-אַקציע איז די פֿאַרשפּרייטונג פֿון אַלגעמיינער און פּראָפֿעסיאָנעלער בילדונג צווישן די ייִדישע לאַנדווירטן. עס קאָן אפֿשר אויסדוכטן, אַז די פֿאַרשפּרייטונג פֿון אַלגעמיינער בילדונג דאַרף ניט אַרײַנגיין אין דער קאָמפּעטענץ פֿון לאַנדווירטשאַפֿטלעכע געזעלשאַפֿטן. דאָס איז אָבער ניט אַזוי, ווײַל נאָר אין אַ סבֿיבֿה, וועלכע שטייט אויף אַ געהעריקן קולטורעלן ניווע, קען די לאַנדווירטשאַפֿטלעכע בילדונג ברענגען די געוווּנטשענע רעזולטאַטן. כּדי צו פֿאַרשפּרייטן אַלגעמיינע און לאַנדווירטשאַפֿטלעכע בילדונג אין דאַרף האָט די וועלט געשאַפֿן אַ גאַנצע ריי אינסטיטוציעס, ווי פֿאָלקס-אוניווערסיטעטן, פֿאַרשיידענע יוגנט-אָרגאַניזאַציעס, לאַנדווירטשאַפֿטלעכע קרײַזלעך אד"גל. די ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿט, וועלכע איז

לפֿי ערך קליין אין צאָל און דערצו צעזייט און צעשפּרייט, קען ניט האָבן אַלע אַזעלכע אינסטיטוציעס, און מוז זיך באַנוגענען נאָר מיט איינע פֿון זיי. און דאָס איז דאָס לאַנדווירטשאַפֿטלעכע קרײַזל, וואָס לעצטנס האָט די ייִלאַג גענומען זיך צו גרינדן אַזעלכע. כּדי אָבער די קרײַזלעך זאָלן אַרויסווײַזן די געהעריקע אַקטיוויטעט, איז נייטיק אַ ספּעציעלער אינסטרוקטאָר, וואָס זאָל פֿירן און קאָנטראָלירן די אַרבעט פֿון די קרײַזלעך. זײַן אויפֿגאַבע דאַרף אויך זײַן אויפֿצוּוועקן דעם געזעלשאַפֿטלעכן חוש בײַ די קליינע לאַנדווירטן גופֿא און וואָס מער פֿון זיי אַרײַנציִען אין אַקטיווער אַרבעט. כּדי די קרײַזלעך זאָלן האָבן אַ געהעריקע צוציקראַפֿט, דאַרפֿן זיי אויספֿירן אויך געוויסעווירטשאַפֿטלעכע פֿונקציעס, ווי פֿאַרקויף פֿון די לאַנדווירטשאַפֿטלעכע פּראָדוקטן און אײַנקויף פֿון די נייטיקע מכשירים און מאַטעריאַלן אד״גל; דאָס קרײַזל דאַרף אויך ווערן דער פֿאַרמיטלער אין קרעדיט. בכלל דאַרף עס ווערן דער צענטער פֿון דעם געזעלשאַפֿטלעכן לעבן אין דאָרף. מיר ווייסן אַגבֿ פֿון דער פּראַקטיק פֿון די פּוילישע אָרגאַניזאַציעס, וואָס פֿאַר אַ שוועריקייטן זיי טרעפֿן אָן בײַם גרינדן די לאַנדווירטשאַפֿטלעכע קרײַזלעך. אין גרויספּוילן האָט מען במשך פֿון לאַנגע יאָרן באַנוצט ווי צוצי-מיטל לאָטערייעס פֿון פֿאַרשיידענע קלייניקייטן, אין גאַליציע זײַנען צוליב דעם צוועק געשאַפֿן געוואָרן בײַ די קרײַזלעך קרעמלעך אאַז״וו.

די לאַנדווירטשאַפֿטלעכע קרײַזלעך קענען דינען ווי אַ גוטער אינסטרומענט צו פֿאַרשפּרייטן לאַנדווירטשאַפֿטלעכע און אַלגעמיינע בילדונג צווישן עלטערן דור. פֿאַר דער יוגנט איז צום בעסטן צוגעפּאַסט די „לאַנדווירטשאַפֿטלעכע צוגרייטונג“, וועלכע דאַרף נאָך מער פֿאַרשפּרייט ווערן צווישן דער דאָרפֿישער און שטעטלשער ייִדישער יוגנט. יעדער קאָנקורס-גרופּע דאַרף זיך באַמיִען צו האָבן אַן אייגענעם לאָקאַל, ווו די יוגנט זאָל זיך קאָנען אָפֿט צונויפֿזאַמלען, מאַכן רעפֿעראַטן, דיסקוסיע-אָוונטן אויף אַלגעמיינע און פֿאַך-טעמעס, פֿאַרווײַלונגען אד״גל. דער לאָקאַל פֿון דער „לאַנדווירטשאַפֿטלעכער צוגרייטונג“ דאַרף ווערן דער קלוב פֿון דער ייִדישער דאָרפֿישער יוגנט. אַ דאַנק דער אַזוי רעפֿאָרמירטער „לאַנדווירטשאַפֿטלעכער צוגרייטונג“ וועט די די יוגנט ניט פֿילן אַזאַ בענקשאַפֿט נאָך דער שטאָט און זי וועט שפּילן די ראָלע פֿון חלוץ בײַ יעטווידער געזעלשאַפֿטלעכער אַרבעט, וועלכע וועט אונטערגענומען ווערן לטובֿת דעם ייִדישן דאָרף.

די לאַנדווירטשאַפֿט אין פּוילן שטייט אויף אַ זייער נידעריקן ניוואָ. זי איז ביכולת צו באַפֿרידיקן נאָר די פּרימיטיווסטע באַדערפֿענישן פֿון די לאַנדווירטן. „די איינציקע געלט-הוצאה פֿון לאַנדווירט איז דער גרונדשטײַער“,[1] און ענלעכע אויסדרוקן זײַנען ניט סתּם אַ פֿראַזע. ניט קיין חידוש דעריבער, וואָס די לאַנדווירטשאַפֿט האָט ניט געהאַט קיין צוציקראַפֿט פֿאַר דעם דאָרפֿישן

1 פֿאַרגלײַך: Jerzy Michałowski, Wieś bez pracy. W-wa 1935

ייִדן, און ביז ניט לאַנג איז זי בײַ אים געווען נאָר אַ בײַ־פּרנסה. דער שטייגער לעבן פֿון פּוילישן און אוקראַיִנישן פּויער קען אַרויסרופֿן נאָר מיטגעפֿיל און רחמנות, ער קען אָבער ניט דינען פֿאַר אַ אידעאַל. כּדי דער ייִדישער לאַנדווירט, וועמען די נויט צווינגט איצט צו פֿאַרנעמען זיך נאָר מיט ערדאַרבעט, זאָל בײַ איר בלײַבן מיט חשק און טאַקע קענען פֿון איר האָבן אַן עקסיסטענץ־מינימום, מוז מען טון אַלץ וואָס עס לאָזט זיך כּדי צו מאַכן רענטאַבל זײַן ווירטשאַפֿט. בײַ דער הײַנטיקער קאָניונקטור אין דער לאַנדווירטשאַפֿט קען דאָס נאָר געשען אויפֿן וועג פֿון אינטענסיפֿיקאַציע פֿון די ווירטשאַפֿטן (איבערהויפּט אין בײַשטאָטישע דערפֿער) און דורך אײַנפֿירן נײַע פּרנסה־צווײַגן. די ייִדישע געזעלשאַפֿטן האָבן לעצטנס געמאַכט פּרווון אין דער ריכטונג (פֿאַרשפּרייטונג פֿון בינען־האָדע־וואַניע, סעדערײַ, הייל־קרײַטעכצער, האָדעוואַניע פֿון קראָליקעס, קולטיווירונג פֿון זײַד אד"גל). דאָס איז געוויס דער בעסטער וועג צו סאַנירן די ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿט.

עס בלײַבט נאָך צו באַקלערן די פֿראַגע, צי איז מעגלעך, אַז עס זאָלן צוקומען נײַע ייִדישע לאַנדווירטן. דער גרעסטער שטער דערצו איז די אָנגענומענע מיינונג, אַז אין פּוילן הערשט באָדן־הונגער און אַן איבערבאַפֿעלקערונג אין דאָרף. אַ פֿאַקט איז, אַז די אַגראַרע סטרוקטור אין פּוילן איז אַ שלעכטע. ריכטיק איז אויך, אַז איבער דעם נידעריקן ניוואָ פֿון דער לאַנדווירטשאַפֿט אין לאַנד קען זי ניט שפּײַזן ווי געהעריק די וואָס פֿאַרנעמען זיך מיט איר; און בײַ אַזאַ מצבֿ מעג מען ריידן וועגן אַן איבערבאַפֿעלקערונג אין דאָרף.

פֿון דער צווייטער זײַט אָבער, ווען מען האָט אין זינען, אַז 1) די באָדן־רעפֿאָרם איז דורכגעפֿירט געוואָרן נאָר אין אַ קליינער מאָס; 2) אַז עס געפֿינען זיך אין פּוילן גרויסע שטחים ערד ניט צום נוצן, וועלכע וואָלטן געקענט, דורך אַ געהעריקער מעליאָראַציע, ווערן צו פֿרוכפּעריקע פֿעלדער און לאָנקעס; 3) דורך דער אינטענסיפֿיקאַציע פֿון די ווירטשאַפֿטן וואָלטן זיי געקענט שפּײַזן אַ סך אַ גרעסערע צאָל מענטשן ווי איצט, — מעג מען פֿעסטשטעלן, אַז דער באַגריף „באָדן־הונגער" איז זייער אַ רעלאַטיווער. אַ ראיה דערפֿאַר איז דער פֿאַקט, וואָס די פֿיל ווינסשאַפֿטלער, וואָס באַמיִען זיך אויסצודריקן אין ציפֿערן די איבערבאַפֿעלקערונג אין פּוילישן דאָרף, זײַנען זיך שטאַרק סותר איינער דעם אַנדערן.[1]

ווי דאָס זאָל אָבער ניט זײַן, קען מען בײַ הײַנטיקן טאָג ניט אויסרעכענען אויף אַ מאַסן־אַגראַריזאַציע פֿון ייִדן אין פּוילן. חוץ דער דערמאָנטער סיבה שטערט דערצו דער אָרעמער לעבן־שטייגער פֿון לאַנדווירט, וואָס קען ניט צוציִען קיין שטאָטישע עלעמענטן.

די ייִדישע לאַנדווירטשאַפֿטלעכע געזעלשאַפֿטן האָבן דעריבער נאָך איין אויפֿגאַבע: צו שטאַרקן די פּאָזיציעס פֿון דער שוין עקסיסטירנדיקער ייִדישער לאַנדווירטשאַפֿט.

---

1 פֿאַרגלײַך: Józef Poniatowski, Pojęcie i rozmiary przeludnienia wsi W-wa 1936.